HENRY DE MONTHERLANT

Băieții

100 clasic

HENRY DE MONTHERLANT

Băieţii

Titlul original: *Les Garçons*
Gallimard 1969

Traducere din limba franceză de
Vasile Savin Daniel-Pierre Cattaneo
EDITURA RAO
— 2013 —

Două note

NOTA I

În momentul trimiterii la tipografie, în ianuarie 1969, a acestei lucrări terminate deja de doi ani, mi-am dat seama că mă lăsasem în voia unei tendinţe supărătoare care îmi este proprie: aceea de a face expuneri prea lungi, în *Port-Royal,* în *Haosul şi noaptea,* acţiunea începe la jumătatea volumului. La fel se întâmpla şi în *Băieţii.*

Băieţii au fost în lucru ani numeroşi. Or, am învăţat din experienţă care este inconvenientul grav de a lăsa o operă prea mult timp în sertar: ea se acreşte. Nu am vrut să întârzii publicarea *Băieţilor* modificând această primă parte. Am decis, aşadar, să public romanul la data fixată, în aprilie 1969, suprimând pur şi simplu câteva pasaje din această primă parte prea întinsă.

Băieţii, aşa cum îi prezint aici, îşi sunt de ajuns. Unii amatori de antichităţi sparg braţul sau mâna unei statuete pe care au achiziţionat-o intactă. Iar crăpături mari ale marmurei şterg, din loc în loc, călăreţii Partenonului, îi fac să dispară, după care ei reapar. Nu se deplâng aceste absenţe. Se spune că ele sunt locul visului.

NOTA II

Cele trei romane care poartă titlul general *Tinereţea lui Alban de Bricoule* desfăşoară o poveste a cărei cronologic este următoarea: *Bestiarele* (tauromahia), *Băieţii* (colegiul), *Visul* (războiul). Autorul

îşi cere scuze dacă, din cauza timpului îndelungat scurs între compunerea unora dintre aceste romane – patruzeci şi şapte de ani între *Visul* şi *Băieţii!* datele indicate pe parcursul intrigii nu concordă întotdeauna de la o carte la alta, şi dacă există chiar câteva enormităţi (astfel, doamna de Bricoule, care moare în 1913 în *Băieţii,* reapare în viaţă în 1918 de-a lungul câtorva rânduri din *Visul!)* greşeală a autorului, desigur, însă greşeală în definitiv puţin importantă, dat fiind faptul că fiecare dintre romane a fost conceput pentru a putea fi citit separat şi, pe de altă parte, faptul că nu este vorba aici în niciun caz de o autobiografie, ci de un *fond prea puţin autobiografic,* aranjat în mod amplu şi liber.

Se găsesc erori asemănătoare de datare la Tolstoi, Zola, Proust...

Această operă este dedicată
celor inteligenţi şi celor sensibili.

Dacă nu te-aş iubi atât de mult, totul ar fi fost mult mai uşor

Băieţii,
partea a doua.

Regimentul Ekaterinenburg a ocupat prin surprindere tranşeele din faţa bastionului 4, i-a alungat sau ucis pe inamici şi s-a retras luându-i pe răniţi. Ofiţerul care comanda această ieşire i-a fost prezentat marelui duce Nicolai Nicolaevici.

— Dumneavoastră sunteţi eroul acestei isprăvi? I-a întrebat marele duce. Povestiţi-mi cum s-a petrecut.

— După ce au părăsit bastionul, soldaţii, văzând tranşeea, n-au mai vrut să înainteze.

— Ce tot spuneţi acolo? făcu marele duce, îndepărtându-se.

— Să vă fie ruşine! zise Filosopov.

— Ia plecaţi de-aici! conchise Mencikov.

Tolstoi
Jurnal. *Anul 1853. XI.*
Ed. du Trianon, p. 216.

Orice privire asupra lucrurilor care nu e ciudată este falsă.

Paul Valéry
Aşa cum (Lucruri nespuse).
Pleiade, t. II, p. 501.

Prefaţă

Acum patruzeci de ani, am petrecut câteva zile într-o mănăstire celebră. Prietenul care mă însoţea mă prevenise că se ştia destul de bine faptul că abatele era necredincios „sută la sută". L-am văzut ţinând slujba, om la vreo şaizeci de ani, frumos, impozant şi inspirând prin tot aerul său respectul pentru religia pe care o slăvea în acest post de vază. Am fost foarte surprins. Alai pe urmă, nu doar una, ci trei sau patru persoane mi-au spus că abatele era ateu şi că se mărturisise cam cu jumătate de gură unei fiinţe care nu putuse rezista plăcerii josnice de a divulga un secret atât de adânc.

Un preot ateu mi se părea a fi un personaj minuna t. Mi-am propus să scriu romanul unui preot ateu, nu îndrăznesc să spun preot excelent, ci preotul care îşi îndeplinea până la capăt datoria întru binele supuşilor săi

şi constanta lor lămurire. Era un subiect anume făcut pentru mine, eu, cel care simt creştinismul fără a avea şi credinţa. Încă din 1929 visam la moartea preotului meu care punea în cumpănă, în clipa de pe urmă, „da”-ul şi „nu”-ul, văzând că amândouă sunt în dreaptă măsură Aceasta a fost ideea care m-a stăpânit încă înainte de a împlini treizeci de ani: moartea creştină a unui preot necredincios este un subiect care trebuia să mă bântuie toată viaţa. Dar oare nu ne încurajează papa Leon al XIII-lea să cercetăm fără teamă chiar elementul uman din Biserică, întrucât Dumnezeu „nu are nevoie de minciunile noastre”?

Tot în 1929, fără îndoială fiindcă tocmai îmi recitisem, în vederea apariţiei în prima ediţie, piesa Exilul, fapt ce mă repusese în exprimarea dramatică, pe care o neglijasem într-atât din 1914, în acelaşi an 1929, am scris două piese, Cretanii şi Don Fadrique. Aveam în sertar versiunea copilărească de la Oraşul al cărui prinţ este un copil compusă la şaptesprezece ani.

Atunci a început să mă bântuie dorinţa sau mai degrabă pofta nestăpânită de a trata acelaşi subiect în formă romanescă şi în formă dramatică. Această muncă este pasionantă pentru un tehnician al artei scrierii. Şi apoi, romanul poate şi trebuie să meargă mai în adânc decât piesa, nefiind jenat nici de constrângerile de reprezentare, nici de necesitatea de a menaja o adunare (cât şi, bineînţeles, pentru că aici nu se pot spune decât jumătăţi de adevăr, însă jumătăţile de adevăr sunt suficiente. Am spus asta în scris destul de des). Pe care dintre piesele mele schiţate să le tratez şi ca roman? Oraşul se preta cel mai bine. Iar preotul meu ateu ar fi aici abatele de Pradts!

De altfel, Cretanii şi Don Fadrique au fost repede abandonate.

În acelaşi timp, citeam Port-Royal a lui Sainte-Beuve, care atingea sufletul în mod deosebit. Îmi flata latura riguroasă, atât prin spiritul jansenismului, cât şi prin aceea că debuta cu o reformă morală – în timp ce, adolescent fiind, încercasem o reformă de felul acesta la colegiu. Mă

emoţiona pentru că această operă, dintre toate pe câte le citisem, încercând să mă apropii de creştinism, era singura care şi-ar fi atins ţelul, fiind scrisă de un necredincios. Astfel, scriind un roman al cărui nucleu ar fi subiectul din Oraşul *mi-aş satisface trei dorinţe: să tratez acelaşi subiect sub formă romanescă, dar şi dramatic, să tratez caracterul unui preot ateu, să tratez*
0 mişcare de reformă.

Am început Băieţii *(1929), am scris cam cincizeci de pagini*[1]*, apoi m-am oprit, amânând lucrul, aşa cum amânam şi terminarea*

Oraşului, *pentru o dată când spiritul şi experienţa îmi vor fi mai coapte, mai ales pentru a-i zugrăvi pe preoţi. Acest moment a venit în 1951 pentru* Oraşul *şi în 1965 pentru roman. Aşa a luat naştere* Băieţii, *ca fiu al* Oraşului.

Or, s-a întâmplat ca în 1932 un personaj de o mare distincţie spirituală, mult mai în vârstă ca mine, cu care făcusem cunoştinţă, să îmi dea, despre obiceiurile[2] *unui anumit colegiu din provincia franceză unde fusese crescut în jurul anilor 1880–1881 –, amănunte extraordinare, şi justificând atât de bine ceea ce gândisem dintotdeauna, despre realitatea mult mai incredibilă ca ficţiunea, încât m-am hotărât ca atunci când va veni vremea să le trec în roman; în felul acesta ar pierde tot mai mult din caracterul autobiografic al* Oraşului, *fără însă a deveni o operă de invenţie pură, întrucât, atât de o parte, cât şi de cealaltă, elementele ar fi furnizate din abundenţă de către realitate. Am luat notiţe din cele ce mi-a*

---

[1] Apărute în 1948 sub titlul *Serge Sandrier,* ilustrate cu litografii de Mariette Lydis şi tipărite în 262 de exemplare (Editura Droin, Paris) (n.a.)

[2] Aşa cum toată lumea îmi confirmă, sunt obiceiuri aparţinând unei epoci revolute. Însă, în mare, această epocă era asemenea celei în care mi-am situat romanul. (n.a.)

povestit interlocutorul meu şi astfel s-a pregătit prezentul roman, care va fi compus din amintiri[3]*, informaţii şi imaginaţie.*

În afara celor cincizeci de pagini despre care am vorbit, Băieţii *a fost scris din iulie 1965până în martie 1967. Cum* Oraşul al cărui prinţ este un copil *urma să fie jucat în decembrie 1967, nu se punea problema publicării* Băieţilor *în 1967, dar nici în 1968, când trebuia să-mi apară în librării prima ediţie curentă de la* Trandafirul de nisip *ca text integral. Aşa s-a putut prevedea publicarea* Băieţilor *abia pentru anul 1969.*

Despre acest roman voi spune ceea ce am gândit întotdeauna despre Oraş. *Este o carte din care cititorul trebuie să iasă mai creştin, dacă este, şi mai creştin ca simpatie, dacă nu este, aşa cum am ieşit eu din* Port-Royalul *lui Sainte-Beuve. Bineînţeles, romanul nu a fost scris cu această intenţie*[4]*.*

Un critic american, Mr. Henry Kops, care trăieşte în Statele Unite şi, prin urmare, nu ştie că după patru sute cincizeci de reprezentaţii se cunoaşte că la teatrul parizian unde se joacă Oraşul *vin mai multe femei decât bărbaţi, scrie în revista* Books abroad *că această piesă „le fascinează pe femei aşa cum şarpele fascinează puicuţele". Asemenea lui Racine, care în prefaţa de la* Andromaca *se îndoieşte de „toată fineţea"*

---

[3] Să ne înţelegem asupra sensului cuvintelor „autobiografic" şi „amintiri". în ce fel îşi formează personajele un autor de ficţiuni? Aşa cum un copac îşi formează ramurile. La început, există un germen. Dar, la extremităţile lor, ramurile nu mai seamănă deloc cu sămânţa. E drept că ramurile arborelui mai păstrează ceva din seva iniţială, pe când personajul de ficţiune nu mai păstrează întotdeauna un element din ceea ce i-a dat naştere. Să încetăm, aşadar, să tot flecărim despre „modele" şi „similitudini". Aceste trăncăneli nu fac decât să adauge un pic de fals la întreaga falsitate de care suntem înconjuraţi şi acoperiţi. (n.a.)

[4] Încă din 1937, în prefaţa la *Demonul binelui,* prefaţă reprodusă de atunci de toate reeditările, anunţam *Băieţii* ca pe o „carte religioasă". (n.a.)

spiritelor alese, încrezându-se în „sufletul Doamnei” (cumnata regelui), m-aş îndoi, dacă ar fi cazul, de o anumită uscăciune a oamenilor, lăsând totul la aprecierea acestor bunici, mame şi chiar tinere care au fost întotdeauna cei mai plini de omenie şi mai pătrunzători cititori ai mei. Fie ca ele să fie ¡fascinate” de Băieţii *aşa cum separe că ar fi deforma dramatică a acestei opere*[5].

Paris, 1969

PARTEA ÎNTÂI

La paradisul copiilor

Începutul anului şcolar 1912 la şcoala Notre-Dame du Parc. O academie de colegiu

Pentru anul şcolar 1912–1913, superiorul de la şcoala Notre-Dame de... (numită în mod curent Notre-Dame du Parc datorită grădinilor sale frumoase), de pe bulevardul Montmorency, din Auteuil, inaugura o nouă maşinărie de guvernare: o Academie. Ea urma să se compună din zece elevi de la filosofie, din clasele întâi şi a doua[6], reînnoindu-se în fiecare an prin voturile proprii – ratificate, chiar inspirate de către autorităţi –, având menirea să

---

[5] Deja o tânără mămică, citind în şpalturi textul integral al *Băieţilor,* mi-a spus: „E un basm cu zâne“. Judecata mi s-a părut atât de neaşteptată şi de surprinzătoare, încât am dorit să o consemnez în acele şpalturi. (n.a.)

[6] În sistemul de învăţământ francez, invers decât în cel românesc, clasele întâi şi a doua sunt clase terminale (n.tr.)

reprezinte elita colegiului în privinţa Literelor, a distincţiei spirituale şi a „conduitei generale”, care, evident, se subînţelegea. Se mai înfiinţa şi o clasă de „aspiranţi academicieni”, pentru elevii dintr-a treia, a patra şi a cincea (de la doisprezece la paisprezece ani). Scopul unic al francezilor fiind, într-adevăr, acela de a deveni importanţi, autorităţile nu se îndoiau că încă de la vârsta de doisprezece ani copiii, fie de la sine, fie împinşi de familiile lor, dacă din nefericire erau atât de proşti încât să dispreţuiască vanităţile, se vor obişnui să facă ceea ce este necesar pentru ca într-o zi, cândva, să intre în Academie, adică să stingă ceea ce ar putea exista în ei ca element diferit şi puternic, să încerce să fie plăcuţi şi, mai ales, să nu spună niciodată adevărul atunci când acesta putea să aducă atingere ideilor stabilite. Căci această Academie de colegiu nu era deloc după modelul instituţiilor similare ce se găsesc în societatea adulţilor, unde nu se accede decât prin talentele şi virtuţile personale. Pe scurt, să se sfărâme caracterele şi să se facă nişte creaturi docile prin arivism atunci când vor vrea să facă parte din acestea, docile prin convenienţă atunci când ar ajunge în ele. Acesta era scopul operaţiunii poliţieneşti ce stătea la baza Academiei. Lucrul îi încântă pe părinţi. Iată că, în fine, cineva se gândea să-i facă mai deştepţi pe scumpii lor copii!

Totuşi, să fim corecţi: această operaţiune poliţienească era a unei poliţii blânde, fiindcă principiile şcolii du Parc nu vizau severitatea.

Domnul Alban de Bricoule, în vârstă de şaisprezece ani şi şase luni, persoană notabilă a colegiului, care îşi începea cursurile în domeniul filologiei, fu unul dintre primii şase academicieni desemnaţi de autorităţi, cu misiunea de a-i alege pe cei patru confraţi ai lor.

Anunţul creării Academiei, sau mai degrabă a recrutării prin tot felul de manevre, fusese urmat de o scădere instantanee a nivelului moral în toată clasa întâi. Aşa cum animalele sălbatice cele mai demne, cele mai mândre, de îndată ce sunt domesticite, se tânguie la ora dejunului. Într-o zi, la ieşire, Alban văzu îndreptându-se spre el un elev dintr-a doua, Maquet, încruntat, gata să explodeze, care îi zise dintr-o suflare:

— Sunt considerat drept un elev model. Ei bine, nu-i aşa. Spune-mi ce vrei să fac pentru tine şi-o voi face – orice. Dar trebuie să fac parte dintre cei aleşi.

Alban se uită la el cu un fel de teamă, de parcă ar fi văzut îndreptându-se spre el cu un aer hotărât şi liber, ursul-furnicar. Cum nu spunea nimic, celălalt începu să râdă nervos şi, întrucât Alban continua să-l privească fără a scoate vreun cuvânt, mai râse o dată, apoi se îndepărtă şi dispăru. De-ar mai fi durat câteva clipe, Alban şi-ar fi făcut cruce ca la vederea unui duh. Şi tocmai asta, *spiritul secolului,* era ceea ce apărea pentru prima dată la aceşti copii.

Abatele Prévôtel, îndrumătorul diviziunii sale, îi şopti, ca din întâmplare, numele celor care i se păreau desemnaţi pentru a le fi noii confraţi.

Alban îi distingea clar pe cei care, cu adevărat, prin meritele lor, ar fi trebuit să fie academicieni. Dar, în această împrejurare, e vorba de un alt mod de a vedea lucrurile cu mult peste vârsta sa, şi care i-ar fi adus stima celor vârstnici: vru să intre Giboy, doar pentru că îi era prieten şi ar fi avut pe cineva cu care să flecărească, în (impui şedinţelor de la Academie, fiindcă, în ciuda meritelor, societatea celorlalţi îl cam plictisea.

Aşadar, îl sacrifică pe unul dintre cei merituoşi, făcând campanie pentru Giboy, care, în felul acesta, fu ales.

Cei zece academicieni au avut mai apoi de ales Preşedintele. Asta i-a tulburat mult. Alban se impunea. Dar gândul că aşa ceva i-ar face plăcere îi deranja şi îi oprea. De aceea stăteau cu gura căscată la autoritate, aşteptând ca ea să-i scape de ideea de a vota după cum le dicta conştiinţa.

Autoritatea spuse un nume, şi acela fu al lui Alban. Talerul se înclinase. Domnii Prévôtel şi de Pradts, îndrumătorul diviziunii a doua – mai ales acesta –, subliniau pericolul de a da prea multă importanţă cuiva nu prea sigur: a fi Preşedintele Academiei însemna, într-adevăr, să fii cel dintâi în colegiu. Însă superiorul, abatele Pradeau de la Halle, spuse că prin această funcţie Alban se va simţi legat, iar ei dădeau un portofoliu opoziţiei. Chiar şi superiorul vedea mai departe. Credea că discerne la Alban o înflăcărare indecisă care s-ar apleca indiferent către ce parte, spre bine sau spre rău, şi că o înclinare uşoară ar fi suficientă pentru a-l îndrepta spre bine, cu condiţia, totuşi, ca tânărul să fie susţinut în această carieră, flatându-i-se francheţea prin încredere, onoarea prin responsabilităţi şi amorul-propriu printr-un pic de strălucire; susţinere absolut necesară, fără de care uşurinţa lui de a merge la extreme îl va împinge să iasă de pe calea cea dreaptă, fie şi numai pentru a se odihni. În fine, domnului de la Halle, prin natura sa, îi plăcea riscul, în care se mişca iute precum copiii.

A doua zi seara, se votă. Alban fu ales în unanimitate, mai puţin votul său pe care îl dădu colegului său, Paul de Linsbourg.

Ca academician, i se încredinţase un cordon cu roşu şi galben, iar crucea avea email alb. Ca Preşedinte, i-a fost schimbată cu una mai mare şi mai grozavă, pe care avea şi culoarea verde. Evident, toate astea nu sunt mare lucru.

Doamna de Bricoule, mama lui, era nebună de bucurie. Dorea, nici mai mult, nici mai puţin, ca această cruce să fie pusă într-o

vitrină din salon, alături de crucile Saint-Louis şi Legiunile de Onoare ale familiei. „Doamne, îşi zicea Alban, ce-ar trebui să fac mai târziu ca să fie fericită!” Deja îşi dădea seama că aceia care te bagă într-o mizerie de mici onoruri sunt părinţii, soţiile, copiii, amantele, iar aripa care te scoate este singurătatea.

Bariera

În ziua de 4 noiembrie 1912, în recreaţia de la ora patru, începută cam pe înserate, s-au văzut, mai mult ca de obicei, strângându-se două grupuri, unul al celor „mari” din prima diviziune (clasele de filo, întâi şi a doua – băieţi între cincisprezece şi şaptesprezece ani), celălalt al „mijlociilor” din diviziunea secundă, denumită *diviziunea infernală* (clasele a treia, a patra şi a cincea – băieţi între doisprezece şi paisprezece ani), de fiecare parte a barierei care despărţea curţile celor două împărţiri. Era o simplă barieră din lemn care îţi venea până la brâu, parcă anume pusă ca să te sprijini. Iar câţiva dintre cei mari şi mijlocii, totdeauna aceiaşi, chiar o foloseau. Lăsând deoparte joaca, aveau obiceiul să se adune acolo la discuţii de conciliere, care durau întreaga jumătate de oră cât ţinea recreaţia. Asta amintea de acele cromolitografii în care îi vezi pe nişte cavaleri din secolul al XVIII-lea stând galant de vorbă cu ţărăncuţele frumoase, de fiecare parte a unei bariere asemănătoare. Alegerea preşedintelui Academiei avusese loc în ajun, iar academicienii, dintre care unii adăugau acest prestigiu la cel de a-şi fi luat bacalaureatul cu vreo patru luni în urmă, erau contemplaţi ca nişte animale curioase de către cei mai mici.

— Ar trebui să plătească doi bani ca să ne vadă, zise Paul de Linsbourg. Gata cu Schola!

— Apropo de Schola, îi zise Alban, n-ai putea să-l faci să intre în ea pe Généralet? Ţi-aş rămâne îndatorat.

Aymery de La Maisonfort

Alban îi zicea Généralet micuţului Aymery de La Maisonfort, întrucât tatăl acestuia era general. Linsbourg şi Giboy ţineau de Schola, din care Alban nu (acea parte. Iar mijlociii şi cei mici nu intrau în Schola decât prin protecţia celor mari.

— Te interesează La Maisonfort?

— Ddd... a... probabil...

— Are puştiul ăsta o mutră de-ţi ia piuitul.

— Nicio importanţă. Ştii bine că faţa, şi nu glasul, te face să intri în Schola. Iar La Maisonfort este şarmant. Nu poartă numele de Trémignon[7], precum castelul lui Lamennais, dar l-ar merita.

— Are picioare prea groase.

— Habar n-ai. Are nişte picioare grozave. Şi apoi, mi-a spus: „Îmi plac războaiele duse de romani. E ceva *delicios!*”

— Dragostea pentru romani şi stăpânirea epitetelor l-ar desemna mai degrabă pentru Academie.

Pe drept sau nu, prostia lui La Maisonfort era celebră, dar era destupat la minte, şi asta era suficient pentru a fi luat în considerare. Brusc, Giboy le zise mijlociilor:

— Căutaţi-l pe blegul ăsta, ca să vedem, după picioare, dacă ştie să cânte bine.

Nu după mult timp, patru băieţi aduceau în fuga mare, ţinându-l de braţe, un băieţaş pe care îl opriră la barieră, unde acesta se uită

---

[7] Joc de cuvinte. Trémignon se pronunţă în limba franceză la fel ca *très mignon,* „foarte drăguţ”. (n.tr.)

întrebător la cei mari. Cu părul său blond, tenul „crin şi trandafir”, cu figura delicată în contrast cu gambele goale şi puternice, formate, cam grosolane, părea un boboc de gâscă, dar unul frumos. Atât de pur şi cu un halo de violete proaspete, părea puritatea întruchipată. Tocmai împlinise doisprezece ani.

Salins arătă spre unul din genunchii lui, dat din belşug cu iod.

— E pe bune sau ca să te dai interesant?

Un zâmbet frumos, abia schiţat, mărturisea.

— Ţi-ar spune ceva să faci parte din Schola?

— Eu? O, da! Dar părintele meu nu vrea. Pentru el, asta ar însemna să-mi pierd timpul. (Se întoarse spre Linsbourg.) Doar ştii că i-am cerut-o deja.

— Cum! Ţi s-a spus deja?

— Păi, da... de Linsbourg...

— Aşa deci! Linsbourg ne face să renunţăm să-l mai băgăm pe Généralet în Schola, iar el a făcut tot felul de mişmaşuri ca să intre.

Linsbourg mustăcea, cu un fals aer confuz.

— Îmi place acest „nu ştiu ce” care se clatină în el, zise într-un sfârşit. Galoşii ăştia mari de şcolar din primară, la acest fiu de general, care vine într-o maşină cu 8 cilindri De Dion-Bouton... Şi, la urma urmei, ce mai, am o slăbiciune pentru picioarele mari.

— Şi Souplier? întrebă Salins, aruncând o privire maliţioasă spre Alban.

— Souplier nu-i ceea ce trebuie nici pentru Academie şi nici pentru Schola.

— Ia duceţi-vă, le zise Linsbourg celor mijlocii, duceţi-vă şi spuneţi-i lui Souplier că academicienii au ceva să-i zică.

Alban scoase din buzunar un carnet şi spuse:

— Iată componenţa Grupului la data de 4 noiembrie 1912. Şase mari, şase mijlocii. Dintre cei şase mari, trei academicieni...

Începu să citească numele:

...De Linsbourg, Denie.

Salins îl întrerupse.

— Cunoaştem lista şi tot colegiul o ştie. Binet (profesorul de istorie) m-a întrebat ieri la oră, de la catedră: „Dar, Salins, care este protejatul dumitale?" I-am răspuns: „Domnule, nu vă pot răspunde. Secret profesional." Atunci Binet ne-a spus toate numele din Grup, pe cupluri, fără nicio greşeală.

— Bravo! Cel puţin nu se va spune că suntem conspiratori, iar eu am oroare de clandestinitate. Aici e o casă de sticlă. A făcut vreo observaţie Binet?

Un băiat care îi asculta sări:

— Binet i-a zis lui Salins: „Ce idee să ai ca protejat pe Bruiat! Mă întreb cum de-ai putut să-l alegi pe ăla, cu urechile lui mari! Când îţi alegi un protejat, îl alegi să aibă o mutrişoară frumoasă". Iar eu l-am întrebat: „Dar dumneavoastră, domnule, aveaţi un protejat la vârsta noastră?" Mi-a răspuns: „O! Eu am avut o grămadă!"

În acel moment, nişte elevi din cursul mijlociu, care se întorceau la barieră, anunţară:

— Souplier zice că nu vrea să vină.

— Aici îi recunosc drăguţul lui caracter, zise Alban.

În curte, unde se înserase de-a binelea, se auzeau glasurile ascuţite ale celor mici, cele un pic mai groase ale unor adolescenţi prematuri (monstruozitatea acestor voci de bărbat ieşind din trupurile pirpirii...) şi, dimpotrivă, glasurile de copil ale unor tineri, o feminitate a vocii pe care nu o găseşti decât la tinerii parizieni. Alban îl zări de departe pe Souplier, mai aferat ca de obicei, alergând de la unul la altul. Nu-l vedeai decât pe el. Mai alerga şi abatele Prévôtel, îndrumătorul primei diviziuni. Făcea trei paşi printre cei care jucau fotbal, apoi se oprea brusc, căci i se tăia

răsuflarea, strigând aiurea: „Aşa!”, şi totuşi arătându-şi atât de naiv bucuria de a sufla din greu, cu cele două capete de la brâu care îi săltau pe şolduri. Unii băieţi, cel mai adesea cel mare cu cel mic, îşi dădeau „pedepse”. Binaud, zis Fauvette, de doisprezece ani, trântit la pământ, era tras de păr, îl târau de picioare prin praf, iar el era în al nouălea cer. Unul mare îi tot răsucea mâinile unuia dintre cădeţi. „Pedepsele” erau adesea o ocazie de pipăire. Doar dacă nu cumva erau, dimpotrivă, semnul unei iubiri care nu îndrăzneşte să se mărturisească. Dragostea pe care, spre exemplu, Maquet i-o purta lui Denie, se manifesta prin aceea că îl ţinea toată recreaţia de braţe, ca să-l împiedice să joace. Astfel, se bucura de el blocându-i braţele şi se răzbuna pe el pentru că era timid, împiedicându-l să joace. Era culmea iubirii.

Între zidul incintei şi extremitatea barierei, se afla un mic spaţiu gol. La Maisonfort se strecurase în gaura aceea, iar poziţia respectivă părea să exprime o dorinţă ascunsă de a se apropia de cei mari. Bineînţeles că, mari, mici şi mijlocii, erau în contact direct de multe ori pe zi. Însă bariera vecină dădea aici acestui contact un aer de o mai mare intimitate, fiindcă o barieră presupune o apărare.

Alban îl evocă pe Serge Souplier (paisprezece ani şi jumătate), pe care îl cunoscuse cu un an mai înainte la şcoala Maucornet şi care acum este elev într-a treia la Notre-Dame du Parc.

Discuţia dintre superior şi abatele de Pradts

Domnul abate Pradeau de la Halle, superiorul colegiului, punea la punct foile răspândite pe biroul său.

— Începutul şcolii este sinonim cu anxietatea: cum ne vom regăsi copiii? Se întorc mai crescuţi, întăriţi, mai frumoşi, cu sufletul plin de noul mediu în care au trăit aproape trei luni şi cu o mentalitate care ne pune uneori pe gânduri. Acest abandon moral în care trăiesc pe timpul vacanţei mari... Rareori se întâmplă ca în această perioadă goală să nu se strice ceva. Dar, odată reîntorşi, sunt luaţi în mână. Luna octombrie a fost foarte bună. Dumnezeu ne blagosloveşte lucrarea. Ca să nu mai vorbim şi de creşterea numărului de elevi... Cunoaşteţi cifrele? Eu le am în suflet: cincizeci şi patru de elevi în prima diviziune, şaizeci şi opt la dumneata, optzeci şi şapte în clasa a treia, o sută treizeci şi unu la cei mici, nouăzeci de interni. În ansamblul său, nivelul de studii este excelent. Conduita este bună. Consolările pe care mi le dă acest colegiu nu trebuie totuşi să ne facă să uităm că, dacă numărul comuniunilor este în creştere cu şaptesprezece faţă de luna octombrie a anului trecut, iar la capelă vin tot mai des, evlavia rămâne totuşi punctul slab.

— Din păcate, acesta este punctul slab în toate aşezămintele noastre.

— Când unii dintre cei mari sau foştii elevi ne vorbesc deschis şi ne mărturisesc că zelul lor religios a scăzut, spun în unanimitate, după cum bine ştiţi, că asta se datorează faptului că slujbele sunt prea lungi. Pentru ei, colegiul înseamnă mai ales aşa ceva. E o prostie, e urât, dar este un fapt căruia nu-i dăm destulă atenţie. Am autorizat posibilitatea de a lipsi de la unele slujbe, însă numai ca o experienţă.

— În orice caz, experienţa copiilor de la Frères este absolut concludentă.

— Dar nu este vorba de o experienţă, zise superiorul uşor iritat. E o regulă de conduită de la care nu mă voi abate niciodată. Nu aş fi acceptat acest post dacă nu mi s-ar fi permis să o aplic aici.

Abatele Pradeau de la Halle avea o figură senină, nişte ochi de un albastru curat, un păr şaten-deschis, pe care şi-l tundea singur stând în genunchi spre a-şi umili trupul, şi o gropiţă în bărbie. Abatele de Pradts, îndrumătorul cursului mijlociu, aşezat în faţa sa, avea un chip fin de meridional, uşor cenuşiu, pe care îl acoperea o reţea complexă de riduri foarte mărunte, fruntea înaltă, nişte ochi mici ciudaţi, de un verde-cenuşiu, pătrunzători, puţin cam apropiaţi unul de altul, ca la maimuţe. Partea de jos a figurii se subţia brusc ca şi cum, la naştere, o mână de medic i-ar fi prins-o între degete. Simplificând, despre aceste două chipuri se poate spune că unul era aplecat spre idealism, iar celălalt reprezenta o figură a inteligenţei, respirând ştiinţa sacră a vieţii trăite. Atât la unul, cât şi la altul se citea o frumuseţe a seriozităţii. În primii săi ani la du Parc, abatele de Pradts purtase la o butonieră a sutanei o cruciuliţă de argint, apoi un lănţişor de ceas din argint, chiar o panglicuţă neagră înnodată la gât, dar toate dispăruseră una câte una, atunci când înţelesese mai limpede virtutea de a nu ieşi în faţă. Să spunem în treacăt că superiorului îi plăceau acele lucruri care marchează ceea ce desemnează: sutana, veşmântul de penitenţă, tonsura. Abatele nu prea iubea sutana, care îl stânjenea când juca mingea cu elevii săi. Vrusese să-i dea o notă veselă. Cu toate acestea, i s-ar fi părut ceva odios să se îmbrace în haine civile, fie chiar şi pentru câteva ore.

Totuşi, între aceşti doi oameni, asemănători prin talia subţire, alura severă a veşmântului, distincţia, extrema demnitate, cel căruia i-ar fi trecut prin minte să le privească încălţările – încălţămintea îţi dezvăluie omul – ar fi găsit aici o diferenţă:

pantofii cu tureatcă ai superiorului înclinau către bocancul grosolan al soldatului (bineînţeles, nu era vorba de nicio afectare în asta; nimic din *compoziţia personajului* pe care şi-o face un preot care vrea să pară genul proletar), în timp ce pantofii cu tocuri mai joase ai îndrumătorului trăgeau mai degrabă spre escarpeni. La fel, cordonul superiorului era din lână, fără franjuri, în timp ce al abatelui avea franjuri. De asemenea, mâinile superiorului erau cam aspre şi groase, iar ale îndrumătorului erau fine şi lungi, nişte mâini din acelea de madonă sau mâini de maimuţă, după cum îi era starea. Superiorul avea treizeci şi şase de ani, abatele de Pradts doar treizeci şi trei, însă părea mai în vârstă.

Biroul superiorului era cât se poate de gol. Niciun fotoliu. Niciun obiect pe masa de lucru, în afara unei călimări şi a unui prespapier, caiete, carnete, hârtii şi cărţi (trei cărţi de rugăciuni). Nimic pe pereţi, absolut nimic. Doar un crucifix şi nişte foi prinse cu piuneze, pe care erau scrise de mână, de către econom, orarele şi programul de lucru al colegiului. Nicio bibliotecă, ci doar câteva rafturi din lemn cu nişte volume broşate în stare proastă, Blondei, Goyau, Laberthonniere, Sangnier; vreo duzină de volume legate: Lacordaire, Montalembert, Ozanam, Gratry; câteva cărţi pioase, dar, în ansamblu, nicio carte anterioară perioadei Restauraţiei. Un scăunel de rugăciune Second Empire, cu stofa roasă. În partea de sus a pereţilor şi în jurul celor două uşi, se vedea urma stucaturilor, a unei ornamentări ce fusese distrusă, iar locul văruit rudimentar. O uşă dădea într-unul dintre culoarele colegiului, iar cealaltă spre o mică anticameră la care părinţii elevilor nu ajungeau decât însoţiţi de portar, ca nişte prizonieri păziţi cu străşnicie.

Superiorul zise:

— Şcoala du Parc, atunci când Providenţa mi-a încredinţat-o, era un locaş cam pretenţios. Cu aducerea elevilor de la Frères şi

facilităţile pe care le acordăm familiilor mai puţin înstărite, am făcut să vină un aflux de sânge nou. Fuziunea s-a făcut fără nicio dificultate. Aţi văzut cum s-au petrecut lucrurile în diviziunea dumneavoastră.

Nicio dificultate, poate la început, dar au fost nişte lucruri mărunte... Şi anul acesta e la fel. Am remarcat vreo doi-trei care îşi scoteau cascheta în faţa unuia dintre camarazii lor de o altă clasă socială, sau, în mod vizibil, ezitau să le întindă ei primii mâna, ori, dacă o întindeau,
0 făceau lăsând ochii în jos şi am auzit – în primele zile – câteva apelative de *dumneavoastră,* care ar fi trebuit să fie *tu.* Am trimis după aceşti copii şi le-am spus ceea ce aveam de spus. Totul a reintrat în normal[8].

Frăţiorii, ex-cuculi

— Cunoaştem un frăţior – fiindcă aşa ceva este, *un frăţior* – Mirai, care, întâlnit de Salins într-o duminică pe la amiază şi invitat să meargă la cinema, s-a scuzat spunând că ar fi trebuit să se întoarcă acasă pentru a-şi pune costumul de duminică, întrucât îl purta pe cel de fiecare zi. Iată felul de instinct de care trebuie să se debaraseze.

— Poate că Mirai nu a vrut să meargă la cinema cu unul mare care nu-i din diviziunea sa şi pe care nu-l cunoaşte îndeajuns.

— Credeţi? întrebă superiorul. Eu cred povestea cu costumul. Pare mult mai adevărată.

— O mică anchetă ne-ar permite...

---

[8] Bineînţeles, toată această conversaţie trebuie citită prin optica socială a Franţei din 1912. (n.a.)

— O anchetă! Ce să căutaţi? Pentru un pic de timiditate care va trece repede. Ceea ce trebuie e ca aceşti frăţiori să fie *dezgheţaţi.* Sensul vieţii şi al istoriei[9] o cer în mod imperios. Noi nu am încercat să amestecăm Auteuil cu Aubervilliers. Aceasta este treaba altora, nu a noastră. Noi am amestecat Auteuil cu Auteuil, ceea ce e în acelaşi timp mai uşor, dar şi mai dificil. Copiii mai sărmani pe care îi avem noi aici sunt ai unor oameni un pic mai aparte. Există cazuri, după cum bine ştiţi, când părinţii lor muncesc la părinţii camarazilor lor. Părinţii lui Renouard sunt portari la un imobil în care, la etajul principal, locuieşte Vautheret. Ar trebui să cunoaştem căminul tuturor elevilor noştri. E o prospectare ce ar trebui făcută sistematic.

— S-a făcut, domnule Superior, s-a făcut. Am nişte fişe care nu sunt cu nimic mai prejos de ale Marelui Stat-Major. Dar asta nu se reuşeşte doar într-o zi.

— Da. Când mă gândesc că mi-a trebuit aproape un an şcolar ca să descopăr – graţie domnului Prévôtel – că această denumire inacceptabilă pe care au dat-o mai întâi copiilor de la Frères nu era nepoliticoasă, ci venea din faptul că erau prea buni latinişti!

Un zâmbet, ca o umbră, trecu peste mutra fină de vulpe a abatelui de Pradts.

Copiii de la Frères, veniţi în grup odată cu sosirea superiorului, fuseseră atunci botezaţi de către camarazii lor burghezi cuculi. Superiorul interzisese această denumire, iar aceştia au devenit „frăţiori”. Abatele de Pradts zâmbea, fiindcă avea îndoieli în privinţa interpretării domnului Prévôtel. Desigur, *cucullus* era gluga de la mantiile romane, asemănătoare celor pe care le purtau

---

[9] Expresia „sensul istoriei“ este (în 1969) considerată a fi foarte contemporană. Totuşi, ea apărea în grupurile de studii sociale încă din 1905 şi mai înainte. (n.a.)

atunci în Franţa şcolarii de origine modestă. Însă abatele de Pradts găsea că abatele Prévôtel dădea dovadă de prea multă erudiţie, iar „cuculi”, în mintea elevilor, nu însemna decât ceva trivial.

La rândul său, superiorul schiţă un zâmbet, dar era unul de încântare.

— Şi ne-a fost de ajuns să cerem dispariţia acestei prime porecle ca să fie imediat obţinută! Vedeţi ce drăguţi sunt! Mie îmi place acest *frăţiori.* Îmi aminteşte denumirea de *fraţi* pe care şi-o dădeau între ei creştinii de la Roma, în primele comunităţi. (Abatele de Pradts zâmbi din nou, dar numai din ochi. Era obiceiul său să zâmbească din ochi fără vreo mişcare, asemenea tuturor oamenilor de spirit.) Iar băieţii noştri au găsit cuvântul just. Aşa este: du Parc este o fraternitate.

Libertate, egalitate, fraternitate

De ce oamenii de dreapta sar în sus când văd scris pe bisericile noastre „libertate, egalitate, fraternitate”? Aceasta ar putea fi deviza şcolii şi, la nevoie, nu aş ezita să o înscriu deasupra porţii de intrare a colegiului.

O umbră de încruntare se ivi pe fruntea abatelui de Pradts. O văzuse superiorul? Zise tare:

— Ştiu că unii au regretat cel puţin una din cele două eliminări pe care a trebuit să le fac în ultimul trimestru al anului şcolar trecut. Eliminarea lui Rouget, pentru că a adus şi a făcut să circule *Doamna Bovary,* a fost un lucru de înţeles. Astfel de cărţi nu sunt lecturi pentru nişte copii creştini; le vor cunoaşte destul de repede când vor fi aruncaţi în mijlocul realităţilor vieţii. Dar, pentru Margency, oamenii s-au cam agitat. Vă rog să mă credeţi că ştiu ce fac. La niciunul dintre copiii noştri, fie că au un titlu de nobleţe şi

sunt foarte bogaţi, ca Linsbourg, sau au o particulă, ca X sau Y, ori sunt superbogaţi, ca Bauer ori Binaud, la niciunul nu se remarcă vreodată cel mai mic semn de trufie faţă de vreunul dintre camarazii săi. Acest lucru nu le trece prin cap. Ar trebui să spun: nu le cade bine la inimă. Toată viaţa vor păstra acest *nivel* între clasele sociale pe care îl vor fi învăţat la colegiu. Şi poate că mai bine decât nivelul de egalitate. Toate prieteniile reţinute de istorie s-au născut la colegiu ori pe câmpul de luptă. De Margency *putea;* era insuportabil. Desigur, era tare în privinţa temelor, însă pe mine mă interesează mai mult sufletele decât creierul.

Să iubeşti mult. Să tolerezi mult. Să te rogi mult.

— Regula pe care aţi dat-o sistemului nostru educaţional este: „Să iubeşti mult. Să tolerezi mult. Să te rogi mult."[10] o aprob în totalitate...

---

[10] Jansenismul pare a fi foarte departe de o şcoală a democraţiei creştine. Totuşi, noi ne-am inspirat din Saint-Cyran pentru a da o deviză foarte convenabilă spiritului de la N.-D. Du Parc. La „Şcolile mici", „el reducea, de obicei, ceea ce trebuia făcut pentru copii la trei lucruri: să vorbească puţin, să tolereze mult şi să se roage şi mai mult". Citat, probabil de Fontaine, în Sainte-Beuve, tomul III, p. 498, Ed. Hachette.

Printre altele, Sainte-Beuve apropie, în mod curios, formula de educaţie a lui Saint-Cyran de cea aplicată de Lamennais şi abatele Gerbet (p. 493). Spun „în mod curios" întrucât am găsit grupul lui Lamennais în biblioteca domnului Pradeau de la Halle.

Iar indiferenţa la „decor", pe care am văzut-o şi o vom vedea de-a lungul acestei cărţi la superior şi la abatele de Pradts, nu poate fi apropiată de aceeaşi indiferenţă de la Port-Royal?

— Oricine are simţire pentru Cristos ştie că întreg creştinismul stă în aceste trei cuvinte: credinţă, iubire, rugăciune.

— Sfântul Pavel a scris: „Mila rabdă totul”. Însă dumneavoastră nu l-aţi suportat pe de Margency.

— Dacă am fi fost singurul aşezământ de învăţământ privat din Paris, l-aş fi suportat, cu tot necazul pe care un astfel de lucru mi l-ar fi pricinuit. Însă la Paris există alte aşezăminte creştine unde nimeni nu se teme de cei care pretind (împunsătura aceasta era îndreptată spre iezuiţi, care în acea vreme erau de dreapta; iezuiţii erau oaia neagră a abatelui de la Halle, iar el a lor); l-am îndrumat spre ele. Vreau să am, şi am avut până acum, un colegiu *sănătos.* A fi sănătos nu înseamnă numai în privinţa moravurilor, ci în spirit, iar pentru un creştin nu există compromis posibil cu spiritul trufiei. Poate am să vă şochez, dar totuşi am să vă spun: un elev care îşi copiază o dată compunerea poate, la urma urmei, să rămână de-ai noştri, după ce a fost scuturat bine, dar unul care îşi arată trufia faţă de camarazii săi nu este şi nu va putea niciodată să fie unul de-ai noştri. Or, noi suntem o familie, trebuie să ne simţim bine între noi. Iar „muştele – una singură – care mor în parfum strică toată mireasma”.

Toate acestea erau în spiritul enciclicei *Rerum novarum,* foarte bine ştiută de superior. Enciclicele se succed precum cântăreţele de pe discuri: câte una face un „bum” din când în când. Însă cineva care ar fi cunoscut bine colegiul numit „du Parc”, pe care noi încă nu-l cunoaştem prea bine, ar fi făcut aici o gravă obiecţie. Spiritul de trufie, pentru care se „despărţiseră” de tânărul Margency, regretat, se pare, de către domnul de Pradts, nu trebuia să existe

---

Totul pare să îndepărteze de Port-Royal mişcarea de la *L’Avenir* şi du Parc, unde această mişcare este iubită. Şi, cu toate acestea, câteodată se apropie. (n.a.)

între elevi. Însă el se găsea la ceea ce vom numi conducerea – adică superiorul şi cei patru îndrumători de diviziuni; nu exista post de îndrumător de disciplină – faţă de toţi cei care nu erau elevi: părinţi, profesori, supraveghetori, personalul subaltern, şi mai cu seamă economul, menit dispreţului pentru legătura sa doar cu chestiunile pământeşti. Pe cât erau de recomandate discuţiile în particular între îndrumători şi elevi (de obicei în timpul orelor de studiu), pe atât nu le erau îngăduite profesorilor. Uneori, chiar extemporalele corectate erau supuse, de către îndrumători, unor corectări jignitoare, din care trebuia să reiasă că elevul are dreptate, iar profesorul este un tâmpit. Discursurile fără pretenţii deosebite ale academicienilor erau citite mai întâi de către îndrumători, nu de profesori, nedemni să se apropie câtuşi de puţin de Academie. Doi preoţi, profesori de latină şi de istorie, erau trataţi la fel ca profesorii laici. Cel mai mic semn de influenţă din partea unui supraveghetor asupra unui elev ori existenţa a ceva mai aparte între ei, indiferent cât de inocent ar fi fost, dar care părea indiscret, era distrus. Luat în sine, supraveghetorul nu exista. Tot ceea ce face să poţi şi să trebuiască să te interesezi de o fiinţă (situaţia lui familială, speranţele sale de carieră...) era ignorat în mod sistematic atunci când venea vorba de un supraveghetor. Cu patru, cu trei ani mai înainte, elev la colegiu, ar fi fost un frăţior onorat şi iubit de toţi; „spion”, era dispreţuit de toată lumea. Nu mai era un „suflet”, ci un paria. Cât priveşte părinţii, vom avea de mai multe ori ocazia să discutăm despre ei. Nu pierdeţi nimic aşteptând. Astfel, în acest colegiu întemeiat pe democraţie şi liberalism, renăştea un spirit de castă. Ai fi zis că este un ordin medieval al călugărilor-cavaleri. Casta îi cuprindea pe cei cinci preoţi din conducere şi apoi pe toţi copiii, inclusiv pe cel al portarului. În privinţa celorlalţi, exista doar o singură regulă: reducerea lor la tăcere şi îndepărtarea.

Conducerea şi băieţii erau legaţi prin surda şi tenacea conştiinţă a superiorităţii avute de cei din conducere: „Noi care ştim cum să-i luăm...”. Doar acestora le era rezervată şi am putea spune ca un drept divin, arta sfântă şi subtilă a mânuirii acestor copilaşi.

Cam aşa stăteau lucrurile, când se auzi o bătaie slabă în uşă şi, fără a aştepta ca superiorul să răspundă, un băiat cam de paisprezece ani intră în încăpere. Părul, căzut pe frunte, părea să nu fi ştiut vreodată ce înseamnă un pieptene. Lacrimile îi curgeau pe obraji, cădeau pe pulover ca nişte picături mari de ploaie. La fel ar fi plâns dacă şi-ar fi pierdut mama.

Domnule Superior, vin să vă cer permisiunea să mă bat cu Simonnot când ieşim. M-a făcut „apaş” în recreaţie. Nu ne vom bate în stradă, fiindcă ar fi ceva urât, ci în curte. Cum elevii ies, n-or să ne vadă.

— Ai înnebunit de tot? Dar, ia spune, cine ţi-a permis să vii la mine fără *admittatur?*

— Ieri l-aţi primit pe Trévier fără *admittatur.* I-aţi spus că în cazurile foarte urgente...

Destul. Domnul de Pradts vă va supraveghea în mod deosebit atitudinea la ieşire. Şi la cea de azi, dar şi în zilele următoare. Souplier îşi trăgea nasul, iar pieptul i se ridica din când în când, gemând. Şi de ce nu te-ai dus să ceri această autorizaţie ridicolă la domnul de Pradts, în loc să mă deranjezi?

Niciun răspuns. Ca un tic, băiatul îşi trăgea în fiecare clipă puloverul în jos.

Chipul abatelui Pradeau de la Halle se înveseli.

— Şi-apoi, ce mai poveste pentru nimic! Apaşii sunt nişte oameni cărora li s-a invadat teritoriul, au fost deposedaţi de toate bunurile, exterminaţi în masă când nu făceau rău nimănui. „Apaş” nu este o insultă. Este un termen de prietenie.

Se mai auzi o smiorcăitură.

— Da, dar ei tăiau părul.

— Ar fi făcut bine să-ţi taie coama. Hai, pleacă şi mai ales du-te să te piepteni. Când ai să ai o cărare frumoasă, n-ai să mai ai chef ca Simonnot să ţi-o strice.

Smiorcăitul, care încetase, porni şi mai tare.

— N-am coamă.

— Şi de ce nu? Un leu e ceva foarte frumos! Acum, gata. Reîntoarce-te la studiu.

Souplier ieşi. Abatele de Pradts rămăsese impasibil pe durata acestei scene. Acum clătina din cap:

— Lacrimile astea de copil, pentru un motiv atât de mărunt!

— Nu există lacrimi de care să poţi râde, zise superiorul. Dar uitaţi-vă cum sunt! E al doilea care îmi vine fără *admittatur,* fiindcă am făcut imprudenţa să-l primesc pe Trévier pe nepusă masă. Zgreapţănă puţin la uşă şi intră după cum îi taie capul, ca nişte căţeluşi care văd o uşă întredeschisă. Să părăseşti studiul fără permisiune! Să se ajungă astfel la mine! În fine, prefer un pic de fantezie la nişte copii înregimentaţi. Iată, ascultaţi ce vă spun: „Mai bine dezordine unde există dragoste, decât ordine fără iubire”[11].

— Hm!

— Da, hm! Aparţine unui anume Pere Chevrier şi, mărturisesc, nu auzisem de el. Nu vă dau această frază ca pe o regulă de viaţă. Găsesc că este excesivă şi sunt forţat să o consider astfel mai cu seamă ca director al unei comunităţi. Însă... ordinea... ordinea... (ceva ca o grimasă îi trecu pe chip). Spre exemplu, când sunt la

[11] Venerabilul P. Chevrier, *Adevăratul Discipol al Dumnezeului Nostru Isus Cristos,* lucrare precedată de o scrisoare de aprobare din partea Excelenţei Sale cardinalul Maurin, arhiepiscop de Lyon. Paris-Lyon, 1925 (n.a.)

Paris (du Parc era un loc ferit, o rezervaţie) şi văd o gură de metrou, la orele de vârf, bărbaţii aceia, femeile, adolescenţii îmi spun că există întotdeauna un moment când viaţa face să se spargă cadrul, face să sară în bucăţi această faimoasă „ordine”... Să nu ne punem prea tare de-a curmezişul vieţii. Respect libertatea umană la cel mai mic dintre copii, chiar cu şi mai multă religiozitate decât la un bărbat matur, întrucât copilul este fără apărare. Şi e mai bine să închizi ochii la o greşeală, fiindcă aşa devii mai puternic faţă de altele. Să pedepseşti şi să aperi! întotdeauna. Aţi văzut vreodată o mamă, în Bois, cu odrasla lângă ea? Mi se întâmplă să gândesc aşa când vă urmăresc partidele de fotbal. „Nu alerga! Nu te-atinge de nisip! Uite, iar te-ai murdărit pe mâini. Încă nu ţi s-a spus să nu-ţi ştergi mâinile de pantalonaşi? Ei na, acum în păr! Hai, dă în pietre! Strică-ţi pantofii! Ţi-am spus să nu alergi: dacă mai alergi o dată, ai s-o iei la fund.” Niciuna dintre aceste interdicţii nu are nici cel mai mic sens: e vorba doar de a comanda, iar a comanda înseamnă a interzice, atunci când nu ai prea multă minte. Noi trebuie să fim opusul acestor mame. Să nu le stăm tot timpul pe cap. Să avem încredere în ei, să-i respectăm şi aş zice să avem încredere în ei, pentru că îi respectăm cu adevărat. A da frâu liber înseamnă a ţine în mână. Cu copiii trebuie foarte adesea – nu spun „mereu” – să joci cinstit. E posibil ca aşa ceva să nu aibă sorţi de izbândă, însă atunci când reuşeşte, ce lucru extraordinar! Să poţi spune: „Am ţintit către vârf şi de aceea l-am atins!” Adevărul se atinge mai mult prin viaţă şi în viaţă decât prin raţiune şi logică.

Lângă superiorul atât de călduros, abatele de Pradts, cu acea umbră de surâs nemişcat, părea îngheţat. Dar nu era aşa, ci fierbinte. Sub cenuşiul feţei, mocnea focul. Îl asculta pe superior cu o atenţie mărită. S-ar fi zis că înregistra fiecare cuvânt. Iar ochii negri nu se dezlipeau de ochii albaştri, îi urmărea în fiecare

mişcare a capului, aşa cum tigrii, aşezaţi placizi pe scaunele lor, urmăresc din ochi, fără a le părăsi o clipă, mişcările dresorului.

Se auziră glasurile băieţilor care treceau pe culoar, mergând desigur la vreo repetiţie. Unul zicea (dar primul cuvânt pe care l-a pronunţat nu s-a prea auzit): Părintele meu (?) e un târtan...

Superiorul:

— Recunosc glasul lui Roguet. Desigur, un cuvânt grosolan: unul dintre burghezii noştri. Aţi auzit vreodată un cuvânt grosolan la frăţiorii noştri?

— Fiindcă se supraveghează din stimă pentru camarazii lor burghezi. Şi, în acest caz, poate că ar fi bine să le dăm mai multă libertate.

Superiorul continuă ca şi cum nu ar fi auzit:

— Trebuie să fii sever din iubire; e un lucru admis drept literă de evanghelie. Dar, oare, nu tolerăm şi pentru că iubim? Doresc ca băieţii noştri să fie fericiţi în mijlocul nostru. Cred că suntem singurul colegiu din Franţa unde găseşti într-o dimineaţă scris pe tabla unei clase: „Trăiască şcoala noastră!”

— A! Domnul Cordére v-a povestit...

Da. Şi unul dintre puţinele colegii din Franţa unde există externi care ar vrea să stea la internat. Uneori câte un profesor îmi spune: „Sunt absolut insuportabili. Cum să-ţi fie drag de ei?” Răspund: „Nu ne este greu să-i iubim, indiferent cine ar fi. E destul să credem în sufletul lor”. Cred, cred nespus de mult în puterea afecţiunii adevărate.

Cel care este iubit are, la rândul său, tendinţa să iubească, măcar cât de cât. Nu este asta o pornire omenească?

— Nu sunt sigur. În orice caz, nu mereu.

— Nimic nu este „mereu” în zona sufletească, doar în eternitate. Însă nimic nu este „mereu” nicăieri. Aşa cred eu. Iată, ştiţi de ce

frăţiorii sunt nişte elemente atât de bune aici? Pentru că atunci când au venit, erau dinainte iubiţi.

În locul acestui cuvânt – „iubire” – de care se abuzează, mai ales în mediile noastre, de ce nu am pune „afecţiune”? De ce nu doar „simpatie”? Simpatia este un lucru enorm, cu condiţia să fie adevărată, să aducă dovezi.

— Oare Sfântul Ioan nu vorbea de simpatie atunci când zicea: „Cel ce nu iubeşte sălăşluieşte în moarte”? Nu mă tem de cuvinte. Când eram tânăr preot şi mă ocupam de grupul Sfântul Iosif, la Grenelle, când făceam cunoştinţă cu un băiat de pe stradă, ca să încerc să-l aduc la noi, îl întrebam: „Eşti catolic?” şi îi explicam: „Eşti catolic.?” Înseamnă „Crezi în iubire?” Şi îi zâmbeam. Mai târziu, dacă devenea unul de-ai noştri, iar uneori trebuia să-l cert pentru cine ştie ce, nu o făceam niciodată fără să zâmbesc la sfârşit. Faci mai mult printr-un surâs decât cu kilograme de morală. Noi, noi ne judecăm copiii după cum le auzim râsul – nu după zâmbete. Adolescenţii zâmbesc uneori, copiii nu – iar această judecată după râs te face să nu te înşeli aproape niciodată. Lor le revine să ne judece după cum zâmbim. Dar mai trebuie ca zâmbetul să fie spontan, să apară pe buze aşa cum se formează cercurile pe apă atunci când arunci o piatră. Un zâmbet de comandă mi-ar produce oroare. Şi, în fine, dincolo de zâmbet, dincolo chiar de afecţiune sau de simpatie, există rugăciunea. Oare rugăciunea ţine loc de orice? în domeniul concretului, nu. Dar fără rugăciune totul e nimic. Haideţi, dragă prietene, vă trimit la studiul dumneavoastră. Nu spun „studiile”; copiii noştri studiază, dar nu ne lasă timp să studiem.

— Şi când te gândeşti că există confraţi de-ai noştri prin parohii care ne invidiază viaţa de îndrumător, pe care şi-o imaginează

plină de voioşie! Timpul nostru mereu întrerupt, prezenţa peste tot, şi această tensiune cvasicontinuă a minţit...

— „Vegheaţi şi rugaţi-vă.” Ea, tensiunea spiritului, se află aici, în acest mărunt cuvânt redutabil: „vegheaţi”.

Superiorul se ridică şi îl conduse pe abate. Raporturile între ei, preoţii din conducere, erau reglate de o extremă curtoazie. Superiorul drept ca un „1”, cu chipul său luminos, domnul de Pradts, aplecat puţin de umeri, cu faţa ciudat de cenuşie, traversară o sală de aşteptare strâmtă care preceda biroul, unde se găseau cupe din argint fals, un atlet din bronz fals, premii obţinute de colegiu în competiţiile sportive, un fotoliu desfundat ca la notari, un portret al fostului superior, pus acolo în semn de penitenţă pentru spiritul său feudal. Biroul superiorului era pur şi simplu banal. În sala de aşteptare simţeai, atât din pricina micimii ei, cât şi a urâţeniilor artistice înşirate pe acolo, o dorinţă de a se vedea clar că era o încăpere sacrificată, bună pentru vizitatori, şi în special pentru părinţii elevilor. Superiorul considera că un om care „crede” nu poate li decât preot sau un tip religios: laicii erau creştini de zona a doua. Nu gândea asta în mod clar, desigur, ci vag. Sala de aşteptare avea totuşi detaliul ei agreabil. Pe unul dintre pereţi, sus, aproape de plintă, doi îngeraşi în relief, care, ca îngeri, nu surprindeau pe nimeni, dar care de fapt erau doi amoraşi. Aşezământul era o locuinţă de gentilom din secolul al XVIII-lea, cu siguranţă o nebunie, refăcută cu ce s-a aflat la îndemână pe la sfârşitul secolului trecut. Vom vorbi mai departe despre ea. Dacă podeaua din biroul superiorului fusese odinioară cernită, cu siguranţă că de mult nu se mai făcuse aşa ceva. În timp ce, în sala de aşteptare, unde scândurile erau depărtate, nu fusese cernită niciodată, poate doar cu vreo sută cincizeci de ani în urmă. Acestea erau spălate cu apă. Iar încăperea era atât de mică încât,

atunci când erau mulţi vizitatori, ultimii sosiţi aşteptau în picioare pe culoar. Superiorul, trecând prin faţa ferestrei de la această sală, ale cărei obloane nu erau închise, arătă din priviri statuia aurită a Fecioarei cu Pruncul Isus în braţe, aşezată pe frontonul colegiului şi pe care lumina provenind de la alte ferestre o făcea să sclipească în întuneric. Acel surâs palid reapăru.

Sfânta Fecioară a Copiilor

— Se pare că îi zic „Sfânta Fecioară a Copiilor”. Nu-i minunat? Au nişte invenţii pe care numai ei le pot face...

Întoarcere în trecut: Serge Souplier intră la şcoala Maucornet (octombrie 1911)

O întoarcere în timp, vă rog.

La începutul anului şcolar, în octombrie 1911, adică exact cu un an înaintea scenelor pe care tocmai le-am descris, un nou-venit s-a făcut imediat remarcat la şcoala domnului Maucornet (strada Izvorului, din Auteuil), prin locvacitatea sa, înclinaţia de a vorbi foarte tare – de *a face gură*—, limbajul grosolan, cu exprimare neglijentă, dar nu vulgară, figura smeadă, ochii săi mici negri, isteţi, părul neted de un şaten-închis, căzându-i mereu pe frunte până la sprâncene, şi care tresălta un pic la fiecare pas când mergea. Şcoala Maucornet era un mic *cuptor* de vreo şaizeci de elevi, unde toţi copiii, între zece şi cincisprezece ani, se cunoşteau între ei, fiindcă se întâlneau la studiu, recreaţii şi chiar la unele cursuri – de desen, spre exemplu. Nou-venitul sosise la ora opt. La unsprezece şi jumătate, la ieşire, toată şcoala vorbea de „Serge”. La început, nu i se cunoştea numele. El era Serge. Prenumele acesta

atrăgea, fiecare îl repeta de plăcere. Aducea ceva exotic şi romanesc în acest mediu foarte burghez. „Eşti rus? – Nu, sunt român. – Eşti român şi te cheamă Souplier? – Idiotule! Cine ţi-a zis că sunt român? Am trăit zece ani la Bucureşti. – Ce-i tatăl tău? – Director-adjunct la o companie de asigurări.” Zice că avea paisprezece ani şi trei luni. „Tu, paisprezece ani! încă mai ai caş la gură. Şi apoi, dacă ai paisprezece ani şi eşti într-a patra înseamnă că ai rămas repetent!” Recunoscu faptul că se declarase mai bătrân cu un an. (Ar fi putut recunoaşte şi că nu trăise decât cinci ani la Bucureşti şi că tatăl său nu era decât şef de birou într-o companie de asigurări de mâna a doua.)

Souplier fu acela căruia i se lipise expresia: „Ce tip, acest...!” Un animăluţ straniu. Derbedeul şcolii. Căuta întruna ocazia să se maimuţărească. Trişa atât de des la jocul cu bile, încât toată lumea rămânea cu gura căscată. Punea apă în călimările de la pupitre. Iar vocabularul! Toate cuvintele grosolane treceau prin el. Încă din prima săptămână, anunţând notele în faţa şcolii adunate, domnul Maucornet tună: „Unii părinţi s-au plâns deja de dumneata. Au venit să-mi spună: De u*nde a răsărit acesta?” Serg*e asculta, destul de impasibil, chiar cu un aer uşor provocator. Trecuseră deja două minute de când domnul Maucornet terminase cu el când, brusc, îl auziră cum izbucneşte în hohote de plâns. Mult timp după aceea, când toată lumea credea că se potolise, se mai auzea câte un scâncet. „Să nu crezi deloc că mă înmoi cu smiorcăielile dumitale!” tună imediat domnul Maucornet. (Da, a zis delo*c.) îns*ă acele sughiţuri solitare se făceau auzite în continuare, incoercibile. Unii râdeau în surdină şi le imitau la modul burlesc. Cineva zise: „Se preface! Nu mai poate de ciudă!” Lumea deja nu-l mai iubea.

Timp de două zile veni cu pantofii săi lustruiţi de prim-comuniant, pe care nu-i aruncase încă. Pantofii lustruiţi dispărură.

Cineva îşi bătuse joc la şcoală, iar acasă avu loc o scenă disperată. Souplier era văzut doar în două ipostaze; şi una, şi cealaltă – extreme. Făcând scandal, lăudându-se, ridicând degetul în clasă chiar şi când nu „ştia”, dirijând jocuri pe care nu le cunoştea – „Eu vreau să te iau în echipa mea,. Dar, să ştii, eu sunt şeful!” –, luându-se de toată lumea – „Imbecilule! Cretinule!” – atât de excitat, încât din gură îi curgea un fir de salivă, bătându-se cu o brutalitate care scandaliza în această aglomerare de mici nevolnici. Sau plângând. Plângea din nimic. Spre exemplu, dacă îşi rătăcise bereta sau dacă i se confiscase sticluţa cu cerneală roşie. Rareori treceau două-trei zile fără să fie văzut plângând. (Totuşi, trebuia să nu fii prea încrezător. Cădea şi începea să plângă. „Te-ai lovit?

— Nu, dar dacă nu aş fi făcut să se creadă că mă doare, şeful m-ar fi certat.”) Devenise oaia neagră a profesorilor şi a supraveghetorului. Orele de consemnare plouau asupra lui. I s-a dat trei la purtare, ceea ce nu se mai văzuse în şcoală. Dar oricât de insuportabil era, lumea îl acuza peste măsură. Dacă dispărea un penar, dacă se găsea un geam spart, era destul să auzi pe cineva zicând: „Souplier a făcut-o!”, pentru ca imediat, fără vreo anchetă, să fie pedepsit. Într-o zi, pentru una dintre aceste pedepse nejustificate, Alban de Bricoule zise cu glas tare, în faţa profesorilor, că „Souplier era ciuca bătăilor şi plătea mereu pentru ceea ce făceau alţii”.

Tânărul acesta avea un simţ foarte acut al dreptăţii, însă, în cazul de faţă, era vorba şi despre o chestiune mai intimă, fiindcă Bricoule, încă din prima zi, simţise un impuls pentru Serge Souplier.

Trecutul amoros al lui Alban de Bricoule la vârsta de cincisprezece ani şi jumătate

La drept vorbind, acest impuls nu era decât o pornire dintr-o suită deja respectabilă de porniri de aceeaşi natură: la cincisprezece ani şi jumătate, eşti deja un îndrăgostit cu state vechi. Prima persoană prin care Alban de Bricoule cunoscuse dragostea era îngerul său păzitor. Nu putea să-i privească imaginea, în cartea sa de la slujbă, fără ca inima să-i tresalte un pic. Este adevărat că acest înger arăta extrem de bine.

La nouă ani, simţea o emoţie pentru o verişoară. După o gustare luată între copii, se votează în familie pentru alegerea „celei mai frumoase fetiţe" din grup. Alban manevrează în aşa fel buletinele încât să fie aleasă verişoara sa. La zece ani, cursul de catehism i-a fost fatal. A apărut „fata". Îi cunoştea numele, dar rămânea „fata". Nota într-un carnet zilele în care ea nu venea la catehism, îi descria în detaliu pălăriile, rochiile, pantofii, făcând mici crochiuri colorate cu creionul. La fel şi cu hainele mamei sale, dar fără a fi colorate. La ieşirea de la curs, printr-o strategie admirabilă, o ducea pe guvernantă pe urmele „fetei" şi ale mamei sale, pentru a afla adresa, pe care însă nu o putu descoperi. Doamna de Bricoule fu la curent cu „fata" şi se distră grozav. Din păcate, „fata" nu era nobilă, dar avea două nume de familie legate printr-o liniuţă, ceea ce, din fericire, trimitea la nobilime.

Doamna de Bricoule nu a fost la fel de încântată de episodul care urmă. Noua aprindere a lui Alban (unsprezece ani) se îndreptase spre fiul lui Agar, reprezentat complet gol, întins pe burtă, în nisipul deşertului, văzut într-o Biblie ilustrată. Adesea, pe înserat, Alban frunzărea Biblia stând lângă patul mamei sale. Tulburarea sa devenea atât de mare pe măsură ce se apropia de imaginea respectivă, încât mama îşi dădu seama. Odată chiar, terorizat de gândul că se va înroşi, a întors două pagini deodată,

între care şi pe cea de care se temea. Trei săptămâni mai târziu, când Alban redeschise Biblia, văzu că cineva îi desenase fiului lui Agar un chilot cu creionul.

Până la doisprezece ani – da, doisprezece bătuţi pe muchie! –, venea în patul mamei sale, o jumătate de oră, înainte de a merge la culcare. Ea îl ţinea la piept, în cămaşă de noapte, cald ca un puiuţ. Flecăreau, uneori citeau aceeaşi carte. Aşa au citit împreună începutul de la *Quo vadis.* Dragostea pentru romani luă naştere sub cuvertură, ceea ce era perfect adaptat. Cât timp a avut guvernantă englezoaică, la orele nouă fix aceasta bătea la uşă: *Alby, it's time.* Doamna de Bricoule o afurisea pe guvernantă, în limbajul ei cam liber, de îndată ce aceasta pleca. Într-o zi, la doisprezece ani, fără ca măcar să ştie ce face, a atins-o pe mama lui acolo unde nu trebuie. A doua zi, aceasta i-a spus: „De-acum nu mai vii la mine în pat. Eşti prea mare". Îl primea fără să fie atentă, aşa cum şi el făcuse gestul fără să-şi dea seama. Însă ei îi lipsea tare mult acest bărbăţel cald.

În vacanţa mare din 1910 (paisprezece ani şi trei luni), trupul şi mintea s-au maturizat brusc. Despre minte. Înainte, pe foile şi în carnetele unde îşi nota sentimentele, acestea luau, sub pana sa, o expresie înflorită şi falsă. Domnea locul comun. Peste tot majuscule şi puncte de suspensie. Iar acest soi de fraudă faţă de sine însuşi mergea până într-acolo încât amesteca în textul său, fără ghilimele, fraze de dragoste luate de prin romane. De la *Werther* la René Maizeroy. Scria doar pentru sine şi încerca să se amăgească! La data de care vorbim, această manie dispare. Iată-l, în fine, lucid, sincer, debarasat de o execrabilă literatură. Aceeaşi maturizare a trupului. Observă că a crescut brusc, după nevoia de a înălţa şaua de la bicicletă. Vocea i se schimbă. Simte nevoia să vorbească mai tare pentru a se asigura că acest organ face clar parte din

personalitatea sa, aşa cum cineva care merge pe un teren alunecos îşi înfige bine picioarele ca să se asigure. Este un pic neliniştit, întrebându-se dacă această stare va dura mereu. În timp ce anul şcolar este favorabil pornirilor sentimentale, sigurele permise întrucât rămâi timid, vacanţa mare este propice mai cu seamă gândurilor obscene, datorită timpului liber îndelungat disponibil (aceste gânduri obscene care, cu puţin timp în urmă, printr-o copilărească neadecvare de termeni, erau denumite gânduri „profane”, „hirsute” (?), ori „adultere”). Senzualitatea, chiar fără făptuire, arde tot acest putregai şi hăţiş de puerilităţi şi nerozii. Iar în această trecere atât de clară, atât de sensibilă, atât de *clasică,* există ceva solemn. Da, în această vacanţă din 1910 copilul încetează să mai existe.

Anul şcolar 1910–1911. Cincisprezece ani. Pantalon, gulere înalte, permisiunea de a fuma. Verişoara cu care se caută o căsătorie. Pe durata căutării şi a nesfârşitului minut de nemişcare de la înălţare, acea mânuţă într-a ta, care o strânge abia simţit. O altă domnişoară, de douăzeci şi doi de ani. Jumătăţi de îndrăzneală: o iei de talie, dar (obişnuit cu micile formate), o găseşti *atât de mare!* Te cam sperie. Deşi, de anul trecut, deviza, înconjurată cu semne cu pretenţii ezoterice, este „A şti – a vrea – a îndrăzni – a nu spune”, nu prea pui în practică al treilea dintre aceste verbe. Septembrie: moartea domnului de Bricoule. Începutul şcolii în octombrie (1911): Serge.

Dar ce ştia doamna de Bricoule din toate acestea? Şi cum li se conforma?

Doamna de Bricoule

Doamna de Bricoule, pentru care Alban era fiul unic, părând a avea în 1911 treizeci şi cinci sau treizeci şi şase de ani, deşi avea treizeci şi opt, contractase, la naşterea fiului, o boală de care nu a mai scăpat niciodată. Stând întinsă aproape tot timpul fie în pat, fie pe un şezlong, îi era interzis să se obosească. Se plimba puţin în grădină, nu ieşea niciodată în oraş. O vreme, casa era plină de bărbaţi – tatăl lui Alban, bunicul său, unchii, apoi nu mai rămăsese decât mama, tatăl şi bunica, aceasta din urmă murind şi ea, de curând. În fapt, de el se ocupaseră doar mama, bunica şi guvernantele. Se vorbeşte mult că acei copii crescuţi de femeile singure sunt prost-crescuţi. Se pare că prietenul nostru nu a făcut excepţie de la regulă. Apropo de aceasta, să amintim: Coriolan fusese crescut de femei. Este absolută nevoie să păstrăm mereu contactul cu istoria sfântă, vreau să spun istoria romană.

Doamna de Bricoule era o persoană excepţional de liberă în privinţa spiritului, pentru educaţia pe care o primise, mediul care a produs-o şi epoca pe care o retrasăm aici. Fusese o tânără foarte la modă, adorând balul, flirtul, bijuteriile, Palatul de Iarnă, echitaţia în Bois, Opera Comică. Toate acestea fără a depăşi limitele. Dar le-ar fi sărit repede dacă nu ar fi fost ceea ce era. Frumoasă, în genul fin, extrem de încântată de subţirimea taliei şi micimea cu adevărat rară a piciorului, bună creştină ca toată lumea, mândră ca un păun, cu gulereta ridicată la un nivel de necrezut astăzi şi, ceea ce era probabil lucrul cel mai izbitor la ea, cu sentimentalitatea ei.

Contesa (îi dăm acest titlu din curtoazie, întrucât cu greu era contesă), aruncată de Alban din lumina care o înconjurase în recluziune şi tenebre, păstrase din viaţa sa de fată un gust aparte pentru aventurile inimii. Exista întotdeauna şi fără întrerupere cineva de care se interesa: medicul – un tip care făcuse oarecum parte dintr-un cerc, prieten al soţului –, un chitarist italian, mai

degrabă o haimana, care venea să-i cânte sub fereastră. Îl chema Angelo şi era irezistibil. Bătrâna sa mamă şi tânărul Alban asistau la momentele aventurilor sale, care îi rămâneau întotdeauna doar în suflet. Tot ele o controlau, întrucât ea se manifesta prin ele. Toţi ai casei erau la dispoziţia toanelor sale.

Doamna de Bricoule îşi adora fiul. El o iubea. Cu toate acestea, relaţiile lor erau sau mai degrabă urmau să fie, cele dintre un cavaler şi iapa lui sperioasă. Era destul ca el să pronunţe un nume de trei sau patru ori, că şi înţelegea. Iar el nu se putea împiedica să-l pronunţe. Era ceva ce îl depăşea. Fusese „fete", urmat de Robert M... şi de Roger D... Din fericire, a survenit un grup de actriţe, fiindcă tânărul, de fiecare dată când mergea la teatru, se întorcea îndrăgostit, asemenea acelor pisici care se aprind de fiecare dată când le scoţi din apartament. Decupa din reviste, apoi le lipea într-un album, fotografiile unor persoane, iar mamei sale nu-i venea mai apoi greu să-l întrebe despre domnişoarele Greuze, Nory, Ventura, Diéterle ori domnişoara de Bray. Înainte de a împlini paisprezece ani, Alban se mulţumea să se prefacă, să mintă şi să înghită: tristă atitudine, dar singura permisă sărmanilor copii. La paisprezece ani îi crescură gheare şi fu cel care, când s-a ivit ocazia, începu să o manipuleze pe mamă. Iată cum s-a petrecut.

Dintr-unul dintre acele motive tainice proprii geniului parental, Alban avea o bicicletă, însă nu avea voie să o folosească. Într-o zi, o încalecă şi merge la şcoală. E în clasă când Emile (servitorul) vine să ia bicicleta. La întoarcere, mama îşi rearanjează întâi părul (şi-l rearanja de fiecare dată când fiul intra în camera ei), apoi urmează drama. „De altfel, ştiu totul şi sunt la curent cu toată chestia din primăvară. Nu eraţi trei. Erai singur cu D... Aţi fost văzuţi."

Prima greşeală a doamnei de Bricoule

Episod remarcabil. Pentru prima dată în viaţa lui, Alban o surprinde pe mamă minţind. Fiindcă nu a fost niciodată o „chestie din primăvară”. E vorba că în aprilie Alban o lăsase pe mama sa să înţeleagă că petrecuse o după-amiază la Luna Park cu Roger D... şi că poate, acolo, în *Scenic railway...* Nu a negat când ea îi zisese: „L-ai sărutat?”, însă pretinsese că nu fuseseră singuri, că îi însoţise un camarad, acel faimos al treilea care aranjează totul. Or, nimic nu era adevărat din toate astea. Nici Luna Park, nici, vai, săruturile. Era doar paradă măruntă, gustul de a minţi şi distracţia de a o trimite pe mamă pe o pistă falsă. Gel mai frumos a fost că, atunci când vorbise despre acest mit, roşise.

Această ciocnire cu mama declanşă în Alban două stări. Una de excitaţie agresivă atât de puternică, încât o notă astfel în jurnalul său intim pe care îl ţinea într-un mod lapidar. „Ce fericit sunt! Singurul lucru pe care nu-l aveam, opoziţia mamei, îl am. A, vrei luptă deschisă! Accept. Vrei să mă jenezi, să fii o pietricică în calea mea. Nu-mi mai rămâne decât să-ţi înfrâng rezistenţa, dat fiind că în minte ai doar ideea de a mă ataca. Dacă m-ai fi lăsat în pace, te-aş fi lăsat şi eu. Dar mă ataci şi atunci ripostez. Partida va fi frumoasă dacă eşti în stare să fii la înălţime.”

Rândul următor şi final era, între paranteze: („Poţi avea mai mult timp paisprezece ani?”).

Cea de-a doua stare fu aceea de a aprecia la justa sa valoare faptul de a o fi văzut pe mamă într-o postură jalnică. Minţea. Zicea: „Ştiu tot” atunci când nu era nimic de ştiut. Pe vremea aceea apărea o revistă foarte la modă care se numea *Ştiu tot.* Alban îşi boteză mama: Mama-Ştie-Tot.

Toate astea au dus la trei hotărâri: 1. Să se ferească şi mai mult de mamă; 2. Să încerce, prin bună purtare, să-i adoarmă vigilenţa în aşteptarea reluării loviturilor deschise; 3. Să-l iubească şi mai mult pe Roger D... întrucât se părea că vrea să-i interzică să-l mai vadă.

Dragostea lui Alban pentru Souplier

În octombrie soseşte Serge Souplier, iar Roger D... nu mai vine la şcoală.

Serge. Hieratic şi haimana. Şarmant, violent şi persecutat. Cu părul vraişte, aşa cum ştiu să fie copiii mici, de parcă era mai mic decât îl arăta vârsta, iar fruntea acoperită de şuviţe încâlcite, pretinzând că a văzut o cursă de tauri şi că îi place să se poarte aşa. De altfel, român sau spaniol, e acelaşi lucru (tenul tuciuriu). Într-un cuvânt, *diferit,* aşa cum şi Alban era diferit. Un pic mai mult, şi ar fi fost peste măsură: spre exemplu, dacă ar fi fost într-adevăr român. Alban se îndrăgosti lulea. Săruta creionul pe care Serge i-l împrumutase, dezlipea la vestiar eticheta pe care Serge o lipise la cuier – etichetă pe care Serge o umezise cu limba! –, îi şterpelea vreo lucrare mai veche din pupitru, pe care o ducea acasă punându-şi fruntea pe ea, confecţiona un toc de scris identic cu al lui şi le schimba pentru a păstra tocul pe care Serge îl strânsese între degetele sale, îl băgase în gură, îl morfolise. Nu putea suporta să-l aibă ca adversar în vreunul dintre jocurile şcolăreşti – dar, dacă era vorba să se repeadă la cineva *(de-a uliul),* atunci cu Serge se ţinea de mână! Într-o perioadă când Serge îşi vedea mai bine de studii, Alban, cu riscul de a fi dat afară dacă era zărit, pătrundea pe furiş în biroul directorului ca să-i copieze notele şi să i le spună. Printr-un vicleşug – un pretins pariu –, îşi procurase câteva fire din

părul lui şi le purta într-un medalion, arătându-le tuturor, chiar şi lui Serge, ca fiind păr de la pisica sa moartă (este adevărat că pe cealaltă faţă a medalionului avea păr de la un foxterier îndrăgit, mort şi el). Serge emana un miros extraordinar, un parfum despre care, mai apoi, toată viaţa, Alban se întrebă de unde putea proveni. De la trupul lui? Poate de la scrobeala gulerului marinăresc? Un parfum care semăna întru câtva cu cel de piele rusească. Se simţea când treceai pe lângă el, aşa cum simţi mireasma unei flori. Dacă zeiţa Fortuna voia ca, în timpul unei ore ţinute în sala de studiu, să se poată aşeza în locul lui Serge, îşi băga din când în când capul în pupitrul acestuia, în mirosul de acolo, iar în restul timpului îşi ţinea mâna băgată în pupitru lăsând-o în bereta acestuia, acolo unde îi stătuse părul, şi o retrăgea parfumată. „Vivien miroase frumos, mai mult ca tămâia şi smirna” *(Covenans Vivien,* gestă).

Mai întâi, Alban i-a arătat că îi este drag, aruncând spre el cu pietricele în timpul recreaţiei, apoi, atunci când se întâlneau, trăgându-l de păr sau desfăcându-i cravata ori zicându-i încet: „Idiotule!” sau trântindu-i ghiozdanul. În ziua în care puştiul se strâmbă la el, înţelese că nu-i mai era indiferent lui Serge. Urmară marile beţii. Serge şi Alban joacă bile. Când Thierry a vrut să vină să joace cu ei, Serge i-a zis: „Lasă-ne!” (acest *ne!).* Cum Serge îşi răsturna toate lucrurile de la desen, s-a întors imediat spre Alban. A râs, şi amândoi au râs împreună. Odată, când un tip îl urmărea, s-a ascuns în spatele lui Alban şi i-a zis: „Bricoule, apără-mă!” În trecere, i-a dat o palmă pe spate! „Lansând” balonul, lui i l-a trimis! (Toate aceste mici lucruri sunt ca nişte vise: credeai că e ceva nemaipomenit, dar, odată trezit, nu este nimic.)

Speranţele lui Alban erau de acelaşi ordin mărunt. Să-l vadă, să-i vorbească, să fie observat de el. Să prindă o ocazie în care să-l poată apăra, proteja. Era rezultatul unei strategii profunde,

adeseori reînnoite şi, în fiecare săptămână, ţelul unei săptămâni de aşteptare, ca Serge să se aşeze lângă el în timpul orei de desen linear de sâmbăta, când se adunau mai multe clase, iar elevii se aşezau după cum doreau. Desenul pe care îl copiau amândoi era comun. Îşi împrumutau paharele sau tuşul. Îşi spuneau multe, iar mâinile li se atingeau inocente. Când praful era ocupat în altă parte, citeau pe furiş aceeaşi carte, iar Serge îi punea mâna pe umăr sau capetele li se atingeau ca la cei doi băieţi din *Banchetul* lui Xenofon (moment care îl cam speria pe Alban), iar Serge se amuza lovindu-l uşor cu capul. Sau picioarele care pentru o clipă rămâneau sprijinite unul de celălalt. Şi râsul acela nebun al lui Serge când, pentru un desen care avea poate cincisprezece centimetri într-o parte, el se înşela cu trei centimetri la măsurat! La sfârşitul orei, supremă dovadă de tandreţe, Alban se ducea la lavabou să-i spele paharele.

Totuşi, în anumite privinţe, Serge era aproape „cum trebuie": îşi făcuse prima comuniune în costum Eton, bereta sa purta cu litere de aur numele unui *dreadnought* englez... în ceea ce îl priveşte pe el, pe Alban, nu-i păsa, dar toate acestea erau excelente în cazul în care mama şi-ar fi băgat nasul unde nu-i fierbea oala...

Când Serge îi trimisese bezele, însoţite de un „Bricoule, te iubesc! Te iubesc!", Alban nu se miră să-l vadă, în zilele următoare, arătându-i o indiferenţă absolută. Luate astfel, aceste copilării nu însemnau nimic. De altfel, aşa erau toate în comportamentul lui Serge. Unul îl ataca prin vorbe, îl făcea în toate felurile: Serge nu era câtuşi de puţin supărat pe el. Se bătea cu Mangain, gata-gata să-l stâlcească, îl aştepta la colţul străzii să-şi ducă treaba la capăt, dar după zece minute erau mai prieteni ca niciodată. Nu-l slăbea pe Berget toată recreaţia, îl lua de mâini, îl mângâia, iar seara, la

ieşire, o lua la goană ca să-l *semene.* Alban nu se putea obişnui cu această incoerenţă copilărească, care îl zăpăcea pur şi simplu.

În sentimentul domnului de Bricoule era mult dezinteres faţă de colegul său cadet, fiindcă, în fond, el nu căuta decât să-i dea lui Souplier, nu să primească. Să-i sufle, să-l ajute la teme, să-i transmită ponturi la examenele trimestriale (dar nu la compuneri; Serge *vagabondul* spunea că n-ar copia niciodată o compunere, fiindcă ar însemna să-i lezeze pe unii camarazi. Cât îl priveşte pe domnul de Bricoule, acesta nu era prea delicat. Copiase de mai multe ori). Fusese o întreagă ucenicie în domeniul încrederii. În curte, când se jucau de-a uliul, îi zicea: „Treci. N-am să te prind". Micuţului i-a trebuit ceva timp ca să creadă în loialitatea lui. Se hazarda cu teamă, dar, mai apoi, câtă blândeţe când Alban văzu că se încredea în cuvântul său! Ar fi vrut să-l protejeze mereu, să-l apere. Într-o zi, Serge se maimuţărea în sala de studiu. Alban zăreşte ochii supraveghetorului fixaţi asupra lui, timp în care celălalt o face tot mai lată fără să-şi dea seama. Cel mare lasă să-i cadă teancul de dicţionare, zice un răsunător: „Că...!" Râsete, vânzoleală. „Bricoule! Două ore de post".

Serge este uitat. Alban i-o spune lui Serge cu multe comparaţii din tauromahie: un toreador atrage atenţia taurului spre sine pentru a-şi salva tovarăşul aflat în pericol. Serge răspunde, distrat, cu vreo două vorbe. Alban ştia foarte bine, în imaginaţie, să-şi consoleze prietenul, când era prins, însă când, după o lungă tăcere, Serge izbucnea în hohote de plâns, Alban nu ştia ce să spună şi rămânea ţeapăn. Prin asta se vede că îl iubea.

Serge, lucru vizibil, îşi dădea cât se poate de bine seama că Alban avea o preferinţă pentru el. În schimb, dintre cei trei sau patru „mari", Alban era cel pe care îl prefera. Totuşi, când cineva zicea: „Ei, ia uite-l pe Bricoule; bineînţeles, cu Souplier", nu

zâmbea nimeni sau, dacă zâmbea careva, nu era niciun echivoc. Iar simpatia lui Serge pentru Alban rămânea un lucru care nu avea prea mare greutate. La ieşire, îl lua pe Alban de subraţ – „Ce zici, mă însoţeşti?” –, dar, după cinci minute de mers, îl lăsa baltă. Dacă Alban îi dădea vreun flecuşteţ (un condei sculptat artistic), Serge îi lua martori pe toţi cei din sala de studiu – „Ia uitaţi-vă ce mi-a dat Bricoule! Nu l-ar fi dat altcuiva!” –, dar după o oră vedea condeiul în mâinile imbecilului de Clouzet, căruia Serge i-l făcuse cadou. Dacă, în vreo săptămână, avea note mai bune, atunci când erau anunţate public el se întorcea spre Alban, cu o privire radioasă, ca pentru a i le oferi – dar cinci minute mai târziu, în recreaţie, Alban luptându-se la trasul cu frânghia, Serge împingea pietriş sub piciorul adversarului, ca să-l ajute. Altădată, la ora de desen linear, îi trăsnea prin minte chiar să părăsească acel faimos loc de lângă Alban, pe care îl cucerise cu atâtea eforturi. Alban scuza totul, zicând: „E-un puşti!” şi adăuga cu cea mai mare sinceritate: „Numai să fie fericit, fiindcă asta contează.” Iar în sufletul său îi zicea: „Chiar dacă nu te ocupi de mine, eu te iubesc tot la fel de mult”.

Noi ciocniri între mamă şi fiu

La puţin timp după începerea şcolii, Mama-Ştie-Tot începuse din nou să-l bată la cap:

— Şi ce mai face heruvimul?

— Heruvimul?

— Ei, poftim, neasemuitul, minunea minunilor. Drăcuşorul de Roger.

— N-a venit la şcoală.

— Poftim? Şi îmi spui asta aşa, liniştit? Cred că minţi. Da, minţi. Crezi că scapi aşa. Dacă aş vrea, nu mi-ar fi greu să verific.

Doamna de Bricoule „ştia tot” despre o poveste care nu se petrecuse niciodată. Şi credea, s-o tai şi alta nu, că la şcoală încă se mai afla un băiat care nu mai era acolo. Pe vremea aceea, era un roman cunoscut cu titlul *Mama Petitdoigt*[12]. Doamna de Bricoule încetă să mai fie pentru fiul ei Mama-Ştie-Tot, devenind Mama-Nu-Ştie-Nimic[13].

N-are importanţă, el era foarte atent cu sine când îl atingea pe Serge. Cu ceilalţi fuseseră nişte amorezări. Cu Serge era ceva nebunesc, grav şi oarecum dureros, care era, dacă nu dragoste, cel puţin presentimentele ei. „Ceea ce trebuie este mai întâi să nu ajung să vorbesc despre el. Fiindcă imediat s-ar prinde.” Trei săptămâni a reuşit să se abţină, dar nu putu mai mult. Inventă că era unul dintre cei noi care „alerga admirabil”. Serge, dimpotrivă, alerga foarte prost. Din spate, i se vedeau picioarele care o luau în toate direcţiile. Dar era în asta un pic de *quovadism:* esteţii Nero, Petroniu...

După o săptămână, doamna de Bricoule îl întrebă: Şi micul alergător?

— Care mic alergător?

— Ei, asta-i, cel care aleargă atât de bine. A, dar probabil că a părăsit şi el şcoala.

Asta a fost totul, dar destul. Alban, stacojiu, îşi băgă nasul în farfurie. Doamna de Bricoule descoperise punctul nevralgic unde va putea, de fiecare dată când va avea poftă, să înţepe. Se rotea

---

[12] În traducere literală, *Mama Degeţelul mic* (n.tr.)

[13] În original, *Maman-Doigt-dans-l’œl,* „Mama-Deget-în-Ochi“ (n.tr.)

mereu în jurul „acestor lucruri”, să le stârnească pentru a vedea în ce constau, aşa cum se izbeşte de geamuri o muscă. Alban găsea că această curiozitate era una nesănătoasă.

Câteva zile mai târziu:

— Acum, că Roger a plecat...

— A, ai verificat.

— Nu, dar te cred.

Te roade în suflet să revii asupra subiectului.

— Ne mai animă. Deci, acum că a plecat, va fi un altul. Ia să vedem, cine? Alergătorul?

— Nu-mi pasă de alergător.

— Am zis alergător ca şi cum aş fi vorbit de oricine altcineva. E păcat că nu se fac fotografii de grup în această perioadă a anului. Dacă aş fi văzut unul cu figură drăguţă, ţi l-aş fi pus în ramă. Clasa a cincea este cu succes, aşa-i? Şi eu, la pension, am simţit o prietenie foarte tandră pentru o colegă de clasă.

Nu era adevărat. Nu avusese nimic. Spunea aşa pentru a fi acceptată de băiat.

Desigur, vorbindu-i despre „alergător”, era un fel de a-l reţine şi de a pătrunde în intimitatea lui. Dar, de asemenea, pe tăcute, insidios, începea să se înfiripe în ea acea irezistibilă atracţie pentru proxenetism pe care o au femeile, mai ales cele izolate, şi mai cu seamă cele izolate care îmbătrânesc. (În plus, nu fusese fericită sau, mai exact, a fost fericită doar trei ani: de la nouăsprezece până i s-a născut fiul.) Iar dacă nu proxenet, cel puţin complice.

Nu-l scăpa din ochi. Această continuă, nesfârşită dorinţă de a-l săruta... El o privea pe furiş şi îşi zicea prosteşte: „Ce anume am de merit să fiu privit?”

În aceeaşi perioadă, chitaristul italian se întoarse în ţara lui. Ar fi făcut-o mai din timp dacă doamna de Bricoule l-ar fi ajutat cu bani. Ea nu o făcuse, nu din zgârcenie, ci pentru că voia să-l păstreze.

S-au vărsat lacrimi. De fiecare dată când Alban vedea lacrimi în ochii mamei sale, se întreba dacă era din cauza obiectului iubit în acel moment sau din cauza lui. De data aceasta era imposibil să se înşele. S-au vărsat lacrimi şi mai apoi fu domnul de Chantocé, Christian, un verişor, căpitan în regimentul... de husari, detaşat din garnizoana sa din est, la un birou de la Invalizi.

Chanto

În decursul povestirii noastre, vom mai da, adesea prin unele lămuriri, de numele doamnei de Bricoule şi al căpitanului de Chantocé, breton cu tenul mai deschis, cu o mustaţă blondă mătăsoasă, cu ochi limpezi, albaştri şi adânci – „ochi de ocean breton”, zicea doamna de Bricoule, care nu văzuse niciodată Bretania şi nici oceanul –, la drept vorbind distincţia şi seducţia în persoană. „Amoruri”, dar ce amoruri? Fără îndoială, amoruri „oneste”, atât din cauza sănătăţii foarte şubrede a acestei dame, cât şi din cauza a ceea ce era şi a ceea ce se credea. Fără a mai vorbi şi de o urmă de religie. Au existat săruturi de amanţi? Se presupune. Au fost intimităţi? Nu este necesar pentru problema noastră să ştim şi nici să ţinem cont. Ceea ce va avea importanţă vor fi umbrele lăsate de această dragoste asupra alteia, care este tocmai subiectul acestei povestiri.

Cel mai adesea, doamna de Bricoule prindea curaj să vorbească despre „Chanto” (prescurta, aşa cum fac băieţii) cam pe înserat, înainte de aprinderea lămpii, în penumbra favorabilă pe care nu o mai zgâria vocea hârâită a gramofonului urlând o melodie de

Delmet sau *Carnavalul de la Buenos Aires.* I se întâmpla, la început, să se scuze: „N-am să-ţi vorbesc decât un picuţ”; sau se oprea, în timp ce vorbea, cu o urmă de confuzie: „Te plictisesc cu prostioarele mele...”; iar Alban era mişcat în acele momente de urma de umilinţă din vocea ei. Altădată, ea îi zicea cu acreală: „Nu m-ai întrebat cum a fost ieri-seară. Aşa că nu ţi-am spus. M-am gândit că nu te interesa”. Şi se întâmpla ca, vorbind despre Chanto, să vadă că ochii lui Alban erau duşi, că nu „urmărea”, şi totuşi continua, într-atât avea nevoie să se exprime. Era singurul în faţa căruia ar fi putut s-o facă: trăia retrasă.

Aşa a decurs prima perioadă a dragostei sale când s-a destăinuit fiului, mergând până acolo încât să-i ceară sfatul, fiind atât de plină de micile sale istorii, încât nici nu se mai gândea la „alergător”. El însă stătea mereu la pândă. Veni o zi când avântul de la început se mai domoli, iar domnul de Chantocé nu-i mai furniza multă materie nouă în acel moment. Făcu o retrospectivă şi îşi dădu seama cât de mult i se confesase.

— Dar alergătorul, ce se mai întâmplă cu el? Nu-mi mai spui nimic. A, te temi să nu roşeşti. Te refugiezi lângă Bleu...

Alban, pentru a-şi ascunde tulburarea, îşi îngropase faţa în blana lui Bleu (pisoiul lor persan albastru). Altădată, se pregătea pentru lupta de seară aşa cum te pregăteşti înainte de a intra la judecătorul de instrucţie: versiuni false, alibiuri, aer cât se poate de mirat, reţinere cât se poate de dezinvoltă – toată maşinăria clasică. Însă, adormit de monologurile în care mama nu vorbea decât de ea şi de Ghanto, cam ruginise.

— Da, da, trebuie să roşeşti! Continuă să fie drăguţ cu tine? Îi faci temele?

Cu o zi mai înainte inventase că Serge îl ajutase la examen: era vorba de a-l face iubit şi de a arăta că era iubit. Azi însă vântul se schimbase.

— Îl văd foarte puţin. Te asigur că situaţia de acum nu are nicio legătură cu ceea ce era D...

— Eu îţi vorbesc de Chanto. Tu de ce nu vrei să-mi vorbeşti de idolul tău? Inutil să negi. Văd destule lucruri despre care nu spun nimic. Am găsit la tine în cameră ceva compromiţător. Ştii, sunt puţin detectiv...

Supărată, începu să caute să-l surprindă. Când spunea că va rămâne în cameră culcat toată ziua, brusc apărea; când zicea că nu va urca (din camera ei la etajul de sus unde se afla cea a lui Alban), dintr-odată deschidea uşa fără să fi bătut. Într-o seară, îşi făcu apariţia în felul acesta în timp ce el făcea însemnări despre Serge. Foarte calm, Alban făcu hârtia ghemotoc şi o introduse între picior şi încălţăminte. Dar i se păru clar că maică-sa îi văzuse gestul.

Dulapul îi era deschis. Pe raftul de sus erau aşezate caiete, dosare, tot felul de hârtii, fără mari probleme. Ceea ce numea el „grădina secretelor” se afla într-o cutie închisă cu cheia.

— Ce-i acolo? Nu-i nevoie să ceri, dar va trebui făcută puţină ordine într-o zi.

— N-ar fi rău.

— Şi când te gândeşti că nu cotrobăiesc niciodată pe aici!

— Cine te opreşte?

— Cred că dacă îmi arăţi dulapul înseamnă că nu-i nimic în el.

— Atunci unde?

Ea zâmbi ca un cunoscător.

— În cutia aia.

El se ridică, merse decis la cutie.

— Vrei să vezi? Poftim! Cheia este în broască, trebuie doar să o răsuceşti. De ce nu o faci? Fă-o odată!

Cum el stătea în picioare lângă ea, aşezată în fotoliu, îl luă de braţ, îl făcu să se aşeze pe braţul fotoliului, îl aplecă spre ea, cu mâna pe frunte.

— Ce-i în căpşorul ăsta? Ca în dulap, ca în cutie, ca peste tot, doar gânduri rele. Răule, am vrut să te sperii.

Ar fi fost o abilitate elementară să se lase dezmierdat, însă refuzul interior fu mai puternic – să faci şi să nu ţi se facă nimic – şi se eliberă, sărind în picioare atât de repede, încât sărutarea pe care ea vru să i-o dea pe frunte se lăsă pe păr. Simţise contractarea muşchilor în efortul de a-i scăpa din mâini. Când se văzu scăpat, răsuflă scurt, uşurat. Ea îl auzi foarte bine, dar îl mai sărută o dată, cu forţa.

— Te înşeli, dacă tu crezi că nu mi-e clar. Şi, ştii ceva, mă trec sudorile când văd toate bravadele astea ale tale. Ai să vezi odată! Am să pot să te stăpânesc. Eşti drăguţ numai când eşti bolnav. O, atunci nu o faci pe grozavul. De îndată ce începi să te vindeci, devii iar de nesuportat.

— Ar trebui să mă zvânţi în bătaie. Aş sta cu capul aplecat şi aş deveni drăguţ.

— Ştii bine că nu sunt atât de zdravănă ca să te rup în bătaie.

Făcând această constatare disperată, doamna de Bricoule coborî.

Alban era mereu foarte afectat de aceste izbucniri de vulgaritate violentă pe care le avea uneori mama sa, atunci când se lăsa dusă de val. Ea, atât de fină, încarnare ideală a ceea ce înseamnă cuvântul „rasat”, plină de aerele sale diafane şi de molatice deprimări, cu o genealogie care ajungea cel puţin până în epoca de piatră... Şi, neîndoielnic, într-un anume fel, „Mă trec sudorile” era

probabil tipic pentru limbajul duceselor, în secolul al XVI-lea sau al XVII-lea. Dar, dintr-un alt unghi, era limbajul de piaţă.

Alban era obişnuit acum cu acest regim de duş scoţian: într-o zi, cuvinţele tandre, a doua zi, răutăţi colorate, într-o zi, un chip ameninţător şi parcă gata de orice, ca mai apoi să-i susure la ureche: „Ştii bine că eu nu vreau decât ceea ce vrei tu”, în timp ce îşi petrecea timpul interzicându-i una sau alta. Alban începu să înţeleagă că tonul era dat de starea în care se aflau la momentul respectiv relaţiile mamei sale cu domnul de Chantocé.

Acesta era climatul când, în martie (1912), Alban fu victima unei *clacări:* moartea recentă a tatălui, care îl impresionase profund... calitatea personalului didactic de la şcoala Maucornet care, suficientă pentru clasele mijlocii, nu mai era şi pentru pregătirea bacalaureatului şi îl obliga pe viitorul candidat la un efort personal excesiv... Medicul prescrise repaus şi distracţie imediat, iar doamna de Bricoule acceptă ca fiul ei să meargă să petreacă o lună în Andaluzia, ceea ce însemna vindecare asigurată, întrucât asta îl făcea nebun de bucurie. Vom vedea sau ştim deja de ce.

De câţiva ani, ca urmare a coridelor la care asistase, Alban era posedat de o patimă violentă – pe care frustrarea o făcea frenetică – pentru tauromahie. De ani de zile visa să fie iniţiat în această artă cu tăuraşi pe măsura vârstei sale, adică de aproximativ un an şi jumătate. Faptul ar fi părut pe atunci foarte surprinzător unor francezi, alţii decât meridionalii, şi ar fi crezut că este nevoie de mult curaj. Or, această practică era la fel de curentă la adolescenţii spanioli, din orice clasă socială, ca la noi aceea de a juca fotbal. Cât despre curaj, asta cerea mai puţin decât pentru a te lansa într-un bolid pe şosea aşa cum fac toţi tinerii din ziua de azi abia trecuţi de şaisprezece ani. Dar deosebirea era că acel *sangre torera* („sânge de toreador”) al lui Alban nu avea ceva anume pentru o artă proprie,

ci era răspândit în tot ceea ce făcea. Era mai puţin vorba de a vedea coride şi chiar de a participa la ele decât de un anumit comportament în faţa vieţii, în care se aflau la un loc gustul de a provoca şi cel al riscului – care sunt, alături de tehnică, fundamentul tauromahiei –, gustul dominării, de a nu ţine cont de părerea publicului, cât şi ceva pe care trebuie neapărat să-l numim gustul fricii. Iar, în final, prin a avea nevoie de a satisface toate aceste gusturi cu aviditatea pe care o avem de a ne satisface de hrană sau de drog. Acesta era fondul *tauromahiei* lui Alban. Pitorescul, decorul, anecdota erau doar accesoriul.

Fericire parcă marcată de surle şi trâmbiţe! Să o spunem clar: Serge fu luat ca un fir de pai de torentul fericirii taurine. Însă, încă înainte de a pleca, Alban îşi avusese în vedere viitorul. Aflase, într-adevăr, de la Serge, că înainte de vacanţa de Paşti va fi retras de la Maucornet şi „băgat” la şcoala Notre-Dame de... important colegiu religios aflat tot în acelaşi cartier, şi pregătea terenul în faţa mamei sale ca să-l urmeze pe Serge. Pregătirea aceasta nu era dificilă. Având în vedere constrângerea finală de dinaintea bacalaureatului, mutarea la un mare colegiu, evident superior şcolii Maucornet în privinţa nivelului de studii, era absolut indicată.

Alban în Spania (martie-aprilie 1912)

Alban merse în Andaluzia (martie aprilie 1912), făcu pe toreadorul, avu o idilă cu fata unui crescător de tauri, Soledad de La Cuesta, îi refuză „darul buzelor” pe care i-l promitea, fiindcă punea ca premiu o condiţie odioasă, care nu-i stătea în putinţă: să lupte şi să ucidă ca toreador un tăuraş de o răutate

disproporţionată cu vârsta şi cunoştinţele de tauromahie ale unui elev dintr-un colegiu francez. Am văzut toate astea în *Bestiarele*[14].

Am văzut aici şi că în timpul acestei absenţe a fiului său, doamna de Bricoule îi forţase cutia. Plecând, el îi întinsese cheia, pe care ea o refuzase, ripostând iute: „Dacă îmi dai cheia înseamnă că ai scos ceea ce îmi ascunzi". La care el îi răspunse: „Deschide-o şi ai să vezi".

Era o repetare a primei scene, dar de data aceasta măsura era deosebită. O dată în plus, Alban se juca cu focul, „invitând-o" aşa cum toreadorul „invită" taurul.

— Ah, copile, vrei să mă duci de nas! Mă sfidezi! Ei bine, mergem să vedem.

În sala de baie se afla un săculeţ din pânză unde se ţineau toate cheile – care nu se mai foloseau de mult – adunate de pe la toate debaralele din casa atât de vastă. Aici, ea găsise nu una, ci două chei care deschideau cutia lui Alban.

Însă atunci când descoperise, într-un dosar, un ciorchine fără boabe şi uscat, pe care i-l dăduse cu câţiva ani mai înainte – cu un gest maşinal sau ca să se amuze – şi pe care el nu putea să-l păstreze decât din motive sentimentale în acest colţişor al lui, ea nu numai că renunţase să-şi continue percheziţia, dar şi să mai deschidă vreodată această cutie.

Serge şi Alban încep cursurile la şcoala du Parc
(aprilie 1912)

---

14 Primul volum al seriei *Tinereţea lui Alban de Bricoule.* El este urmat de romanele *Băieţii* şi *Visul. (n*.tr.)

Când, pe 22 aprilie, Alban reveni la Paris, era vacanţa de Paşte. Prima mişcare a fost să-l aştepte pe Serge prin preajma casei sale o întreagă dimineaţă de duminică, sigur că băiatul va ieşi cândva ca să meargă la slujbă. Aşadar, va putea să-l abordeze şi să-i vorbească. Serge iese împreună cu sora sa. Alban află că va „începe” la du Parc şi, în cele patru zile care au urmat, îi smulge mamei sale decizia să „înceapă” şi el la aceeaşi şcoală. Nu i-a spus lui Souplier adevăratul motiv al acestei schimbări; consideră umilitor şi imprudent să-i arate cât de mult ţine la el. Încă nu-l iubeşte destul ca să-i fie egal, să-i arate cât ţine la el.

Acum părăsim regiunile temperate, colinele amiciţiei deosebite. Iată apărând crestele şi hăurile, precum şi norii vânturaţi şi furioşi. Umbrele se adâncesc, atmosfera se întunecă: porniţi-vă, furtuni dorite!

Întoarcere în trecut (continuare)

Domnul de Bricoule fiul, fiind împărtăşit pe 26 aprilie (1912) şi primind comuniunea pe 27 – dublu ritual pe două registre, analog celui al tinerilor nobili de altădată care, în ajunul zilei în care urmau să fie învestiţi cavaleri, făceau o baie şi primeau comuniunea –, domnul de Bricoule fiul „intră” pe 28 la Notre-Dame du Parc. Dimineaţă, îmbrăcat foarte frumos, ca să strălucească, deşi tot în negru, ca un infante, purtând doliu după tatăl său, îl aşteptă pe Serge în apropierea casei; voia ca primul drum spre du Parc să-l facă împreună, să treacă alături de el prima dată acest prag plin de necunoscut, să se prezinte pentru întâia oară în faţa acestei societăţi noi în compania lui. Toate, gesturi simbolice şi care, gândea el, vor înclina un pic viitorul în mod favorabil. Dar aşteptă zadarnic şi făcu drumul cu inima strânsă de

un oribil presentiment: părinţii lui Serge, în ultimele zile, îşi schimbaseră părerea şi îl lăsaseră la Maucornet!

În recreaţie, îl caută rătăcind, când abatele Prévôtel îl cheamă şi stă de vorbă cu el în hol. Este un bărbat tânăr, ca un fel de nevăstuică, rostind cuvinte insipide, străduindu-se să fie afectuos şi fiind, mai ales, intimidat. Timiditatea i se scurge pe frunte în picături de sudoare. În timp ce vorbesc, o, bucurie cerească! Apare Serge, vine spre Alban întinzându-i mâna. „A, vă cunoaşteţi! zice abatele.

— O, da, ne cunoaştem chiar de mult, zice Serge rapid. Te-am aşteptat azi-dimineaţă, spune Alban.

— Stau la internat...”

Consternare. Ce puţin or să se vadă! Va afla un pic mai târziu: numai duminica, la orele zece, când iese toată lumea. Păstrează însă o amintire plăcută a acelui accent cald din fraza: „O, da, ne cunoaştem chiar de mult”. Şi e mulţumit că, încă de la prima oră de colegiu, au fost puse astfel la vedere relaţiile sale cu Souplier.

Atingându-l pe abatele Prévôtel, la terminarea discuţiei Alban a zis oarecum supărat cu voce tare: *„Otro toro!”* Este formula prin care aficionados[15] cer un alt taur în locul celui care se arată prea lipsit de valoare.

Şi, curând, l-a văzut pe Serge în recreaţie ba alergând de colo-colo, impetuos ca o cămilă în rut prin cireadă, ba pe nişte picioroange, legându-se de copii, cu vocea sa cam dogită şi neclară, simţindu-se foarte bine şi „ca la el acasă”, de parcă era de şase luni la colegiu – cam dezamăgitor în privinţa siguranţei şi a uşurinţei de a o face...

---

[15] În spaniolă, în original, *împătimiţii* (n.red.)

Erau zece elevi în clasa întâi. Imediat, Alban distinse pe patru dintre ei:

Fernand Le Bey, figură agreabilă, dinţi frumoşi, foarte simpatic.

Jean Harle, tip bine, şic, aer inteligent, simpatic.

Philippe Lestonnat, deosebit de conştiincios, plăcut şi cordial.

Paul de Linsbourg, nu frumos, dar cu aer inteligent.

Ceilalţi păreau nişte oarecare.

Simţi că se va lega de aceia. Presentiment pe jumătate fals. Urma să se lege de un anume Salins şi de Linsbourg, dar şi de un oarecare Giboy, pe care îl luase la început drept unul dintre cei neimportanţi. Şi nu de tocilari. Cât îl priveşte pe Jean Harlé, acesta dispăru după trei zile. Se răspândi vestea că, notat prost pentru că nu ar fi jucat cum trebuie într-o reprezentaţie cu *Alceste* de Euripide, sărise zidul (era intern) şi se întorsese acasă. Drept urmare, a fost dat afară. Acest elev, pedepsit pentru insuficient talent teatral şi care o şterge acasă, avea, încă de la început, o oarecare alură, care te ducea foarte departe de şcoala Maucornet.

Noii săi prieteni îl primiră pe Alban cu o anumită rezervă, drept care, el fiind pasionat de viaţa de colegiu, suferi un pic. Ceilalţi erau amabili, însă cei pe care îi remarcase, preferase, rămâneau distanţi. Observă că dimineaţa, când sosea, niciunul nu-i întindea primul mâna. Cât despre Linsbourg, abia dacă s-au văzut pentru prima dată în cea dintâi oră de curs la care a asistat Alban şi s-au măsurat din priviri. În alte vremuri, cu sânge mai iute, fie şi numai pentru această privire ar fi tras săbiile. Ar fi fost o minunată scenă ridicolă: doi cocoşi iritaţi, fără niciun motiv, vrem să spunem că fără vreun motiv întemeiat, ci doar pentru faptul că se asemănau. Nu îşi spuseseră niciodată vreun cuvânt, dar îşi cunoşteau numele, şi asta era de ajuns. „Ei, Conte, am o vorbă să-ţi spun.” Cine ar fi crezut că aceşti doi băieţi, din acelaşi mediu, izolaţi într-un cadru

diferit, urmau să se întovărăşească foarte curând? Or, tocmai asta îi făcea să se aricească unul la celălalt.

Contrar obiceiului de la şcoala Maucornet, unde, aşa cum unele materii sunt amestecate ca să nu se „lege”, un supraveghetor, în timpul recreaţiilor, îi tot vânzolea pe elevi ca să nu se oprească din joacă, se părea că, la du Parc, nu era nimic de spus dacă nişte elevi, în pauză, stăteau de vorbă; şi chiar să vorbească în doi, ceea ce, la Maucornet, ar fi provocat imediat scântei.

André Lapailly, zis Bonbon

În cea de-a cincea sa zi la du Parc, Alban se afla din întâmplare într-un grup de lângă bariera care despărţea curţile celor două prime diviziuni. Văzu venind în partea cealaltă, înconjurat de camarazi, un tânăr cu o figură frumoasă, ce părea că are exact paisprezece ani. Avea gambele goale. Cu părul său negru buclat, care, în mod natural, se oprea imediat pe ceafă, unde se află acel triunghi despre care, la noi în Sud, se spune că aduce noroc, trecând pe lângă nişte urechi foarte fine şi puţin ascuţite, cu ochi veseli, obrazul roz ca trandafirul proaspăt, bărbia foarte imberbă şi cambrată, părea un mic faun. Veni să întindă cel dintâi mâna la cei mari, pe deasupra barierei, şi zise: „Bună ziua, Bricoule” către Alban, întinzându-i mâna şi lui. Alban fu oarecum surprins că un băiat dintr-o altă diviziune îi cunoaşte numele şi îl aborda atât de cordial. „Faunul” scoase din buzunar o cutie de caramele şi începu să le împartă celor mari, inclusiv lui Alban. Dacă râdea un pic, sângele i se ridica în obraji. În scurt timp se adunară în jurul lui şi alţi mijlocii. Îl priveau cu o admiraţie şi o curiozitate deosebite, ceea ce te făcea să înţelegi că era rege printre ei. Unul se sprijini cu cotul de umărul lui. Un altul îi încheia vestonul la nasturi. Altul îi

scoase batista pliată la buzunar. Altcineva îi ridică mâinile luându-l de încheieturi, iar acesta se întoarse singur la joaca lor. Alban auzi că îl strigau Bonbon şi îşi aminti că auzise această poreclă rostită de Giboy şi Linsbourg. Bonbon avea cel puţin patru porecle, ceea ce arată cât de mult era iubit: Bonbon, Minouflet, Poulet Rose (fiindcă, se zicea, era rece ca marmura, iar marmura amintea de Palatul Roz al lui Boni de Castellane, de pe bulevardul du Bois), Frimousset. Băieţii îi ziceau într-un fel sau altul, de unde se vede că trebuia să fii bine iniţiat pentru a înţelege ceva din cele ce se discutau la du Parc, dar noi vom păstra doar apelativul Bonbon ca să nu vă ameţim.

A doua zi dimineaţă, pentru prima dată, Linsbourg şi Giboy îi întinseră ei primii mâna lui Alban. Linsbourg ridicând prosteşte cotul, aşa cum cerea moda: regina Angliei, dând mâna, ridicase cotul fiindcă avea un furuncul sub braţ, iar de atunci toate figurile simandicoase din lume ridicau braţul strângând mâna cuiva. Iar a doua zi, Giboy, ducându-l într-o recreaţie în grădinile frumoase de lângă curţi – şi care, de când se ştie, purtaseră misterioasa denumire de „Mica Speranţă” –, avu cu el o discuţie importantă în care dezvălui puţin din arcanele colegiului. Strângerea de mână şi carameaua de la Bonbon – puştiul ăsta! – făcuseră să fie acceptat de băieţii importanţi din clasă. Ciudată ascensiune, dar plină de sens, după cum vom vedea în continuare.

Uzanţe şi cutume la şcoala Notre-Dame du Parc. Există un sistem numit „Protecţia”, în care un băiat mai mare ia în sarcina sa protejarea unui cadet; măcar un anumit număr de băieţi mai mari, care formează „Grupul”. Este, dacă vreţi, ceva analog cu ceea ce sunt sau erau cândva, ritualurile tradiţionale ale „marilor şcoli” de la noi. Paul de Linsbourg este Mare Maestru al Protecţiei.

Portrete de diverşi elevi din prima şi a doua diviziune.

Iată portretul lui Guy Denie (paisprezece ani şi jumătate), prieten al lui Paul de Linsbourg (şaisprezece ani şi jumătate).

Denie

Guy Denie, fiul unui magazioner la o importantă firmă de ţesături, Denie era răutatea întruchipată. Toate instinctele răutăţii adunate în mutrişoara lui foarte vioaie, în gura prea slobodă, în ochii plini de lucruri strivite şi lucitoare – cu figura cam urâtă, dar în care iradia geniul corupţiei. O răutate veninoasă şi josnică, fără nicio măsură cu ciudăţeniile alintate ale lui Serge. Dădea orologiul înainte, murdărea farfuria pe care băieţii de serviciu la bucătărie tocmai o spălaseră, debranşa maneta de la contor, aşa încât atunci când voia cineva să aprindă lumina se credea că săriseră siguranţele, fura cărţile surorii sale ca să le revândă, îşi rupea pantalonii scurţi ca să i se cumpere un pantalon lung; când umbla cu cheta la capelă, atunci când veneau părinţii, trecea punga prin faţa lor atât de repede, încât unii nu aveau timp să dea, iar banii adunaţi erau puţini. Scria obscenităţi la WE-uri, imitând scrisul caracteristic unuia dintre camarazii săi nevinovaţi. Nu putea apuca un obiect fără să-l spargă sau să închidă o uşă fără să o trântească, pierzând totul şi luând lucrurile altora, chiar şi periuţele de dinţi. Toate acestea nu erau văzute de autorităţi sau nu voiau să le vadă, în timp ce la Serge vedeau mai mult decât era. Denie era acoperit de Linsbourg, el însuşi stând în umbra tatălui. Mai trebuie să spunem că era ipocrit, dar nu fără morgă, aşa cum scrie Sainte-Beuve despre Chateaubriand că lăsa să-i cadă masca anume, din impertinenţă şi joacă.

Când Alban venise la colegiu, doamna de Bricoule descoperise după câteva zile că aici era înscris şi fiul şelarului din strada Michelangelo. Un şelar, treacă-meargă. Nobleţea hipică se întinde până la şelari, ba chiar la grăjdari. Însă când veni rândul fiului de magazioner, simţi că se întrecuse măsura. Luă tocul ca să-i trimită superiorului o scrisoare vehementă. Alban a trebuit să o implore. A fost o întreagă dramă. Indignarea ei crescu şi ţinu până la sfârşit. Alban îi iubea pe cei din popor, îi găsea mai autentici. Trebuia să fie atent ca, la joacă sau cu orice altă ocazie, să nu ia partea celui mai modest prin naştere, cu o parţialitate instinctivă. Şi nimic nu era mai caraghios ca strategia de a-i ascunde mamei demofilia de la du Parc: ba minţind cu neruşinare la eterna întrebare: „Ştii cu ce se ocupă tatăl său?”, ba adăugând fără să clipească o particulă nobiliară la fiul unui maistru, ba despărţind în două numele a căror primă silabă era De sau Du, ceea ce urma să dea emoţii la sfârşit de an şcolar, la distribuirea premiilor, când ieşea la suprafaţă adevărul ce trebuia ascuns cu toată tăria în faţa doamnei de Bricoule.

Protecţia.
Iliada Protecţiei. Momentele şi eroii săi.

Şerpişorii lunecoşi

Când ai unsprezece ani şi vrei să-ţi trăieşti viaţa – ceea ce este absolut natural: nu-i timp de pierdut –, îi minţi pe toţi fără încetare, fiind singura formă de apărare sau cam aşa ceva. Cei care se extaziau în faţa perfidiei femeilor sunt din acea rasă care le dă tot felul de minuni, în bine şi în rău, spre a justifica prosternarea în

faţa lor, cauzată de dorinţa faţă de ele. Perfidia copiilor nu-i mai mică, însă este mai puţin celebră, întrucât îi afectează mai puţin.

Maeştrii minciunii erau mai cu seamă frăţiorii, fiindcă adăugau la minciuna copilului care se apără în faţa adulţilor o îndelungată ereditate a minciunii sociale a celui slab care se apără împotriva celui gras. Mijloacele de a scăpa din aceste şerpuiri lunecoase erau procedeul dilatoriu, arta de a face totul atât de confuz de nu se mai putea descâlci nimic, cuvintele folosite anume fără sens, ştiinţa de a retracta, fereala faţă de partea materială pur şi simplu (toate acestea, în opinia lui Alban, evocau mai puţin nişte şerpişori, cât pe acei tauri în devenire, periculoşi doar prin incoerenţa lor, care îl dezarmau pe matador), însă, înainte de toate, mai cu seamă şi mereu minciuna: fiecare dintre aceşti copii trăia într-o catedrală de minciuni, iar rapiditatea cu care inventau aceste minciuni, când erau atât de proşti să răspundă la întrebările încuietoare ale profesorilor, avea, ca şi catedralele, ceva celest. Când Lefort, pe care Salins îl ajungea la „ieşire", îl întâmpina pe acesta cu un zâmbet radios, dar fiind deja pe bicicletă („– Pleci, cumva? – O, nu, vreau doar să încerc roata din faţă."), era o şansă din două să plece fără să se mai întoarcă, lăsându-l pe celălalt cu buza umflată. Când îi puneai mâna pe o pulpă goală: Mă faci să-mi fie frig! – Frig...!" Îţi pipăiai mâna: ardea. Când Bernel zicea pe un ton hotărât: „Fără doar şi poate", ceea ce urma să fie, fără doar şi poate, era faptul că nu va face ceea ce promitea. Poate că ar fi făcut, de n-ar fi adăugat „Fără doar şi poate", fiindcă, de fiecare dată când dădea amănunte, minţea: „Mama vrea să stau acasă duminică, fiindcă tocmai ne vin nişte veri de la Châteauroux". Sau: „Am să vin la ora unsprezece şi un sfert sau mai bine la unsprezece şi douăzeci. Da, la unsprezece şi douăzeci, încearcă să vii la timp". Însemna că era ferm hotărât să nu vină la întâlnire. Când afirma: „Poţi conta pe mine", ţi se făcea

pielea de găină. La şerpişorii lunecoşi, precizia în afirmaţie era semn indubitabil de minciună. Nefericita şi fericita Protecţie vâslea pe un ocean de glume.

Această bălmăjeală a şerpişorilor lunecoşi nu trebuie confundată cu cea a altui fel de ţipi de bună credinţă. Câţi sunteţi în dormitor? – Patruzeci.” Erau douăzeci. De când eşti la du Parc? – De patru ani.” Erau de doi. Unde îţi petreci vacanţa? – Rămân la Paris.” Întrebat după opt zile: Mă duc în Lozère, la bunici. – Mi-ai zis că rămâi la Paris. – N-am zis niciodată asta.” Totul foarte sincer. Uneori, aşa ceva se unea cu un talent specific băieţilor de zece unsprezece ani şi puştoaicelor provocatoare, acela de a fi inocent şi complice totodată – minunatele lucruri ascunse, minciunile, prietenia plină de tot felul de taine şi apoi *nimic:* întreg aparatul „răului”, fără „rău”; focul fără fum. Ţipi care te pun pe jar inconştienţi, dar şi de bună-credinţă, ţipi care te dezamăgesc cu amabilitate şi ţipi periculoşi cu seninătate. „Nu ştiu nici ce gândesc, nici ce spun şi nici ce fac”, aşa conchidea abatele de Pradts, după cum vom vedea odată. Ei însă ştiau ce vor, adică să-l trimită la plimbare pe cel mare. „– De ce nu vrei? – Aşa. – Unde mergi în felul ăsta? Nicăieri. Hai mâine la Molitor! E-un film simpatic: *Revolta elefanţilor.* – Nu-mi plac elefanţii.” Dar să ne oprim aici.

Oricum, amestecul tulbure, fabulaţia, sperjurul, falsa mărturie, întreaga feerie copilărească şi adolescentină creată de şerpişorii inocenţi sau lunecoşi contribuiau mult la a întreţine în şcoală acea vibraţie continuă despre care am vorbit. Asta era clar.

Tristeţea succeda entuziasmului şi invers, fiindcă regimul de duş scoţian era cel pe care ţi-l impuneau de obicei ăia mici. Speranţa cu momentele sale, întâlnirile la care celălalt nu vine, aşteptarea fiinţei dragi, dar şi aşteptările, la fel de însetate, ale confidentului căruia să i te destăinui, acea spumă de încurcări care

apăreau ca ciupercile în stare endemică, renghiurile pentru a dejuca supravegherea autorităţilor, hazardul de orice fel, mereu raportate la Providenţă, deplasarea necurmată a situaţiilor şi a sentimentelor, te făceau să ai noutăţi de dat, bilete de strecurat, în scriere cifrată sau nu, un sfat urgent de cerut, pe scurt, întreţineau în clan o surescitare nesfârşită, asemenea clipocitului perpetuu al apei în care se varsă un izvor. Principalul lucru care îi lega pe aceşti băieţi era acela de a-şi povesti „ultima” aventură. Şi aveai parte de nişte adevărate scene comice – dialoguri de surzi îndrăciţi – când Linsbourg şi Giboy se abordau, unul abia ascultând ce spunea celălalt, bătând darabana de nerăbdare, dorind neapărat doar un singur lucru: să-şi spună propria poveste. Auzeai din când în când: „O, Doamne, bine, dar lasă-mă să-ţi spun!” Vorbitorul pornea povestea, apoi îl lăsa pe celălalt să o reia pe a sa. Şi fiecare dintre ei o lungea, fiindcă băieţii, neputând vorbi decât ca între iniţiaţi despre problemele lor, trebuiau să se abţină mult, iar când îşi dădeau drumul, nu o mai terminau. O aventură trăită o dată, apoi povestită de trei ori, era trăită de patru ori: era numai profit! Nu rareori, despărţindu-se la ora şapte seara şi trebuind să se revadă a doua zi la ora opt, unii îşi telefonau în cursul serii, vorbind pe ocolite, fiindcă mai rămăsese ceva din poveste nespus şi care nu suferea amânare. Se confesau (şi cereau sfatul) chiar duşmanilor. Fără a mai vorbi de noapte, când, în visele lor, se mai visau unii pe alţii. Alban, grafoman, după cum se ştie, făcea liste de lucruri pe care le avea de spus în ziua următoare.

Dar câte şuşoteli şi râsete se găseau întotdeauna în toată vorbăria aceasta! Unul dintre clişeele vremurilor de azi este că lumea modernă se plictiseşte. În Protecţie, nimeni nu se plictisea vreodată. Se zicea că protejaţii se detestau între ei, însă un lucru era clar la cei mari: veselia era una dintre caracteristicile Protecţiei. În

sala de mese, într-o sală de studiu, o clasă, într-o curte, micul grup, unde domnea o veselie nemaipomenită, era cel al Protecţiei. Asta îi atrăgea pe viitorii protejaţi. Râsul este contagios mai ales pentru copii. Când cei mari şi mijlociii ori cei mici râdeau împreună, aceştia erau gata cuceriţi. Acest mijloc de seducţie nu era un fapt deliberat la cei mari; se poate vorbi de şiretenia naturii. În schimb, această încântare atât de vizibilă a ceea ce erau şi a ceea ce făceau era privită cu stupefacţie de cei de rând. Stupefacţie este puţin spus. Veselia, dacă nu seduce, supără. Atunci când ei râdeau prea mult, îi vedeai pe cei de rând luând nişte aere ofuscate. Dacă unul dintre cei tolomaci se apropia şi-i asculta, eroii tăceau sau schimbau discuţia ori chiar se împrăştiau, iar râsetul dispărea. Totuşi, astfel de râsete nu se datorau, aşa cum s-ar putea crede, faptului că spuneau nişte orori. În vorbele lor nu exista nimic precis, aşa încât cineva ar fi putut asculta ani întregi ce vorbeau cei de la Protecţie fără a şti *exact* despre ce e vorba. Triumful sfintei litote.

Pe atunci, pe strada de Rivoli (sau strada Saint-Honoré), colţ cu strada Cambon, se afla un magazin de jucării pentru copii, foarte cunoscut, cu firma „La paradisul copiilor”. Alban nu putea să mai vadă porticul colegiului fără a pune peste el inscripţia care se găsea deasupra magazinului: „La paradisul copiilor”.

Decorul acestor minunăţii

Am uitat ceva, anume să facem cunoscut decorul acestui colegiu plin de confesiuni fanteziste şi de comuniuni-sacrilegiu, totuşi colegiu foarte bun, aşa cum vom judeca după cele ce urmează. Tot ce am spus mai înainte despre această instituţie atât de liberală se petrecea în nişte clădiri părăginite, unde se găseau scări în spirală

mirosind a cetate, mici porţi secrete sau zidite ce duhneau a padoc, cu gratii zdravene la ferestrele de la parter, cu iz de închisoare. De la aceste gratii ploaia scursese pe zid un lichid de aceeaşi culoare, care ajungea până pe trotuar. Şi totuşi, această clădire, mai degrabă mohorâtă, conac de secol al XVIII-lea, fusese o nebunie, clădită pe vremea când Auteuil era un sat, însă mărită şi cârpită fără gust la sfârşitul secolului al XIX-lea. Cum era capela care data din 1893. Erau clase aranjate în saloane, în camere (clasa de filologie nu avea mai mult de şapte elevi). Fantezia elevilor era probabil influenţată de fantezia locului. Văzut din stradă, colegiul avea două particularităţi. Una era aceea că, având o faţadă destul de lungă şi impozantă, era situată pe o stradă foarte îngustă, încât nu exista „punct de vedere" care să-l pună în valoare (ca o biserică din Paris, cum ar fi Notre-Dame de Bonne-Nouvelle), iar cealaltă că avea doar două etaje deasupra parterului, adică era joasă, în plus, zidurile exterioare, de un galben cenuşiu, se cam lăsaseră prin unele locuri, bombate ca o burtă revărsată.

Dacă Notre-Dame du Parc părea să ţină de fortăreaţă, închisoare şi padoc, era o mare înşelare, pe care o dezminţea prima destinaţie a locului şi firma numită mai sus: *La paradisul copiilor.* Dar dacă această casă ţinea şi de un soi de convenţie, faptul era adevărat, fiindcă era plină de grupări şi de ierarhii oculte, dar şi de o întreagă ceremonie neştiută, paralelă cu cea desfăşurată la vedere.

Starea de degradare a şcolii Notre-Dame du Parc avea legătură cu nişte raţiuni onorabile: parţial, se servea de faptul ostentativ că putuse să primească la şcoală nişte copii sărmani. Şi apoi, superiorului îi plăcea această neglijenţă care amintea în fiecare clipă că singurul lucru important era spiritualul. Astfel, această instituţie aproape „modernistă" avea, pentru a doua oară, nota sa de jansenism inconştient. Ramurile de merişor sfinţit atârnate de

pereţi erau pline de praf, fiindcă erau preferate aşa, dar, dacă numele trecute pe etichetele care ornau uşile îndrumătorilor păreau a fi scrise de un copil de opt ani, aşa ceva nu era făcut dinadins. Copilăria, se pare, se infiltrase peste tot. Iar domnul abate de Pradts, fiind, din punct de vedere moral, cel de-al doilea în ierarhia colegiului, îndrăgea şi el această stare vetustă, numai că la el era printr-o vinovată deviere reacţionară: tot ce evoca trecutul îi mergea la suflet, iar o urmă de murdărie, produsă sau nu de secole, era pentru el una dintre componentele, dacă nu necesară, cel puţin foarte bine-venită, a „geniului creştinismului". În fine, elevii, la rândul lor, se simţeau mai în largul lor într-un spaţiu sută la sută jegos decât în nişte clădiri noi. Urmele jegoşeniei îngropau şi ştergeau orice urmă de altceva în ei. Neglijenţa locurilor le permitea să se neglijeze, veşminte şi trup (unii vor adăuga: suflete, însă aici ar fi de discutat), iar Dumnezeu ştie că acestea se foloseau din plin. (Domnul de Linsbourg, tatăl, foarte la modă, care pe atunci era hebertist[16], se oferise să contribuie băneşte la construirea unei piscine la colegiu, însă domnul de la Halle refuzase, îngrozit.) Altădată, dimpotrivă. Cum copiii trebuiau să se spele pe mâini înainte de masă, unii părinţi protestaseră că aşa ceva le producea degerături şi se renunţase fără prea mare greutate la această practică.

În perioada ultimei ocupaţii germane, o doamnă, care conducea o societate de binefacere pentru copii, se gândi să închirieze pentru ei un castel în provincie, castel care aparţinuse marchizului de

---

[16] Partizan al revoluţionarului Jacques Hebert, conducător al fracţiunii ultrarevoluţionare, care a exercitat o influenţă preponderentă asupra Comunei din Paris. (n.tr.)

Sade, confesându-i-se unui domn pe care îl cunoştea, domn priceput, care
0 sfătui cu multă înfocare să nu o facă. Din cauza marchizului. Eşti chiar într-atât de superstiţios?
1 — La drept vorbind, nu, nu cred cu adevărat că mai persistă în acea locuinţă efluvii capabile să-i contamineze pe copiii dumneavoastră, dar îmi vine greu şi mi-e aproape de nesuportat ca nişte copii şi adolescenţi să vieţuiască în nişte încăperi în care a trăit marchizul de Sade.” Doamna nu a mai închiriat castelul şi bine a făcut.

Întoarcere în timp: mai 1912. Amorul lui Giboy

Fauvette

Pe 15 ale lunii iunie (1912), era sărbătoarea Sfintei împărtăşanii, despre care se spunea în cărţile cele bune că era „sărbătoarea Iubirii”. La procesiune, care se desfăşură în grădinile Micii Speranţe, Alban şi Linsbourg duceau acoperământul pentru împărtăşanie. Bonbon făcea parte dintre cei care, cu un coşuleţ minuscul atârnat de gât, aruncau petale de flori în faţa Sfântului Sacrament. Cei mici cântau ca nişte puişori divini. După slujbă, Linsbourg, Alban şi Salins merseră, după cum conveniseră, să-l aştepte la domnul Perritet, preotul capelei. Iar acolo, cum Bonbon întârzia, Linsbourg profită pentru a închina un fel de cântare în onoarea protejatului său, la Fauvette, sau Fauvette pur şi simplu, de doisprezece ani şi şapte luni, care tocmai fusese numit cavaler al Butonului de Aur, stadiu în care se tot poticnea, cu obstinaţia bovină a copiilor, nepermiţându-i să depăşească acest grad. Iliada Protecţiei era bogată în scene emoţionante. Vom da, o dată pentru

totdeauna, un rezumat al acesteia, în care Linsbourg îl juca pe Aed, iar Alban şi Salins se mulţumeau să-şi exprime sentimentele emoţionate şi simple, proprii Corului atunci când vorbeşte despre eroi.

CORUL

Prea scumpul nostru Littre, însoţitor al vegherii noastre, spune că se numeşte descoperitor de *fauvettes*[17], „un om îndemânatic şi intrigant, mai ales în probleme de femei”. Mai spune că se foloseşte masculinul, *„fauvet”,* care se găseşte într-o culegere de piese galante: probabil că erau piese galante privind problemele de Protecţie. Aşadar, spune-ne, o, descoperitorule de *fauvettes,* unde-ai găsit a ta *fauvette* sau al tău *fauvet?*

AEDUL

Întâia oară când l-am văzut, în zilele lui ianuarie, pe când mă întorceam din vacanţă, în hol, răsărea dintr-un tufiş de biciclete, tufiş de oţel în care biciclete de azur şi smarald te trimiteau cu gândul la nişte arbuşti japonezi. Mergea, apoi ţopăia câţiva paşi de parcă era gata să-şi ia zborul, ori şuiera câteva note, apoi amuţea şi iar scotea câteva triluri. Iar aceste mici ţopăieli şi aceste şuierături abia auzite ori fruntea sa cu ochii mari te făceau să te gândeşti la o pasăre şi-atunci, pe dată, i-am şi zis „la Fauvette” în inima mea. Uitam să spun că „deformaţia şcolară” umărul stâng mai ridicat decât celălalt îi dădea un farmec în plus. I-am pus diverse întrebări clasice: „– Ce-i tatăl tău? – Director. – Evident. Dar director la ce? –

---

[17] Substantivul „*fauvette“* se traduce, aproximativ, prin „sălbăticiune“. (n.tr.)

Nu ştiu. – Poate director de conştiinţă, un fel de duhovnic, ceva?” Aici, un gest vag. Eşti bun la francă sau la mate? – Ce-i mate? – Calculul. – Sunt foarte, *foarte* tare în mate, doar că nu ştiu să fac împărţirea cu virgulă. – Mă-ntreb cum de reuşeşti să pricepi la mate. – înţeleg foarte repede, cu condiţia să mi se explice îndelung.”

Un val de jubilare undui pe feţele Corului. Cu toţii recunoscuseră că o nouă floare minunată tocmai se deschisese pe straturile din Mica Speranţă.

AEDUL

Se află în el acel ceva debordant pe care îl au toţi copiii, însă la un grad excepţional. În metrou, stând în picioare dinaintea mea, introducându-şi mâna sub un rever de la paltonul meu, sprijinindu-şi capul de pieptul meu, rămâne îndelung aşa; atunci îl sărut pe creştet – pe un mic triunghi vizibil lăsat de o cădere mai veche –, ce altceva vrei să fac? Dacă nu aş fi făcut nimic, cum păream? Îi zic: „Ai mai fost sărutat aşa? – Da. *(Tresar.)* – De cine? – De mama.” Oamenii se uită la noi cu multă tandreţe: e atât de frumos, doi fraţi care se iubesc atât de mult. Iar loviturile uşoare pe care mi le dă cu capul în coaste sunt ca ghionturile pe care le dau alţii cu cotul. Ori de câte ori poate, îşi pune palmele într-ale mele. Mă ia de mână sau de sub braţ când mergem pe stradă. În ziua când va înceta să mă mai ţină de mână pe stradă (primul stadiu). Iar în ziua (stadiul doi) când va înceta să mă mai ia de braţ...

CORUL

Fie ca Fauvette să nu-şi ia zborul de tot. Căci, ştim noi, copiii sunt mereu gata de zbor.

AEDUL

Ne întâlnim aici uneori, când Perritet e plecat. Stau jos, ea soseşte, cu batista ieşindu-i din buzunar. Din depărtare, întinde gâtul şi chipul, făcând gesturi de sărut prin aer asemenea acelor pisici care, de departe, îţi „fac cu lăbuţa" în aer ca să te cheme. Îmi aranjează picioarele cum trebuie, mă-ntreb de ce, făcând asta ca să mi se aşeze pe genunchi, prinzându-mă de gât. Puloverul îi este rupt la coate. „– Mereu plin de găuri! – Eu, găuri? – Dar asta? – Nu-i o gaură, e o deschidere." Dar, ştii, puştiul ăsta de bogătaşi, miroase a grădiniţă de copii, ba nu, a doică: miroase a lapte. Nu-ţi pot spune că-mi place mirosul acesta. Dar îmi place pentru că e vorba de el. Îi zic:„– Pentru un băiat de doisprezece ani, ai păr pe picioare! – De la nataţie. – înotul face să crească părul? Cine ţi-a spus asta? – Toată lumea." Îmi zice: Strânge-mă la piept. Ştii că îmi place să fiu alintat. – Dar tatăl tău nu te alintă niciun pic? – Nu, doar pe mama. O, doar o dată pe săptămână mă ia şi mă saltă pe genunchi.. Îl pup pe pleoape şi din nou sare: „Atât!"

CORUL

De n-ar fi fost deja poreclit Fauvette, ar trebui să-l numim „Atât" sau „Frunză de toamnă", din cauza pistruilor.

Aedul făcu o paranteză pentru a semnala că-i spusese deja lui Fauvette să nu mai zică niciodată „Tăticul" sau „Mămica", ceea ce aducea a cuculi, ci „Tata" sau „Mama". Să păstreze mereu distanţă faţă de părinţii săi. Se ştie că nimeni la du Parc nu credea în

inocenţa părinţilor, conducerea mai puţin ca oricine, iar Protecţia, din întâmplare, împingea la roata conducerii: principiile înainte de toate.

Reluă:

AEDUL

Pletele sale de un castaniu-închis, aproape negre, deasupra unei feţe acoperite de pistrui. Cât de straniu arăta părul acesta negru cu pistruii săi! Părul lui, ca un lan de grâu, cu fire ba într-o parte, ba în alta, ca nişte spice pe care vântul le-a împins în diferite direcţii. Nu avea cărare şi ai fi jurat că nu se pieptănase niciodată, dacă nu s-ar fi observat, la rădăcina părului, o urmă palidă, fără îndoială, semn al unei cărări foarte vechi, care nu va dispărea niciodată complet.

— Porcule! Târâtură! (începuse să gândească în felul lui Perle, unul dintre cei din cursul mijlociu).

CORUL

Notez faptul că nu ne-am putut pune de acord asupra sexului care să i se dea poreclei: Fauvette sau la Fauvette, şi atunci zici *el* sau *ea* vorbind de el sau de ea în interval de câteva clipe. Adevărat este că la du Parc există multe lucruri care nu sunt „fixate”.

AEDUL *(strofă)*[18]

---

[18] Autorul ştie că în tragedia greacă strofa şi antistrofa aparţin Corului. Însă a crezut că poate, fără a face vreun rău, să le încredinţeze Aedului, întrucât nimeni în Franţa nu se sinchiseşte de astfel de lucruri. (n.a)

Îmi spune: „Duminică trebuia să merg la *Œdip rege,* la Trocadero, cu Domnişoara. Însă în ultimul moment, părinţii s-au răzgândit. Domnişoara mi-a spus că era din cauza unei insecte”[19]. (Tipii chicotesc de plăcere.) îmi dă fotografia în care se ridică pe vârfuri pentru a părea mai înalt. Îmi zice: „Azi-noapte te-am visat. O, ce te mai iubeam în vis! Făceam ceva pentru tine, dar nu-mi mai aduc aminte ce”. Îmi zice: „– Scarpină-mi acoperişul. – Acoperiş? – Păr. Sunt zile când am ceva şi zile când n-am nimic. Acolo. Mai la dreapta. Mai la stânga. Nu, nu ştii unde! Da, acolo! Mai mult! Mai tare! – Dar tu nu te speli pe cap? – Ba da, în fiecare duminică. – Atunci de ce vrei să te scarpin în cap? – Fiindcă mă face să torc ca o pisică. – Nu te aud torcând. – Torc în mine”.

(*Antistrofa)*

Îmi zice: „– După mama şi tata, pe tine te iubesc cel mai mult. Îmi eşti mai drag ca unchiul. Felul în care te iubesc eu perpetuează specia. – Ce vrei să spui? – Profful a spus că iubirea permite perpetuarea speciei. Ştii când am simţit pentru prima dată că aveam într-adevăr sentimente de prietenie pentru tine? Că era ceva solid? Când mi-ai dat o cutie de bomboane parfumate. Le-am ronţăit cât ai zice peşte. – Totuşi, tu eşti bogat. Ce contează la tine o cutie de bomboane parfumate? – Am bani, dar nu-i pot ţine. La pensionul de unde venea când nu mai aveam bani, îmi dădea Giraud. – Cine era Giraud? – Un prieten din clasă”. Natural, m-am înnegurat. „De ce îţi dădea Giraud bani? – Ca să-mi facă plăcere.”

CORUL

---

[19] Aici, *insectă* este folosit pentru *incest.* Credem că trebuie să limpezim acest lucru, neştiind nimeni în Franţa de azi că în piesa *Œdip rege* apare un incest. (n.a)

Evident, e sublim. „– De ce îţi dădea bani? – Ca să-mi facă plăcere.” Ce răspuns poţi da? Are sublima naturaleţe a unor fraze din Homer şi a unor versuri de Racine.

AEDUL

Îi zic: „– Dacă vrei să ne revedem marţi ca acum, vino la aceeaşi oră la Perritet. Ai ceas? – Nu. – De ce? – L-aş strica. – Păi, atunci cum soseşti la timp la colegiu? – Mă uit la soare.” Copil sublim!

(Chicoteli în cor)

AEDUL

Stând tot pe genunchii mei, ea îmi zice: „Ştii, cel cu mărul lui Adam mare are o grămadă de gânduri vinovate. Şi cel care are o bosă după cap. Uite, pipăie, eu nu am mărul lui Adam şi nici bosă. Nu ştiu de ce băieţii nu pot spune decât obscenităţi. Lucrurile sexuale sunt rizibile! E ceva grotesc! Ştii de ce îmi placi? Fiindcă eşti cinstit”. La început am crezut că îşi râde de mine. Dar nu era aşa. Este de o puritate diabolică. La el, totul este lipsit de orice echivoc. –Otreapă! Gunoi! (iar se gândise ca Perle).

CORUL

Deja se numea Fauvette şi *Angelus castitatis.* De acum se va numi *Îngerul şcolii*[20].

AEDUL

---

20 *Îngerul şcolii.* Aşa era supranumit Sfântul Toma. (n.a)

Şi astfel află şi e mângâietor: juxtapunerea incoerentă a cunoştinţelor şi a lucrurilor pe care nu le ştie. Graţie lui, am aflat că există fum fără foc, fiindcă tot colegiul crede că... Ea ştie şi îmi zice: „Să se creadă una ca asta, când eu sunt ceea ce sunt! Dar nu-mi pasă de ce se spune despre mine”.

„Ceea ce sunt!” La doisprezece ani şi şapte luni! Corneille după Racine. Oricât de obişnuiţi ar fi cu splendorile Protecţiei, Alban şi Salins erau realmente uluiţi de cele ce auzeau.

CORUL

Faptul este cu atât mai remarcabil cu cât Fauvette a ta este pasăre moţată, chiar una dintre familiile cele mai cu moţ din colegiu: palat, limuzină cu coviltir rabatabil, guvernantă, vilă la Cabourg... Or, tocmai într-un asemenea mediu eşti cel mai puţin natural. Iar el, el este sublim de natural.

AEDUL

Îţi voi spune ceva: Fauvette este sublim de natural, fiindcă este puţin întârziat faţă de cei de vârsta sa. Să zicem: clar întârziat pentru vârsta sa. I-ai observat vestonul mereu pătat, şireturile târându-se pe jos şi, în cele din urmă, ceea ce este senzaţional la *Angelus castitatis,* acest îngeraş cum nu se poate mai cast, prohabul mereu descheiat? Mereu lipsindu-i acelaşi nasture... Iar, în între – deschidere, cămaşa albastră între cele două margini ale pantalonului scurt, ca o felie de azur între doi nori. Nici Tăticul, nici Mămica, nici Bunica, nici Surioara, nici Domnişoara, nici servitoarele, nici şoferul, nici bucătăreasa, în fine, nimeni nu s-a putut hotărî să-i coasă nasturele, nici nu şi-l coase singur. Ce-

nseamnă marile familii! Sunt sigur că acasă toată lumea trebuie să fie un pic ruşinată de el. Probabil se spune: „Sărmanul Philippe...” Reţine că nu este un ţânc părăsit. La ei, cei săraci cu duhul ori sunt trataţi rău, ori, dimpotrivă, dacă părinţii au un pic de inimă, sunt mai iubiţi decât ceilalţi, din milă. Fauvette îşi iubeşte tare mult părinţii şi, după felul în care vorbeşte despre ei, este clar că este foarte iubit. Dacă felul său de a fi îmbrăcat este imposibil, probabil e din cauză că *nu se poate face nimic.* În fine, Fauvette nu este doar sublim de felul său pentru că este puţin rămas în urma vârstei sale, ci este în urma vârstei fiindcă este aşa de afectuos. Într-un cuvânt, este sublim pentru că este întârziat. În ce mă priveşte, eu am fost mereu aşa: îmi plac tot atât de mult retardaţii ca şi prematurii.

Întoarcere în timp: iunie 1912. – Plimbare emoţionantă a lui Alban şi Souplier la un iarmaroc. Alban gata de mărturisit că iubeşte. Dar nu.

Alban îşi ia bacul

După aceea, a urmat bacul. Linsbourg primise comuniunea în ajun. Printre altele, directorul de la Orfelinii-Ucenici din Auteuil anunţase că îi va mobiliza pe toţi băieţii şi se vor ruga pentru el. Alban nu avea nicio religie, doar, uneori, mici pâlpâiri de superstiţie meschină, pentru a cere să se întâmple sau nu un anumit lucru pe care şi-l dorea sau nu. Şi mereu promitea lumânări, virtute, pomeni dacă rugăciunile îi erau ascultate, promisiuni pe care nu şi le ţinea *niciodată.*

Alban şi Linsbourg fuseseră admişi cu menţiunea „Bine”, Giboy cu „Satisfăcător”. Iar Salins „Suficient”. Era un succes.

După examen, Alban veni de trei ori să facă roata în curte la colegiu. Odată, cum ducea un pachet mare de cărţi sub braţ (fiecare îşi golea pupitrul), îl lăsa să cadă. Atunci îl zări pe Serge într-un grup care râdea de el. Aceasta fu imaginea finală pe care o luă cu sine a copilului-prieten.

Elevii se împrăştiau. Fauvette, deficientul genial, pleca într-o croazieră pe iaht. Chiar aşa. Bonbon părăsise colegiul printre primii. Într-atât era de puternică „prezenţa" lui, încât toată diviziunea rămase dezorientată; băieţi care rătăceau ca nişte suflete necăjite... Ce gol imens! Iar Giboy îşi reluase acea privire fatală, privire bovină de înecat. Denie şi Linsbourg se despărţiră cu multă emoţie. Îşi vor scrie, iar Salins le dăduse şi unuia, şi celuilalt plicuri scrise de mâna lui, pentru ca părinţii să creadă că scrisorile veneau de la el, cunoscut ca fiind de toată încrederea. Bonbon însuşi, crudul Bonbon, îi lăsase ca amintire lui Giboy păhărelele pentru desen liniar, rigla, sacul pentru bile. Alban însă pleca auzind în urmă râsul batjocoritor al copilului-prieten.

Jurnalul său intim, pentru anul şcolar, se opri pe această notă: „Îl iubesc pentru ceea ce face rău şi l-aş iubi chiar de-ar face rău. Îl iubesc pentru ceea ce nu face pentru mine şi l-aş iubi pentru ceea ce ar face împotriva mea".

Vacanţa mare, cu nemăsurata ei lungime, era o perioadă de groază pentru toţi. Pentru părinţi, care se gândeau că îl vor avea pe scumpul lor copil pe cap şi care, dacă le-ar fi apărut diavolul în faţă şi le-ar fi cerut să-l lase în seama lui, i-ar fi zis extaziaţi: „O, mulţumim, Domnule Diavol, mulţumim că te interesezi de dragul nostru copil!" Pentru abaţii, care considerau vacanţa ca un timp în care binefacerea morală de la colegiu scăpa din frâu. Pentru unii profesori, care cu ocazia acestui sfârşit de an şcolar îşi pierdeau definitiv protejatul, urmând să treacă în diviziunea superioară.

Pentru copii, se ghiceşte, cel puţin pentru cei din Protecţie. Vacanţa te separa de fiinţa iubită, îi dădea prieteni la plajă sau la ţară, iar ea se distra fără tine, se dezvolta departe de tine, pierdeai înflorirea ei, iar câteodată o regăseai ireparabil urâţită de vârstă. În fine, absenţa, aşa cum se întâmplă mereu, risca să deregleze lucrurile care „mergeau ca unse”. Septembrie era preludiul reîntoarcerii zilelor fericite. Aşa cum, în lumea romană, credinţa populară presupunea ca marile evenimente să fie anunţate de ploi intense, ploile echinocţiului îi anunţa pe copii că peste o săptămână *adevărata viaţă* urma să reînceapă.

Vacanţă la Auteuil

Întreaga vară, Alban nu şi-a părăsit grădina din Auteuil. Tocmai petrecuse trei săptămâni în Spania. În ochii doamnei de Bricoule, atât era de-ajuns. În această vacanţă nu se poate spune că se plictisise, fiindcă nu se plictisea niciodată[21]. Totul îi era indiferent, în afara pasiunilor sale, dar aceste pasiuni – colegiul, Serge, taurii – îl absorbeau în aşa măsură, încât era pe deplin mulţumit. Fotografii, plimbări cu bicicleta, lectură şi adnotări la Marc Aureliu şi la Pascal, lectură şi note la manualele de tauromahie. Serge rămânea prezent în imaginaţia sa şi poate chiar mai mult în sufletul său – mai ales acel Serge patetic şi urât din iunie-iulie. Îşi fotografia casa. Cumpăra cărţi poştale reprezentând străzile pe care avea obiceiul să-l însoţească. La Bois, căuta locurile pe unde erau împreună, astă-iarnă, în timpul „promenadelor” şi al jocurilor de la şcoala Maucornet. Aţâţa aceste amintiri de acum şase luni cu

---

[21] Au fost totuşi câteva momente de acest fel. Vizitând, în compania unchiului Edouard, Sainte-Chapelle, tezaurul de la Notre-Dame... (n.a.)

sentimentul cu care îţi reînsufleţeşti nişte amintiri de acum patruzeci de ani; într-un tufiş regăsea o coajă de portocală care se afla acolo în februarie şi pe care o remarcase atunci, pentru că se răsucise ca un S... Serge! Serge! Serge! Serge! încă de la începutul lui august, simţea apropierea începutului de an şcolar după scurtarea sensibilă a zilelor.

Primi, tremurând ca nu cumva mama să le fi deschis, trei scrisori banale de la Giboy şi o carte poştală încă şi mai banală de la Linsbourg. Aparenţa era că, atunci când nu vorbeau despre lucrurile din Protecţie, aceşti băieţi nu aveau nimic să-şi spună. Giboy, în semnătură, amesteca în iniţialele sale pe cele ale lui Lapailly. Unul dintre aceste plicuri purta menţiunea: „Căutaţi destinatarul, dacă este cazul”. Doamna de Bricoule găsi formula elegantă şi distinsă: acţiunile şcolii du Parc urcară.

„Agăţarea” (stil du Parc) dintre Alban şi Serge. – Într-o joi, merg împreună la Pathephone, pe bulevarde, să asculte muzică spaniolă. – Se întorc în trăsură. – Tandreţea gravă dintre ei.

Din prudenţă, opriră trăsura departe de casa lui Serge. Acesta ura să-şi pună cascheta, când Alban îi zise:

— Ai un pieptene de buzunar?

— Nu.

— Uite, ia-l pe-al meu. Piaptănă-te.

— Da, însă nu *prea* tare, fiindcă alor mei, dacă mă văd pieptănat bine, li s-ar părea caraghios.

La lumina unui bec, Serge îşi făcu din nou cărarea. Cu mare atenţie, aşa cum o fac copiii, dar în acelaşi timp atât de stângaci, încât Alban a trebuit să intervină. La începutul cărării, aproape de frunte, era păr foarte scurt, cam de un centimetru, doi, în toate

direcţiile: un început ca un firişor doar, apoi o cărare ce se încurcă imediat. O fetiţă de doisprezece ani încetini pe lângă ei, îi privi cu uimire şi chiar se opri când ei se sărutară încă o dată şi nu se îndepărtă decât atunci când se desprinseră unul de celălalt. Frunzele moarte de noiembrie se lăsau din copaci în lumina stâlpului, ca nişte păsări rănite căzând de pe ramuri. Prăvăliile erau luminate, ca de nişte raze de miere.

— Nu intra în casă imediat, zise Alban. Mi se pare că încă mai eşti foarte roşu la faţă.

— Roşu?

— Da, din cauza sărutărilor.

Îşi strânseră mâna. În această strângere, Serge îi lipi de palmă guma pe care şi-o scosese din gură. Chestie de rafinament.

Erau orele cinci fără zece. Alban se minună de câte se pot face dintre cele interzise în mai puţin de două ore. Acasă, cu mama, în seara aceea, îşi arăta fericirea atât de gravă. Neputând vorbi, aşezat într-un scaun ca un suspect la comisariatul de poliţie. Mama îi zise: „– Eşti plictisit? Ai o figură aşa de sumbră... – Nu. – Ba da, te frământă ceva. Nu vrei să-mi spui? – Dar nu mă frământă nimic! – Tu crezi că nu se vede?”

El îi spusese că îşi petrecuse după-amiaza la Skating Saint-Didier. Exact tot atunci, Serge îi povestea mamei sale filmul pe care îl văzuse în acea după-amiază, la „ieşirea” organizată de colegiu, la cinematograful educativ de la Sorbona. Iar Alban se gândea visând la toate mamele înşelate de fiii lor; visa, fără a emite vreo judecată morală determinată. Şi ce ar fi putut gândi? Era deja destul de mult faptul că visa. (Ba da, şi-ar fi putut spune: la urma urmei, de ce sunt mame dacă nu vor să fie înşelate?)

La masă, fericirea stătea dinaintea lui ca o fiinţă nemişcată. Neîndoielnic, pentru mai mulţi dintre eroii Protecţiei era la fel:

fericirea le stătea dinainte asemenea îngerului păzitor. Râsese auzindu-l pe Linsbourg, vorbindu-i despre Protecţie, conchizând că protejaţii erau îngerii lor păzitori. Acum nu mai râdea.

Urcat în camera sa, merse să se privească în oglindă: voia să vadă ce figură avea când era într-atât de fericit. Văzu însă că avea figura dintotdeauna. La puţin timp după ce îl părăsise pe Serge, Alban îşi zicea: „Acum, tocmai minte”. La masa de seară: „Acum, este tulburat şi nu-i este foame”. Culcat şi după ce stinsese lumina, îşi savura fericirea. Apoi reaprinse lumina. Folosind şmirghel, şterse imaginea reprezentând Sacré-Cœur de pe una din feţele medalionului pe care îl purta la gât şi în locul ei trasă cu cerneală doi „S” înlănţuiţi. Îşi zicea în gând: „Fericire înfricoşătoare. Îl iubesc prea mult. Am să înnebunesc dacă voi mai continua. Şi îmi doresc din tot sufletul să fie aşa”. Mai zicea: „Cum voi mai suporta de acum clipe care să nu fie de intensitatea acestora?” Era, probabil, aceeaşi reacţie pe care o notează Tolstoi în jurnalul său în seara zilei când s-a logodit cu Sofia Behrs: „Fericire nemărginită. Nu se poate ca totul să nu se termine decât odată cu viaţa”.

Alban şi Serge merg la cinema. Izbucnirea doamna de Bricoule, care a aflat, „printr-un furnizor care i-a spus Marin” (camerista) că a luat o trăsură „cu un puşti”. – Provocat de acuzaţiile insultătoare şi neadevărate ale mama, Alban hotărăşte să meargă la Frontonul Basc[22] împreună cu Serge. – Merg acolo. Iată sfârşitul capitolului.

Joi seară, la orele şapte, revenind de la Frontonul Basc, Alban mergea ca o fantomă pe străzi, gândind că, orice s-ar întâmpla mai

---

[22] Lângă colegiu se înalţă un fronton de Pelotă Bască având un anumit număr de vestiare individuale, ale căror chei le au principalii elevi ai „Grupului“. (n.a.)

apoi, atinsese ceva extraordinar, şi în acest sens nu va trece niciodată dincolo. Alban zisese: „Pentru mine, e ca un vis”. Serge răspunsese: „E mai ceva ca un vis”. Mai târziu, Serge spusese: „Numai aşa ceva există”. Afară, pe fronton, nişte tipi jucau pelotă, lucru foarte ciudat la lăsatul nopţii. Un câine lătra. Nu exista lumină pentru cabine, alt lucru ciudat; doar fasciculul firav de la lanterna lui Alban agăţată de un cui. Pe pipăite şi emoţionat la culme, se rănise puţin la încheietura degetului arătător şi trebuise să se bandajeze cu batista ca să oprească sângerarea. Pe jos zăcea răsucit un şarpe negru mort: cureaua lui Serge. Acum noaptea parcă era beată de întunericul ei. Stâlpii de iluminat public erau ameţiţi de incandescenţa lor. Băncile erau bete de abandonare. Nicio remuşcare, nicio nelinişte în privinţa viitorului. Această senzaţie de plenitudine, după patru ani de idealism. Rămânea stupefiat, cu adevărat răpus de fericire, neputincios să o calmeze, neputându-se fixa asupra altui lucru. Era ca şi cum vieţii sale i s-ar fi făcut o injecţie care ar fi anesteziat-o complet, mai puţin în acel punct.

Revenit acasă, scoţându-şi mantoul, găsi o gaură imensă la dublură care, cu siguranţă, nu exista dimineaţă. Necazul trebuie să se fi întâmplat în obscuritatea cabinei şi pierzându-şi capul, înainte sau după cele întâmplate la deget. Nu o atingere la morală, ci la index şi la haină.

Doamna de Bricoule avea ochii înroşiţi şi fata congestionată. Alban a fost destul de satisfăcut văzând-o. Cât timp a stat la Frontonul Basc, se gândise că se răzbuna pe ea făcând ceea ce făcea. Totuşi, pe drumul de întoarcere, trecând prin faţa caselor în construcţie de pe bulevardul Versailles, avu un puseu de dragoste faţă de ea, pentru că tocmai o înşelase atât de tare! O, copiii, schimbători ca marea...

Cauza ochilor roşii ai doamnei de Bricoule era Chanto care, pentru a doua oară la rând, nu venise, după ce promisese.

— Mă părăseşte, zise contesa, acum e clar. Flaconul de Fidelis pe care mi l-a dat (un parfum cu denumirea aceasta) era pentru a-şi râde de mine. Fidelis! Ce infecţi pot fi bărbaţii!

Continuă. Nu se mai punea problema ca Alban să fie un devotat. Era un confident. La sfârşit, zise:

— I-am trimis deja acum opt zile o scrisoare pneumatică, prin Maria. Nu pot să-i mai trimit alta prin ea ori prin Emile. Ar părea un lucru necurat. N-ai putea să-mi pui una la poştă?

Ba da. Am s-o pun mâine-dimineaţă în drum spre colegiu.

Au mai schimbat câteva cuvinte, nu se ştie pe ce subiect, faţă de care doamna de Bricoule era absentă. Apoi, ea zise jenată:

— Ai fi cu adevărat drăguţ dacă ai duce scrisoarea imediat. Aşa, va pleca mâine la şapte.

Şapte în loc de opt fără un sfert, oră la care Alban ar (1 pus-o, dacă ar fi pus-o mergând la colegiu! Băiatul plecă şi puse scrisoarea pneumatică.

O, fatală mânie! O, haină Venus!
În ce zbucium iubirea pe mama mi-a dus!

Abatele de Pradts află de la un supraveghetor de legătura lui Souplier cu Alban. Durus amor.

Domnul de Pradts şi zeul Mercur

A treia zi, imediat ce Serge i se alătură lui Alban, care îl aştepta la întâlnirea matinală în stradă, îi zise:

— Aseară s-a petrecut ceva senzaţional. În sala de studiu, de Pradts urcă la catedră şi începe: „Ştiţi cu ce se ocupă Domnii Filosofi în loc să se gândească la viitorul lor?” Şi spune toată chestia cu Grupul: „Idioţi, imbecili...” Apoi, cu glas tunător: „Nu mai vreau asocieri de felul Giboy-Lapailly, Linsbourg-Denie, Bricoule-Souplier” şi toate numele. După ce-am ieşit, Denie râdea mânzeşte, galben. Ai mărunţi îmi ziceau: „Nu ţi-e ruşine?” Pentru moment, chestia asta m-a deranjat. Apoi mi-am revenit.

— Atunci, zise Alban posomorât, ce ai de gând să faci?

— Continui.

— Eu te iubesc şi mai mult, întrucât, se pare, vor să ne interzică s-o facem. Continui şi eu.

Giboy venea în întâmpinarea lor. Era foarte pornit.

— Suntem academicieni şi uite cum suntem trataţi în public, în faţa unor ţânci care vor spune acasă, ca să ne discrediteze peste tot!

— Scuteşte-ne cu Academia. Academia e-un pipi de pisică. Protec însă e altceva.

S-a simţit oare Giboy ofensat? Zise:

— Bine, dar de ce domnul de Pradts are mai mare ciudă pe tine şi pe Souplier?

— Pe mine...?

— Nu ţi-a spus Souplier ce-a zis de Pradts: „Dintre toate, legătura Bricoule-Souplier este cea mai neplăcută”?

— A zis el asta? (Către Serge) De ce nu mi-ai spus?

— M-am gândit că te va deranja, dar acum că ştii, pot adăuga că a mai spus ceva: „Bricoule este nebun de-a binelea. Giboy, pe jumătate. Iar Linsbourg, foarte afectat”.

Ajunseră la colegiu. Nişte băieţi care intrau îi priviră rânjind.

Cum tocmai ajungeau la clasă, Alban îi zise lui Giboy:

— La ora zece, mă duc la Pradeau de la Halle.

— Ai dreptate. Dar, indiferent ce gândeşti, nu uita să-i spui că de Pradts pune beţe-n roate Academiei.

Alban se duce să-l vadă pe superior, care îl îndrumă spre afecţiunea pură

La orele zece, Alban reprezentă mai ales în faţa domnului de la Halle neîndemânarea de a vorbi în public despre Protecţie. Colegiul avea să suporte repercusiunile. De data aceasta, domnul de la Halle se afla lângă soba amărâtă, cu o cuvertură în jurul picioarelor, sub masă. Tot ceea ce spuse veni din partea unui om îngheţat. Asta nu înseamnă că a fost mai puţin priceput.

— În privinţa acestui subiect, sunt, într-o oarecare măsură, de părerea dumitale. Personal, aş fi vorbit în particular cu fiecare dintre voi. Dar cine a început să facă publicitate problemelor voastre? Voi înşivă, care aţi făcut un lucru aparte şi pe care l-aţi afişat. De ce această afişare? Deja anul trecut, a fost problema acelor ridicole inele de logodnă...

— Inele de logodnă?

— Da, sunt la curent.

Dar nu au existat niciodată inele între noi! Niciodată!

— Nu-i ceea ce mi s-a spus.

— Câteva zile am avut nişte insigne, un fel de decoraţii... Probabil, despre asta vi s-a vorbit.

— A, da, probabil, zise superiorul, ca şi cum această eroare era un detaliu fără importanţă.

Alban era dezarmat. Acel „Sunt la curent” al superiorului i se părea la fel de comic ca şi acel „Ştiu tot” al mamei sale. Dar ceea ce nu era comic, fiind mai degrabă sinistru, era uşurinţa cu care totul

era deformat şi uşurinţa cu care era privită această deformare. Insignele Butonului de Aur devenite nişte inele de logodnă...!

— În fine, abatele de Pradts a fost exasperat, întrucât i se lua un copilandru de care se interesa... Nu ştiu dacă vă puteţi da seama că abatele de Pradts este un om eminent. Dar şi un om plin de fervoare. Nu trebuie luate întocmai acele cuvinte: „Nu mai vreau asemenea asocieri”. Să nu facem din asta un capăt de ţară! Nimeni nu v-a cerut să încetaţi (era tare), iar pe de altă parte veţi fi demni de dispreţ dacă veţi continua ascunzându-vă. Sunt unii care... Uite, zise el dintr-odată, ca şi cum ar lua o hotărâre. Iată o carte (o întoarse, ca să nu i se vadă ridul) scrisă de un preot educator, despre educarea religioasă a adolescenţilor. Este o carte de aproape patru sute de pagini, format mare. Ei bine, citind-o, ai putea crede că Isus Cristos, întreaga Biserică, toată religia, tot ceea ce este fără margini, întins precum Universul, totul se reduce doar la ceea ce un nefericit de copilandru nu trebuie să facă ceea ce unii fac atunci când sunt în pat. E ceva grotesc şi nu mă tem să o spun: este ceva odios. Religia înseamnă altceva, nu asta. Mai întâi, religia este milă şi v-am spus-o de sute de ori. Sunteţi câţiva care v-aţi ataşat de cei mici. Ceea ce aş dori este să faceţi din influenţa voastră, care este reală, o influenţă bună, iar nu rea ori doar îndoielnică. Bunul Dumnezeu v-a dat un semn al graţiei Sale acordându-vă dreptul de a iubi pe cineva. Eu cred că afecţiunea este cea care face ca lucrurile să se mişte pe pământ. Şi de ce nu: între pământ şi cer? De ce nu se vorbeşte de afecţiunea pe care ar fi atât de natural şi de just să o avem pentru Dumnezeu? „Graţie”, îţi spuneam, privitor la aceşti copilandri. Am să-ţi dau acum un citat din Lacordaire: „E o mare taină să iubeşti pe Dumnezeu, iubind şi altceva decât pe El”. „Marea taină” este tocmai această graţie. Să-i iubiţi pe aceşti micuţi, da, însă cu condiţia ca afecţiunea voastră să fie reală, adică

să le vreţi binele, şi mai ales să nu fie o joacă pentru voi. *A flirta!* Este deja un cuvânt destul de urât atunci când este folosit referitor la fetişcane. Dar să flirtezi cu băieţi, copii ai Domnului! Vedeţi voi, eu cred că aveţi suflet şi sunteţi cinstiţi: pe asta mizez. Hai să zicem: pariez. Ştiţi ce scrie Fenelon despre binele de a trezi cât mai devreme sensibilitatea copiilor. Treziţi-le-o exercitând-o pe a voastră, dar nu în maniera de a slăbi încă şi mai mult nişte sărmani copilaşi aflaţi în plină tulburare a pubertăţii. E prea uşor! Da, într-adevăr, e mult prea uşor! În timp ce nu-i uşor să-i întăreşti, să-i faci mai buni. Voi puteţi exercita asupra lor ceea ce nu pot nici părinţii şi nici învăţătorii; aceştia rămân întotdeauna pentru ei nişte persoane de care se feresc, atunci când nu le sunt de-a dreptul ostile. Şi apoi, prin vârsta voastră, printr-un contact mai frecvent şi mai intim, îi cunoaşteri mai bine decât noi prin împărtăşire...

Alban nu reflecta câtuşi de puţin la cele spuse de superior. Asta va veni mai târziu. Se afla sub vraja lor ca în ziua aceea când un predicator vorbise la biserică despre Ioana d’Arc, când, şi ca urmare a faptului că era de genul feminin, fusese într-atât de emoţionat, încât dăduse zece bani la chetă. Niciodată nu-i vorbise cineva în felul acesta. Ca la o sită, ceea ce era total religios nu trecea, în schimb iestul era adunat cu un respect avid. Superiorul îi flata partea morală cea mai bună, îi flata legătura şi vanitatea. Acest triplu joc, care urma să ia o întorsătură atât de proastă, se prezenta ca o capodoperă de abilitate.

Cu acel mod al său de a gândi, cum că nimic rău nu se întâmplă dacă lucrurile sunt spuse deschis, în timp ce toată lumea crede că ar trebui fie să le ascundă, fie să se învârtă în jurul lor, Alban zise:

— Nimeni nu mi-a vorbit vreodată aşa cum îmi vorbiţi dumneavoastră. Deja – iar ceea ce vă mărturisesc are un aer cam

nătâng – când am venit la du Parc şi am văzut că profesorii ne spuneau „Domnule... Domnilor.. Lucrul m-a emoţionat profund...

— Bossuet vorbeşte despre „eminenta demnitate a sărmanilor din Biserică”. În ceea ce vă priveşte, băieţi de şaisprezece ani, noi credem în demnitatea voastră, întrucât nu aveţi multe cunoştinţe, nici experienţă ori discernământ şi nu-i vina voastră.

Era ceva neprevăzut. Ce ciudat, acest preot!

— O, micuţul Souplier... rosti gânditor superiorul.

Tăcu o vreme, iar inima lui Alban porni să bată foarte tare, să bată aşa cum bătea inima lui Souplier în cabina de la Pelota Bască.

— O, micuţul Souplier! Câte ar fi de făcut cu el! Cine poate să spună cum va fi peste doi ani? Ne-a făcut o viaţă de netolerat anul trecut, atât din punctul de vedere al muncii depuse – zero –, cât şi din cel al purtării – sub zero. Au fost fapte regretabile. Şi totuşi, l-am păstrat. Fiindcă mă interesează. Mai întâi, este inteligent. Există în el un farmec al inteligenţei. Într-o zi, i-am spus: „Eşti un copil precoce”. Mi-a răspuns: „Ceea ce aş vrea să ştiu este dacă la şaptesprezece ani voi fi tot precoce”. Puştiul care răspunde în felul acesta este inteligent. Şi cu toate acestea, din când în când, face eforturi...

Clopoţelul suna. Alban se ridică. Superiorul îi ţinu mâna o clipă, în felul cum o făcea abatele Prévôtel, şi îi zise:

— Cunoşti bine Evanghelia? Nu, aşa cum şi credeam. Citeşte-i sau reciteşte-i o dată pe an pe cei patru evanghelişti. Totul se găseşte acolo. Nu îţi trebuie nimic altceva.

Pe scară, îndreptându-se spre clase, Alban şi Linsbourg nu avură timp să schimbe decât câteva replici.

— A fost de treabă?

— M-a surprins. Nu vrea să ne despărţim.

— Superiorul a fost pus aici ca să răstoarne totul, dar mi se pare că a căpătat foarte repede spiritul casei.

Alban fu deranjat de acest sarcasm. Primirea făcută de domnul de la Halle îl mişcase profund. Dar se ferise să-i spună lui Giboy că socotise drept grotescă şi odioasă o carte care dădea prea mare importanţă unor „acte carnale” (în realitate, foarte modeste). Mai prudent decât superiorul, considera că nu era de dorit să pună umărul în această direcţie.

După dejun, sosi mai devreme la colegiu, îl căută pe Serge prin curte şi îl chemă în hol: simţea că totul îi este permis. Îi spuse despre discuţia cu superiorul cât putu de exact şi de complet. Când ajunse la „Mi-a zis că nu trebuie să vă tulburăm în perioada de criză a pubertăţii”, „O, în privinţa asta, ştii tu!” îl întrerupse Serge, râzând.

M-a entuziasmat atât de tare încât, pe moment, aproape că-mi ziceam că ar trebui să ne schimbăm prietenia în ceva mai pur...

Nu era un gând pe care să-l fi avut doar sub imperiul „entuziasmării”, ci unul care îi rămăsese, care îl preocupa chiar în acea clipă – în timp ce, puţin cam jenat, îşi apăsa vârful umbrelei pe marginea tălpii de la încălţările lui Serge.

— Văd că toată chestia asta te-a cam răcit... zise Serge.

Alban se simţi încurcat. A, n-o să mai scăpăm niciodată de neînţelegeri! Cum aşa! Era gata să-i dea lui Serge dovada eroică de afecţiune, când rana de la deget, mărturie a ceva inefabil, încă mai durea, iar Serge vedea în asta nu o dovadă de afecţiune, ci o răcire! Clopoţelul le tăie brusc explicaţiile.

Alban află că Serge este favoritul domnului de Pradts
şi se bucură

La orele patru, în recreaţie, Giboy îi zise:

— Totul se explică. Ştii de ce de Pradts s-a ridicat mai ales împotriva legăturii tale cu Souplier? Pentru că Souplier este favoritul lui. Se pare că e de notorietate publică, numai tu şi eu nu ştiam. Dacă acum trebuie să ne ţinem la curent şi cu Protec la abaţi! Cum era de aşteptat, Souplier nu ţi-a spus.

— Souplier mi-a spus mereu că de Pradts se interesa de el.

— Se interesează de foarte aproape...! Müller mergea să se spovedească la Prévôtel când a auzit în biroul lui de Pradts glasul lui Souplier şi, cum ştia că Souplier era favoritul lui, s-a uitat pe gaura cheii. De Pradts ţinea faţa lui Souplier în mâini, privindu-l direct în ochi, şi îi vorbea cu glas scăzut. Müller s-a îndepărtat o clipă. Când s-a uitat din nou, de Pradts continua să-i ţină capul în mâini, dar îl apropiase de al său, iar frunţile lor se atingeau. La puţin timp după aceea, Souplier a ieşit şi se vedea că plânsese. Müller i-a povestit toate astea lui Salins, de la care am aflat eu. Souplier i-a spus lui Denie: „De Pradts ştie cum să te ia. M-a făcut să plâng.” În fine, el este favoritul. Dar, ia spune, ştii cum i se zice? Zilele trecute a venit cu nişte bocanci de schi prea mari. Probabil, ai lui taică-su. Aşa că i se zice: alintatul încălţat.

Alban se gândea: „Eu îl credeam părăsit, detestat de toţi. Iar Pradeau de la Halle mi-a vorbit atât de bine despre el, şi de Pradts îl iubeşte. Ei l-ar dori mai bun, iar eu... eu, Pelota Bască... Se pierde, se pierde din vina mea!” Presiunea gândurilor era atât de mare, încât nu putu să se abţină să nu-i spună lui Serge a doua zi. Sub un pretext oarecare, i-a cerut voie abatelui Prévôtel să rămână în sala de studiu. Îl va vedea pe Serge la plecare.

Cât a stat în sală, nu s-a putut gândi la nimic altceva.

Cum îl aştepta pe Serge la poarta colegiului, unul dintre ăia mici zise, drăguţ: „Ei, ia uite-l pe Bricoule cum îl aşteaptă pe Souplier!”

Plecară împreună.

— De ce nu mi-ai spus de conversaţia pe care ai avut-o alaltăieri cu de Pradts? Vezi, n-ai avut încredere în mine.

Serge se arătă contrariat.

— Ce discuţie? Am fost să mă spovedesc numai ca să fac o mică plimbare în timpul orelor de studiu. Nu avea nicio legătură cu noi doi. Deodată, izbucni: Nu-l pot lăsa baltă pe de Pradts! Am o datorie faţă de el.

— Cine îţi spune să-l laşi baltă? îţi reproşez eu aşa ceva? Dimpotrivă, găsesc că este atât de bine, că ai încredere în el şi că se ocupă de tine. Regret chiar şi faptul că mi-ai ascuns asta, dar nu ţi-l reproşez.

— Că ţi-am ascuns ce? Ai ştiut mereu că de Pradts se poartă frumos cu mine.

— Orice ar fi, continuă să rămâi în relaţii bune cu el şi încearcă să-i faci pe plac. M-aş simţi foarte prost dacă ar avea să se plângă şi mai mult de tine de când suntem împreună.

Merseră un timp în tăcere. Într-un final, Serge zise:

— De Pradts este de treabă. Dar şi tu eşti. Bine, fiindcă ţii, am să-ţi spun ce mi-a zis.

— Nu-mi spune, dacă te deranjează.

— Ba da. Uite. Mi-a zis: „Nu mai merge bine treaba. Ai pierdut din nou terenul pe care îl câştigaseşi. Mă oboseşti. Am să te tratez ca pe toţi ceilalţi. Aveam multă afecţiune faţă de tine. O voi răsfrânge asupra unuia dintre camarazii tăi care să răspundă mai bine la efortul pe care îl fac pentru el”.

— Bătrâne, astea-s vorbe. Nu îi iei afecţiunea, aşa, la comandă, ca s-o duci ca pe un pachet de la Petru la Pavel.

— Crezi? întrebă Serge cu un accent în care se simţea că ţine la afecţiunea abatelui.

— Şi nu ţi-a vorbit de mine?

— Nu, spuse Serge, însă Alban mirosi că nu spunea adevărul: preotul îi vorbise de el şi încă nu de bine.

„Ai pierdut din nou terenul pe care îl câştigaseşi. Nu era destul atât? Nu era limpede? Eu sunt piatra de care se împiedică. De Pradts ştie lucrul ăsta şi, dacă probabil nu i-a spus deschis, l-a făcut să simtă.” Spuse trist:

— Sunt sigur că de Pradts găseşte că am o influenţă proastă asupra ta.

— Influenţa ta e ca şi a lui.

— Cu Pelota! Ascultă, Serge, nu pot suporta ca de Pradts să creadă că influenţa mea o contrazice pe a lui. Ce-ai crede dacă m-aş duce la el şi i-aş spune: „Consideraţi că am o influenţă asupra lui care o deranjează pe a dumneavoastră. Chiar dacă această influenţă nu este rea, sunt prea multe influenţe. Fiecare dintre noi îl trage spre sine. Mi-e teamă că, fără să vrem, îi facem rău cu toţii. Vă propun să mă retrag”.

— Şi dacă te ia în serios? Dacă îţi zice să nu mai ai relaţii cu mine, ce ar însemna? Să treci pe celălalt trotuar când mă vezi? Nu, nu vreau aşa ceva!

— Te-ar afecta?

— O, bineînţeles. Pe tine nu?

„Mă iubeşte! gândi tânărul. Încă nu eram sigur. Mă iubeşte! Şi probabil că nu sunt demn de el.”

— Nu e vorba să te părăsesc. Şi, de altfel, ştii bine că superiorul a fost cât se poate de clar: „Nimeni nu s-a gândit să vă ceară să vă despărţiţi”. Când ziceam că mă retrag, eram obsedat de ideea că eu constitui ceva rău pentru tine. Dar nu-i chiar aşa. Sunt doar în măsura în care... Asta ar trebui suprimat...

— Atunci, nici măcar să ne sărutăm?

— Ba de sărutat, da.

Un timp a fost tăcere. Ca şi în ajun, Alban constata că această perspectivă nu-i făcea plăcere lui Serge, fie pentru că vedea în asta o „răcire” a prietenului său, fie pentru că pierdea ceea ce prefera în prietenia lor, fie din ambele motive.

Îi veni o idee.

— Te-a sărutat ieri de Pradts?

— Da.

— Aha. Şi... unde?

— În biroul său.

— Nu, unde pe figură?

Serge puse degetul pe marginea unei sprâncene.

— Aici.

Linişte. Alban zise:

— Atunci, pentru noi, hotărâm ceva?

— Mai vorbim mâine. Am să mă gândesc la culcare.

Erau în apropiere de casa familiei Souplier. Alban întinse mâna şi se îndepărtă, îngândurat, când îl auzi pe Serge strigându-l. Se opri. Sub lumina unui felinar, Alban îi văzu chipul care nu exprima fericire.

— Eşti supărat pe mine.

— Cum asta? După toate cele ce ţi-am spus!

— Ba da, eşti supărat pe mine pentru că sunt drăguţul lui de Pradts, fiindcă nu ţi-am vorbit de conversaţia pe care am avut-o cu el...

În fine, mă depăşeşte! Tot ceea ce par că fac împotriva ta, o fac fiindcă te iubesc.

— Atunci de ce nu m-ai sărutat?

Ce izbucnire! îl trase sub un portal, rămânând îndelung îmbrăţişaţi, sărutându-se. O îmbrăţişare amoroasă care făcea gol împrejur, nemişcată în vârful oricărei uitări.

— Asta nu ni se va lua niciodată, gâfâi cel mare, desprinzându-se. Dar restul? Serge, Serge, nu-i nevoie să reflectezi în seara asta la culcare: unele chestii trebuie să înceteze. Eşti de acord ca mâine să-i spun lui de Pradts?

Răspunsul veni fără viaţă, sfârşit:

— Dacă tu crezi că-i cel mai bine aşa, spune-i.

Cum îşi întindeau mâna din nou, Serge îi răsuci puţin încheietura. O chestie de rafinament.

La paradisul abatelui de Pradts

În afara primilor şaisprezece ani din viaţă, în care religiozitatea într-un mediu creştin era inevitabilă, abatele de Pradts nu crezuse niciodată în Dumnezeu. Spiritul său nu avea nevoie de un Dumnezeu, sufletul său nu avea nevoie de un Dumnezeu. Supranaturalul era o lume care îi era la fel de închisă ca şi cea a ştiinţelor, spre exemplu, sau a economiei politice: naturalul îl satisfăcea aproape pe deplin. După părerea lui, oamenii îl inventaseră pe Dumnezeu, întrucât marea majoritate avea nevoie de El, raţional sau sufleteşte. Această nevoie era, după cum credea el, una dintre caracteristicile cele mai comune ale slăbiciunii umane. Mai apoi, au lucrat neîncetat atât pentru a da un sens acestei invenţii, cât şi pentru a-i da prestigiu, spre a nu le fi ruşine cu ea, cea care le arăta cu atâta cruzime debilitatea. Cum erau mereu în stare de ceea ce era mai bun şi de ceea ce era mai rău, construiseră pe această idee de Dumnezeu, fiecare în ţara şi la vremea lui, un sistem plin de frumuseţi şi de absurdităţi, în parte

admirabile, în parte rizibile, parţial odioase, de la care porneau tot felul de acţiuni, acestea mergând de la admirabil la odios, trecând prin rizibil. Dintre aceste edificii construite în ceruri, cel mai important era, fără îndoială, catolicismul. Acestea erau vederile abatelui de Pradts, care nu se pretindeau a fi nici originale şi nici profunde.

Majoritatea preoţilor care au toate motivele de a se exclude sau de a fi excluşi în mod concret din Biserică, pentru o chestiune de credinţă sau de ortodoxism, caută să nu se rupă complet, nici spiritual, iar uneori nici trupeşte: a divaga şi a rămâne. Iată o atracţie destul de puternică şi care te pune pe gânduri. Nu acesta însă era cazul abatelui de Pradts, care din principiu ţinea de Biserică şi avea grijă să devieze în orice ar fi, afară de sine. Nu era jenat de slujbele pe care le ţinea. Nu simţea că face un sacrilegiu fiindcă, după el, nu exista Dumnezeu. Nu se simţea vinovat de abuz de încredere, fiindcă niciodată (sau, mai degrabă, o singură dată, când şi după patru ani încă mai avea remuşcări) nu dăduse nimănui prilej să bănuiască – şi mai cu seamă vreunui elev – că nu avea credinţă. Vorbea cât putea mai puţin despre Dumnezeu. Atunci când, cu un zâmbet interior, se surprindea vorbind despre El, atunci vorbea bine, exact aşa cum fusese învăţat că trebuie să vorbească. Îi venea de la izvor. Nu spunea „Asta este...”, ci „Biserica ne învaţă că...” Cuvintele sale se inspirau mereu din ceea ce era echivoc în Evanghelie, despre care s-a scris că parabolele erau „pentru ca privind în ele să nu se poată vedea, iar ascultând să nu se poată înţelege”. În multitudinea de sensuri duble, de restricţii mentale, de compromisuri, de imposturi, de citire printre rânduri, de vicleşuguri de tot felul; secretele depline ca şi cele pe jumătate, adesea puerile, el se simţea atât de în largul său încât, atunci când i se întâmpla să spună ceva sincer şi adevărat, îl

învăluia în mister. Aceste exerciţii pot părea dificile, însă tocmai graţie lor îşi salva el onestitatea. Dacă elevii îi puneau întrebări, îi trimitea la vreun text sfânt sau le zicea, simplu, că a pune o asemenea întrebare „era faptă de trufaş”. Dacă vedea pe cineva că îşi dă o privaţiune ca pedeapsă sau întorcându-se cu lacrimi în ochi de la altar, căuta cu mare atenţie să-i strice sentimentul şi încerca să-l încline în aşa fel încât să rămână în el atunci când nu va mai avea susţinere religioasă. Îl pregătea pentru ordinul laic. (Adevărul este că astfel de elevi pioşi erau puţini în diviziune; deveneau mai numeroşi când se măreau.) Ritualurile erau pentru el ceea ce constituiau ritualurile mondene pe vremea adolescenţei sale. Se urca la altar conştiincios şi cu dorinţa de a face cât mai bine, aşa cum, laic, s-ar fi urcat pe o estradă ca să prezideze o ceremonie. Pronunţa cuvintele sacramentale ca şi cum ar fi pronunţat un discurs scris de secretarul său. Ce gimnastică! Să fii preot şi, timp de doisprezece ani, să-L ocoleşti pe Dumnezeu în cuvântul tău, dacă nu în acţiunile tale! Uimitor este că nu băga nimeni de seamă. Nimeni, la du Parc, nu-l întreba pe domnul de Pradts despre credinţa sa, aşa cum nimeni nu-i întreba pe băieţi despre viaţa lor particulară, altfel decât în împărtăşiri de comedie despre care vom spune o vorbă mai încolo. Aceşti copii care nu spuneau nimic despre purtarea lor şi acest preot care nu spunea nimic despre credinţa sa formau o adunare de figuri voalate, ce se intersectau, un fel de bal mascat de robă neagră şi de gambe albe.

Cultura sa clericală era cea a seminarului, irigată însă de o bună memorie. Trebuia să aibă cu atât mai multe citate cu cât avea mai puţină credinţă. Cultura sa laică era îndreptată mai degrabă spre vast. Nu citise decât cărţile care interesau temperamentul său. Iar opiniile politice erau departe de a avea virulenţa celor ale superiorului. Băieţii îi erau suficienţi, nelăsându-i aproape deloc

timp pentru restul, aşa cum îşi erau suficienţi lor înşişi, concentraţi în general pe Protecţie şi numai pe ea.

Moralmente, un preot trebuie să aibă un duhovnic. Abatele nu avea aşa ceva. El se conducea după propriile vederi. În schimb, îi plăceau confesiunile altora, spre care îl purta fineţea sa reală, curiozitatea şi credinţa că era un mare psiholog. Faptul însuşi că a trebuit să ia şi să lase îi excita imaginaţia. Şi se enerva că nu putea să-i întrebe pe băieţi în anumite privinţe, pe care trebuia să le descifreze singur. Nu avea nevoie nici de franchețea lor şi nici de minţirea lor. Îi plăceau cărţile sfinte, pe care le găsea a fi de o bogăţie inepuizabilă, dar nu fleacurile literaturii catolice. Când îşi citea cartea de rugăciuni, atunci când o citea, folosea o bucată de carton fin cu care acoperea coloana unde rugăciunile erau în franceză, dar destul de prosteşti şi de absurde, după părerea lui, ca să-l facă să-şi piardă sângele rece. Citea doar textul latin de pe coloana opusă. Latina aranja lucrurile. Despre poruncile pe care le dădea gândea astfel: „Există medici care prescriu tratamente de radioterapie toată viaţa, fără a crede în ele”. Ceea ce îi venea greu, foarte adesea, era frecventarea oamenilor care i se păreau, cu toţii în locul unde li se năştea credinţa –, cangrenaţi în inteligenţa lor. Se simţea uneori copleşit de ceea ce judeca drept mojicia, mediocritatea, neghiobia multor confraţi. De asemenea, i se părea că apasă greu lungimea slujbelor şi timpul pierdut cu ele. Dar ce carieră nu comportă inconveniente şi o oarecare nevoie de plictis? Actele şi vorbele cărora oamenii de spirit nu le acordau sens erau şi ele monedă curentă în multe cariere: politică, diplomaţie, barou, magistratură poate... Iar prefăcătoria care îi trebuia nu era mai dificilă decât cea cu care orice persoană aflată într-o funcţie a fost obişnuită încă de la cea mai fragedă vârstă. Cu atât mai mult cu cât avea simpatie pentru catolicism, folosindu-l încă de la naştere. Se

gândea sincer că era un creştin de dinafară, ceea ce, orice s-ar spune, era cam ciudat pentru un preot. Considera că era ceva mai bun decât nimic.

Deşi necredincios şi considera pe orice credincios drept un bleg, abatele de Pradts avea o idee atât de înaltă despre starea ecleziastică, încât era şocat de un preot a cărui fervoare religioasă i se părea insuficientă.

Cunoştea acel pasaj din Barrés despre un vicar care leapădă haina preoţească pentru că este lipsit de credinţă şi în care este judecat superficial, aproape frivol, puţind a „coadă de câine" în cel mai rău sens al cuvântului. „Este, însă, o inteligenţă neşlefuită! De ce l-ar face să părăsească sacerdoţiul faptul că nu crede? Dimpotrivă, va fi cu atât mai bine. Va avea cu el mereu o muzică ce-l va însoţi. Fiecare dintre cuvintele schimbate cu vulgul îl va traduce într-un sens metafizic. Există ceva vulgar, ceva neînălţător în a da cuvintelor sensul lor strict." De parcă despre asta ar fi vorba! Dar s-o lăsăm baltă!

De ce alesese această viaţă – pe care o trăia ca pe una visată? Fiindcă voise o viaţă în care să se ocupe doar de copii, să trăiască în mijlocul lor, şi întrucât sutana era aceea care i-ar permite cel mai bine să ducă o astfel de viaţă. Avea vocaţia de a fi preot-educator, însă nu pe cea a credinţei.

Pe la 1896, când s-a decis, era mult mai uşor, în faţa societăţii, să te consacri pe deplin „tinerilor" decât în ziua de astăzi. Existau două puteri de care trebuia să te lipeşti cu orice preţ întotdeauna, indiferent de preţul ce trebuie plătit, pentru a te sprijini pe ele în orice împrejurare: Biserica şi Guvernul. Lipsit de asigurare din partea Bisericii, şi-a dorit o alta. Nu a fost separarea Bisericii de Stat, ci Biserica şi Statul reunite pentru această bună motivaţie. S-a ţinut de această regulă de fier în timpul tulburărilor care au

perturbat Biserica din Franţa la începutul veacului – modernism, legea separaţiei, „teroarea neagră” etc... – şi care îi rămâneau perfect străine, precum războiul ruso-japonez sau Expoziţia Universală. Tocmai în acel spirit, când a sosit momentul, intrase la du Parc, colegiu emanat din creştinismul de stânga pentru ca Arhiepiscopia să se desprindă de iezuiţi, consideraţi la acea vreme ca fiind de dreapta. Superiorul era om de stânga din convingere, pe când domnul de Pradts, din necesitate şi, de asemenea, din când în când, întrucât în acest sens el nu făcea decât exact atât cât estima indispensabil, fiind mai degrabă tipul omului înstărit de la ţară. Astfel, în partea de jos, se afla pactul interior al Protecţiei, în care toată lumea era unită, iar în partea de sus, pactul dintre acest preot şi două sisteme la care nu adera decât în mod bizar sau deloc.

Domnul de Pradts voia să fie în termeni buni cu masoneria. Cunoscuse ce speculaţii se făceau despre ea şi o găsise la fel de complicată ca şi teologia. Dar nu era vorba despre aşa ceva. Bineînţeles că nu voia să fie mason; voia să flirteze cu masoneria, să fie considerat de ea drept un fel de mason onorific ori, cel puţin, un simpatizant, chiar cu speranţa de a fi un iniţiat. Să fie totul fără a fi, aşa cum era catolic fără să fie. Pentru aceasta, purta de aproape trei ani o corespondenţă cu un venerabil căruia el îi scrisese cel dintâi; se prefăcea a fi extrem de interesat de doctrină, făcând meandre şi urmând calea acestuia. Toate acestea făceau parte din acea porţie de naivitate existentă în fiecare om. Mai încolo vom vorbi şi despre asta.

Un preot fără ambiţie poate fi astfel ori din detaşare spirituală, iar noi îl avem pe domnul de la Halle, ori fiindcă are o altă pasiune, unde îl găsim pe domnul de Pradts. Om de intrigă, făcut pentru sarcini dificile şi de fineţe, după cum părea să-i apară doar lui – dar probabil că era o amăgire, poate că domnul de Pradts îşi

trăgea forţa şi harul numai de la „tineri” –, niciodată, nicio clipă domnul de Pradts nu-şi pusese în balanţă cariera şi gustul pentru educaţia înaltă, care îl obliga să rămână în obscuritate. Totuşi, uşoarele schimbări de comportament pe care le avea atunci când un confrate de vârsta sa era promovat arătau îndeajuns că, de nu ar fi avut un asemenea gust, i-ar fi plăcut să facă o carieră ca oricine altcineva. El însă îşi avea pasiunea sa şi totul se ordona în jurul şi sub steaua ei. Chiar mai mult, abatele de Pradts hotărâse că între patruzeci şi patruzeci şi cinci de ani se va afunda într-o viaţă încă şi mai obscură, care îi va permite să-şi fie singurul stăpân (cu banii, pe care îi avea îndestulător). Asta o vom vedea la timpul respectiv.

Bani, independenţă, viaţă obscură, om al Bisericii şi, de asemenea, un bun om al Bisericii pe cât posibil, mereu în relaţii bune cu puterea. Acesta era, aşadar, eşafodajul. O idee unică simplifică totul. La vremea când numeroşi tineri mai tatonează, se înşală asupra posibilităţilor pe care le au şi a viitorului, îşi pierd timpul, el nu se înşelase nici asupra sa, nici asupra căii pe care trebuia să o aleagă pentru a fi el însuşi, nici asupra detaliului exact, atât în privinţa a ceea ce trebuia să aibă, cât şi a ceea ce trebuia să sacrifice pentru a fi pe deplin el. Realizase acest plan, fără a ezita măcar o singură dată, fără vreo revenire, fără ca vreodată să se lase deturnat, fără vreo greşeală, cu o metodă şi o voinţă care nu-i cereau niciun zbucium, întrucât acestea se aflau în slujba pasiunii sale, pe care le-ar fi mânuit cu tot atâta uşurinţă dacă ele i-ar fi cerut sacrificiu. Din acelaşi motiv.

Aşadar, trecuseră deja patru ani de când abatele de Pradts trăia în mijlocul copiilor, dintre care unul aici, la du Parc, unde intrase odată cu superiorul şi ceilalţi preoţi aflaţi în prezent acolo, în marea reformă pe care Arhiepiscopia o impunea unui colegiu atât de celebru prin dezordine cum era primul Port-Royal al doamnei

d'Estrees. Fiindcă tocmai pentru a face o reformă intraseră aceşti preoţi în colegiu, unde fiecare dintre ei o făceau imposibilă; domnul de Pradts închizând ochii din indulgenţă, domnul Prévôtel aplecându-i din timiditate, iar superiorul, care îi ţinea deschişi, fără a vedea, din cecitate. *Oculos habent et non videbunt.* O, era trai pe vătrai la „paradisul copiilor".

Prezenţa abatelui de Pradts la du Parc fusese, în definitiv, binefăcătoare. Binefăcătoare prin efortul ei de a-i înălţa pe băieţi, nu spre o viaţă creştină, ci spre una de om liber şi cinstit. Finii le vorbeau de Dumnezeu, el le vorbea pe limba sa. Binefăcătoare, prin simpatia adevărată pe care le-o purta, chiar şi celor care nu aveau un chip plăcut. Lucru rar întâlnit: din instinct, adică în mod instantaneu şi hotărât, cât şi indiferent de împrejurare, *se punea în locul lor.* Aceasta fiind situaţia, aproape orice din ceea ce făceau ei lui îi apărea, ţinând cont de vârsta lor, ca fiind natural şi normal. Totul era ca, în manifestările lor, să nu-i stânjenească prea tare pe ceilalţi. Aceia dintre băieţi care îl agasau cu urâţenia lor, cu importanţa pe care şi-o dădeau, cu prostia, cu ochelarii sau devoţiunea lor (ceea ce însemna aproape toţi cei pe care Protecţia îi numea „plevuşcă"), şi pentru aceia chiar avea o aplecare prietenoasă, o dorinţă vie de a-i face să evite suportarea unor nedreptăţi, o înţelegere deschisă. Deasupra tuturor acestor lucruri se găsea cel mai acut sentiment al echităţii, atât de drag copiilor. Cu această înţelegere, această aplecare amicală şi un asemenea simţ al dreptăţii, se poate spune fără a ezita (ă abatele de Pradts era binefăcător. Uneori de bunăvoie, alteori fără să vrea, făcea să i se ierte, în loialitate şi serviciul religios, abundenta şi supraabundenta trădare a spiritului pe care îl avea.

Ceea ce era şi ceea ce reprezenta abatele de Pradts la Notre-Dame du Parc poate fi judecat printr-o singură trăsătură. În acest

colegiu în care preoţii, profesorii şi supraveghetorii aveau cu toţii o poreclă dată de elevi, abatele de Pradts şi superiorul erau singurii doi lipsiţi de aşa ceva.

Această existenţă aparent monotonă şi care, într-un anumit sens, chiar era, dar foarte animată într-un alt sens, fiind întreţinută neîncetat de efervescenţa fiinţelor, se scurgea astfel: ascunsă de lume şi violent expusă privirilor scrutătoare ale celor cincizeci de băieţandri. Pe de (parte, domnul de Pradts trăia din plin printre copii, iar pe de alta în consideraţia celorlalţi. În plus, mai avea şi tinereţea, sănătatea, binele şi un spirit plin de resurse de tot felul. Cu astea se considera foarte fericit. Iar această fericire se găsea chiar în izvorul bunei sale comportări. Nu, n-ar face niciodată ceva ce ar putea să dăuneze Bisericii, când tocmai ea era aceea care făcea posibilă o viaţă atât de conformă gusturilor sale.

Exact în această stare de fericire intrase, în aprilie, un element al nefericirii: Serge Souplier intra la du Parc.

Un colaborator al revistei Dieu vivant[23]

Conducerea de la *Dieu vivant,* „revistă de înalte studii catolice”, îi ceruse domnului de Pradts un articol „de aproximativ zece pagini la un rând şi jumătate” pe următoarea temă: „Condiţiile empirice şi infrastructura contemplaţiei”. Oricât de predispus la bucurie ar fi fost spiritul său, abatele refuză. Atunci, i-a sugerat tema „Cine este Dumnezeu?”, iar abatele a acceptat.

Instalat într-un ateism la fel de liniştit cum este credinţa la unii – ateismul cărbunarului –, domnul abate de Pradts, pe nouă pagini, tocmai îl descrisese pe Dumnezeu în toate detaliile. Un astfel de

---

[23] În traducere – *Dumnezeu Cel Viu* (n.tr.)

mod de a acţiona îi era la îndemână şi pe plac. Plăcut, fiindcă îl distra să scrie alambicat. Cunoştea prea bine realul (cel puţin realul în raport cu băieţii), pentru a nu pufni în râs în faţa metafizicii. Uneori se flata, *in petto,* pentru faptul de a fi „devenit ateu fără teologie". Uşor, fiindcă această lume metafizică nu se revolta niciodată, putând afirma orice despre ea, cu condiţia să o faci cu o prudenţă de calitate; or, în privinţa prudenţei, se pricepea. Neexistând Dumnezeu, nu era nimic mai uşor să spui ce era. Puteai spune orice, inspirându-te din autorii aprobaţi şi aliind arta preciziei, adică de a te juca cu vorbele, cu aceea de a fi vag atunci când trebuia. Iar agreabil, pentru că aceste articole îl consolidau în lumea ecleziastă, lucru care nu era lipsit de importanţă pentru el şi făcându-se fără a le dăuna singurelor fiinţe la care ţinea. Căci el le scria întrucât ştia că nu vor fi citite decât de adulţi credincioşi, adică de nişte oameni care, după opinia sa, aveau o deficienţă mentală. Aici se mai adaugă şi faptul că prin aceste articole dorea să compenseze într-o oarecare măsură, în ochii oamenilor Bisericii, confraţii săi, această imensă înşelătorie în care trăia printre ei. Le scria din motive politice, dar şi întru câtva din delicateţe. Pentru a fi în regulă, înainte de a le trimite, i le arăta superiorului, care le găsea a fi un lucru foarte bun.

Domnul de Pradts considera că exista ceva de reţinut împotriva catolicismului, că era suficient ca un necredincios să aibă un strop de maliţiozitate pentru ca aceasta să deschidă totul. Vorbeşte în limbajul credinciosului, poate confesa, scrie cărţi întru edificarea oamenilor, predica, purta dispute teologice. E nevoie doar să ai acest grăunte de maliţiozitate. De aici venea prezumţia sa că mulţi ecleziaşti nu aveau credinţă. Prezuma – fiindcă nu se mai poate spune, din exterior, ce anume este credinţa religioasă a unei fiinţe – că nu poţi spune, din exterior, ce face această fiinţă când mai are pe

cineva în pat. Fără îndoială, ei aveau un fel de credinţă, aranjau cum puteau lucrurile spre a fi împăcaţi cu şinele lor.

După estimarea sa, o treime din preoţi se aflau într-o astfel de situaţie. Neputând să plece, dezarmaţi în faţa lumii, pradă benevolă a escrocilor în afaceri, ţinuţi, de altfel, de către Biserică în frâu sigur şi lipsiţi de glorie, păşteau bovin acolo unde erau priponiţi. Şi mai credea că mulţi dintre ei trecuseră prin crize derizorii şi oribile. Nu existau sfinţi decât cei care, ca şi el, nu crezuseră niciodată. Dar aceştia erau foarte puţini. La câţiva ani după încheierea războiului se povestea următoarea istorioară. Lin anume viconte, cam scăpătat, fusese reformat pentru o rană care îi punea în pericol centrii nervoşi şi căruia i se aduse la cunoştinţă prea târziu că pensia i s-ar mări în mod considerabil dacă ar fi fost recunoscut drept nebun. Se hotărî să o facă pe nebunul. Şi o făcu atât de bine, încât petrecu un an într-un azil, de unde ieşi cu o pensie consistentă după cum îi fusese dorinţa. Spunea însă că fusese ceva îngrozitor, iar cei care nu cunoşteau cazul îşi scoteau pălăria în faţa lui. Abatele de Pradts, pentru a-şi atinge scopul pe care îl cunoaştem, avea impresia că petrecuse doisprezece ani – doisprezece ani de serviciu religios – într-o casă de nebuni. Să zicem nebuni, cei care „credeau”, şi seminebuni, cei care se aranjau. Catolicismul era o religie ridicolă, care nu suporta nici măcar un sfert de oră de examinare. În ziua în care Cuicui îi spusese: „Îmi place mai mult Napoleon decât Dumnezeu, pentru că în privinţa lui Dumnezeu nu înţeleg nimic”, avusese dorinţa să răspundă: „Dar, dragul meu, nu-i nimic de înţeles.” Lumea aceasta ar fi fost o lume de coşmar pentru cine n-ar fi fost om de spirit sau nu ar fi avut o puternică sănătate intelectuală şi fizică. Însă, ca şi vicontele, abatele era şi le avea pe toate acestea. Şi pe urmă, era susţinut de ceea ce se ştie. Lotul de o soliditate de nezdruncinat.

Dar Pradeau, atât de credincios, şi „creier” al colegiului? Dar X, şi Y, şi Z, confraţii săi, care nu erau deloc proşti? Ei bine, aceştia erau nişte „inteligenţe neinteligente”. Hugo era cel care îi numea astfel pe cei mai distinşi dintre preoţi – cuvânt care ar putea fi aplicat la atâtea inteligenţe laice. Cât priveşte conştiinţa, aceasta îi era foarte liniştită. Nu era un om sincer. Dar pentru ce ar fi trebuit să fie sincer? Catolicismul este o minciună. Băieţii trăiau în minciună. Morala socială, atât cât o cunoştea el, era o minciună. Cine nu purta mască, exceptând pe cei sărmani cu duhul? Era la fel ca alţii. Şi fără a face rău nimănui.

Alban merge la domnul de Pradts

Abatele, care se întrerupsese la concluzia „Cine este Dumnezeu?”, tocmai se pregătea să se apuce din nou de scris, când cineva bătu la uşă:

— Intraţi!

Alban intră. Abatele nu-l văzuse niciodată în acea încăpere. Tresări.

— Ei, ia te uită! Dumneata, Bricoule! înţeleg ce te aduce...

— Domnule abate, relaţiile mele cu Souplier nu au fost întotdeauna ceea ce ar fi trebuit să fie. Vreau să vă spun că începând de azi vor fi ireproşabile. Desigur, voi continua să-l sărut (abatele tresări), dar atât. Totuşi, dacă dumneavoastră credeţi că, şi aşa chiar, influenţa mea asupra lui este contrară celei pe care o aveţi dumneavoastră, spuneţi-mi-o, iar eu voi înceta să-l mai văd. Oricare v-ar fi răspunsul, am venit ca să vă întreb dacă doriţi ca pe viitor să-mi fiţi duhovnic.

Oare oferindu-se să se retragă de la Serge, Alban era pe deplin sincer? Existau cuvintele spuse de superior: „Nimeni nu s-a gândit

să vă ceară să vă despărţiţi”. Iar a doua zi, îi spusese lui Serge: „Nu e vorba să te părăsesc”. Însă era absolut sincer în promisiunea de a-şi purifica prietenia.

Poate că unii dintre cititori cred că scenariul povestirii noastre, de la izbucnirea domnului de Pradts, fusese construit cu grijă. Domnul de Pradts izbucneşte, îi sperie şi-i jigneşte pe elevi. Superiorul îi îmbărbătează, îi domoleşte, obţine din înduioşarea şi din încrederea lor o ameliorare a conduitei. Rigoarea şi blândeţea s-au împletit, conform marilor principii. Această politică părea adevărată, dar nu era. Domnul de Pradts izbucnise într-adevăr sub imperiul mâniei şi al amărăciunii, nu însă fără a-şi calcula izbucnirea. În schimb, domnul Pradeau de la Halle îl poftise pe Alban să-şi lase sufletul să-şi vadă de-ale lui, continuând să-l supravegheze.

Ascultându-l pe tânăr, domnul de Pradts nu ştia de întâlnirea pe care acesta o avusese cu superiorul. Superiorul servise masa în oraş, iar între timp fusese prins de alte griji mai importante decât aceea de a-i spune ceva legat de discuţia sa. Cât despre Alban, la început nu vorbise despre această întrevedere, întrucât era mai cu seamă curios de reacţia abatelui cu privire la confesiune. Prin urmare, domnul de Pradts fu atât de sufocat, încât avu reflexul unui boxer care se apără în faţa unui adversar cuprins de o ameninţare tulbure. Căută mai ales să câştige timp şi, după ce-l pofti pe Alban să ia loc, îl întrebă dacă are un duhovnic la colegiu, „Nu, mă spovedesc unui preot din parohie”, şi apoi îl întrebă cum îl cunoscuse pe Souplier. În primul moment, surprins, îngăimase: „Souplier, păi mă ocup de el fiindcă face parte din diviziunea mea. Atâta tot”. Totuşi, Alban băgă de seamă că preotul avea glezna fină. „O să ţină”, îşi zicea el.

Fără să ştie, domnul de Pradts mijea ochii pentru a dezlega ce anume se afla în spatele acestui chip mobil. A fost un tip avizat cel care a imaginat această maşină remarcabilă? Un candid care tocmai i se aruncase în gheare? Amândoi? Oricum, e vorba de cineva care putea să-l manevreze şi care trebuia manevrat. O situaţie nemaiauzită, din care, nebun ar fi să nu profite. Îşi dădu seama că îşi îngusta ochii şi îşi reveni. „O, puişorule, îşi zicea el. Acum trebuie să mă îngrijesc de tine.”

Nu-l cunoştea pe Alban decât din auzite, fapt care îl cam deranja. „Caracterial, e bine, însă spiritual este periculos.” Pentru prima dată îl privea de aproape, găsindu-l altfel decât ideea pe care şi-o făcuse despre el. Destul de neglijent cu sine: cu părul lăsat într-o parte, cu jiletca pe jumătate descheiată, iar hainele fără strălucire. „Trebuie să fie o atitudine pe care şi-o ia.” Nu putea, îi era imposibil să creadă, măcar o singură clipă, că Alban nu poza. Şi încă ceva: „E destul să-l vezi ca să-ţi dai seama că este singur la părinţi”. Rasa aceasta binecuvântată de copii unici, singurii cu care te poţi înţelege pe deplin, ca urmare a inteligenţei şi extravaganţei lor. Ori, hai să zicem, a „personalismului” lor.

Cum primul punct al politicii sale era să cucerească teren înainte de a acţiona cu sânge-rece, se mulţumi să-l complimenteze pe băiat pentru „un demers care îi mărturisea bunele intenţii” (să fim prudenţi!). Atingând dorinţa lui de a se spovedi abatelui şi relaţiile cu Serge, abatele trebuia să discute cu superiorul. Totul dură foarte puţin şi, sub un pretext oarecare, îi dădu drumul. Alban nici măcar nu avusese timp să vorbească despre vizita sa la superior.

Operaţiunile misterioase

Atât de zbuciumat era abatele, încât dorise să iasă să meargă prin curte. Îşi luă cartea de rugăciuni, prefăcându-se că citeşte. Asta i-ar da o oarecare atitudine. Ieşi, merse ţinând cartea invers ca să nu-l distragă cuvintele. „El crede că folosindu-se de sentimente măreţe a pus stăpânire pe mine. Ai să vezi tu, omuleţule! Mai întâi că îi refuz spovedania, fiindcă asta ar complica totul. Ori este un tip deschis, obligându-mă să fiu generos, ceea ce nu-mi vine la îndemână, dar este interesant. Ori minte, iar eu sunt cel înşelat. Mi-a propus să nu-l mai vadă pe Serge. Să-l pun la încercare? îl va vedea, iar eu voi face în aşa fel încât să fie dat afară. Să-l las să o facă, să-l provoc la confidenţă, să-l conduc, fără a-i da impresia, şi să-l duc până acolo încât să cadă singur în plasă?" Domnul de Pradts mai lua cărţi din biblioteca superiorului. În corespondenţa lui Lacordaire găsise următoarea frază: „Îmi plac operaţiunile misterioase". Şi lui îi plăceau.

În privinţa refuzului spovedaniei, trebuie să explicăm gândul abatelui: „asta ar complica totul". Domnul de Pradts ştia, de la elevii mai turbulenţi din diviziunea sa – cel puţin cei care nu erau interni –, că nu primea decât mărturisiri de mâna a doua. Adică aceşti elevi, refuzând o comuniune-sacrilegiu, dar şi să se dezvăluie preoţilor lor, mergeau să spună în orice confesional mai întunecos al parohiei toate greşelile, iar mai apoi îi mărturiseau unui preot de la colegiu doar greşelile mărunte, scuzabile, apoi mergeau la comuniune cu cea mai împăcată conştiinţă din lume. Nu se putea face nimic împotriva acestei practici, în afară de a-i cere elevului, înaintea spovedaniei, să mărturisească dacă s-a confesat în altă parte, ceea ce i-ar incita pe unii să-şi „înfrumuseţeze" spovedania cu o minciună: riscul era cu mult mai mare. Iar Alban, spovedindu-se deja unui preot (sau unor preoţi?) din parohie, aşa cum recunoscuse deschis, ar fi cât se poate de

înclinat, pretinzându-se suflet mărinimos, să-l reducă pe abatele de Pradts la rolul duhovnicului de mâna a doua. Preoţii de la du Parc aveau cunoştinţă de o asemenea rătăcire şi o tolerau, aşa cum profesorul de latină ştia că versiunile prezentate erau copiate din acele traduceri de doi bani care se găseau de vânzare în toate papetăriile, aşa cum toţi ştiau că alegerile la Academie erau dirijate, iar conferinţele Ligii Aeriene nu erau scrise de elevul care le rostea ca şi cum ar fi fost ale lui. Spovedania de mâna a doua făcea parte dintre convenţiile colegiului. Însă abatele de Pradts, care o suporta la X şi la Y, nu era dispus să o suporte şi la Bricoule.

Îndrumătorul află de la superior că trebuie să se acomodeze cu „noua viaţă”

Acestea îi erau gândurile când apăru superiorul, venind din apartamentul său. Superiorul îi aduse la cunoştinţă conversaţia pe care o avusese cu Alban şi libertatea pe care i-o dăduse, de a continua „fără fapte” cu Serge.

— Eu aş fi procedat altfel. Nu aş fi făcut o chestiune publică din această poveste. Puteaţi să le vorbiţi fiecăruia în particular. Puteaţi să-mi spuneţi. Acum Bricoule promite să fie cuminte. Am în el o încredere absolută. Ştiu, pentru ca intervenţia lui să fie bună, îi trebuie graţia autentică. Iar natura sa nu este dintre cele refractare la graţie. Poate să-i convină cu atât mai mult cu cât va fi privat de acţiuni şi că se va lipsi de ele din proprie iniţiativă. Privaţiunea este terenul supranaturalului.

Hotărârea superiorului era luată. Domnul de Pradts nu putea face altceva decât să intre în joc. Dar i-au trebuit ceva eforturi.

— Între elevi, aproape că nu am cunoscut vreodată O altfel de influenţă decât proastă.

Superiorul ar fi putut spune: „Nu-i chiar aşa”. Ceea ce ar fi fost o remarcă inteligentă. În schimb, a zis: „Iată o observaţie care nu este în spiritul instituţiei noastre”. Ceea ce nu era ceva inteligent.

— Ce poate face Bricoule asupra lui Souplier? La vârsta lui, încă nu eşti format, iar dumneavoastră vreţi să-i formeze pe alţii? *Nox nocti indicat scientiam* – „Noaptea dă nopţii învăţătură”.

— Mă întorc la ce v-am spus mereu şi nu i-am ascuns nici lui Bricoule: neformat, cum vreţi dumneavoastră, dar băiatul este cel care poate face ceva asupra altui băiat, mult mai mult decât noi. Ce este o educare? O educare este o prietenie. Ceea ce vă propune Bricoule este o aventură, de acord. Are o şansă de reuşită, întrucât Bricoule nu este închis faţă de nobleţea sentimentelor, şi tocmai datorită acestui lucru există în el un focar. Ţine de dumneavoastră să-şi găsească ocazia de a se manifesta şi apoi să o folosiţi. Puteţi să-l consideraţi oricum vreţi pe Bricoule, însă e loial. Dacă dă greş, vă va spune, şi atunci nu aveţi decât să opriţi totul.

Abatele de Pradts şi superiorul aveau multe trăsături în comun, şi mai ales dragostea pătimaşă pentru băieţii lor: unul îi iubea pentru sine şi pentru ei înşişi, celălalt îi iubea întru Domnul. Abatele de Pradts avea un respect afectuos pentru superior. Era singurul preot din colegiu pe care îl respecta. Respecta în el o lume necunoscută şi adeseori încercase să ia din el tot ce nu avea drept bază divinul. Numai că în clipa aceea îl respecta mai puţin, văzând cât de uşor îl putea înşela.

Acum, domnul de Pradts era pe deplin angajat. El care, în comunitate, era predispus dramelor sufleteşti, şi nu numai pentru a le vindeca, ci şi a le stârni în vederea vindecării lor, asemenea bine cunoscutului pompier care dădea foc, pentru gloria de a le stinge, de data aceasta fusese surprins. Mai întâi bulversat, dar gândind mai temeinic, satisfăcut. Va fi o luptă pe cinste. Aceste trei

fiinţe, trei bile pe masa de biliard: o perspectivă de combinaţii şi de caramboluri nesfârşite. Manevrarea, agitare şi pipăire a sufletelor, cazuri de conştiinţă cumplite, dezbateri elevate, lacrimi delicate, într-atât de mult sublim încât să nu ştii ce să mai faci cu el, pe fond de uman şi de prea omenesc. Subtil, admirabil, patetic, pe fond alunecos. Domnul abate de Pradts stătuse mult într-o civilizaţie rafinată care, în pofida frăţiorilor şi a unei urme de democraţie, orice s-ar zice, impregna instituţia du Parc. Stătuse în două mii de ani de înfruntare teologică şi de cazuistică sfruntate, dar şi în Ovidiu, Gracian, Racine, în *Istoria amoroasă a galilor.* Aceasta era materia sa, aşteptând evenimentul care tocmai se anunţa. Vom vedea ce va fi. Fără riscuri. Finalul era ineluctabil: Alban va da chix şi va fi dat afară. Cu două zile mai înainte, domnul de Pradts se vedea lipsit de arme în faţa băieţilor. În seara aceasta, îi vedea la mâna sa. Optica se schimbase ca vremea.

Gândul că va face să fie dat afară un băiat care era unul dintre cei mai sclipitori din colegiu, care nu făcea parte din diviziunea sa, căruia nu-i adresase vreun cuvânt înainte de tărăşenia asta, numai fiindcă îl stânjenea în problema sa pasională privată, îi satisfăcea vanitatea, făcându-l să-şi simtă puterea şi partea întunecată din sine, întrucât trebuia să comită o faptă rea. Tulbura însă oarecum ceea ce era măreţ în sufletul lui. Pentru a se elibera de această tulburare, se hotărî să atenueze sau să suprime pedeapsa mai multor elevi. Este una dintre legile societăţii: crima dă naştere amnistiei.

Cea de-a doua întâlnire dintre Alban şi domnul de Pradts

Câteva ore mai târziu, într-o discuţie particulară cu omul care, din tot colegiul, era cel mai în stare să-i facă vreun rău şi care era pornit împotriva sa, care deja îi făcuse rău şi despre care el ştia că-i făcuse rău, Alban gusta voluptatea puternică şi echivocă, puternică tocmai pentru că era echivocă, a tuturor celor care, din pornire ori din calcul, sau din ambele la un loc, merseseră să se predea în mâinile duşmanului. Chiar şi el însuşi era purtat de două mii, trei mii de ani de umanism. Priam sărutând genunchii lui Ahile, Coriolan în cortul conducătorului volscilor, Temistocle refugiat la Artaxerxes, Iugurtha la Bocchus, Sylla în casa lui Marius se găseau în el şi îi dădeau putere. Dacă suferise ca urmare a sacrificării plăcerii pe care o avea cu Serge, focul clipei prezente îi mistuia această suferinţă, aşa cum plăcerea sa prezentă o devora pe cealaltă, aceea despre care totuşi un glas drag îi spusese: „Doar asta există."

Domnul de Pradts realiza chiar în acele momente calitatea deosebită a acestei clipe. Era din ce în ce mai hotărât să joace jocul cu o franchețe provizorie; nu va trişa decât dacă va vedea că pierde. Simţea pentru tânărul acesta un strop de simpatie.

Aşadar, porni să vorbească fără vreun gând ascuns de cel pe care îl avea în suflet. Era departe de acel „Mă ocup de Souplier fiindcă face parte din diviziunea mea, atâta tot". Indiferent cu cine, abatele vorbea acum despre Serge cât se poate de puţin. Pe vremea când Serge făcea „probleme", vorbise chiar prea mult. În fapt, domnul de Pradts era un om obişnuit să nu vorbească. Despre tot ce îl interesa. Ateismul său. Experienţa sa din tinereţe. Opiniile politice de extremă dreapta. Disimularea devenise în aşa măsură cea de-a doua natură a sa, încât ajungea să ascundă şi ceea ce era excelent în el. În această întâlnire, găsea în adversarul său, Alban, un soi de complice, dezvăluindu-se mai degrabă în mod ciudat.

Prin acelaşi mecanism, cei din Protecţie se mărturiseau unii altora, iar doamna de Bricoule îşi vărsa povestea cu Chanto în fiul său. La urma urmelor, era vorba de o societate care recicla gunoaiele. Acum, domnul de Pradts era format din: trei sferturi nevoia de a vorbi despre Serge, iar pentru sfertul rămas, jumătate simpatie şi jumătate fraudă. Foarte repede pierdu noţiunea a ceea ce putea spune şi a ceea ce ar fi fost mai bine să nu spună.

— Îmi bat capul pentru un puşti. Nu mă lasă să dorm. Ar fi nevoie de cineva care este intim amestecat în viaţa lui. Să se întindă peste el precum Elizeu pe copilul mort, spre a-l învia... Multe lucruri în partea inteligenţei şi destule înspre cea a inimii... Dar tulburător, un suflet nesănătos, pe care este periculos să-l atingi, întrucât, dacă există ceva bun, atunci există şi ceva rău şi, nu trebuie să ni-l ascundem, mai mult rău decât bine. Peste un an, dacă nu-şi revine, atunci va fi un suflet pierdut. Şi, fără a vrea să vă descurajez, există nouă şanse din zece pentru ca partida să fie pierdută. Merită multă îndurare.

— Aşadar, va fi precum taurul în arenă care, orice ai face, este menit, fără drept de apel, pieirii. Ei bine, nu, fiindcă nu-i chiar atât de rău! izbucni Alban aprins. Nu l-am văzut niciodată făcând ceva *cu adevărat* rău. Nu-şi bate niciodată joc de lucrurile religioase. Mi-a spus că a făcut o foarte bună primă comuniune, pe care unii credeau că o va face rău, iar el o făcuse foarte bine...

Toate acestea erau adevărate. Abatele de Pradts zâmbi. Era impresionat. Dar nu şi când Alban adăugă:

— Nu are principii, însă gentileţea lui ţine loc de principii. Căci, făcând totul pentru a fi dezagreabil, se întâmplă să fie amabil.

— Mai are, din când în când, porniri delicate morale neaşteptate. Nu-i viclean, nu-i linguşitor, aşa cum sunt adesea cei mici, şi minte doar atât cât trebuie...

— Nu ciupeşte...

(Aici e nevoie să spunem ceva despre şterpeleală ori ciupeală, la du Parc. La du Parc, cel puţin la cei de doisprezece spre treisprezece ani şi mai cu seamă la micii burghezi, toată lumea ciupea: flecuşteţe de pe rafturi, obiecte cu o oarecare valoare de la tarabele pentru vânzări de caritate, îndeosebi la vânzarea de la Orfelinii-Ucenici din Auteuil, loc important pentru şterpelit, furturi serioase din săculeţele de la chetă, în fine, furt prin carnetele Ligii Aeriene: se scria cu creionul, sub ochii donatorului, suma adevărată ce s-a primit, apoi se ştergea şi se scria cu cerneală o cifră mai mică, încasându-se diferenţa. Se întâmpla ca o parte din suma furată să fie dată la Conferinţa Saint-Vincent-de-Paul. Aceşti copii nu furau, în general, decât timp de şase luni, apoi redeveneau foarte cinstiţi. Dar să reluăm.)

— Dacă vrei să faci ceva spre binele lui, acceptăm orice fel de colaborare. Nu îţi spun: cu plăcere. Dar dumneata eşti implicat, ai un oarecare ataşament faţă de el, el are, fără îndoială, o anumită prietenie (Alban fremătă puţin), în fine, lucrurile sunt aşa cum ştii, iar pentru că eşti aici, sunt de acord. Este o şansă care trebuie încercată. Să ştii totuşi că ai nevoie de har adevărat, continuă abatele, care prelua de la superior acest cuvânt frumos – „har”, plasându-l la nevoie cu multă sensibilitate. Dacă influenţa dumitale nu este în mod clar şi numai bună, cred că doar faptul de a fi împreună cu unul mai mare este ceva dăunător pentru el. Deşi există băieţi care erau idioţi şi care au devenit inteligenţi şi delicaţi din ziua în care s-au cuplat. Am văzut asta. El este mai cu seamă slab. Are nevoie de multă afecţiune şi mai ales fermitate de nezdruncinat din partea cuiva sigur de sine şi care să nu dea greş: chirurgul nu trebuie să leşine în timpul operaţiei. Dacă simţi că ai această putere, fa-o. Decât să-i faci morală, mai bine acţionează. Şi

nu şterge prea tare vaza, fiindcă rişti să ţi se spargă în mână. Când îţi spun: „Nu morală", asta nu înseamnă că nu trebuie să-i vorbeşti serios. Nu se poate să nu-i vorbeşti serios cuiva care îţi este drag. Ce nu merge în a le vorbi copiilor într-un limbaj care-i mai presus de vârsta lor? Există mereu o şansă să rămână ceva. E cu mult mai bine decât să te prosteşti vorbind ca ei. Însă, atenţie! Contrar celor susţinute de morala sentimentală, afecţiunea, dragostea nu au neapărat puterea de a convinge. Departe de aşa ceva. Se întâmplă chiar să fie invers. Doresc să te previn faţă de orice surpriză. Mai trebuie să ştii ceva: nu trebuie să dai manifestărilor afectuoase ale copiilor o prea mare importanţă. Aceştia au – mai ales cei de treisprezece ani – o anumită bunătate a vârstei care îi face să mimeze o afecţiune pe care nu o au: ţinându-te de mână pe stradă, reluând-o dacă îi dai drumul, păstrând-o îndelung în mâna sa etc... Află că între puştiul care îţi strânge mâna energic de prieten pe viaţă, cel care îţi întinde două degete şi cel care nu îţi întinde mâna deloc nu-i prea mare diferenţă. Şi se întâmplă ca tocmai cel care nu îţi întinde mâna să-ţi fie tocmai cel mai credincios.

— Văd că vreţi să mă puneţi în gardă faţă de amabilitatea lui Souplier. În acest sens, vă rog, continuaţi fără jenă.

Abatele zâmbi:

— Chiar aşa? Pot să nu mă jenez?

— Bineînţeles...

— Ei bine, am să-ţi mai încredinţez ceva (sunt convins că ai să fii supărat pe mine). Până pe la paisprezece ani împliniţi, tot ceea ce spun copiii este aproape întotdeauna lipsit de importanţă. Fie că spun lucruri îngrozitoare sau spun chestii ce te bulversează cu aparenta lor profunzime nu are nicio valoare. „Iartă-i, că nu ştiu ce fac." Nici ceea ce spun, nici ceea ce sunt. Sunt odioşi şi nu bănuiesc că sunt cu adevărat. Promit, dar nu-şi ţin promisiunea, însă nici

măcar nu ştiu că au promis. În fine, încep să se cunoască pe sine cam de pe la paisprezece ani, pornind de la o anumită transformare în fiziologia lor – cotitura. De ce asta? Pentru că la paisprezece ani un băiat începe să fie propria lucrare, în loc să fie a noastră. Până la paisprezece ani, spunea: „Sunt un copil zglobiu, am un suflet sensibil etc...” Dar nu făcea decât să repete ceea ce îi ziceau părinţii: „Eşti vioi. Ai sufletul sensibil.” De la paisprezece ani, băiatul începe să aibă o oarecare conştiinţă personală a ceea ce este. Şi, de la o zi la alta, din inteligent devine idiot sau din idiot devine inteligent. Bun. Am profitat de faptul că era cuplat cu cineva ca să merg spre el. Am găsit o mamă nătroadă, lucru deranjant pentru un fiu inteligent, şi o soră guralivă. Mi-am mai dat seama că tatăl trebuia să fie mai degrabă un bleg. Nu are nimic de aşteptat de la mediul în care trăieşte. Cristos a zis: „Am venit să-l ridic pe fiu împotriva tatălui său, iar pe fiică împotriva mamei sale.” Desigur, nu suntem în situaţia aceasta. E vorba mai degrabă de a-l proteja faţă de atmosfera familială. (Mai vag, gândea în forul său interior: acolo unde sunt părinţi, totul este otrăvit.)

Unele persoane simple vor spune că acest abate cu particulă de nobil avea o vorbire destul de vulgară. Dar felul de a vorbi al domnului de Pradts nu era vulgar, poate uneori *grosier,* ceea ce e cu totul altceva. Poate că era *grosier* pentru a-şi mai odihni mintea de atâta latină bisericească ceţoasă sau de franceza bisericească scolastică a silogismelor. Această grosolănie intermitentă o putem apropia de cea a doamnei de Bricoule şi ne putem întreba dacă nu cumva cea care vorbea era condiţia lor.

Domnul de Pradts era un personaj de acelaşi calibru cu Alban. Sfârşindu-şi discursul, simţi nevoia să răspundă la o generozitate cu o alta. Să notăm în trecere: pe măsură ce înaintăm, avem tot mai mult tendinţa să împărţim lumea în două familii de fiinţe: fiinţe

capabile de generozitate şi cele incapabile. Toate personajele acestei povestiri erau în stare, la un moment dat, de generozitate. Aşadar, domnul de Pradts vru să facă ceva pentru partea sa cea mai bună. În acelaşi timp îi va fi cu atât mai uşor să-l înfrângă pe Alban cu cât acesta va avea mai multă încredere. În el se găseau amestecate generozitatea şi răutatea, fără să le putem discerne, ca două metale într-un aliaj. Ar fi fost mult mai bine să existe doar generozitate, însă, aşa cum erau, era totuşi ceva mai bun decât nimic.

— Vei avea posibilitatea să-i spui chiar aici, imediat, noua orientare pe care o dai raporturilor dintre voi. Voi trimite să-l cheme şi vă voi lăsa singuri. Aşa, rezoluţia voastră va căpăta un caracter puţin mai solemn, lucru care îl va surprinde. Când veţi pleca, veţi închide uşa cu cheia şi o veţi da supraveghetorului de la diviziunea mea, aflat în sala de studii. Îi întinse mâna: „Dacă ai o impresie pe care doreşti să mi-o comunici, vino să mi-o împărtăşeşti”. Ieşi gândind: „Am încredere în duşmanul meu şi nu am în cel care mi-e drag”.

În biroul îndrumătorului, Alban îl anunţă pe Serge despre „noua viaţă”

Alban rămase în încăperea micuţă, uimit. Găsise, în sfârşit, în aceşti preoţi nişte oameni care trăiau sau care se comportau pe acelaşi plan cu el. Ce stil! După o clipă, Serge deschidea uşa, oprindu-se în prag, uluit. Purta puloverul maro şi se afla într-una din zilele când era fermecător. Alban se ridicase de parcă ar fi fost pus în mişcare de un anume respect. Au stat în picioare, mai întâi zâmbind de situaţia ciudată în care se aflau acolo. Pantofii lui Souplier erau plini de praf, dar cu o dungă mai întunecată de la

picăturile care căzuseră când fusese la toaletă. Cravata îi ieşea de sub pulover ca un fel de panglică minusculă. Alban spuse că îl anunţase pe îndrumător despre hotărârea sa privind o nouă viaţă. Marca aici tot ceea ce pierdea, cunoscându-i preţul. Vorbi apoi cu o anumită căldură, venită extrem de repede, despre „răul” pe care aceste lucruri i-l puteau face lui Serge. La fel ca în seara de mai înainte, Serge asculta în tăcere. Nu se poate spune că avea un aer foarte convins. În cele din urmă, aprobă cu supunere. Alban îi rămânea dator iubindu-l îndestul pentru a accepta o înţelegere mai puţin rizibilă şi, de asemenea, de a arăta prin întreaga sa atitudine că şi pentru el ceea ce i se cerea să sacrifice fusese ceva foarte scump.

— Da, e mai bine, conchise Serge. Mai ales că îţi face plăcere. Dacă tot Grupul ar putea face la fel!

Din toată discuţia lor, în care Serge fusese cam şters, nimic nu-l impresionă mai mult pe Alban.

— Probabil că Grupul o va face. Dacă ar depinde numai de mine...

— Totuşi, ceea ce face de Pradts este grozav!

„Cât mă priveşte, va vedea el vreodată că ceea ce am făcut eu este ceva grozav?” se întreba băiatul cel mare.

Totul dură cam zece minute. La plecare, Alban îl sărută pe Serge şi, pentru ca această întrevedere atât de gravă să ia sfârşit cu un zâmbet, după ce îl sărută pe colţul sprâncenei stângi, preciză: „În acelaşi loc ca de Pradts. *Sacritissimus locus*.” „Tolomacule!” zise Serge, sărind la el.

O făcuse anume domnul de Pradts? Bănuim „senzaţia” stârnită de Alban şi Serge intrând împreună în sala de studiu a diviziunii a doua, iar când Alban îi zise supraveghetorului: „Domnule, vă înapoiez cheia de la cabinetul domnului de Pradts, pe care ne-a

încredinţat-o mie şi lui Souplier". *Pas de deux,* triumf şi pavana! Surle şi trâmbiţe pentru măreţia sufletească!

Alban îi spune totul mamei sale (nu însă şi detaliile)

Alban reveni cu mintea înflăcărată *(in high spirits).* Era satisfăcut de sine. Satisfăcut de superior, de abatele de Pradts, de Serge, care fuseseră buni. Satisfăcut de a fi împăcat cu toţi. Satisfăcut de încrederea ce i se acordase, de cea pe care o acordase el, de datoria şi răspunderea ce i se încredinţaseră. Era foarte mândru la gândul îndeplinirii unei reformări a Grupului şi cu o recunoştinţă infinită faţă de Serge că fusese cel care – acest turbulent contestat! – avusese cel dintâi ideea să extindă la Grup reforma lor personală, pe când el nici nu se gândea la aşa ceva. O singură persoană lipsea din această adunare de nivel înalt şi amicală: mama sa. Hotărî să-i spună totul chiar în aceeaşi seară (nu însă şi detaliile). Şi apoi, Serge nu fusese prea grozav. O reluare a sublimului ar fi fost binevenită. Ziua s-ar încheia în chip fericit.

Vru să nu amestece asemenea chestiuni cu mâncarea şi, pe toată durata cinei (pe care o luă, ca de obicei, în camera doamnei de Bricoule, ea în pat, iar el la o măsuţă aşezată alături), vorbiră de una şi de alta. „Peste doi ani vei merge să trăieşti în Anglia. Domnul Sinclair te va face să cunoşti aristocraţia oraşelor, iar mătuşa Aliette te va introduce în aristocraţia de la ţară. Viaţa englezească este singura ce se poate trăi în zilele noastre. Nu vei cunoaşte oameni mediocri..." Această propoziţie din urmă fu pentru Alban ca o lovitură. Ce era familia Souplier, ce erau familiile majorităţii camarazilor săi dacă nu ceea ce mama lui numea „oameni mediocri"? O dată în plus, era rănit de faptul că viaţa sa de colegiu, care conţinea tot ce-i era lui drag pe lume, nu

era apro*bată de* mamă. (Era la fel ca faptul că dorise ca legătura să-i fie apro*bată de* preoţi. Oare în această nevoie de aprobare nu se ascundea o slăbiciune?) Atmosfera era mai degrabă pâcloasă. În fine, trebuia să-i dea drumul.

— Am să-ţi spun lucruri serioase. Mai întâi că zilele trecute în trăsură eram cu Souplier.

Continuă, povestind tot. Însă nu dădu şi detalii, adică mai ales cele de la Frontonul Basc şi sărutarea domnului de Pradts pe obrazul lui Serge. Acoperea un duşman. Doamna de Bricoule asculta în tăcere. Când păru că Alban era spre sfârşite, zise:

— Ai terminat?

— Da.

— Atunci, pupă-mă.

El o sărută, iar ea spuse:

— În toate astea, ceea ce mă necăjeşte cel mai mult este că nu ai încredere în mine, în timp ce eu fac tot posibilul ca să o ai. (Expresia „a avea încredere în” revenea neîncetat în această poveste, ca o obsesie.) Acum că v-aţi hotărât care îţi sunt relaţiile cu Souplier, rămâne să încercaţi în această direcţie. Dacă l-ai putea salva pe acest micuţ, ar fi foarte bine. Deşi „har adevărat”, hmmmm... Şi apoi, mă întreb dacă, după două săptămâni, nemaidistrându-se cu tine, nu te va părăsi. Ceea ce ar trebui este ca el să nu meargă cu toată lumea...

— Poftim? Să meargă cu toată lumea? sări Alban năucit. Dar Souplier este exact contrariul unui puşti pentru cei mari; n-a fost niciodată. De altfel, celor mari nici nu le place de el. Mai ales lui Linsbourg. Uite, zicea Linsbourg mai acum câteva zile: „Am remarcat că, ieşind de la capelă, nu şi-a făcut cruce”.

— E cam ciudat ca numai şcoala să-ţi regleze prieteniile. Mie nu-mi rămâne decât să urmăresc... Dar dacă eu ţi-aş interzice să te mai

întâlneşti cu Souplier? Nimeni nu s-a gândit la asta. Mereu e la fel: întotdeauna totul se decide în afara mea. Nu te opresc să ieşi cu el, dar, te rog, cât mai puţin posibil. În orice caz, nu duminica după-amiază; cel mult, joia. Asta îţi cere timp şi bani. Şi apoi, nu se ştie niciodată unde se termină plimbările astea. De altfel, este posibil să fi minţit pentru a putea ieşi cu tine. Cei de acasă trebuie să-i interzică să iasă cu un elev mai mare, dacă e bine-crescut. Însă cred că minte mult, ca şi tine.

Mereu aceste chestiuni de „bună educaţie" ce reveneau în vorbele doamnei de Bricoule. Iar lui Alban îi venea să strige: „Nu! Să fie clar o dată pentru totdeauna: nu este bine-crescut!" Şi acel „timp" şi acei „bani" necesari pentru a ieşi cu Serge. De parcă timpul putea fi întrebuinţat cu mai mult folos decât acela de a-l face mai bun şi mai fericit! Şi ca şi cum banii ar putea fi cheltuiţi mai bine decât cu el!

Accentuarea „bună educaţie" fu şi mai vizibilă atunci când îi spuse lui Alban: „Linsbourg aparţine unui mediu bun. El poate să aibă unele alunecări, fiindcă îşi va recăpăta întotdeauna echilibrul. Pentru ceilalţi, care nu au o bună constituţie socială, e mai îndoielnic". Dar şi ieşirea grosieră se făcu văzută în toată strălucirea ei: „Nu se ştie niciodată unde se termină plimbările astea". Doamna de Bricoule se gândea fără drept de apel la lucruri de care fiul ei era la mii de kilometri.

Mereu se întorcea la ea, la ea şi la relaţiile ei cu Alban: De acum încolo, am să cred orbeşte în ceea ce îmi vei spune. Când voi afla că mă minţi, te voi retrage de la colegiu.

— Se va feri, cu siguranţă, gândi fiul. – îţi va putea scrie în vacanţa de Paşte; nu voi deschide scrisorile. Mă întreb dacă, în locul tău, aş fi avut tot atâta încredere în de Pradts. Souplier este

febleţea lui. Într-o zi, de Pradts va deveni gelos, dacă nu cumva şi este. Iar tu, cum de nu eşti gelos pe el?”

— Dacă ar fi fost un tip vulgar şi idiot care să se fi interesat de Souplier, fără îndoială că aş fi fost gelos. Dar nu pe o persoană bine ca de Pradts.

— Totuşi, e anormal să nu fii gelos. Tu eşti mereu anormal în toate.

— Oricine îi vrea binele lui Souplier e prietenul meu. Logic.

— La fel ai gândit şi pentru micuţa La Cuesta[24]?

— Micuţa La Cuesta era o femeie.

— Crede-mă că e mai bine să fii gelos – şi să iubeşti femeile.

— Mă voi ocupa de femei după ce voi termina cu bacul.

— Să-ţi aduci aminte mereu de cele ce-ţi spunea sărmanul tău tată: „Nu vreau ca fiul meu să fie un original”.

Doamna de Bricoule nu era conştientă că ea era originală, că cei doi preoţi care discutau în particular cu fiul său erau, şi unul şi celălalt, originali, că acel colegiu pe care ea îl alesese pentru el era original. Şi încă în ce măsură! Dacă e să vorbim de trădarea dorinţei contelui, atunci a nimerit-o din plin!

Alban trase concluzia:

— Plutarh scrie: „Se zice că dragostea pentru femei şi dragostea pentru băieţi sunt cu adevărat aceeaşi dragoste”. Ascultându-te, trebuie să cred că nu-i aşa.

— Într-o zi, ai să vezi, vei fi gelos pe de Pradts.

Alban ridică din umeri. Nu era nimic de făcut: când vorbea despre colegiu, doamna de Bricoule avea un ton un pic mai aparte şi dincolo de ceea ce trebuia să fie. Şi cât se mai felicita Alban, între

---

24 Cf. *Bestiarele* (n.a.)

altele, de a nu fi spus că abatele îl sărutase pe Serge! Totuşi, până la urmă, era mulţumit că vorbise cu maică-sa. Acum avea acordul tuturor. Acum erau cu toţii de acord să-l ridice pe Serge!

La pagina cu ziua respectivă din agendă, unde ea îşi nota de obicei doar indicaţii foarte concrete, doamna de Bricoule scria aceste trei cuvinte: „Scumpul meu băiat!"

Protecţia, ostilă „cuplului ideal"

Contrar previziunilor şi probabil speranţelor surde ale lui Alban, încă inocent în privinţa resorturilor sufletului omenesc, „noua viaţă" a lor nu trezi entuziasm în colegiu. Alban tronând în regiunile sublime ale prieteniei pure, avându-l la dreapta sa pe Serge Souplier, i-a agasat pe mulţi. „Cuplul ideal!" Băieţii şi, împreună cu ei, profesorii şi supraveghetorii, considerară nelalocul lui acest tip de etichetă pusă de conducere unui cuplu unic. „De ce ei, şi nu alţii? Şi mai ales Souplier. Un tip care numai datorită faptului că era plăcut de cineva nu fusese dat afară de mai multe ori. Şi, chiar aşa şi este!" Intrarea lui Alban în locul sfânt al celor mijlocii, pentru a înmâna cheia de la biroul domnului de Pradts, păru o provocare, „îi mai rămâne să se pună bine cu de Pradts. Va costa mai ieftin decât Pelota."

Grupul abia îşi ascunse ironia în prezenţa lui Alban, însă nimic nu-l răni mai mult ca exclamaţia sinceră a lui Giboy: „Păi tu chiar îl iubeşti pe puştiul ăla?" De parcă Serge nu merita să fie iubit! „Dar... cum îl iubeşti?" insistase Giboy, apăsând. „Îl iubesc aşa cum trebuie iubit." Şi mai fusese şi rânjetul lui Linsbourg atunci când Alban îi spusese că prima dată ideea de reformă venise de la Souplier.

Răutatea se rezuma la trei sentimente. Mai întâi de toate, era gelozia: „Lor, da, li se permite...” Apoi: „A trădat”. Pe urmă: „Tocmai el să ne dea lecţii!” Linsbourg: „Vai de capul său, ce-o să mă mai lupt cu reputaţia lui! N-o să se mai ridice în veci”. Mai în profunzime, acest amestec de prospeţime şi de cinism – lucru caracteristic la du Parc – nu mergea cu o morală un pic cam afectată.

S-ar fi zis că, în Grup, nu era posibil decât un singur subiect de conversaţie. Cu Alban, „trecut de partea cealaltă”, nu se mai schimbau decât câteva cuvinte. Iar cei mărunţi imitau, fără să ştie de ce, din instinct de turmă.

Alban îl ştia pe Linsbourg prea deasupra tuturor lucrurilor ca să-l atace la reformă. Cu atât mai mult cu cât Protecţia lua în mod deschis poziţie împotriva lui. Nu fără motiv. La început, Linsbourg se gândise de mai multe ori să-i ceară superiorului să alunge demonii din trupul lui Denie, dar în final renunţă, preferând să ia sarcina asupra sa. Nu alungase nimic. Partea întunecată a lui Denie, am mai spus-o, îl atrăgea pe Linsbourg şi îl reţinea cu o forţă fatală. Prin atracţia contrariilor (care se manifesta şi de la Alban şi domnul de Pradts către Souplier şi, în general, de la burghezi la frăţiori, dar şi invers), însă, de asemenea, supărat că această întunecime nu s-a manifestat niciodată împotriva lui: „Orice s-ar întâmpla, voi ţine cont că fiind atât de rău pe cât este şi având puterea pe care o are asupra mea, nu a abuzat niciodată. Îmi povesteşte o mulţime de glume, eu prefăcându-mă că le cred, fiindcă îl iubesc. Cred că se gândeşte că le înghit, dar nu-mi pasă.” Denie era un *recordman* al Grupului, cu cei „patru ani” ai săi, dar care sunt şi patru ani de stat pe marginea prăpastiei, fără însă a cădea vreodată, iar Denie era fiul risipitor, cel care trage tare în ceasul al doisprezecelea, vechi viciu creştin. Pe scurt, Linsbourg

detesta reforma din următoarele două motive: 1. Întreaga sa viaţă era consacrată unei contrareforme, 2. Voise să-l reformeze pe Denie, dar sacrificase reforma pentru pasiune.

Aşadar, Alban nu îi va spune lui Linsbourg. („Are inimă bună, va veni singur.”) Va vorbi mai întâi cu Salins. Acesta era cel pe care şi-l imagina că se va lăsa câştigat mai uşor. Dar când reflectă la ce avea să-i spună, se simţi încurcat. Îi „vorbise” lui Serge despre necesitatea reformei în biroul abatelui de Pradts: noutatea şi mai ales ciudăţenia împrejurării ar fi trebuit să fie suficient pentru a-l inspira. Dar, privind la rece, treaba nu era chiar atât de uşoară.

Pe scurt, încă din principiu, reforma avea nevoie de stropire, în sensul în care iarba unei peluze are nevoie să fie udată. Având tot atât de puţină cultură religioasă cât şi spirit religios, nu i-a venit nicio clipă în minte faptul că istoria Bisericii era plină de reforme făcute sau încercate de oameni şi de femei obsedaţi de ceea ce, pe drept sau nu, ei considerau drept dezordinile sale, şi că nu aveau decât să aleagă dintre ele. Luă manualul de istorie romană şi citi paginile 111 şi 112 consacrate reformei moravurilor făcute de Augustus, fără să înţeleagă ceva.

În cele din urmă, i se păru că descoperea motivul care putea fi baza cea mai solidă a reformei. Obiceiurile de la du Parc erau un abuz de încredere faţă de părinţi. Motivul acesta era neprevăzut, venind de la cineva care juca jocul, acela de a lua, în orice împrejurare, parte colegiului împotriva părinţilor. O, copiii, schimbători ca marea...

Găsi un alt motiv. Protecţia era un stat în stat, lucru care nu era în ordine. Amintire bine-venită a Templierilor. Cu primul motiv, trecuse liniştit de partea inamicului ereditar: părinţii. Cu cel de-al doilea, trecea de partea direcţiunii colegiului, ceea ce era, de asemenea, neprevăzut. Însă îi fusese atinsă o coardă a rigorii care

niciodată nu era atinsă zadarnic şi care nu urma să înceteze atât de repede să vibreze. „Incoruptibilul”...

Mai apărură şi alte motive: mai întâi, acea fierbere din cadrul Protecţiei de care se săturase. Pe neaşteptate, poate prea dintr-odată, Protecţia, pe care el o vedea doar ca spectator, se arăta sub aspectul ei caricatural: cu vorbăria ei nestăvilită, cu veselia provocatoare sau cu înfăţişările dezolate, cu manevrele, şuşotelile sale, cu privirile bănuitoare şi râsetele nestăpânite (acea latură a pensioanelor pentru fete), cu surescitarea sa şi aerul de monomanie (latura de ospiciu) şi acel văl de ceaţă uşoară care domnea mereu peste ea. Dar, cât de greu este să încerci să-i convingi pe oameni că sunt proşti...

În line, ultimul motiv, dar nu cel mai neînsemnat: snobismul. Alban nu avusese nevoie să-i citească pe Retz, Saint-Simon, Rousseau, Napoleon, Byron, Chateaubriand, Nietzsche, care, cu toţii, repetă în aceiaşi termeni că francezii nu au păreri, că doar se ambalează, că pentru ei nu este vorba niciodată decât de *ceea ce se face.* Văzuse asta suficient la colegiu. Câţi tipi nu intraseră în Protecţie doar pentru a urma moda! Prin urmare, nu era vorba de a le face morală, ci doar de a-i convinge că aceasta trecuse. Aici, Linsbourg îi furniza un exemplu şi, ca un bun francez, era mulţumit, întrucât nu avea decât să copieze. Conferinţa Saint-Vincent-de-Paul a colegiului abia îşi mai ducea zilele. La începutul noului an şcolar, Linsbourg, devorat de dorinţa de activitate şi de bune sentimente, hotărâse pe nepusă masă că era şic să facă parte din ea şi că nu ar fi bine văzut dacă s-ar dezinteresa. Iar tipii veniseră în număr mare. Alban nu avea decât să decidă, de pe o zi pe alta, că a fi în Protecţie era ridicol. De altfel, nu intrase şi el tot din afectare (excepţie făcând ziua când Souplier apăruse în joc)? Alban avea, printre slăbiciunile vârstei, teama de a se singulariza.

În această privință îi erau suficienți taurii, dar şi despre aceştia, în fața primirii destul de ostile pe care o trezea în colegi, încetase să mai vorbească. Dacă snobism ar fi însemnat să umbli după fete, el ar fi umblat (aşa cum urma să se întâmple peste doi ani).

În fine, îşi juca rolul şi o tendință puternică ce sălăşluia în el: oroarea de genul studențesc, de genul „revoltat”, pe care le considera uşuratice, vulgare şi stupide. Conducerea voia să calmeze Protecția, iar el, cu niciun preț, nu va face frondă. Particularitatea lui era mai degrabă dezordinea în interiorul ordinii.

Să fie clar, deci, Protecția era ceva vulgar şi ridicol.

La capătul tuturor acestor gânduri, Alban era mulțumit să arate atât tuturor, cât şi lui însuşi în ce măsură era obiectiv şi, pornind de aici, în ce măsură era maleabil, punând, succesiv, Protecția în două lumini opuse şi acționând în consecință.

Alban încearcă să-l convertească pe Salins la reformă, dar nu reuşeşte

Salins n-a vrut să-l părăsească pe Alban fără a-i spune că chiar în dimineața aceea ştersese de pe tablă, din pură camaraderie, o frază scrisă de o mână necunoscută:, Jos fățarnicii!”

Mai întâi, Alban nu înțelese. Apoi, da. Însă „Cezarii nu-i pedepseau aproape niciodată, atunci când îi găseau, pe autorii inscripțiilor injurioase scrise contra lor pe zidurile Romei”, îşi zise el liniştit. Salins ratase efectul.

„Romanitatea” sa era sensibilă la argumentul lui Salins: Protecția era *mos maiorum,* obiceiul strămoşilor (colegiului), permanența. Bun. Dar romanitatea sa era şi gust al măsurii, repulsie şi nelinişte față de ceea ce depăşeşte limitele în fața

excesului. Trebuia să te domini pe tine însuţi aşa cum erau dominaţi tăuraşii. Protecţia nu se mai domina pe sine. Se aducea o ofensă faţă de vechea prudenţă a Latiumului, rezerva sa şi *dignitas.*

Alban presimţea că va fi greu să duci la bun sfârşit o reformă într-o societate în care nimeni nu se simţea vinovat. Hotărî să aducă la cunoştinţa tuturor, dar în special a fiecăruia dintre aspiranţii academicieni, că nu va vota niciodată pentru un băiat care va avea o „conduită proastă". Hotărâre care a fost judecată mai întâi ca fiind copilărească, iar mai apoi gravă. Fiindcă: 1. Pe ce se va baza el ca să creadă că un elev sau altul are o „conduită proastă"? Pe aparenţă? Ea înşală. Pe vocea publică? Aceasta inventează. Pe mărturisirile persoanei în cauză? Unii s-ar lăuda. Atunci, pe ce? Pe ce sistem inchizitorial? Pe ce cunoaştere foarte profundă a subiectului şi cum căpătată? 2. Crearea Academiei, care fusese o operaţiune poliţienească la nivelul conducerii, devenea, prin fapta lui Alban, o operaţiune poliţienească la nivel de elevi. Din hăituit, devenea hăitui tor. E în firea lucrurilor.

Pe 9 decembrie, în Grup a fost linişte: toţi se reuniseră pentru a serba cei doisprezece ani ai lui Cuicui. Zece ani, doisprezece, paisprezece. Sunt nişte date. La zece ani eşti îndrăgostit. La doisprezece, eşti un omuleţ. La paisprezece ani eşti un fel de om. Datele intermediare sunt mai puţin importante. Cum de cincisprezece luni Cuicui era în relaţii foarte bune cu Protecţia, aceasta a vrut să-i facă un dar. Un astfel de cadou nu intra în categoria „micilor cadouri" interzise de regula clanului. Şase elevi dintre cei mari, bine intenţionaţi, însă lipsiţi de imaginaţie, îi oferiră lui Cuicui un stilou frumos. Având recomandarea să le spună părinţilor că era un dar din partea camarazilor săi, fără însă a le preciza vârsta. Această jumătate de adevăr avea parfumul delicat al jumătăţilor de mărturisiri de la du Parc.

Poate că Serge nu este destul de sublim

În dimineaţa duminicii care urmă, după slujba religioasă, Serge şi Alban hoinăriră, cu câteva tăceri penibile, pe străzile din Auteuil, iar cel mare era conştient că cel mic s-ar fi distrat mai mult în compania unui prieten din clasă. La fel ca şi cu acei tăuraşi care nu stau locului, imposibil de ţintuit, care îi fac pe toreadori să-i treacă toate sudorile, nu reuşea să-l fixeze o clipă asupra subiectului noua viaţă. Serge se alinta ori spunea tâmpenii. Se tot găsesc cuvinte despre „instabili", însă toţi băieţii, fără excepţie, la paisprezece ani sunt instabili. „Avea dreptate mama când îmi spunea că, odată angajat pe calea noii vieţi, se va sătura de mine după vreo două săptămâni? Au fost de-ajuns cinci zile?"

Totuşi, acţiunea începuse într-un mod impresionant. Serge:

— Nu aveam intenţia să merg la comuniune azi. Am făcut-o fiindcă mi-ai spus tu să o fac.

— Mulţumesc. Ei, ieri ai fost la frizer... Eşti mai bine azi: e un simbol al noii vieţi. Tocmai voiam să-ţi vorbesc... Aş vrea să devii o persoană de bine. (Era exact o vorbă a mamei sale şi pe care el o prelua.)

— Stai un pic, aştept să-mi cumpăr mai întâi o bomboană, ca să te ascult mai bine.

Intră într-o cofetărie, apoi, când se întoarse, zise:

— Ziceai tot felul de chestii, de-un frizer, nu-mi mai amintesc...

— N-are nicio importanţă.

— Te-ai supărat?

— Nu, dar văd că ce-ţi spun eu nu te interesează.

— Dimpotrivă, mă interesează foarte tare. Ziceai de noua cale ferată, cum spune prietenul tău Giboy.

— Hai să vorbim de prietenii mei. Acest Linsbourg, cu isteria lui cu puştii... Bonbon, michiduţă ăsta, cu aerul unei cocote de music-hall...

— Da. Şi Corlet şi Lapradine care îşi ţineau mâinile unele într-altele, ce proşti!

„Spune ceea ce crede că trebuie spus”, se gândi Alban, care găsea că Serge mergea cam repede. În fond, şi ei se ţineau de mână, cu câteva zile mai înainte, iar Serge nu sesizase acel „michiduţă ăsta”, arhaism delicat: era într-adevăr nevoie să studieze mai profund dicţionarul Littre.

În mod inconştient, simţindu-se cam vlăguit, încercă să-l prindă prin vanitate.

— Atmosfera din Protec devenise irespirabilă. Sunt nişte obsedaţi (învăţase cuvântul cu puţin timp în urmă şi îl servea). Balivernele lor! Râsetele ca ale unor apucaţi! Ştii ce-s snobii?

— Da, un trib indian.

— Nu, e Protecţia. Îţi dai seama într-adevăr că le suntem superiori celorlalţi? Şi ce merit real ai să rămâi cu mine în asemenea condiţii noi?

— Denie crede că nu vom „ţine”. Vom vedea! Ceilalţi...

Era speranţa mărturisită că ceilalţi rămân în urmă. Însă Alban spuse la rândul său o frază care era un pic interesată...

— Dacă faci un efort, de Pradts va crede că se datorează influenţei mele.

— Va crede adevărul. Serge începu să râdă: „Imaginează-ţi, am cumpărat o ţigaretă şi, când am vrut să fumez cu ea, mi-am dat seama că este pentru trabucuri! Am mai cumpărat şi bomboane de făcut baloane ca să le ofer prietenilor”.

— Mă faci să-mi fie greaţă.

— Le-am cumpărat, dar n-am să mă folosesc de ele.

Alban îl părăsi nesatisfăcut. Serge nu fusese destul de sublim. Ceea ce nu ştia Alban era motivul pentru care Serge era puţin cam morocănos: nu că vorbele lui Alban l-ar fi plictisit, ci din cauza sarcasmelor camarazilor săi în legătură cu noua viaţă şi a poziţiei false în care aceasta îl punea printre ei. Băieţii de şaisprezece ani sunt mai rafinaţi, pe când cei de paisprezece, nu. Numai brutalitatea lui Serge îl făcuse să fie scutit de nişte vorbe urâte: era temut. Când Rousselet i-a făcut pe Bricoule şi pe el nişte „simpli ipocriţi”, a fost nevoie ca ceilalţi să-i despartă. Nu-i spusese lui Alban lucrul acesta ca să nu-l necăjească. Poate că Serge nu era „sublim”, dar se purta elegant în felul său, lucru pe care Alban nu-l observa întotdeauna. În cuplul bărbat-femeie, femeia, pe drept sau nu, trece ca fiind mai rafinată decât bărbatul. În cadrul Protecţiei, cel mic este adesea mai plin de fineţe decât băiatul mai mare.

Scrisoarea trimisă superiorului de către Alban

Cu toate acestea, marţi, cea de-a şaptea zi după „zilele importante”, atitudinea primei diviziuni se modifică un pic faţă de Alban. Printre copii umbla vorba că Alban era „foarte tare”. „A făcut chestia cu încrederea.” Unii începură să se uite la el cu aceeaşi privire admirativă cu care se uitau atunci când fusese ales preşedintele Academiei.

La început, Alban nu observă. Or, tocmai în acea zi îi trimitea superiorului următorul bilet:

Domnule Superior,

Iertaţi-mă dacă am aerul că vă dau un sfat, însă, în urma ultimelor evenimente, dau de o anumită ostilitate printre camarazii mei de clasă şi sunt extrem de necăjit că nu pot face nimic în rândul lor în

sensul pe care îl visasem. Cred că totul s-ar schimba dacă l-aţi chema pe Giboy şi i-aţi vorbi de Lapailly, la fel cum mi-aţi vorbit mie de Souplier.

Repet, mă simt cam încurcat de libertatea pe care mi-o iau, dar nu dumneavoastră mi-aţi spus că elevii se cunosc mai bine între ei decât sunt cunoscuţi prin spovedanie? Tocmai aceste vorbe îmi dau curajul să vă scriu.

Vă rog să credeţi, Domnule Superior, în expresia respectuosului meu devotament.

Bricoule

Dar vă rog, dacă îl convocaţi pe Giboy, să nu-i spuneţi că v-am scris.

Superiorul îl convoacă pe Giboy

După două zile, primi din partea superiorului următoarea scrisoare:

Dragul meu prieten,

Avem cu toţii, eu ca şi alţii, un câştig primind un sfat. Departe de a-ţi „ierta” sugestia; dimpotrivă, îţi mulţumesc.

L-am văzut, aşadar, pe camaradul dumitale. Din ceea ce am discutat cu el îţi va spune ceea ce va dori să-ţi spună. Desigur, nu i-am spus de dumneata.

Te rog să crezi, dragă prietene, în sincera mea afecţiune întru D.N.I.C.[25]

Dl Pradeau de la Halle

Alban îşi zicea: „Ce diferenţă între şcolile mărunte de tipul Maucornet! Negrul joacă şi câştigă”.

---

[25] Iniţialele expresiei „Domnul Nostru Isus Cristos“ (n.tr.)

În recreaţie, Giboy veni la el.

— M-a chemat domnul Pradeau de la Halle şi mi-a vorbit de Protec: „Acum trebuie să consideraţi că v-aţi însărcinat cu nişte suflete. Cei mici se uită la voi. Nu putem face nimic fără voi". Mi-a zis că trebuie să mă folosesc de influenţa mea asupra lor pentru (etc...). „Copiii fac întotdeauna ceea ce li se cere cu amabilitate. Iată-l pe micuţul vostru camarad Binaud (era vorba de Fauvette). Când îşi făcea temele în sala de studiu, vorbea mereu tare, comenta tot ce scria... i s-a spus că îşi împiedica tovarăşii să studieze. A renunţat imediat la această manie pe care medicii (ştiţi că el se comportă cam bizar) nu au reuşit să i-o înlăture."

— A vorbit Pradeau de mine? întrebă Alban, care nu se pierdea din vedere decât cu bună ştiinţă.

Giboy zise că nu. Se feri să-i spună că îi zisese superiorului, vorbind despre el: „Din ziua când l-am cunoscut, viaţa mi s-a transfigurat".

— Cât îl priveşte pe Bonbon, a fost nemaipomenit: „În privinţa asta, nu ne opunem la... cum să-i zic? o anumită inspiraţie, un oarecare entuziasm... Decât ariditatea sufletului, mai bine aşa. Ceea ce trebuie, este ca micuţii să nu fie consideraţi drept nişte păpuşi. Nu vă jucaţi, prefăcându-vă că îi iubiţi: dacă îi iubiţi, atunci să fie cu adevărat. Câteodată, Dumnezeu este aproape de noi prin creaturile sale. Evanghelia ne spune că cele două mari precepte *iubeşte-L pe Dumnezeu şi iubeşte-ţi aproapele* sunt asemănătoare, fiind unul şi acelaşi lucru. Iar Sfântul Toma spune, odată cu Tradiţia, că mila este o prietenie între om şi Dumnezeu; ţineţi bine minte cuvintele acestea: acesta este fondul spiritualităţii. De fiecare dată când îi spui cuiva: «Te iubesc», într-o mică măsură te adresezi şi lui Dumnezeu". El nu dezaprobă câtuşi de puţin legătura noastră. A avut chiar cuvinte uimitoare: „Înţeleg... are nişte cârlionţi frumoşi,

nu? Şi mereu aerul acela de a se oferi... Nu te opresc să-l săruţi. Acesta nici măcar nu este un sfat. Însă cred că aşa ceva îi va produce un rău”. Mi-a citat o expresie din Lacordaire: „o drăguţă de prietenie”. Da, aşa-i, „o drăguţă de prietenie”. Totuşi, ce tip grozav e Lacordaire ăsta! Atunci, m-am hotărât şi eu să schimb macazul cu Bonbon. N-am să-l mai sărut. Tu ai să continui să-l săruţi pe Souplier?

— N-am mai făcut-o după... povestea aceea. Dar mă gândesc...

Giboy se indignă brusc.

— Te gândeşti!... A, nu, dacă vom continua să-i sărutăm, atunci e o chestie neserioasă.

Alban se simţi atins şi zise, plusând:

— I-am spus superiorului că sunt mulţi care nu se ocupă decât cu aşa ceva, că sunt nişte obsedaţi. Mi-a răspuns: „Cei care se gândesc doar la curăţenia lor sunt şi ei nişte obsedaţi”.

După o clipă, Alban se întrebă dacă vorbele superiorului nu cumva îl vizau şi pe el. Ar fi totuşi cam prea mult! începea să se nască în el un firicel, foarte firav, de acreală, presimţind că viitorul era un şir de sacrificii şi că de acum înainte fiecare dintre legături, pe rând, urma să primească eticheta oficială purtând înscrisul „sacrificiu”. Sentimentul acesta însă dispăru cuprins de bucuria pe care o încercă văzând cum se schimbase figura batjocoritoare sau ostilă a lui Giboy din ultimele zile. Era atât de schimbat, încât ochii acestuia se umeziseră la un moment dat în timp ce vorbea. Iar Alban ghicise că şi pentru Linsbourg se va petrece acelaşi lucru cândva. Fiindcă ştia că şi unul, şi celălalt erau nişte „sensibili” precum şi tot ce se putea face asupra lor ca urinare a acestui lucru. Într-adevăr, nu după mult timp, ; i fost de notorietate publică faptul că Linsbourg, care se ruga cu uşurinţă, se ruga pentru Denie.

Un val de virtute

Din acel moment tonul fu onest. „Însărcinat cu sufletele” fusese o găselniţă. Se văzu limpede că Linsbourg ardea de nerăbdare să fie şi el chemat de superior. Nu-i plăcea de Souplier, dar avu totuşi un cuvânt pentru care Alban i-a rămas îndatorat: „Dintre toţi protejaţii, Souplier a înţeles cel mai bine.” Şi totul se opri aici. Ca nişte buni francezi, ce repede acceptau deviza! Şi moralitate, şi snobism, la un loc, inextricabil.

Acum, ca nişte mame, într-un scuar, îşi laudă copiii şi îi compară. Printre pălăvrăgelile Grupului se lăudau, nu fără mult exces, vorbele şi acţiunile „bune” ale protejaţilor; iar la câte unul dintre cei mari vedeai trecându-le un nor negru pe frunte când era nevoit să audă povestindu-se o anumită trăsătură deosebită a vreunui micuţ care nu era al său. Mai ales frăţiorii se schimbaseră rapid. Alban afla că, atunci când se pune pe treabă, „poporul” este mai snob decât burghezii. Cuprinşi de o emulaţie naivă, toţi se urmăreau cu coada ochiului, ca nişte ciclişti în competiţie, să nu scape vreunul care să ia prin surprindere un avans brusc faţă de ceilalţi în acest exerciţiu al bunelor sentimente. Fiecare se temea să nu-i fie dispreţuit cuplul. Şi cu asta, spiritul Grupului neputând muri de tot, o rămăşiţă de intrigi complicate, de uimitoare fereli, în care cei mari se măsurau pentru prestigiu şi virtute, fără a scăpa ocazia de a se defăima un pic între ei.

La slujba de duminică, Alban, luând ca de obicei unul dintre volumele lui Plutarh în buzunar, legat ca pe vremuri, spre a-l citi în locul cărţii de rugăciuni, dădu, în „Viaţa lui Licurg”, peste următorul lucru apropo de copiii spartanilor: „Nu se cunoştea rivalitatea pasională: cei care erau îndrăgostiţi de aceiaşi copii erau

şi mai porniţi să se iubească între ei, străduindu-se împreună să-l facă pe cel iubit cât se poate de bun”. Alban fremătă de plăcere. Îi găsise pe copiii spartani exact când trebuia. Dumnezeu e mare!

Bonbon însuşi vru să se pună în slujba reformei şi să facă reformă. Avea părul negru, iar doamna Lapailly se încăpăţâna să-i dea cu apă oxigenată pe una dintre frumoasele şuviţe de păr buclat care îi cădeau pe frunte. „Îţi stă aşa de bine!” Bonbon ar fi fost mai degrabă superîncântat, chiar dacă această nuanţă blondă era de origine supărătoare (maternă), însă ea făcea ca tovarăşii lui de clasă să-şi râdă de el, mai ales din cauza felului său pisicos de a fi. Rezistă şi gemu, apoi îşi vopsi şuviţa cu cerneală neagră. „Bine. Am să te dau cu apă oxigenată în timp ce dormi.” Nu mai putu să adoarmă. Mama cedă. Aceasta a fost principala participare a lui Bonbon la noua ordine.

Singurul care arătă o oarecare repulsie în a se angaja în reformă fu Archichou (zece ani, cel care voia să se facă misionar). „Mă întreb ce-ar face Dumnezeu în locul meu”, zisese el. Cu toate astea, nu după mult timp, se alinie şi el. Deveni chiar zelos; făcând o gargară de care îi era silă, pentru ca patru negri să fie botezaţi. Sacrificiul era rege.

Domnul de Pradts îi vorbeşte lui Alban despre Serge timp de o oră şi zece minute

Alban merse să-l vadă pe abatele de Pradts, care îl reţinu de la orele două la trei şi zece, vorbind singur numai despre Serge, nu însă fără un scurt preambul în care să se arate dezinvolt, cu menirea de a-şi demonstra libertatea de spirit. Nu vorbea niciodată despre sine nici superiorului, nici lui Alban sau altcuiva, fără a proceda astfel. (finei Alban discuta cu domnul Prévôtel, între ei

existau momente interminabile de tăcere în timpul cărora abalele – bun teolog, dar fără pricepere într-ale copiilor, şi inhibat de jena pe care o avea în faţa lor – ţinea mâna lui Alban, descumpănit şi transpirând. Nimic din toate acestea la domnul de Pradts, care era teolog doar pentru a râde şi îl mânuia pe copil ca un artist. Zise:

— Aş putea să-ţi numesc pe unul dintre elevii din diviziunea mea care nu este inteligent, care e amărât, chiar un pic prostuţ, fără suflet un suflet nu mai mare şi nici mai blând decât un degetar – şi care totuşi este original şi deosebit în două puncte, doar două: imoralitatea senzuală şi laşitatea. Un băiat care, prin două dintre defectele sale, realizează acest paradox ce părea inimaginabil: singularitate în insignifianţă.

„Totuşi, părintele este fixat pe ţânci”, gândi Alban, uimit.

În acest sens, gătind cu libertatea de spirit, abatele se porni pe subiectul Serge, fără a-l mai slăbi.

— Are un ochi căruia nu-i scapă nimic, aşa cum sunt copiii, şi o memorie diabolică, la fel ca toţi copiii, afară, bineînţeles, când trebuie să-şi înveţe lecţiile. Mai are şi un orgoliu care îl împiedică să privească adânc în el, de teama a ceea ce ar găsi acolo, care îl face să creadă că poate face totul singur, determinându-l să respingă orice disciplină. Îi vorbesc, lasă capul în jos şi îşi pune un picior pe altul. (Alban râde.) Cunoşti mania asta de a pune un picior pe celălalt?

— Desigur! I-am şi zis: „Nu mai sta aşa ca un ucenic de cârnăţar.” (Abatele râse.)

— Şi mai e şi privirea aceea pierdută, stând fără vreun cuvânt. Îl ţintuiesc cu privirea, înfigând fiecare cuvânt ca pe nişte cuie într-un banc de tâmplărie şi iată că jumătate din cuie cad pentru că jumătate dintre locurile unde le bătusem erau putrede. Şi totuşi, zilele trecute, l-am văzut emoţionat. Îl adusesem la mine întrucât

organizase cu multă pricepere râsetele dezlănţuite în refectoriu – toate perturbările încep în refectoriu apoi a trebuit să părăsesc biroul, lăsându-l înăuntru. A crezut că nu vreau să-l mai văd. Când am revenit, l-am găsit plângând şi mi-a spus doar atât: „Nu mă părăsiţi". Atunci i-am cerut să găsească un punct, unul singur – ţinuta în sala de studiu sau la refectoriu –, asupra căruia să fie hotărât să progreseze. A venit a doua zi dimineaţă şi mi-a zis: „N-am găsit". Copiii nu sunt deloc maleabili aşa cum se crede. Au meterezele lor, pe care rezistă energic. Linia lui este lipsa de fermitate. Nu se pune problema să i se întărească voinţa, ci să i se creeze una. La urma urmei, trebuie să te acomodezi cu ei, ai să vezi... Nu ştiu de ce îl numesc un copil: este atât puştan, cât şi matur pentru vârsta sa. În orice caz, este viu, şi asta înseamnă mult. (Alban se gândi la ceea ce îi spusese maică-sa: „Să vorbim despre acest *subiect. Adu*ce puţină însufleţire în discuţie.") Este fecund: mă fecundează. Mai este şi... Am să-ţi spun ceva. Există două feluri de fiinţe: cele cărora le poţi vorbi în limbaj omenesc şi cele cărora nu li se poate vorbi astfel („şerpişorii", gândi Alban). Lui Souplier poţi să-i vorbeşti într-un limbaj omenesc, iar asta e mai rar decât se crede, la copii şi la adulţi.

— Ştiu, zise Alban.

Vedea toată dragostea pe care preotul o avea pentru Serge şi îl însufleţea această dragoste.

Şi am să-ţi mai spun ceva, care te va mira poate, dată fiindu-i reputaţia: este *sigur.*

Se lăsă tăcere, ca şi cum fiecare din ei ar fi cântărit acest cuvânt frumos, atât de greu. Însă abatele făcu să se ducă totul de râpă.

— Sigur, cel puţin un sfert de oră. Ştii, cu puştii, asta nu durează mult.

Alban fu cuprins şi alertat de vorbele acestea. Luându-i partea, vedea cumva abatele deja „sfârşitul” lui Souplier? Dar nu-i răspunsese chiar el tovarăşului său care îi spunea „Pentru totdeauna”: „Pentru cât se va puica de mult timp”?

Doamna de Bricoule indiscretă?

În seara aceea, ca de fiecare dată după cină, Alban nota succint câteva cuvinte în jurnalul său – care era mai degrabă un memorandum –, când ochii îi alunecară pe rândurile scrise cu două zile în urmă: „Moda se face virtuoasă. Supralicitarea începe”. Citind cuvântul „supralicitarea”, ridică privirea şi căzu pe gânduri.

În ajun, mama îl întrebase ce mai e nou pe la du Parc. „Cred că toţi vor vrea să te imite şi să te întreacă. O să fie o supralicitare.” Alban îi admirase perspicacitatea.

În momentul în care ea spunea asta, el ştia bine că, de câteva zile, gândise şi el la fel: „supralicitarea”. Dar nu îşi amintea să fi scris cuvântul în jurnal.

Acum îl vedea acolo şi i se părea puţin cam ciudat că mama folosise acelaşi cuvânt pe care el îl scrisese – acel cuvânt care nu era unul curent.

Şi îşi amintea cât de bizară i se păruse cu vreo zece zile în urmă acea poveste a „furnizorului” care l-ar fi văzut „sărutând un puşti” pe stradă şi acea atât de promptă cunoaştere a trăsurii „luate cu un puşti”.

În jurnalul său, în ziua în care luase o trăsură cu Serge, notase: „Patefon. Întoarcere în trăsură cu el”.

Brusc, se întreba dacă nu cumva mama sa, de luni de zile, poate de ani întregi, umblând pe la biroul său, nu-i citea jurnalul. „Am

antenele mele! Ştiu totul!" Antenele sale şi perspicacitatea, flerul de mamă şi cel de femeie, asta trebuie să fie, nimic altceva.

În felul acesta, zi de zi, mama i-ar urmări viaţa intimă, pe care se prefăcea că nu o ştie şi despre care îl întreba. Îl acuza că minte, iar ea minţea fără încetare. Mai era şi gluma cu şerpişorii, cele cu mamele. În clipa în care făcea acel act de încredere, de a o pune la curent, total deschis, cu relaţiile pe care le avea cu Serge, ea îi citea jurnalul pe ascuns cât timp se afla la colegiu!

Aşa ceva i se părea monstruos – dar, ca mulţi adolescenţi, era la acelaşi nivel cu monstruosul. În fond, acest monstruos i se părea natural. Ce să faci? Aşa sunt oamenii mari.

Totuşi, trebuia să ştie. Poţi, spre exemplu, suporta să ai în casă un fiu care îţi forţează sertarele ca să te fure, cu condiţia să ştii. Poţi suporta ca mama să-ţi strice cutia ca să-ţi citească hârtiile intime, cu condiţia să ştii. În fond, el nu voia altceva decât ceea ce vrusese maică-sa. Iar ea vrusese să ştie. Cu orice preţ.

Bănuiala încă nu se risipise din mintea lui Alban că şi acoperi artistic coperta jurnalului cu praf – un strat serios de praf.

Continuă să-şi ţină jurnalul, însă acum introducea foile într-un plic pentru hârtie fotografică purtând menţiunea „A nu se expune la lumină", pe care îl lipea la loc de fiecare dată. Erau puţine riscuri ca doamna de Bricoule să deschidă acest plic.

Plimbări prin Bois ale cuplului ideal

În duminica din ajunul Crăciunului, dimineaţă, în loc să hoinărească pe străzi ca de obicei, Alban şi Serge merseră în Bois. De îndată ce intrai, pătrundeai în parfumul dulceag al frunzelor moarte, într-o atmosferă vătuită şi tihnită, o mare armonie de gri şi de verde-cenuşiu, punctată câteodată de verdele crud – un verde

ca al papagalilor – de la muşchiul copacilor. Unii arbori erau atât de cenuşii încât parcă s-ar fi mirat de paloarea lor. Mergeau pe drumul străbătut de internii şcolii (când se îndreptau spre terenul de fotbal), pe care se găseau cotoare de mere, coji de portocale şi de banane pe care le aruncaseră venind de la masă. Serge îşi băga întruna mandarine sub pulover ca să-şi facă sâni mici. În cele din urmă, zise:

— De Pradts a spus că legătura noastră este „de cea mai mare mizerie morală”.

— Se poate. Dacă a spus el asta, e rău!

— Ştii, nu sunt sigur că a spus chiar aşa sau: „Souplier are o foarte mare mizerie morală”.

— Mai degrabă asta, zise Alban un pic liniştit.

— Da, mai degrabă asta, chiar că mai degrabă asta... De Pradts mi-a spus că treaba nu merge. Vrea să mă ia cu el opt zile la casa lui de la ţară pentru vacanţa de iarnă, ca să mă izoleze.

— De cine?

— Nu ştiu. De unii, presupun.

— Mai degrabă de familia ta, dacă va fi în perioada vacanţei. Nu mi-a vorbit de aşa ceva.

— Ştiu că chestia asta o să-mi facă bine. Da, dar douăsprezece ore de morală pe zi... Am s-o pun pe mama să-i spună că trebuie să rămân acasă că e bolnavă. Dacă o să vrea, fiindcă ei n-o să-i priască.

— De ce?

— I-ar plăcea mai mult să merg la de Pradts. „În timpul ăsta n-ai să mai foloseşti curentul electric. Şi apoi, acasă nu faci decât prostii.” Nu-i nimic, de Pradts e grozav. Mă înşelam când credeam că nu mai ţine la mine.

— Ar trebui să mergi la casa lui de la ţară. Te mai rog o dată, la un efort ca să-l încurajezi; are atât de mare nevoie. Omul ăsta te iubeşte din tot sufletul. Iar dacă ai şti cât de mult suferă când recidivezi, sunt sigur că n-ai mai face-o.

— Abia în mai mi-am dat seama că de Pradts mă priveşte cu alţi ochi. La început, m-am înfuriat. Ziceam: „Ce mă mai calcă pe nervi individul ăsta; nu mă slăbeşte o clipă. Nu trebuie să se considere prieten, ci profesor şi preot. Într-o zi, am să-l pun la punct”. Pe urmă, încet-încet, m-am întrebat de ce mă înfurii pe el, dat fiind că nu-mi voia decât binele, fără să-mi ceară ceva în schimb, ci doar să fiu cuminte.

O frunză moartă, suflată de vânt, îi urma ca un câine. Alta se aşezase pe capul lui Serge. Se simţea apropierea Grădinii de Aclimatizare după lătrăturile de la adăpostul de câini şi mugetul focilor. Intrară în grădina pustie în această dimineaţă de iarnă. Serge se maimuţări cu animalele. Le arăta cu mâna întinsă ca un copil de câţiva anişori. Suflă fum de ţigară în faţa papagalilor. Zdrăngăni la nesfârşit portiţa de jos a unui ocol. În faţa păsărilor a vrut să se urce pe o bară de protecţie ca să le vadă mai bine. Alban i-a dat mâna ca să stea în echilibru, ţinând mult timp acea mână dragă într-a sa. Pasărea, zbătându-se, făcea să cadă frunzele moarte. Iepurii fură ocazia câtorva glume deocheate, care le reamintiră perioada „de-dinaintea-marilor-zile”. Mai era o chestie care consta în a-l lua de bărbie pe unul dintre micuţii nou-veniţi, zicându-li-se cu un aer subînţeles: „Te cunosc, iepuraş”; Serge repetă această frază de vreo cincisprezece ori timp de zece minute. Apoi vorbiră despre trăsuri, zicând că o girafă „n-ar putea intra într-o trăsură decât hăcuită în mici bucăţi”.

Locul unde cuibăreau păsările îi stârni remarca: „Ştii ceva, azi o să avem pui la masă”, iar Alban tresări ca atunci când, în cabina de

la Pelota Bască, văzuse un petic la cămaşa lui Serge. De fiecare dată se frământa când îşi dădea seama că familia Souplier nu era prea înstărită. „Lui Hercule îi plac captivele” (Seneca).

Ca printr-o secretă asociere de idei, Serge zise: „Când ai să fii bătrân, poate că tu o vei duce greu, iar eu voi fi bogat. Atunci, de fiecare dată când ai să mă chemi, am să vin”.

Pătrunseră în Palmarium, o seră vastă cu floră şi temperatură tropicale. Singur, absolut singur în această vastitate, un domn, metis, cu ten măsliniu şi păr alb, stătea pe un scaun de fier cu un trabuc impozant în gură: figură emoţionantă a exilului şi a nostalgiei. Serge arătă spre o grotă mai lăturalnică: „Acolo am putea să ne sărutăm.” În grotă, Alban zise: „Scoate-ţi pardesiul, ca să-ţi simt mai bine trupul când te sărut”. Serge îşi agăţă pardesiul de un colţ de piatră, apoi, cu picioarele în echilibru pe nişte pietre printre care trecea un pârâiaş, în murmurul apei care curge şi picură, îşi uniră gurile cu poftă. Gura lui Serge era profundă, mereu altfel şi umedă asemenea acelei grote. Apoi, Alban îl făcu să-şi scoată bereta ca să-i simtă mirosul părului. Îl mirosea încet, cu o intensitate negrăbită, aşa cum în zori aspiri mireasma preeriei.

Doamna de Bricoule indiscretă

În toate zilele anterioare, Alban, luând cu mare grijă jurnalul, verificase că praful de pe el era în continuare intact.

Abia întorcându-se de la Grădina de Aclimatizare a putut constata că praful dispăruse de pe o mare parte a copertei.

Dimineaţa, ei soseau foarte devreme la colegiu, îşi puneau servietele în bancă şi ieşeau să facă un tur. În timpul unui asemenea *ocol,* într-una dintre dimineţile care au urmat, Serge îi

aduse la cunoştinţă lui Alban că, întrucât proiectul deplasării la casa de la ţară eşuase, abatele de Pradts voia acum ca, la revenirea de după Anul Nou, Serge să redevină intern. Intern, apoi intern doar pe jumătate, pe urmă extern, apoi intern, ca un bolnav pe care se încearcă toate tratamentele, la noroc.

— Totuşi, se zice că internii sunt mult mai răi decât ceilalţi. E şi părerea ta?

— O, da.

— Atunci mă întreb de ce preoţii îi împing mereu pe toţi să stea la internat. Pe tine, îndeosebi.

— De Pradts zice că este pentru a mă scuti de drumurile spre casă.

Pe care jumătate le faci cu mine. E limpede: de Pradts vrea să te sustragă influenţei mele.

Alban nu credea că abatele de Pradts voia să i-l fure pe Serge pentru că îl iubea sau că, din gelozie, se temea de influenţa lui, ci pentru că găsea această influenţă ca fiind proastă. Şi din această cauză era amărât.

Vineri, după slujbă, elevii părăseau colegiul pentru opt zile (vacanţa de Revelion). Serge şi Alban se reîntoarseră la Grădina de Aclimatizare.

— S-a făcut un concurs. Cine înghite cea mai multă cretă. Am câştigat eu.

O boabă de soare se ivi pe cer. Serge:

— Nu îndrăzneam să-ţi spun, dar acum că s-a arătat soarele... Ei bine, de Pradts m-a înscris la Schola. Mi-a zis că acest lucru va fi micul meu Moş Crăciun.

— Schola nu este un mediu pentru tine. E o nebunie. Sunt cei mai proşti!

— Ţine cont că sunt aceiaşi cu care mă întâlnesc în diviziunea mea. Atunci...

— Ştii muzică? Optimi, bemoli, toate astea?

— Nu.

— Măcar cunoşti notele pe care le înveţi?

— Nu.

— I-ai spus?

— Da, dar mi-a zis că nu-i nevoie să cunoşti notele ca să poţi cânta.

— Nu aveai decât să refuzi.

— Nu pot refuza totul.

Plimbări tihnite prin Bois, pe cărările „noii vieţi”! (Acel „sunt aceiaşi pe care îi văd în diviziunea mea” îl calmase cât de cât pe Alban.) Serge mergea cu ochii plecaţi spre covorul de frunze moarte care păstrau în vârf un pic de zăpadă şi prin care el dădea cu picioarele, împingându-le dinainte de la un picior la altul, ca pe o minge. Era mai pustiu ca duminică. Viaţa se simţea doar în aburul gurilor lor, în apa murmurând îngheţată pe jumătate, croncănitul ciorilor, vuietul unei cascade nevăzute, o pasăre neagră cu câteva pene albe ce zbura dintr-un copac într-altul.

Serge propuse să se întoarcă în grotă. Bătrânul domn sud-american era tot acolo, pe scaunul său, viu ca o statuie a exilului şi a melancoliei. Ajunseră la grotă unde se îmbătară încă o dată unul de celălalt în acel adăpost al naturii.

Serge îi dădu lui Alban o fotografie de la prima lui comuniune, pe care refuzase să i-o dea atunci când prietenia lor era prea intimă, „pentru că, spusese el, ar fi contrastat”. Alban se miră de dedicaţia rezervată pe care i-o scrisese: „Dragului meu prieten la care ţin mult”. Un altul ar fi scris „Adoratului meu” sau ceva grotesc de genul acesta.

Serge spuse că va merge să-l viziteze pe abate de Anul Nou, în timpul vacanţei. Alban:

— Va fi ocazia să-i vorbeşti de treburile noastre. Tu va trebui să insinuezi că m-am purtat bine cu tine.

— Asta seamănă a trufie.

— Înţelegi că este foarte neplăcut pentru mine să mă port frumos cu tine, iar el să nu ştie nimic.

(Infatuarea lui! Micile lui şmecherii! Te uluiesc...)

— Înţeleg. Mai ales că nu te prea are la inimă. Mi-a zis că n-ai o părere bună despre mine.

— Ţi-a spus el asta!

— Nu mi-a spus aşa, dar am înţeles-o din ceea ce i-ai spus şi mi-a repetat el: că tu crezi că după vreo opt zile am să mă satur de noua cale.

— O, Doamne, da, i-am spus ceva asemănător. Ar fi putut să nu-ţi spună.

— Scrie-mi o scrisoare în vacanţă şi dă-mi-o când ne întoarcem. O scrisoare lungă, zece pagini, unde să-mi spui: *primo,* ce-ai să faci, *deusio,* ce trebuie să fac eu, *troisio... troisio...?*

— *Troisio,* ce cred eu despre alţii, *quatresio,* ce cred despre tine. Şi dacă părinţii tăi dau de scrisoare?

— Scrisoarea va fi în regulă.

— Da, dar chiar şi atunci când e în regulă, părinţii nu înţeleg.

Am s-o ascund în statueta Sfintei Fecioare.

— Nu, Sfânta Fecioară n-ar fi bine.

— Atunci în buzunar, sub batistă.

— Mama nu te caută prin buzunare?

— Ba da, atunci când îmi perie pantalonii, în timp ce mă spăl. Dar nu îi perie prea des.

— Scrie-mi şi tu, dar prin poştă. Orice, şase rânduri, doar cât să am un semn de la tine în astea opt zile blestemate. Mama mi-a zis că nu-ţi va deschide scrisorile. Numai să ai grijă să foloseşti un scris excentric pe plic, ca să zică: „O, e un scris inteligent”. Ştii, aş vrea să-ţi dau şi eu ceva pentru Revelion.

— Nu, ar fi aiurea. Nu vreau.

Alban îl însoţi până la poartă. În timp ce se sărutau, Serge zise: „Doi pupici în plus pentru săptămâna în care nu o să ne vedem”. Alban îl sărută de două ori în acelaşi loc, aşa cum fac spaniolii. Apoi îi ţinu mâna timp îndelungat, fericit – poate un minut întreg, în timp ce pământul îşi vedea de drumul lui. Aşa le-a fost despărţirea, plină de promisiuni.

Crăciun 1912: scrisoare a lui Alban către Serge
şi plan de viaţă

Pentru toţi membrii Protecţiei, aceasta era singurul lucru care îi interesa în viaţă (alături de studii). La fel cum, pentru Alban, căminul nu exista: căminul nu făcea decât să continue colegiul, întrucât acasă nu se gândea decât la colegiu. Cât de mult îl iubea el pe acest Serge, pe la orele cinci seara, când anume mai întârzia un pic înainte de a aprinde lumina, ca să se poată gândi mai bine la el, ajutat de înserare. Tocmai ieşind din una dintre aceste cufundări în gânduri, în mirosul lămpii de petrol care ardea, scrise următoarea scrisoare, ordonată cam în maniera compunerilor sale de la filosofie.

31 decembrie 1912

Dragă Serge,

Mi-ai cerut să-ţi scriu o scrisoare lungă în care să-ţi spun ce vreau să fac, iar tu, ce anume trebuie să faci cu de Pradts, cu mine şi cu alţii. Iată:

A. — *Ce doresc să fac.* Visasem să-ţi cunosc mai bine ideile, vorbindu-ţi adeseori despre tot felul de subiecte, şi să te fac să le înţelegi pe ale mele, să te cunosc mai bine, să am o oarecare influenţă asupra ta. Dar, fără îndoială, vei fi intern; te voi mai revedea doar o singură dată pe săptămână, aşa că nu trebuie să ne mai gândim la asta. Nu mă plâng că vei deveni poate intern, dat fiind că tu consideri că ar fi bine pentru tine: tot ce este bun pentru tine este bun în sine. Îţi voi rămâne totuşi, dacă vrei, un prieten, dar atunci va fi cu adevărat, sigur, ceva solid şi fără grijă, neîntrerupt şi lipsit de acele crize care însoţesc ceea ce este egoist în legăturile gen „colaj", chiar cele mai bune, având la bază o dată pentru totdeauna următorul principiu: prietenia ta rămâne mereu constantă şi egală, fie că mi-o arăţi sau nu, că ne vedem sau nu ne vedem.

B. — *Ceea ce trebuie să faci tu.*

I. *Cu de Pradts.* – Este inutil să-ţi cer încă o dată să continui să fii amabil cu el şi să nu încetezi a-i vorbi de toate aceste lucruri aşa cum ai început să o faci. Nimic nu te împiedică să ai încredere atât în mine, cât şi în el.

II. *Cu mine.* – Mi-ar face o mare plăcere dacă te-aş simţi poate puţin mai încrezător, un pic mai în siguranţă cu mine. Dar, dacă ţie îţi este limpede cât de mult te iubesc, lucrul acesta ar veni de la sine, aşa că nu face eforturi, ci rămâi doar cel care eşti de când ne-am schimbat. Fiindcă, îţi dai seama sau nu, ai fost grozav. Dacă noi am pornit fără prea mare greutate pe noua cale, atunci tu ai fost cel care m-a ajutat mult continuând să fii la fel de înflăcărat, deşi ne aflăm într-o situaţie cu siguranţă mai puţin plăcută decât a fost nu demult, deşi aproape că nu te mai văd, deşi îţi vorbesc probabil uneori cu un pic mai multă seriozitate, deşi mă forţez să nu te duc spre nimic rău, fie cât de mic, cu toate că nu dorinţa este cea care îmi lipseşte.

III. *Cu tipii.* – Te stimez prea mult ca să nu fiu deranjat văzându-te cât de bine te simţi cu ei. S-ar zice că ţi se pare un lucru natural să fie urâţi. Am făcut lista (am să ţi-o dau) tuturor celor cu care nu aş

dori să discuţi. Te implor să nu te laşi dus de nas de acei băieţi, niciunul dintre ei nemeritându-te, dar în faţa cărora apari ca neavând o mare rezistenţă. Ei vor să te antreneze în ceva ce nu este nici dragoste şi nici prietenie, ci o măsluire şi a uneia, şi a alteia. Cât priveşte Grupul, cunoşti completa schimbare de direcţie. Mişcarea determinată de mine a fost urmată de Giboy, Linsbourg, Salins, ca să nu-i citez decât pe ei. Ideile noastre, noi cei patru, sunt acum exact aceleaşi şi sunt şi ale superiorului şi ale îndrumătorilor. Iată un extras dintr-o scrisoare a lui Giboy, ca răspuns la una a mea în care îmi exprimam clar gândul şi programul pentru când revenim din vacanţă: „Doresc să cunoşti modul meu de a vedea tot ceea ce s-a petrecut şi tot ceea ce se va putea întâmpla pentru ca între noi să nu fie nicio jenă în privinţa acestui subiect şi să putem rămâne prieteni ca mai înainte. *Dezaprob în totalitate* ceea ce te supără. Ultimele două luni au fost o eroare pentru noi toţi. Acum îmi dau seama că Grupul, aşa cum a fost conceput la începutul anului şcolar, a fost o greşeală şi îi dezavuez pe cei care îi continuă spiritul. Îi reneg pe protejaţii organizaţi, flirtul, decoraţiile etc...”

După cum vezi, este întru totul conform gândurilor mele. Tot ceea ce contează este, de asemenea, de partea bună a lucrurilor. Ceilalţi nu au decât să-şi facă de cap, acum e cât se poate de rău pentru ei. Iar cei care se încăpăţânează să continue să simtă că nu mai sunt urmaţi şi nimeni nu se mai interesează de măruntele lor poveşti. E treaba lor, iar noi nu mai avem nicio treabă cu haita asta.

Nu-mi mai rămâne, ca să închei, dragă Serge, decât să te îmbrăţişez din toată inima şi să te asigur că am pentru tine – deşi nu am avut niciodată ocazia să ţi-o dovedesc pe deplin – o afecţiune cu adevărat solidă în care poţi avea încredere, fără a mai vorbi de acea stimă de care ţi-am vorbit.

Prietenul tău,

A

Hotărâre în jurnalul său

Încrederea cerută băieţilor de către superior; încrederea cerută lui Alban de către mama sa; încrederea lui Alban în de Pradts; încrederea pe care Serge ar trebui să o aibă în Alban şi în de Pradts. Câtă încredere! Câtă încredere!

În acea ultimă zi din an, el făcea de fiecare dată un fel de bilanţ. Dar, contrar obiceiului, de data aceasta a vrut să păstreze o urmă, spre a-i da mai multă solemnitate (dar şi cu o altă intenţie), şi iată ce scrise în jurnalul său:

> Îndeplinind ceea ce îmi doream de atâta vreme şi cât s-a putut (până la depăşirea imaginaţiei mele) cu cel pe care l-am iubit mereu, am făcut dovada voinţei mele. Dar am dat o şi mai mare dovadă renunţând la a o face. Iată ce îmi urez pentru 1913: S. Să se comporte cu mine aşa ca acum; eu să fiu din ce în ce mai dezinteresat de el şi să-l menţin pe calea cea bună; în colegiu să înceteze chestiile de „genul” cutare, iar Giboy şi Linsbourg să-şi susţină intenţiile; să muncesc bine şi să trec cel de-al doilea bac; să mă întorc în Spania în vacanţă şi să mai ucid tauri.

Se opri. La etajul de jos, mama trecea pe palier fredonând. Doamna de Bricoule fredona toată ziua – valsuri, „Amorezată”, „Răspuns Amorezatei”, „Te iubesc şi de-aia mă sfârşesc”, apoi întreaga *Manon* şi tot *Werther* (despre care soţul îi spusese: „Asta trebuie să fie o poză. Nu poţi fi sinceră când pretinzi că îţi place această muzică de intelectuali.”). O uşă se închise. Cântecul se opri. Alban, care ţinuse tocul ridicat, luă rândul de la capăt şi scrise:

> Dragă mamă, când îmi vei mai forţa din nou caseta şi vei citi aceste rânduri, te vei putea asigura că nu te înşelam când îţi vorbeam

> de noul drum. Dar, întrucât ziua când scriu aceste rânduri este marcată de obicei de hotărâri privind viitorul, te sfătuiesc de data aceasta să profiţi de vechiul nostru proverb: „Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte”.

În seara acelui 31 decembrie, îngenuncheat ca de fiecare dată la căpătâiul patului mamei sale, îi ceru lui Dumnezeu să-i permită să facă vreo manevră greşită care să-l ducă la pierderea lui Souplier. Îi amintea lui Dumnezeu adagiul latin:, Jupiter îi orbeşte pe cei pe care vrea să-i piardă”. „Doamne, nu mă lăsa să am parte de cele opt secunde de orbire care fac să te ia taurul în coarne în arenă.” Dumnezeu, Jupiter, Serge, taurii: aşa se încheia anul.

Ca să le fac plăcere

A doua zi dimineaţă, zi de duminică, colegiul fiind închis, Alban merse la slujba de la ora unsprezece la biserica din Auteuil. Un băiat din cor făcu chetă „pentru daruri la copiii din cor”. Pe moment, se gândi să nu dea, dar spre sfârşitul după-amiezii înfăşură o monedă de douăzeci de bani într-o bucăţică de hârtie, scrise (schimbându-şi scrisul): „Pentru daruri la copiii din cor”, reveni la biserică şi strecură moneda într-o cutie a milei cu o oarecare ruşine. Dacă cineva i-ar fi spus: „Sentimentalism naiv... De ce faci asta?”, ar fi răspuns: „Ca să le fac plăcere”. Era răspunsul pe care i-l dăduse Fauvette lui Linsbourg care îl întrebase de ce, la şcoala unde fusese înainte de a veni la du Parc, camaradul său Giraud îi dădea uneori bani: „Ca să-mi facă plăcere”. Alban relua fraza pur şi simplu, o plagia fără niciun scrupul, fiindcă o găsise măreaţă prin simplitate şi naturaleţe. Există o anumită frumuseţe care, odată oferită, aparţine tuturor.

Ieşit din biserică, îşi zise: „Trebuie să fac ceva şi pentru mama”. Ce? Să-i pun o lumânare pentru sănătate. Îşi numără banii. Îi lipseau cinci bani. Se întoarse în biserică şi îi spuse femeii: „– Aş dori să pun o lumânare pentru mama, care e bolnavă, dar îmi lipsesc cinci bani. – Vino mâine cu banii. – Dar aş vrea să fie pe 1 ianuarie. – Bine, am încredere în tine. Adu-mi cei cinci bani mâine. – Desigur.” Iată cum se deschise poarta noului an.

PARTEA A DOUA

Operaţiunile misterioase

Doamna de Bricoule îl convoacă pe superior,
trăgându-l de urechile lui mari

Când eşti bolnav, măcar să profiţi un pic, nu? Doamna de Bricoule, suferind realmente, profita pentru a convoca directori de şcoală, profesori, oameni de afaceri şi tot felul de alte persoane, dând ziua şi ora, fără a-i păsa dacă le conveneau celor chemaţi. Şi lumea *mergea* întotdeauna. Dacă cineva i-ar fi spus că este autoritară, ar fi rămas stupefiată, dezolată, indignată, în timp ce ea era imperială. Un profesor era judecat pe vecie când sosea cu mănuşi din piele de culoarea melasei şi, pe deasupra, cu butoni la manşetă (Culoarea melasei! Şi cu butoni. J Hi, hi, hi!).

Asta făcea parte dintre acele Ritualuri când, în vacanţa de sfârşit de an, doamna de Bricoule îl convoca pe directorul şcolii unde se afla atunci fiul ei, pentru a face împreună bilanţul. De data aceasta,

ea purta toate inelele de zile mari, perlele, diamantele. Camera fusese parfumată din belşug, arzând acele bucăţi de hârtie numite „din Armenia”. Trebuia să-l muştruluiască, dar să-l şi seducă pe superior. Când acesta sună, ea îşi muşcă buzele violent ca să le îmbujoreze, adică să fie dorite.

Doamna de Bricoule trăia, cu o conştiinţă absolut împăcată, printre mobile false Ludovic al XTV-lea şi chiar Ludovic al XIII-lea, secolul al XVIII-lea, Ludovic-Filip autentic, Second Empire adevărat, un Sèvres adevărat (ciobit), Belle Époque adevărat, înconjurându-se, din lipsă de gust şi aproape cu sfinţenie, de aceleaşi orori de care se înconjurau prin sublim preoţii de Pradts şi Pradeau. Aproape la fel, deasupra tuturor acestor orori sau aproape a tuturor, tronau, ca un fel de maladie misterioasă, dantele şi noduri de panglică, adeseori cam uzate. Aşadar, abatele Pradeau de la Halle nu fu deloc ofuscat de acest decor, care corespundea dispreţului său pentru lucrurile exterioare.

Încă de la început îl lăudă foarte tare pe Alban.

— Are o influentă enormă, chiar şi în lucrurile cele mai mărunte: i s-a imitat felul de a-şi purta cravata... felul de a râde... a marcat colegiul prin inteligenţa sa, felul de a fi, numele, personalitatea pe care o imprimă în tot ceea ce face. E cu adevărat fruntea colegiului. (Doamna de Bricoule fu cuprinsă de orgoliu.) Are note bune, fără a fi excepţionale. (Doamna de Bricoule primi vestea cu indiferenţă: notele bune, după opinia ei, nu însemnau nimic şi nu serveau la nimic; doar burghezii erau cei care aveau obsesia notelor bune.) A greşit amestecându-se într-o mişcare destul de supărătoare, la începerea şcolii...

— Ştiu. M-a ţinut la curent.

— A, zise superiorul cu o urmă de neplăcere în glas.

— Da, spuse doamna de Bricoule, înfoindu-se şi mai mult, fiul meu îmi spune totul.

Superiorul zâmbi în sinea lui. De câte ori auzise el această frază din partea mamelor, frază ce i se părea comică, ştiind bine cât de puţin le împărtăşesc copiii mamelor lor, chiar şi cei mai deschişi. Dar, chiar şi dacă ar fi simţit eroarea, doamna de Bricoule nu ar fi putut reţine acest „îmi spune totul”, la fel cum mai demult nu putea reţine acel „Ştiu totul” pe care îl spusese atât de des fiului ei.

Abatele de la Halle îl lăudă mult pe Alban că voia „să meargă împotriva curentului”. I s-a remarcat foarte bine schimbarea totală de câteva săptămâni încoace. Doar chipul i-a rămas acelaşi.

— Dar micuţul Souplier?” întrebă doamna de Bricoule, aruncând pentru prima dată numele.

Cum să vă spun? Este lipicios. E îngrozitor, nu munceşte deloc, dar e un tip care se ataşează. Încă din primăvara trecută se află pe lista elevilor pe care vreau să-i trimit în altă parte. Şi totuşi, niciodată nu m-am putut hotărî să expediez scrisoarea.

— A avut nişte probleme astă-primăvară, nu?

Doamnă, el a avut probleme întotdeauna şi pe oriunde a fost. E cu adevărat tipul celui ce se poate numi „puştiul cu probleme”. În plus, este inteligent, având uneori un fel de eleganţă morală... Mai multă sensibilitate decât suflet...

— În atmosfera de la du Parc nu se poate să nu ai probleme. Mişcarea aceea pe care ei o numesc Protecţie (superiorul încruntă sprâncenele) nu s-a putut dezvolta decât pentru că găsea un climat propice, care aproape că o încuraja. Acum, câţiva elevi vor să termine cu aşa ceva. Dar în ansamblul colegiului cred că ar mai fi ceva de schimbat. Bine aţi făcut că aţi renunţat să mai puneţi în scenă *Andromaca* anul trecut. Pregătirea acestor sesiuni teatrale e doar o ocazie pentru slăbirea constrângerii...

Superiorul, oricât de puţin i-ar fi iubit pe părinţi, admitea, chiar provoca criticile lor privind colegiul. La nevoie, ele îi puteau face un serviciu. Dar, legat de ceea ce i-a spus, uimirea mergea până la tulburare, că doamna de Bricoule nu-i vorbea cu mai multă consideraţie. El era o fire „blândă şi umilă sufleteşte", de acord, dar nu era nevoie să-l calci pe bombeu. Femeia aceasta tânără, atât de fină, atât de blondă, atât de firavă... Ea îi văzu tulburarea şi măsură amuzată puterea pe care o avea asupra bărbaţilor. Fiindcă, oricât de preot ar fi el, pentru ea era un bărbat, un bărbat despre care îşi zicea în sine: „Oare sunt mame ale unor elevi care să aibă o străfulgerare de iubire pentru el? E un tip bine, păcat că are urechile mari". Nu era răutăcioasă, ci râdea şi îşi bătea puţin joc. Nu rata ocazia de a le-o face bărbaţilor. Superiorul îi plăcea destul de mult. Avea în el acel gen de „băieţel", de parcă toţi acei copii în mijlocul cărora trăia se revărsaseră în el. Şi glasul lui atât de tânăr... Acea dorinţă de a strănuta, fără a ajunge să o facă... a'ci'... a'ci'... a'ci'... De altfel, cei de felul lui Pradeau de la Halle nu însemnau nimic, adică: burghezie cu acte, cu acea particulă de care te făcea să râzi. Nicio clipă nu pierdea asta din vedere, fapt pentru care îl depăşea atât de uşor.

Superiorul totuşi îşi apăra colegiul cu un surâs blajin şi încântător. De aceea nu mai era cazul să se pronunţe cuvântul „dragoste". În fond, în ce constau aceste prietenii aparte? „În a se însoţi unii pe alţii la ieşirea din colegiu." Se exagerase mult. Cei care aveau aceste tendinţe erau neutralizaţi. În toată treaba era un pic de romantism... Acest „romantism" era în acord cu romantismul catolic al dragului de Lacordaire. Însă superiorul nu o spuse, gândind că doamna de Bricoule nu ştia cine este Lacordaire.

Cuvântul „romantism" era adesea folosit de cei din conducerea de la du Parc, pentru a se scuza de faptele mai deosebite care se

produceau în şcoală. Era tot atât de impropriu pe cât de posibil, fiindcă prieteniile băieţilor nu erau nimic mai mult decât romantice. Când una dintre ele era romantică, toată lumea era la pământ. Iubirea domnului de Pradts era romantică, dar focul se stinsese. Sentimentul lui Alban pentru Serge era rezonabil, iar el se prevala destul de asta.

— Ceea ce ne-ar trebui, domnule Abate (bineînţeles că nici măcar o singură dată ea nu-i spusese „domnule Superior”; era extrem de atentă să nu lase să-i scape acest titlu) este un pic mai multă autoritate. Alban se plânge neîncetat de lipsa de disciplină. Încă din prima zi, când a sosit la du Parc, a fost şocat de o oarecare lejeritate...

— Doamnă, vă spun cu toată sinceritatea: este cam prea mult spus! Fiul dumneavoastră este unul dintre elementele neliniştitoare ale colegiului şi tot el este acela care...

Superiorul se ridică. Dar îşi corectă imediat nemulţumirea exprimată prin acest gest cu zâmbetul său deschis, în plus, chiar îi mulţumi tinerei femei pentru încrederea cu care ea îi vorbise. Asta însemna să fii foarte cunoscător în ale lumii pentru cineva din burghezia căpătată în timp. La drept vorbind, el nu era insensibil la acest fel deschis de a vorbi, nelăsând să se creadă că are vreo simpatie pentru ea – doar exact tot atât cât avea ea pentru el.

Alban indiscret: o mamă poetă

Doamna de Bricoule îi aduse amănunţit la cunoştinţă această întâlnire fiului, care se distră puţintel.

Totuşi, era nevoie să se treacă la lucruri serioase. Primul era forţarea secreterului doamnei de Bricoule şi aflarea tainelor sale. Nu punea în asta nicio răutate şi încă şi mai puţină curiozitate. Nu

era decât o reglare de conturi: ochi pentru ochi. Dacă nu-şi punea în execuţie ameninţarea, atunci nu era bărbat. De altfel, doamna de Bricoule îi forţa cutia, preoţii controlau pupitrele, cantinele, îmbrăcămintea internilor în timp ce dormeau. Percheziţia era în obiceiuri ca altădată otrava la Veneţia.

Doamna de Bricoule, oricât de bolnavă de-adevăratelea era, şi retrasă, trebuia să meargă de două ori pe săptămână la dentist. Alban îşi făcu rost de o dublură de la cheia secreterului prin acelaşi mod simplisim prin care ea îşi procurase o copie de la cheia cutiei lui şi se instală în camera ei imediat după plecare. Singurul risc era ca vreun servitor să intre în cameră. Se instală aşadar bărbăteşte lângă secreter, prefăcându-se că citeşte *Dama care şi-a pierdut pictorul,* roman de maestrul Paul Bourget lăsat acolo de doamna de Bricoule – cu o uluitoare dezinvoltură.

De îndată ce deschise secreterul, se răspândi o mireasmă – să-i zicem parfum? – fadă şi violentă, asemănătoare celei a esenţelor cu care se stropesc din belşug beduinii şi beduinele: o mireasmă puternică de feminitate şi trecut. Se scursese deja un an de când doamna de Bricoule renunţase la Frileuse. Era numele acelui parfum. Îl folosise doar două săptămâni, înainte de a-l găsi vulgar, însă acesta persista de aproape un an. Secreterul păstra lucruri diverse legate cu panglici, carnete conţinând anunţuri publicitare cândva parfumate şi ele, dar al căror parfum aproape că fusese spulberat de cantitatea de şoc din Frileuse, bijuterii de duzină, flori din celuloid, dar pe care, la drept vorbind, abia le remarcai, fiindcă mai întâi vedeai doar un obiect, un obiect unic:
0 bucată de lumânare în care erau înfipte cinci ace. Or, cu câteva zile mai înainte, doamna de Bricoule, care îşi petrecea zilele citind

reviste ca *Femina, La vie heureuse, Je sais tout, Le soleil du dimanche*[26], îi vorbise fiului despre un articol pe care tocmai îl citise într-una dintre ele despre practicile vrăjitoreşti menite să pedepsească fiinţa iubită pentru că nu te iubeşte sau nu te mai iubeşte şi, fără îndoială, în a o incita să se întoarcă la tine. Li vorbise despre păpuşi şi lumânări, ce trebuiau să reprezinte fiinţa iubită, pe care le străpungeai cu ace, zicând că exact aşa ceva merita afurisitul de Chanto. În secreter se mai afla şi o carte de rugăciuni din care se vedeau ieşind bileţelele de confesiune ale doamnei de Bricoule şi ale soţului ei pe când erau logodiţi şi mai multe caiete cartonate. Alban deschise unul la întâmplare şi dădu peste o listă de nume bărbăteşti, care de care mai „nobil", unele urmate de un *l* (asta însemnând: *I like him,* Îmi place), altele de un *h (I hate him,* Îl detest) şi amintind foarte mult de listele protejaţilor cu insignele distincţiei lor, Ordinul Butonului de Aur, nişte liste de „căutătoare de orice", numele unor persoane care veniseră la „marţea" mamei sale, fotografii de actori de la Opera Comică, liste de obiecte deosebit de misterioase („butoniere, noduri, maimuţe, lampioane, popice, pămătufuri de praf"), care erau obiecte pentru cotillon. Deschise un alt caiet, mai nou. Pe prima pagină se afla:

YSEULT DE TERMOR

FEBRA SUFLETULUI

POEZII

---

26 În traducere — *Femina, Viaţa fericită, Ştiu tot, Soarele de duminică* (n.tr.)

Citi câteva versuri:

Sufletul meu, tu ştii, pe Inima-ţi pustie,
E veşnic legănat de ea, ne-ndurătoare,
Ca şi un copilaş pe perna-i rozalie
Zâmbind spre a sa Mamă – un răsărit de soare

Sufletul meu apare ca şi un stânjenel

Poemul se oprea aici, fiind urmat de această notă: „Întrerupere având drept cauză o altă pasiune”. Fiecare dintre poezii era semnată Yseult de Termor. Lucru ciudat, întrucât pe pagina de gardă se afla deja trecut acest nume. Pare-se că doamna de Bricoule fusese atât de încântată de pseudonimul său, încât ar fi dorit să-l repete la nesfârşit. Dar locul în care ochii lui Alban, deja foarte deschişi, se căscară enorm, fu acolo unde citi:

Iată fructe, flori, frunze şi ramuri,

etc. etc., celebrul sonet al lui Verlaine *fiind urmat de semnătura Yseult de Termor!* Trebuia oare să se înţeleagă de aici că doamna de Bricoule dădea în autoimpostura infantilă, practicată odinioară de fiul ei, de a copia într-un caiet confidenţial şi semnând cu numele său textul altcuiva? Numai scrisul doamnei de Bricoule revela multe: cel de la şaptesprezece ani era mult diferit de cel de azi, iar copierea în chestiune era, clar, de dată recentă. Doamna de Bricoule făcea la treizeci şi cinci de ani ceea ce Alban făcea la doisprezece.

Frunzări caietul şi găsi următoarele: „Chip drag, chip răutăcios, chip blând, pe care ai vrea să-l priveşti, fără a mai face altceva, o

viață întreagă”. De când data asta? De acum un an, în aparență. Şi scris cu gândul la cine? La Chanto, desigur. Apoi își aminti că mama sa îi zicea mereu că e „răutăcios” și se întrebă... Se simți jenat și închise caietul.

A, gândea el uluit, ce derizoriu era cursul ei de psihologie „experimentală”, bază a programului său de filo! Adevărata psihologie „experimentală” era forțarea unui secreter (sau cutii). Aflai mai multe în zece minute decât în șase luni de pregătire la repezeală a bacului. Dar trebuia să întrerupă urgent lucrările practice de psihologie „experimentală”. Nu din teamă că ar intra un servitor, nici de sosirea unui taxi care să o aducă pe doamna de Bricoule. Fapt neprevăzut, întregul pericol venea din efluviile care se răspândeau din secreter. Dacă fiul își continua scotocirea, era imposibil ca doamna de Bricoule, intrând în cameră, să nu înțeleagă că i-a fost deschis secreterul. Așadar, îl închise la loc și chiar întredeschise o clipă fereastra, pentru a risipi mireasma. Urcat în camera sa, cu mirosul rămas pe degete, ca aroma dulceagă pe care o simțim într-o anume circumstanță, se spălă zdravăn pe mâini, foarte satisfăcut de sine.

Niciodată Alban nu ar fi făcut așa ceva cu de Pradts, nici cu superiorul și poate cu niciunul dintre adulții pe care îi cunoștea, cum tocmai procedase cu mama lui. Era spiritul familiei.

Aceste forțări, materne și filiale, contribuie la a-i da povestirii noastre caracterul ei cu totul deosebit. Întâmplarea sau, dacă există un Dumnezeu, o Providență binevoitoare înmulțise pe lângă Alban-adolescentul ființele asemănătoare lui. Fiindcă el, Linsbourg și Denie erau niște personaje singulare, abatele de Pradts și doamna de Bricoule erau niște personaje ciudate, și mulți protejați erau niște personaje aparte, cel puțin niște monștri de inconștiență, să zicem chiar mai mult: niște enigme. Astfel, tânărul nu suferea de

solitudine, aşa cum se întâmplă adeseori la vârsta sa. Era perfect încadrat.

Doamna de Bricoule primeşte un semn că trebuie
să se oprească, o cuprinde teama şi inaugurează
la rândul ei politica încrederii

Aşadar, acel „Am poliţia mea” al doamnei de Bricoule constase în forţarea cutiei personale a fiului ei. Prima dată, ne amintim, se petrecuse în martie, pe când el se afla în Spania. Însă atunci se oprise, impresionată de ciorchinele uscat. Totuşi, în noiembrie reîncepuse. Ca tuturor oamenilor orbi, li se produceau iluminări neprevăzute, iar ea simţise bine că în acel noiembrie, când Alban se reconcilia cu Serge, el punea la cale ceva dubios.

Alban nu ţinea propriu-zis un jurnal, ci nota în grabă principalele fapte din viaţa sa sentimentală şi câteva comentarii, totul cu un scris atât de indescifrabil cu atâtea prescurtări şi semne criptografice, încât încifrarea nu făcea decât să o determine pe contesă să-şi pună la contribuţie imaginaţia. Cu toate acestea, când citise, fără nicio eroare posibilă, „Trăsură cu el”, ea inventase povestea „furnizorului”. Altceva fu atunci când, şase săptămâni mai târziu, dădu peste „aviz către cititor” care încheia anul 1912: „Dragă mamă, când îmi vei mai forţa din nou caseta...”

„Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte.” O cuprinse teama. Teama de el aşa cum, în cazul altor întâlniri, se temuse el de ea. Chanto? Amorezările lui anterioare? Chiar Yseult de Termor şi lumânarea malefică? Totuşi, nu-i trecea prin minte că ar putea răspunde la o forţare cu o altă forţare. Probabil că ignora în continuare modul în care academicianul aflase că avea o mamă poetă. De asemenea, nu trebuia să-i arate – ceea ce însemna să

mărturisească – faptul că citise fraza de ameninţare. De ambele părţi se făcu tăcere, el cu arma sa, ea cu teama.

Se gândi să şi-l apropie, şi, în timp ce el tocmai îi forţase secreterul, să se arate şi mai încrezătoare în el. Să-i înlăture motivele de animozitate faţă de ea, să-l dezarmeze. Încrederea va aduce tot atât cât descinderile poliţiei. Şi tocmai în acelaşi timp vizita superiorului ajuta la această destindere. Pentru prima dată, doamna de Bricoule auzise făcându-se un elogiu micului prieten al fiului ei şi tocmai de către un om pe care, oricum, ea îl respecta. Acest om diminuase şi importanţa acelor faimoase, acelor teribile prietenii. Degeaba nu-l credea în totalitate, din vorbele lui rămânea ceva. Şi apoi, lumea abia ieşea din atmosfera sărbătorilor de Crăciun şi de Revelion, care întotdeauna, în această casă, se celebrau, conform modei, englezeşte, adică într-o atmosferă plăcută şi cu sensibilitate. În favoarea acestui lucru, doamna de Bricoule inaugură şi ea „noua cale". Adoptă politica aceea care le reuşise atât de bine preoţilor de la Notre-Dame du Parc: politica încrederii. Brusc, într-o seară, zise:

— Aş dori tare mult să revedem acele fotografii de grup de la colegiu. Vrei să mi le arăţi?

Alban îşi puse platoşa.

Ea le privi. „Uită-te la pacostea asta de Bonbon! Nimic de zis, e băiat frumos (folosea cuvintele pe care le utiliza pentru băieţii care o luau la dans în urmă cu douăzeci de ani). Şi comoara noastră naţională, Serge... Ce serios e! Ia zi, continui să fii serios cu el? Dar cu ceilalţi? Nu-i mai faci pe cei mici să fumeze pe ascuns?"

Alban stătea ca pe ghimpi. Nu-i recunoştea mamei sale dreptul de a-i zice lui Souplier pe numele mic. Şi pe urmă îi „faci pe cei mici să fumeze pe ascuns", chiar fusese vorba de aşa ceva! Mereu colegiul văzut prin oglinzile strâmbe ale părinţilor!

Oare doamna de Bricoule simţi care era situaţia? îşi rectifică ţinta.

— Da, are un aer grav. Paisprezece ani... Ar fi putut să-mi fie un al doilea copil...

Alban se simţi atins, dar nu îndrăzni să spună: „De câte ori nu m-am gândit şi eu că ar fi putut să-mi fie frate!”

În săptămâna aceea, doamna de Bricoule vorbi prima despre Serge. Acum, Alban nu se mai agita când ea începea, nu-şi mai băga nasul în blana pisicii persane, ca să nu i se vadă roşeaţa. „N-ar putea veni să ia gustarea cu noi? E normal să-l cunosc”, zise ea într-o seară, aşa cum ar fi zis despre o posibilă logodnică pentru fiul ei. Străbătuse ceva drum din ziua, nu atât de îndepărtată, când spunea că nu trebuie să-şi piardă timpul întâlnindu-l, din cauza pregătirii pentru bac, şi mai ales că nu trebuiau să iasă împreună după-amiaza.

Serge la o gustare – ideea îl tulbură foarte tare pe tânăr. Totuşi, era reticent. „Să nu amestecăm părinţii cu copiii.” Această regulă a superiorului, a abatelui de Pradts, a întregului colegiu, era, fusese întotdeauna, şi a sa. Din instinct. Şi apoi, câte probleme gravisime! Dacă Serge nu-i săruta mâna mamei? Dacă i-o întindea pe a sa şi, culmea grozăviei, fără a-şi scoate mănuşa? Dar, altă catastrofă, poate că nici nu va avea mănuşi. Şi dacă i se va adresa el primul? (Doamna de Bricoule ţinea eticheta de la curte, conform căreia un necunoscut nu i se adresează niciodată cel dintâi Reginei.) Iar pe de altă parte, era imposibil să-l pună pe Serge la curent cu Ritualurile. Deja Serge aruncase câteva săgeţi împotriva nobililor. Aşa că abandonă problema, despre care nici mama nu mai vorbi.

Cu toate acestea, dorea să o vadă pe mamă compromiţându-se. „Va îndrăzni să-mi interzică ceva după ce mi-a vorbit aşa?” Oricât de Incoruptibil era el, era prudent şi avea grijă de viitor.

De cealaltă parte, doamna de Bricoule se felicită mult pentru faptul de a fi vorbit atât de deschis despre Souplier cu el. Cât de mult îi plăcea această atmosferă nouă! Ca o fată care caută să se mărite, pentru a păstra contactul cu el, căutase prin istoria romană şi manualele de tauromahie şi înlocuise vinul care se servea de obicei cu vin roşu. Mai mult ca niciodată, prin Serge, ea rămânea în viaţa lui. Prin Serge, îl păstra.

Alban nu primi scrisoarea pe care Serge i-o promisese. Se gândi că doar vreo împrejurare serioasă îl putuse împiedica să o scrie şi fu cuprins de nelinişte. În dimineaţa reînceperii cursurilor, îl aşteptă zadarnic pe Serge în faţa casei. Portarii îşi aeriseau cabinele, prăvăliaşii îşi spălau trotuarele din faţa dughenelor, ziua începea pentru toţi, însă pentru el se sfârşise. Înţelese că Serge era la internat şi era sigur că abatele de Pradts dorise să fie aşa doar pentru a-l sustrage influenţei sale dăunătoare. Noi ştim de ce domnul de Pradts dorise asta şi cu atâta tărie încât, familia Souplier ezitând şi aducând în discuţie cheltuiala, el le obţinuse din partea superiorului o reducere a preţului pensiunii.

În aceste opt zile, Alban nu a putut nici măcar să-l vadă pe Serge la barieră, întrucât moda comanda acum să nu se mai meargă la barieră, iar cei mai înrăiţi de ieri, precum Giboy, Bonbon, când zăreau pe câte unul dintre cei mari împreună cu unul mijlociu, fie şi o frântură de secundă, săreau în sus de indignare.

În prima duminică, la ieşire, Serge îi făcu semn lui Alban.

— Nu pot ieşi cu tine. Sunt consemnat.

— La ce oră ieşi?

Serge ridică cele zece degete, apoi un deget, pe urmă un altul îndoit: unsprezece şi jumătate.

— Bine, am să te aştept.

La unsprezece şi jumătate, Serge, ieşind şi zărindu-l, nu zâmbi aşa cum făcea de obicei, astfel că Alban se posomorî imediat.

— Ai făcut prostii?

— Am fost idiot, absolut idiot. Am tăiat banca cu cuţitul elveţian.

— Doar ţi-am spus, atunci când mi l-ai arătat: „Ai să tai băncile cu el”.

— Nu, ai zis „pupitrele”.

— Aşa îţi aminteşti de toate vorbele pe care ţi le-am spus?

— Nu de toate, doar de unele.

— Cum vrei să am influenţă asupra ta, dacă te văd o jumătate de oră pe săptămână? De altfel, e clar, nu se doreşte să te influenţez.

— Stai, mă duc să cumpăr castane.

În timp ce cumpăra castane, Serge ridică de trei ori capacul de la tigaie, ca să dea cu fum în nasul oamenilor. „Obraznicule!” zise o femeie. Alban:

— Şi scrisoarea?

— Ce scrisoare?

— Scrisoarea pe care trebuia să mi-o scrii.

— N-am putut, am fost răcit. Te rog să mă scuzi.

(Era adevărat. Ai lui îi făcuseră cadou un costum nou şi, ca să-i uimească pe toţi, ieşise afară fără mantou. De aici răceala. De altfel, la băieţi, exista un soi de regulă nespusă: pe o iarnă blândă să se iasă cu mantou şi fular, iar când era ger de crăpau pietrele să se iasă în veston.)

— Te scuz. Da, te scuz!

— Ce nesuferit eşti în dimineaţa asta! Iar eu care voiam să-ţi dau ceva...

Scoase din portmoneu o fotografie, pe care i-o ceruse Alban. Acesta citi dedicaţia de pe verso: „Scumpului meu prieten Alban”.

Dar mai apoi – se vedea după culoarea diferită a cernelii –, cel care scrisese completase: „de Bricoule".

— Prima dată ai scris „Alban". Atât. Apoi ai considerat că e prea intim, prea *mincinos,* şi mi-ai adăugat numele...

Mai întâi Serge roşi, negând. Pe urmă:

— Da, aşa-i, mi s-a părut prea intim *pentru situaţia noastră de acum.*

Terminase cu emoţia, dacă fusese emoţie.

— Da, despre situaţia prezentă, putem vorbi! Nu te văd niciodată trăind, eu care îţi iubesc atât de mult viaţa. La nevoie, sacrificând plăcerea. Dar să sacrifici prezenţa, o, Doamne! Să fii atât de aproape şi de departe totodată... încearcă să vezi că te iubesc şi atunci când eşti lângă mine şi când nu. N-are importanţă, să fii atât de puţin al meu...

— Nu pot fi al tău mai mult decât am fost.

Cuvânt uimitor, cuvânt incredibil, vorbă de femeie la acest băiat de paisprezece ani, totuşi atât de puţin feminin. Şi vorbele acelea de atunci: „Dacă te-ai fi declarat în acel moment, ai fi făcut din mine ce-ai fi vrut". Unde găsea el asemenea cuvinte? Oare nu le citise undeva şi le reţinuse? Nu, nu, fiindcă, în fine, nu făcea decât să spună ceea ce era adevărat.

— Ai fost să-l vezi pe de Pradts în vacanţa de revelion?

— Da.

— Ce ţi-a zis?

— Crezi că-mi mai aduc aminte? A fost acum zece zile! Mi-a zis: „Fii foarte discret acasă. Problemele de la colegiu sunt secret de familie".

— Şi ţi-a vorbit de mine?

— M-a întrebat dacă te iubesc.

— Ce i-ai răspuns?

— Că da.

— Nostim...

— De ce-i nostim?

Alban ar fi vrut să răspundă: „E nostim să zici că mă iubeşti, pentru că nu mă iubeşti”. Zise:

— În două săptămâni te-ai schimbat, nu mai eşti acelaşi. Probabil că nu îţi mai aminteşti că mi-ai cerut să-ţi scriu o scrisoare serioasă în care să-ţi spun ce am de gând să fac, ce aş vrea să faci tu etc... o am la mine, dar cred că n-am să ţi-o dau.

— Ba da, dă-mi-o.

— Nu. Am scris-o sub impresia ultimei noastre întâlniri de dinaintea vacanţei, când ai fost atât de drăguţ cu mine. Însă azi, nu mai merge. Ţi s-ar părea foarte... foarte... afectuoasă. (Serge păru extrem de încurcat.) În fine, ţi-o dau totuşi. N-ai să o citeşti. Este foarte lungă. Şase pagini.

— Ei, nu-i mult.

Ajunseseră în faţa casei lui Serge. Serge spuse la revedere cu mâna în buzunar şi se îndepărtă. Cu un gest brutal, Alban îi smulse mâna din buzunar, făcându-l să se răsucească un pic. Serge dădu mâna molatic, fără o vorbă, când trupul îi era deja complet întors, gata de plecare.

Trecură opt zile fără ca Alban să-l revadă. Îşi zicea: „E clar, e pe cale să o termine. Absenţa din perioada vacanţei l-a răcit şi mai mult. Continuă să se prefacă din amor-propriu, aşa cum prevăzusem. De ce încercarea de a face bine sfârşeşte întotdeauna rău?”

Giboy îi aduse la cunoştinţă că Salins spusese despre ei: „Sunt fericiţi. Ăştia se iubesc!”

În dimineaţa duminicii care a urmat, Alban îl aşteptă pe Serge ferindu-se un pic, ca să vadă ce va face. Serge ieşi, se uită de câteva

ori să vadă dacă celălalt era pe acolo, apoi plecă fără să mai aştepte. Alban îl urmă, gata să nu-l poată ajunge, de necaz, aşa cum nu îndrăznise să o facă anul trecut, din timiditate. În fine, îl abordă.

Mulţumesc că m-ai aşteptat atât de mult!

— Credeam că n-ai să vii, că eşti bolnav. N-ai venit ieri.

— Ei, chiar ai observat!

Plimbări în Bois. Pline de amărăciune.
O prietenie măcinată de virtute

Merseră la Grădina de Aclimatizare. Alban:

— Nu ţi-e frig fără mănuşi?

— Am mănuşi, zise Serge şi scoase din buzunar o pereche de mănuşi pe care le băgă imediat la loc. Însă Alban avusese timp să observe că erau mănuşi de femeie. Fără îndoială că erau ale mamei sale. Şi se simţi atins ca de fiecare dată când îşi dădea seama că familia lui Serge era strâmtorată.

Cerul era întunecat. Pământul aleilor, frunzele moarte, verdele-închis al unui firişor de apă dădeau o armonie stinsă, în care frunzele îşi desenau filigranul de aur şi în care singura lumină era ciocul roşu al unei lebede negre.

— Te-am văzut sub acoperiş cu Denie şi Perreau. Aşa de bine îţi stă cu ei! Iar când a sosit şi Salins, l-ai salutat. De ce?

— Dau „bună ziua” cui îmi întinde mâna.

— Te-am mai văzut discutând şi cu Brulard.

— Din când în când, câte unul mă bate pe umăr şi-mi zice: „Te cheamă cutare” şi trebuie să mă duc.

— Ba deloc, poţi refuza. Dar tu n-ai voinţă.

— N-am s-o mai fac dacă asta îţi face plăcere.

— A început vremea sacrificiilor!

— Ei, na! Mă baţi la cap ca de Pradts.

— Şi l-ai luat pe Rémond de braţ. O, nu cred că aşa ceva înseamnă mare lucru. Mă gândesc că totuşi înseamnă ceva.

— Rémond mi-e tare drag... în fine, îl iubesc. E interzis şi să simpatizezi pe cineva?

— Toţi ăştia nu sunt mare lucru, care vor să pună laba pe tine, să te tragă la lucruri rele. Fereşte-te!

Serge, nemulţumit: „Da! Desigur!”.

— Şi vocabularul acesta de la du Parc! Placare, colaj, cuplare, a pune-o cu un tip etc... Ai zice că suntem la Moulin Rouge. N-ai putea vorbi un pic altfel?

— Toată lumea vorbeşte aşa pe aici. Şi preoţii, şi profii, chiar şi ăia mici, doar ştii.

— Dacă ne gândim bine, e totuşi ceva nesănătos. Ai putea cel puţin rezista...

— Îmi repeţi ce-mi spuneai în scrisoare, numai că era mai bine în scris, fiindcă puteam reciti. Şi apoi, era scrisă lizibil. Şi n-am citit-o pe bucăţele, seara şi dimineaţa. Am citit-o dintr-odată, cel puţin prima oară, fiindcă a doua oară (căci am citit-o de două ori) a trecut supraveghetorul. Abia am avut timp să o strecor la ciorap.

Alban fu mulţumit că Serge găsise scrisoarea ca fiind lizibilă. Lizibilitatea juca un mare rol în scrisorile pe care le schimbau între ei tipii de la Protecţie. Erau menite întotdeauna să fie ilizibile, iar destinatarul se plângea că celălalt ar fi scris „cât mai repede cu putinţă, ca să scape de ea”, în timp ce el era acela care adesea nu voia să se străduiască să o descifreze, ca să se debaraseze de ea.

— Pradeau de la Halle i-a zis lui Henriet că Denie, de când a început noua cale, a făcut progrese în felul de a se purta. M-ar deranja tare mult dacă s-ar dovedi că Linsbourg l-a schimbat mai mult pe Denie decât te-am schimbat eu.

— Stai fără grijă. Denie este prea orgolios şi egoist. Nu are suflet.

(Se pare că Denie n-ar face progrese. Uf!)

După un oarecare timp:

— Ţi-a interzis de Pradts...? O, lasă, în fond... Dacă te-ar fi interesat, mi-ai fi spus până acum.

Alban ghici că era vorba de grotă, însă o făcea pe nemulţumitul. Mai degrabă să piardă plăcerea decât să nu o facă. În fine, Serge:

— Oare n-am putea merge la grotă? Ţi-a interzis de Pradts?

În grotă, se sărutară. Serge: „Ai o gură supărată”. Alban:

— Am fost un prost, m-am îndoit de tine. Dar îţi cer iertare.

— Îmi face plăcere să-ţi ceri iertare. (întinzând gura) încă o dată, înainte de a pleca.

În sâmbăta următoare, Serge îi trimise un bilet. Din nou era consemnat a doua zi!

La unsprezece şi un sfert, Alban îl văzu ieşind. Serge îi zise: „Ai venit anume pentru mine?” Părea foarte impresionat. „Nu, zise Alban amabil, aveam de făcut nişte cumpărături. Treceam pe aici”. (Aşteptase o oră şi jumătate, pierzând vremea pe străzi.) „Şi ia zi, faci anume să te consemneze ca să nu mai mergem la Grădi!”

— Exact, aşa-i!

— Ascultă, dragul meu, nu mai suport să trăiesc aşa. Dacă vrei într-adevăr să ne vedem un pic, să faci în aşa fel încât să nu mai fi consemnat duminica dimineaţa, fiindcă e singurul moment când ne putem vedea. Cel puţin, ca să ne vedem, dacă nu ca să progresezi, fiindcă se vede clar acum că nu faci niciun progres.

— Tu tocmai ai luat şase la purtare, şi chiar tu acum...

Se opri brusc, simţind că mersese prea departe.

— Dacă vrei să nu ne mai vedem deloc, atunci spune-o deschis. Serge sări. „A, dac-aş vrea, te-aş omorî.” Cu puţin timp mai înainte, Alban ar fi răspuns cu o totală sinceritate: „Mi-e indiferent

dacă mor, dacă tu ai fi cel care ar face-o”. Acum, însă: „Ei bine, răspunde! Zi orice, numai spune ceva”.

— Cerul e mohorât... Ce vrei să ţi se răspundă la fraze dintr-astea?

— Oricum, experienţa noastră ne-a dovedit că e un eşec.

— E vina mea, dacă sunt consemnat!

— Poate că a mea. Mda, trebuie să fie a mea. Legătura noastră nu te lasă să munceşti, nici pe mine, de când suntem împreună, gândindu-mă la tine în timp ce lucrez, făcându-mi munca mai grea. Joi, în loc să mă trezesc cu un sfert de oră mai devreme ca să-mi revăd tema de la mate, am stat în pat ca să mă gândesc la tine.

— Păi, atunci te împiedic să lucrezi, nu?

— O, nu-i un reproş.

— Cât despre reproşuri, numai asta îmi faci.

— Fiindcă le meriţi.

Serge bombăni printre dinţi:

— Ce mă mai enervează ăsta!

— Cine te enervează?

— Tu.

Alban îşi sfărâmă ţigareta între dinţi, scuipă bucăţile, se întoarse şi plecă, fără a mai spune vreun cuvânt. Faptul era menit să arate că avea în sânge toată violenţa spaniolă. *Caramba!*

Se gândea desigur că se vor împăca, dar mai credea şi altceva: „Ceea ce este *dobândit* e că, orice s-ar întâmpla de acum încolo, nu mai pot avea aceeaşi încredere în el ca mai înainte. Am vrut să facem ceva cum trebuie şi iată rezultatul”. Cu o infatuare comică, văzându-l pe Serge mai puţin afectuos, îl consideră pierdut: „Sărmanul băiat, ce fire slabă! Ce epavă va fi în curând! Nu-i port pică. Îi plâng de milă”.

Seara, mama îi zise:

— Astă-noapte l-am visat pe Serge. Cobora din camera ta şi trecea pe la mine să-şi ia la revedere. Stătea lângă patul meu, cu figura şi *man o'war suit*[27] din fotografie. Din nefericire, eu aveam bigudiuri şi asta mă jena. Aş fi dorit să-i spun să rămână, dar nu eram frumoasă, şi atunci l-am lăsat să plece... Eşti tot în relaţii bune cu el?

Alban câtă nişte trăsături de virtute ale Grupului; le spunea fluent, întrucât erau reale. Pentru Serge, spuse câteva fraze „şic", nişte fapte de „bine" – imaginare. (Astfel, încă de pe vremea când se afla la Maucornet, o făcea pe mamă să creadă că Serge, pe când aveau cursuri comune, pusese cartea între ei, în timp ce spunea lecţia, ca să-l ajute.) Să mărturisească prăbuşirea noii vieţi? Niciodată.

— Nu o spun ca să vă împăunaţi, însă nu sunt mulţi cei care şi-ar fi revenit ca voi.

Alban, aflat pe un drum atât de fertil, a vrut să pluseze. Inventă faptul că Serge era monarhist şi lipea pe ziduri fluturaşi ai Acţiunii Franceze. Doamna de Bricoule zise: „Sunt nişte burghezi, însă caută să se ridice. E foarte bine".

Ea continuă să viseze:

— Avea nişte picioruşe tare frumoase goale. În fond, eu cred că nu există prietenie adevărată decât cea susţinută de simţuri. Se opri, realizând ce face:... Sau care a fost susţinută. Ce zici?

Alban avu chef să-i răspundă că lucrul acesta nu o privea, dar spuse doar atât:

— Cred că există prietenii puternice bazate pe simţuri, iar altele, fără ele.

---

[27] Costum de marinar englez, care pe atunci era de bonton. (n.a.)

— Şi Bonbon? Tot captivant? Fără îndoială, cu un tată care se ocupă cu parfumuri! Ar trebui să-i zici: „Bătrâne, ia exemplu de la Souplier”.

Felul acesta de a vorbi, în climatul auster al relaţiilor sale cu Serge, îl şocă pe tânăr. Dar trebuia să se resemneze. Pe subiectul acesta, mama lui nu păstra niciodată foarte mult timp tonul just. Încât, un cuvânt pe care îl utiliza şi care era just părea să devină fals în gura ei. Alban îi zicea într-adevăr „bătrâne” lui Bonbon, însă, auzind cuvântul în gura mamei sale, i se păru dintr-odată că nu îl folosea niciodată cu el.

Domnul de Chantocé se întorsese în ajun şi era foarte amabil. În acel moment, doamna de Bricoule nu mai vedea legătura fiului său într-o lumină sumbră; gândul ei ascuns ar fi fost mai degrabă: „Să fie, aşadar, fericiţi!”

— Chanto m-a numit: „Scumpa mea fiinţă...” Aşa ar trebui să-i spui şi tu lui Serge.

— Eu îi zic întotdeauna „Souplier”, spuse Alban, foarte sec.

(Când îşi revăzu prietenul, din instinct, amintindu-şi aceste replici, îl strigă pe Serge „Souplier”. „De ce «Souplier?» întrebă celălalt. Am un prenume.”)

Ca şi cum nota falsă a doamnei de Bricoule rupsese armonia, Alban avu nefericita idee să-şi privească ceasul. Atunci, susceptibilitatea acută a acestei mame se trezi:

— Mereu eşti pe ducă. Numai la asta ţi-e gândul! Ştiu unde îţi este capul. Eşti ca Chanto care îmi zice sosind: „Va trebui să plec devreme. Aştept un telefon la orele patru”. Cunoaştem asta! Ce rău e un băiat!

Miercuri, bilet de la Serge, primit prin Denie:

Dragul meu Alban,

Îţi cer iertare că te-am necăjit. Nu ştiu ce aveam. Cred că era din cauza frigului. În orice caz, săptămâna aceasta sunt cuminte şi am să fiu până la sfârşit. Îţi promit. Duminică vom putea merge să vedem grota şi iepurii (să nu citeşti căcărează de iepuri[28]).

Te sărut din toată inima.

Al tău prieten care te iubeşte mult.

Serge

Ai crezut că o să mă impresionezi sfărâmându-ţi ţigareta. N-a fost aşa. Atunci nu te iubeam.

O, scrisoare, scrisoare! Alban şi-o lipi de frunte, într-un gest de respect nemărginit. Orice necaz se risipise. Făcând gestul, simţise, pe hârtia scrisorii, mirosul extraordinar al lui Serge Souplier.

Dar nici duminica aceea nu fu ceea ce ar fi trebuit să fie. Mai întâi, bineînţeles, trebui să rumege trecutul.

— Dacă ţi-aş fi zis: „S-a terminat, te las”, ai fi plâns?

— Nu cred. Sau da, însă nu pentru mult timp. Apoi aş fi zis: „Ce jigodie! Ce nenorocit! De altfel, îmi făcea greaţă mai de mult. Sunt tare mulţumit...” întotdeauna se zice aşa, nu?

Toate acestea erau bune, dar în fine, de când cu noua viaţă, Alban nu era mai fericit, ba chiar mai puţin. Acum devenise un sâcâitor chiţibuşar şi gelos: acuze privind trecutul, nelinişti faţă de viitor. Timp de o oră şi jumătate, revenea asupra unor teme obsedante:

Tema I: „Nu înaintăm. Nu ajungem la nimic”.

(Răspuns: „La ce vrei să ajungem?”)

---

28 Joc de cuvinte bazat pe omofonia din limba franceză *grotte/crotte* – „grotă”/ „căcărează” (n.tr.)

Tema II: „Când ai să mă părăseşti...”

(Răspuns: „Tot repetând întruna, ai să ajungi să mă faci să am chef de aşa ceva”.)

Tema III: „Ţi se pare că mă port cu tine aşa cum ai vrea etc...?”

(Răspuns: „Bineînţeles. Cum ai vrea să fii?”)

Aşa mergeau ei, prin Bois, iarna, fiecare obosind şi nesatisfăcându-l pe celălalt. Dacă Alban zice: „Nu mai trena aşa în spatele meu”, Serge începe să se grăbească. Dacă Alban zice: „Nu te duce pe gheaţă” (de pe lac), Serge se duce. Şi merge, traversează şoselele, verifică marca fiecărei maşini care staţionează, încalecă sârma care protejează peluzele. Ai zice că vrea să contrabalanseze genul sâcâitor-sentimental al lui Alban cu cel sâcâitor-copil-teribil. Iar acest Serge de iarnă nu-i deloc frumos, mereu cu *guturai*, cu nasul înroşit, cu buzele spuzite de frig, cu cascheta aşezată strâmb, purtând în jurul gâtului un fular atât de folosit, încât ajunsese cât o panglică, şi mergând aplecat împotriva vântului. (Alban îşi zise că între Madrid şi Algesiras trenul este adeseori oprit din cauza zăpezii. Nu are decât să fie frig în Spania, îi este destul ca să nu mai sufere de frig la Auteuil.) Dacă Serge are câteodată fraze drăguţe, cel mai adesea însă tace. Odată chiar a căscat (aşa cum face Bonbon în timp ce unul dintre cei mari îl îmbrăţişează), iar Alban, care tocmai avea pe limbă în acel moment ceva „important” să-i zică, nu i-a spus – tăindu-i-se tot elanul. Serge a spus atunci, cu un aer profund: „Asta-i viaţa!”

— De ce spui tu: „Asta-i viaţa”? întrebă Alban, care găsea că-i o vorbă care te duce cu gândul la cuculi.

— Mama mi-a spus că, atunci când e un moment de linişte şi nu ştii ce să zici, poţi spune: „Asta-i viaţa!”

După asemenea tăceri ale celui mic, cel mare realiza că îl plictisea şi că, de altfel, era un lucru firesc ca felul său de a fi să-l

plictisească. Dar nu putea să şi-l schimbe şi o lua mereu de la capăt rumegând şi tot reluând la nesfârşit temele I, II şi III. Nu demult, aveau dovezi. Acum, aceste realităţi lipseau, Alban nu mai avea probe ori, cel puţin, nu ştia să le vadă. Nu vedea că Serge îi dădea o dovadă de prietenie adevărată suportându-l. Serge suporta răbdător această magmă sentimentalo-morală, din care nu înţelegea mare lucru. Iar legătura lor arăta, dacă vreţi, o opoziţie între cuminţenia copilărească şi exaltarea adolescenţei – Serge percepând mai bine decât Alban ce anume era fals şi uşor ridicol în situaţia lor –, de nu cumva era opoziţia dintre cel care este stăpân pe sine şi cel care nu-i. Cu alte cuvinte: între cel care iubeşte şi cel care iubeşte un pic mai puţin.

În acelaşi timp, doamna de Bricoule îşi dădea seama că avea mai puţine de spus fiului decât pe vremea când nu exista reforma. Glumele şi micile înţepături nu îşi mai aveau de acum rostul. Şi care, oricât de puţin şi-o permitea cu domnul de Chantocé, nu trebuia, pentru a fi în ton cu Alban (adică de a păstra un subiect de conversaţie cu el), să se prefacă cum că moderează înfocarea căpitanului, să-i amintească ceea ce presupuneau convenienţele, în fine să-şi facă propriul incoruptibil?

Între mamă şi fiu se năşteau tăceri.

— Zi ceva!

— Ce vrei să zic?

— Orice. Minte! Dar, înţeleg, acum nu mai ai ocazia să minţi... (Subînţeles: „Gata cu vremurile bune.”)

Astfel, reforma, care îl contraria pe Serge şi îi agasa pe ăia mici, ameninţa să învenineze casa Bricoule.

În duminica următoare, 12 februarie (1913), Serge fu consemnat.

— Am făcut gălăgie la sport. *Îmi place* să fac gălăgie la ora de sport.

— Dar după-masă?

— După-masă mă duc la Muzeul Luvru.

— Ce naiba cauţi tu la Luvru? zise preşedintele Academiei, cu umor. Ascultă, mă duc la de Pradts să-i cer să-ţi ridice consemnul. Dat fiind că ne aprobă legătura...

— „Aprobă”? Acceptă...

— Aşa crezi tu, „acceptă” numai? Mă rog, fiindcă ştie că te văd doar duminica dimineaţa, dacă refuză înseamnă că e împotriva mea. Cel puţin vom şti, situaţia va fi clară.

Alban merse la abatele de Pradts, care fu de acord, aflându-se într-un moment când voia să-i arate profesorului care făcuse consemnarea că îi era superior, dar aprobă sub rezerva asentimentului domnului Pradeau de la Halle. Alban merse imediat la superior. Acesta, oricum, păru un pic sufocat.

— Dumneata îţi dai seama de singularitatea demersului? Dacă te-aş asculta, ce ar spune profesorul care a dat o consemnare lui Souplier? Pe ce motiv doreşti dumneata să i se ridice sancţiunea?

— Ca să-l pot vedea un pic. Nu-l văd niciodată.

Ar fi putut răspunde la fel de bine: „Pentru că îl iubesc”.

Abatele, aşa cum te aşteptai să fie, nu putu rezista acestei candori, demne de Fauvette: colegiul du Parc era mereu extraordinar, la bine şi la rău. Îi telefonă domnului de Pradts prin telefonul interior. Câteva clipe mai târziu, Alban îl aştepta pe Serge la ieşire. Serge sosi, cu chipul radios.

— Eram în sală, îmi scrisesem deja numele pe lucrare, când unul de la ăia mici a adus un bilet de la de Pradts. Totuşi, de Pradts e de treabă! Şi tu, îţi mulţumesc. Dar tu, tu o făceai într-un fel pentru tine...

— Mă aşteptam la o afirmaţie de genul acesta. Mereu o faci când este vorba de mine. S-o lăsăm, mi-ai mulţumit, şi cum aşa ceva nu se întâmplă adesea...

— Te-am supărat? întrebă Serge, ridicând capul spre el şi trecându-i braţul pe sub al său. Nu zău, crezi că nu-ţi mulţumesc îndeajuns? E drept că faci multe pentru mine!

Era limpede că „decolajul” îl atinsese – mai mult poate decât îl emoţionaseră marile sacrificii ale prietenului său. Acum îi luase lui Alban degetul mic şi i-l frământa ca să-i producă puţină durere la articulaţie, într-un fel de joc. Dar, din când în când, uita de joc, păstra doar degetul între ale sale şi mergeau aşa: alternanţă de pretinsă răutate şi pretinsă blândeţe, asemenea pisicului care te muşcă şi te linge alternativ. Însă această iluzie de blândeţe încânta din plin sufletul celui mare. În cele din urmă, jocul încetă. Alban:

— Continui să ascunzi bine scrisorile mele?

— Da, în pupitru, sub cărţi.

— Şi dacă de Pradts scotoceşte?

— S-o crezi tu că face asta! De altfel, la urma urmei, ar fi ceva grozav să le găsească. Aia mici nu, dar el... Eu nu i le-aş arăta, dar dacă le-ar găsi din întâmplare...

Brusc, figurile lor înţepeniră. O trăsură se îndrepta spre Bois şi îi recunoscuseră pe Linsbourg şi Denie care se uitau la ei râzând. Alban chiar găsi în acest râs ceva jignitor.

Alban şi Serge iau o trăsură, în care sunt de o corectitudine exemplară, şi cer să fie duşi în Bois.

Protecţia reia „genul”

Totuşi, ca o apă care se dezgheaţă, unde auzi cum crapă uşor, ceea ce era contractat în Grup – noua viaţă – se desfăcea puţin câte puţin. Mai întâi, Alban remarcase că nu se mai vorbea la fel de mult ca altădată despre „progresele” unuia sau altuia. Apoi, observă că băieţii tăceau uneori când se apropia el, simţind că discuţiile „gen rău” se reluaseră. În fine, auzi câteva cuvinte şi fu frapat de cruzimea lor: s-ar fi zis că natura, contrariată la exces, se uşura excesiv, din clipa în care nu mai era stăpânită.

Trăsura lui Alban şi Serge fu recunoscută. Lumea nu se mai îndoia că acel cuplu ideal nu a descins, nici el, din empireu, dar, în loc să fie lăudat pentru faptul că a devenit asemenea celorlalte, băieţii îşi râdeau de ei. A fost un cuvânt extrem de jignitor din partea lui Giboy, la care Alban, indignat, ripostă:

— Deci crezi şi tu că am luat-o de la capăt.

— Eu, eu nu cred nimic. Dar, mă rog, ştiind ce este Souplier...

— Souplier este mai bun decât voi toţi!

La început îi iubise de dragul lor, apoi nu-i mai iubise decât pentru că le putea vorbi de Serge, acum îl exasperau, fiindcă redeveniseră mai răi ca înainte, virulenţi şi mereu în acţiune ca nişte bacili într-un scuipat. Pe drept sau nu, ceea ce îl izbea mai tare era ridicolul lor. Aceşti băieţi aplecaţi unul spre altul, gata de bârfe interminabile, aruncând un ochi în dreapta şi în stânga, uneori acoperindu-şi gura ca să nu fie auziţi, sub privirile extaziate ale celor mărunţi... Iar el ardea de nerăbdare să le zică acestora: „Dar de ce îi admiraţi atâta, proştilor? Ce au mai mult decât voi? Eu, dimpotrivă, vă spun că sunt nişte bătuţi în cap”. Într-adevăr, în cadrul Protecţiei exista un soi de prosteală sau cel puţin în Grup, unde fiecare povestea pentru a douăzecea oară aceeaşi istorioară (despre Protecţie), în aceiaşi termeni, pe care ceilalţi, de altfel, o ascultau fără a se sătura, ceea ce ne duce încă o dată la rapsozi şi la

Iliada, fiindcă şi în *Iliada* e un fel de prostie. Iar acum Alban îi trata cu răceală, îi evita, strângea mâinile fără să se oprească şi fără să scoată o vorbă, ori chiar trecea fără vreo strângere de mână. Nu suferea de inamiciţia lor; îi era de-ajuns Serge. Dar ceea ce le otrăvea relaţiile, mai mult decât sâcâiala, era faptul că le cunoştea bănuielile. Să fii bănuit de ceva ce nu ai făcut, să nu fii crezut în ceea ce spui, asta dărâmă totul.

Astfel, încet, se îndeplinise o dramatizare a Protecţiei. Aceasta pornise cu amorul spectaculos al lui Giboy pentru Lapailly, continuase cu scandalul Alban-Serge, iar ultimul ei episod era reforma care interzicea să râzi de cineva, creând adevăraţi Incoruptibili. Cel puţin, unul.

Totuşi, în acelaşi timp în care Protecţia relua „genul”, Conferinţa Saint-Vincent-de-Paul a colegiului îl serba pe cel de-al cincizeci şi patrulea aderent – din cei cincizeci şi patru de elevi din prima diviziune (singura care furniza membri pentru această societate)! Contrar Academiei şi Ligii Aeriene, care erau inutile, Conferinţa Saint-Vincent-de-Paul de la du Parc era o instituţie pe deplin demnă de respect. Superiorul îi dăduse spiritul, iar Linsbourg atât activitatea, cât şi spiritul său. Era cu mult nucleul cel mai creştin al colegiului. Lucru ciudat: frăţiorii se interesau cu tot atâta zel ca şi ceilalţi de nişte locuri care erau din aceeaşi clasă socială ca ale lor. Aici, Linsbourg era sufletul. Linsbourg era unul care, la jocul cu mingea, „servea” balonul unui ţânc de care nimănui nu-i pasa, fiindcă respectivul juca prost...

Promovarea lui Généralet

În vremea aceasta, Généralet[29] fu ales aspirant la Academie. Alban era supărat că îl decepţionase. Cum cu Alban se purta drăgăstos, acesta îl întrebă: „Pentru Academie mă tot flatezi?” El răspunse: „Da”, zâmbind uşor. Dar alteori nu se gândea deloc la Academie şi părea căzut din cer când i se vorbea de ea. Era interesat şi dezinteresat în acelaşi timp, da şi nu, aşa cum sunt copiii. Cu această drăgălăşenie a vârstei care nu corespunde afecţiunii, dar o mimează: te ţine de mână în curte sau pe stradă, o ia din nou dacă te debarasezi de ea, iar la despărţire ţi-o ţine mult în ale sale etc...

O compoziţie senzaţională îţi deschidea porţile Academiei, cu titlu de aspirant. Alban îşi asumă sarcina lucrării: greşeli de franceză voite, greşeli de punctuaţie voite, erori de date voite, tot felul de enormităţi menite să arate că îi aparţinea clar lui Généralet, dar în acelaşi timp destul de „valabilă” pentru a justifica o alegere. Confraţii râseră discret, dar marşară. Se înţelegea de la sine că lucrările candidaţilor aspiranţi erau compuse de protectorii lor, aşa cum conferinţele citite de străluciţii conferenţiari ai Ligii Aeriene veneau gata făcute de la Ligă. (În schimb, conferinţele prezentate de academicieni la Academie erau lucrări personale. Alban scrisese despre „Societatea ateniană pe vremea lui Herodot”, Linsbourg ezitase între două subiecte: „Un autor şi o carte uitaţi”, „Berquin şi Prietenul Copiilor”, şi „Conştiinţa morală la băieţii între treisprezece şi paisprezece ani”. Îl alesese pe cel din urmă.

---

[29] Porecla lui Aymery de La Maisonfort, fiu de general, pe care l-am întâlnit în primele pagini. (n.a.)

Discursul său fusese remarcat. Discuţiile istorice sau de morală trăită conveneau mai bine academicienilor decât dizertaţiile literare, fiindcă gusturile lor literare constau în a admira tot ceea ce e rău şi a denigra tot ce este frumos.)

Invenţie îndoielnică a doamnei de Bricoule

Doamna de Bricoule, care fusese cât pe ce să leşine la dentist, ceru să i se aducă şampanie, fapt nu prea obişnuit în această casă. Alban, întrucât lua cina în camera mamei sale, găsi şampania pe masă, iar pe mamă deja un pic stârnită.

— Ştii, cred că l-am văzut pe Bonbon. Mă întorceam cu trăsura de la dentist, era patru şi jumătate, trebuie să fi ieşit de la colegiu. Sunt sigură că era el. Nu avea mantou. Ca vara. Cu pantaloni scurţi, gulerul lăsat, un veston albastru cu dungi albe. O, are toate viciile întipărite pe figură, şi se privea în toate oglinzile. Trebuie să spun că e de o frumuseţe minunată. Mergând, avea aerul unui astru căzut pe trotuar. (Alban se simţi foarte mândru, pentru du Parc şi onoarea sa, şi îi mulţumi mamei în sinea lui.) Este acum pe deplin la vârsta când ştie să se facă urmărit. (Bonbon avea paisprezece ani şi jumătate.) Era foarte şic; cred că familia îi este bogată...

— O, da, e fazanul aurit.

Ea râse.

— De ce râzi? Ai înţeles?

— Înţeleg foarte bine. Mă iei de proastă?

Alban era aproape sigur că mama sa nu cunoştea semnificaţia argotică a cuvântului *fazan,* dar voia să pară a fi la curent, aşa cum fac femeile atunci când încearcă să fie luate în serios de bărbaţi.

— Dar, mă rog, ce-am vrut să spun?

— Mă simt jignită că-mi ceri explicaţii.

— Spune-mi ce anume am vrut să zic sau nu voi mai lua cina în camera ta.

Doamna de Bricoule îl lovi uşor peste antebraţ, gest pe care îl fac internii, midinetele, iar uneori contesele sau cele asimilate lor.

— Eşti dezagreabil!

— Ce-am vrut să zic? Explică-mi.

Mămica nu ştia cum să o scoată la capăt. Bâigui:

— Păi, fazanul aurit este o rasă de fazani...

— Dar ce legătură are asta cu Lapailly?

Ea izbucni:

— Dar ce ştiu eu!

Încă o dată, Mama-Ştie-Tot nu ştia nimic. Alban îi explică ce însemna *fazan.* În timpul acesta Bleu (pisica) îi sări pe genunchi. El o mângâie. Doamna de Bricoule se oţărî:

— Când mângâi pisica ai nişte expresii ale feţei pe care nu ţi le-am văzut niciodată. Te trădezi!

Doamna de Bricoule „pişcă nasul” fiului cu şampanie. Încă o dată el spune că este excedat de cei de la Protecţie, al cărei comportament prost îl exagerează cu plăcere.

Triumf al doamnei de Bricoule. Ce importanţă avea că el era o fire închisă, rebelă, fără afecţiune, „mic mascul” în exces, dacă un pic de lichid era suficient pentru a schimba toate acestea? Alban se gândise: „La urma urmei, destul cu forţarea obiectelor”. Mămica gândea: „La urma urmei, gata cu şampania”. Liber[30] nu te eliberează doar de griji, ci şi de secrete. Ceea ce nu înţelegea ea era

---

[30] Alt nume latinesc al lui Bacchus (n.a.)

că Alban, destul de ameţit ca să spună mai mult decât dorea, nu era însă suficient pentru a-şi pierde luciditatea. Simţise că mama îl trăgea de limbă cu şampania, credea tot ce îi spunea el acum şi, pentru a se răzbuna împreună şi a-şi bate joc de ea, o trimitea pe o pistă falsă. Ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

Doamna de Bricoule binecuvânta şampania şi deja se gândea la viitoarea şedinţă la dentist, urmată de o nouă rundă de mărturisiri.

O şedinţă agreabilă a Ligii Aeriene

Serge îl sfătuise pe Alban să se înscrie în Liga Aeriană. Această asociaţie se adresa elevilor din toate stabilimentele secundare şi îi invita să se adune sub semnul aviaţiei care tocmai se năştea pentru a-i permite preşedintelui ei să obţină Legiunea de Onoare. Un alt scop al Ligii era – am văzut deja – să le permită copiilor să facă tot felul de şmecherii cu carnetele de înscriere. O dată la două săptămâni, sediul social trimitea fiecărei instituţii o lucrare despre aeroplane. Aceasta era citită, în faţa membrilor Ligii, de un elev considerat ca fiind autorul acesteia. Această uimitoare ficţiune – conferenţiarul fiind aplaudat şi felicitat, deşi orice elev, chiar din clasele cele mai mici, ştia că lucrarea nu conţinea niciun cuvânt al lui – era foarte potrivită în a-i obişnui pe tineri cu viaţa socială aşa cum era ea înţeleasă de persoanele adulte. Ca şi Academia colegiului, Liga Aeriană avea motivele ei profunde de a exista. S-ar fi putut crede, în fine, că avea altă raţiune de a exista, raţiune caritabilă în această instituţie unde caritatea era atât de clamată, aceea de a reuni ceea ce, sub niciun pretext, nu ar fi trebuit reunit. Fiindcă aceste lecturi, care conţineau proiecţii în stil lanternă magică, se ţineau la vorbitor în întuneric, iar primele două diviziuni (mari şi mijlocii) se aflau acolo amestecate, fiecare elev

aşezându-se după cum îi plăcea. Aşadar, Serge îi lăudă lui Alban această reuniune care, de două ori pe lună, i-ar apropia.

— Fără îndoială că voi fi obligat să fac una dintre aceste lecturi, zise Alban.

— O, nu. Nu trebuie. N-am putea fi unul lângă altul.

Sala vorbitorului era un loc îngrozitor în zilele în care internii îşi întâlneau părinţii, în timpul recreaţiei. Spectacol îngrozitor al acestor copii uneori minunaţi, faţă în faţă cu caricatura lor derizorie care vor fi peste douăzeci de ani. Spectacolul era cu totul altul când Alban pătrunse în vorbitor pentru şedinţa Ligii.

În timpul şedinţei Ligii Aeriene, un mare număr de elevi se comportă extrem de urât. Nu este cazul lui Alban şi Serge. Alban îi spune prietenului său cât de indignat este.

În aceeaşi seară, Alban lua cina cu mama sa. În mâna maternă, şampania scotea bule. Alban care, imediat ce se aşezase la masă, băuse ca un spart, exaltat cum era de viziunile Ligii Aeriene, povesti întreaga şedinţă, umflând desigur. Era sufocat, dar era totuşi destul de mândru să aparţină unui colegiu unde se reconstituia, în liniştitul Auteuil şi sub ochiul patern al distinselor feţe ecleziastice, orgia din *Quo vadis.* Doamna de Bricoule, însă, nu-şi aducea aminte de vremurile din *Quo vadis.* Ea evoca sfârşitul balurilor ţinute cu douăzeci de ani mai înainte, când mâinile se strângeau unele pe altele sau înlănţuiau o talie... ceva atât de asemănător, da, cu adevărat, atât de îngrozitor de asemănător cu ceea ce inventau şic aceşti şmecheraşi dezlănţuiţi... în mintea ei, speriată şi uluită, se amesteca totul.

— Nu putem să ne prefacem, zise Alban. Nu se poate face o reformă în condiţiile actuale. Ar trebui o regulă draconică.

— Dar, cel puţin, tu şi Serge eraţi decenţi?

Doamna de Bricoule îi mai umplu o cupă.

— Cât nu se poate mai bine, bâigui fiul, care deja şi mai mult decât data trecută, nu mai controla foarte bine ceea ce spunea. Pusesem doar o mână pe pulpa lui, fiindcă îmi era frig la mâini, sala nefiind încălzită. (Mai goli o cupă.) Şi îi simţeam inima bătând în pulpă. Atunci când ai inima în palmă, deschis, iată, el îşi avea inima în palma mea. Există spirite care te frapează, dar ştii că există şi oase care te uluiesc? (îi puse mâna pe una din pulpe şi, cu intonaţia lui Vatinius, în orgia din *Quo vadis,* când spune „Treizeci de legiuni? Pe legea mea, cred că sunt treizeci şi două...", apoi se rostogoli sub masă şi zise:) Dar – crudă enigmă – poate că nu era osul lui Souplier! Era, poate, sângele din mâna mea cel care zvâcnea...

O bătu pe mână, patern, şi murmură cu un glas atât de scăzut – slavă Domnului! –, încât ea nu-l auzi:

— Cu parşiva asta de şampanie, cred că ajung să te iubesc.

Era pe jumătate conştient. Ceea ce îi dicta ameţeala era că, în fond, nu avea nicio importanţă că e pe cale să cedeze.

Doamna de Bricoule îşi detestă invenţia

Mai goli o cupă, iar şampania i se scurse pe bărbie şi pe gulerul de la cămaşă. Ce se petrecu atunci în doamna de Bricoule? Din pat, întinse braţul şi apucă hotărâtă sticla. Îşi *văzuse,* în cele din urmă, fiul? îşi văzuse fiul la dispoziţia ei, atât de trist la dispoziţia ei, deschis în faţa ei aşa cum fusese deschisă cutia. Nu avea niciun scrupul să-i forţeze cutia: era ceva ce ţinea de datoria ei. Însă pentru a cunoaşte secretele, sticla... „Du-te la culcare, îi zise ea, ai nevoie."

Totuşi, cum se ridica de la masă şi apuca ceva de pe gheridonul aflat alături de pat, ea îi luă capul în mâini sărutându-l pe păr. Profita de faptul că era beat ca să-l dezmierde, aşa cum fusese uneori sărutarea pe care i-o dădea atunci când era adormit (lucru care totuşi era mai bun decât să-i dea cu apă oxigenată pe păr).

Acesta fu sfârşitul şampaniei.

A doua zi, la cină, ea îi zise:

— Aseară erai un pic „dus”. E vina mea. N-o să mai facem. Nu ştiu, deci, dacă tot ce mi-ai spus despre reuniunea Ligii Aeriene este adevărat. (El afirmă, de bună-credinţă, că totul era adevărat.) O altă mamă i-ar scrie lui Prévôtel, dat fiind că se afla în asistenţă, şi i-ar cere să vină să dea explicaţii, în faţa ei şi a fiului, asupra acestei slăbiri intolerabile a exigenţei. Nu o voi face pentru că ştiu că nu îţi place să mă amestec în ceea ce se petrece la colegiu. Îţi dau însă următorul sfat: fiindcă eşti bine văzut de Pradeau de la Halle, cere-i să te primească şi povesteşte-i ce ai văzut, fără a da vreun nume. El nu era acolo. Îi vei face un serviciu informându-l, cu condiţia să simtă clar că îi spui adevărul adevărat.

Această rigoare nu concorda deloc cu complezenţa primei „şedinţe de mărturisiri” şi cu începutul celei de-a doua. Dar aşa era ea, aşa suntem.

Incoruptibilul fu de acord. Păstrase de la şedinţă o impresie înfricoşată. Nu era supărat pe mamă pentru invenţia odioasă cu şampania. Lucrul făcea parte din acea atmosferă de ferocitate nevinovată în care se obişnuiseră să trăiască.

Scrisoarea fatală a lui Alban către superior

Vorbind de scrisoare, doamna de Bricoule îi atrase bine atenţia: „Fii prolix şi vag; asta trebuie în lume”. Dar nu era nimic de făcut, el îl avea pe Tacit în sânge. Fu scurt şi precis. Iată ce scrise:

> Domnule Superior,
>
> Am fost alaltăieri la şedinţa Ligii Aeriene, unde am văzut lucruri atât de ciudate, încât îmi permit să vă cer o întrevedere de câteva clipe. Sper să nu-mi luaţi în nume de rău această cerinţă.
>
> Vă rog să credeţi etc...

Lucruri ciudate? Dar cine nu este ciudat în această poveste? Probabil că exista doar unul singur, iar el era ţapul ispăşitor din instituţie, probabil că numai Serge Souplier nu era ciudat.

Alban se gândea că va primi un răspuns încă de a doua zi. Dar ziua trecu, şi apoi încă una, pe urmă încă trei sau patru. Şi nu a existat niciodată vreun răspuns la această scrisoare bine intenţionată şi care urma să fie fatală.

A doua trăsură impecabilă. Alban

— Te iubesc? Să ne înţelegem. Nimic din acel lucru dezgustător care este dragostea. Am afecţiune pentru tine, nu sunt îndrăgostit de tine. Asta o ştii...

— Da, o ştiu, zise Serge încet, aşa cum îi răspunzi cuiva care o ţine fix pe-a lui.

— Nu mai pot suporta această ambianţă unde nu se vorbeşte decât despre *asta,* unde colegiul şi lumea se văd numai prin asta şi în funcţie de *asta,* unde singurii ţipi pe care îi numeşti, care contează, care au o existenţă sunt cei care sunt *aşa,* unde se ţin unii de alţii. Nu, îţi spun, nu mai pot suporta o astfel de atmosferă. Mă

sufoc în Protec precum Vinicius în Roma lui Nero. Mi-e sete de altceva, ca şi lui Vinicius.

— Te înţeleg, zise Serge. Şi pe mine mă calcă pe nervi cu poveştile lor. (Trebuie totuşi să recunoaştem că nu vorbea cu o deosebită căldură.)

— Am făcut o listă cu toţi cei cu care nu aş vrea să stai de vorbă. (îi dădu numele. Serge tresări:)

— Păi, toţi...? Tu eşti cel care se ocupă de ciocolată. Mergi într-una din zile, pe înserate, la remiză, zicând că vrei să mergi la toaletă. Am să vin şi eu. O să ne vedem o clipă. Ne vom putea săruta. Am să-ţi spun cum stau lucrurile cu noua viaţă în diviziunea mea. În curând nu ne vom mai putea baza pe trăsuri. Odată cu primăvara, toate vor avea coviltirul tras.

Căzură de acord pentru miercuri la orele şase şi jumătate. Dacă treaba ţinea, atunci Serge va face o cruce cu creta în recreaţia de la ora patru, pe uşa celui de-al treilea WC din curte.

Alinarea adusă de aceste trăsuri

Serge îi ceruse fotografia lui Alban care i-o dădu. Gest incredibil: Serge o duse la buze! „Mi-a sărutat fotografia, iar în trăsură eu nu i-am căzut în genunchi!” Ce afectuos redevenise de când reluaseră mersul cu trăsura! Cum se mai schimbase totul! Oare de ce nu se gândiseră mai din timp! Această bogăţie de tandreţe pe deplin castă îi liniştea, lămurea ceea ce era barbar într-un frig absolut (îmbrăţişările pe fugă din grotă abia contau), recrea o atmosferă respirabilă. Dincolo de valurile înspumate, ei lunecau ca pe un lac în apele calme ale portului.

Miercuri, pe măsură ce dimineaţa trecea, era cuprins de temeri: teama de a nu fi surprinşi în remiză. Oare un asemenea risc era răsplătit de cinci minute de desfătare grăbită? Niciodată nu se petrecuse ceva în magazie de când venise superiorul, dar se spunea că mai înainte două cupluri fuseseră prinse. Era un *sacratissimus locus,* adică un loc sacru şi sinistru totodată, aşa cum erau unele în vechea Romă, cum erau, spre exemplu, punctele lovite de trăsnet. La orele unsprezece, fu tentat să-i trimită un bilet lui Serge ca să-i spună că renunţă, dar ruşinea în ceea ce privea slăbiciunea de care dădea dovadă îl opri. Îşi zise însă că dacă înainte de orele şase va primi vreun semn nefast, atunci va renunţa. Tauromahia îi inculcase un pic de superstiţie adevărată, la care adăuga puţină superstiţie falsă, ca „să se dea torero", totul sfârşind prin a ajunge superstiţie adevărată, atunci când îi era frică.

La orele două, imediat ce ajunse în clasă, observă că uitase acasă un caiet ce conţinea toate notiţele pe care le luase în vederea explicării unui text. Urma să-l explice din memorie. Presimţire sumbră. O clipă mai târziu, îşi căută batista. O uitase! Aceste semne ar fi trebuit să-l oprească, dar el trecu peste ele. Aşa este superstiţia, incoerentă, la fel ca şi restul. Totuşi, cât de mult îşi dorea să nu vadă în recreaţie crucea de pe uşa WE-ului! Dar iată că era acolo. (Aceste locuri acum atât de inocente unde în seara aceasta inimile se vor preda una alteia.)

În sala de studiu, nu putea lucra, nici măcar citi. Învârtea între degete un cocoloş din chifla pe care o mâncase în recreaţie, pipăia în buzunar cheia de la remiză şi spera ca, în ultima clipă, ceva să-l oprească pe Serge. Iată ce trebuia făcut: 1. Să îndrăznească; 2. Serge să nu vină şi, în felul acesta, ar fi câştigat pe două planuri. Făcu o caricatură de rugăciune cerând să se întâmple ceva. Se întărea cu ajutorul a două motive: primul era un principiu profesat de

Linsbourg, ca literă de evanghelie – atunci când ţi se întâmplă ceva, să fie cu un tip de care să nu-ţi pese, luat aşa, nu se ştie de ce, niciodată cu cineva iubit; cel de-al doilea era fraza lui Serge – „Am să-ţi spun cum stau lucrurile cu noua viaţă în diviziunea mea"; aşadar, vor merge în remiză spre a vorbi despre reforma moravurilor la colegiu. Această bunăvoinţă nu se putea întoarce împotriva lor. (Câtă ceaţă! Câtă candoare!) Alban avea, la şaisprezece ani şi jumătate, o experienţă a pericolului (taurii) şi, prin urmare, o experienţă a fricii despre care niciunul dintre camarazii săi nu avea nici cea mai vagă noţiune. Avea, mai ales, o conştiinţă a pericolului pe care majoritatea băieţilor de vârsta sa nu o aveau. În acelaşi timp, nu-i păsa ca de dracu'! îi plăceau toate acestea: un gust fremătător al pericolului prezent şi al fricii actuale... Reacţia din urmă ni se pare mai mult copilărească decât adolescentină.

Îndrumătorii de la Notre-Dame du Parc jupuiseră cu unghia un colţ de la un geam mat din sala de studiu şi, trăgând cu ochiul de pe culoarul foarte slab luminat, îi urmăreau pe elevi şi pe supraveghetor. În acea zi de miercuri, cam pe la şase fără un sfert, abatele de Pradts, cu ochiul lipit de geam, observa sala. Toată lumea, tot timpul, era preocupată de păr. Mâinile sprijineau capetele, iar degetele se mişcau prin păr. Mâini moi, albe, împreunate, fără vlagă, ale copiilor din Paris, cu unghiile un pic cam negre, uneori cu câte o mică pată de tutun oriental pe partea interioară a mijlociului. Îi cunoştea bine. Dacă unul dintre elevi îşi făcea de lucru cu creionul, iar acesta aluneca pe jos, când se apleca să-l ridice îi cădea şi freza pe frunte. Ridicându-se, acesta o dădea pe spate scuturând capul. Gestul devenise atât de bine un tic la unii, încât îşi aruncau capul pe spate chiar şi atunci când părul era

în regulă. Un altul îşi umezise una dintre şuviţele rebele ca să stea lipită şi apărea mai întunecată în mijlocul părului, asemenea acelui spaţiu mic pe care şi-l linge gazela, mereu acelaşi, mereu acelaşi, pe direcţia gâtului ei aplecat, iar când şi l-a lins, crede că s-a curăţat complet, adormind cu sufletul împăcat. Alţii aruncau priviri atente la dreapta şi la stânga, înainte de a şuşoti nişte fleacuri la o ureche, uneori făcând mâna pâlnie (era mai cu seamă un gest al frăţiorilor), în fine, încercând prin toate modurile, după câte se pare, să arate în jur că discuţia lor era dintre cele mai culpabile. Cu trei degete în gură, Denie, ca un micuţ Pan ce era, părea că vrea să cânte la nai.

De obicei, când îşi făcea o temă sau încerca să o facă, Serge era văzut ridicând capul, fruntea i se încrunta, sprâncenele desenau un accent circumflex: căuta sensul unei fraze sau al unei probleme. Brusc, fruntea i se netezea şi se apleca deasupra caietului: găsise. Astăzi avea o figură ca din zilele când urma să facă o prostie. Cu peniţa suspendată deasupra unei pagini pe care nu scria, morfolind capătul riglei. Apoi, dintr-odată, se lăsă peste pupitru, şi el tot cu degetele în păr, apoi sprijinindu-şi bărbia în palma dată pe spate, muşcându-şi buza, privind în gol. Abatele îl rezumă printr-o frază pe care şi-o zise în sinea sa: „Respiră prin toţi porii dezordinea sa interioară şi aviditatea de a se apăra de noi cu orice preţ”. Se auziră paşi. Pericol! Acest suflet zbuciumat se topi în semiîntunericul culoarului.

Un viciu pedepsit: curajul

La ora şase şi un sfert, Alban încă mai ezita. Confuz, i se părea că destinul, în umbră, lucra împotriva lui ţintindu-şi acul veninos. Prévôtel stătea la pândă, îi descoperea în remiză, îi înhăţa umiliţi... De ce să nu stea la pupitrul său, iar mâine să-i mărturisească lui

Serge că dăduse înapoi? Brusc, îşi aduse aminte unul dintre preceptele tauromahiei: „Când începi să te temi, există un singur remediu, unul singur – să îndrăzneşti şi mai mult”. El nu avea vicii sau nu avea decât unul: viciul curajului, cel care te împinge să faci neapărat lucrul cel mai curajos, chiar, şi mai ales, când ţi-e frică, fără a ceda în alte situaţii, fără ruşine în faţa fricii, într-o indiferenţă totală faţă de ce vor zice alţii. Îşi spuse preceptul şi se ridică de îndată, mergând la abatele Prévôtel să ceară un bilet de ieşire. Nu-i mai ardea să-l sărute pe Souplier. Souplier se volatilizase. Fraza aceasta îl făcuse să se ridice. Avea în nări mirosul arenei şi o primea ca pe o vibraţie interioară. Mergând spre closet, sorbi o gură de apă de la fântână, ca să-şi umezească buzele uscate de teamă. În remiză, acoperi pe jumătate ferestruicile cu obloanele. Lumina scădea încet (era 26 martie). Orologiul bătu jumătatea orei mai zglobiu în întunericul care, în sfârşit, se lăsase. „Dacă la şi treizeci şi cinci nu este aici, voi pleca, iar mâine îi voi atrage atenţia că nu a sosit la timp. Oricum, vine sau nu, la ora şapte, gata, totul se va sfârşi.” Savura momentul acesta dinainte.

Ronţăi două tablete de ciocolată, lucru recomandabil la fotbal în pauze, ca să prindă mai multă forţă.

La şi treizeci şi trei, auzi cum cineva şuiera uşor afară aria toreadorului din *Carmen.* Trase cu ochiul şi îl văzu pe Serge îndreptându-se spre remiză. Îşi strânse cureaua cu încă o gaură, ca înainte de a merge spre taur. În curte, câţiva băieţi mergeau ferindu-se pe catalige (la ora asta, când studiul era în toi şi se întunecase de-a binelea: o, disciplină de la du Parei), dar aceştia erau departe. Alban se gândi la băieţii care jucau pelotă, în plină noapte, în timp ce ei... Brusc, Serge se năpusti înăuntru. Instinctul lui Alban fu un: „Nu, nu intra!” Dar i se păru că ar fi la fel de îngrozitor ca gestul unui toreador care, refugiat în spatele unui

burladero[31], l-ar împiedica pe un coleg urmărit să se strecoare după el. Dar, vai, încă o dată trecu de partea curajului. Închise uşa. Cum o vrea Dumnezeu!

— Nu credeai că o să vin?

Alban îl strânse la piept, cu inima zvâcnindu-i pe buze. Serge se lăsă în voia sorţii, picioarele i se înmuiară, se topi în braţele prietenoase şi, ca o zdreanţă lipsită de echilibru şi de sprijin, păru să leşine, se prelinse printre braţele celui care abia îl ţinea, ajunse pe jos, cam ameţit, iar Alban îngenuncheat deasupra lui. Această îmbrăţişare era cea mai nebunească din câte avuseseră de la Pelota Bască, în plus, în toate celelalte Serge îşi păstrase mantoul pe el, pe care nu-l avea astăzi. Alban era cuprins pe de-a-ntregul de mirosul lui ca de un leagăn de flăcări. În acea clipă, nişte paşi, afară, se opriră în faţa remizei, iar o voce întrebă: „Cine-i acolo?" Alban recunoscu glasul tâmplarului, considerat binevoitor, îl linişti pe Serge din priviri şi strigă: „Alban de Bricoule. Fac socotelile la ciocolată. Familia mea fabrică ciocolată". Băieţii se ghemuiră unul lângă altul, în întuneric, lipiţi de zid – stând la pândă, aşa cum de Pradts, cu o oră mai devreme, pândea pe culoarul de lângă sala de studiu. Întunericul le sporea teama. Stătură aşa un moment, până nu mai auziră paşii ce se îndepărtau.

— Cred c-ar fi mai bine s-o şterg, zise Serge. Mi-e frică...

— Dacă ţi-e frică, pleacă, e mai bine.

Se pupară fără patimă. Amândoi erau cuprinşi de panică. Serge ieşi, dar nici nu puse piciorul bine afară, că reveni înnebunit – „De Pradts! Sunt sigur că vine aici. Cred că l-a anunţat tâmplarul" – şi încuie uşa. „De ce o încui? E o prostie! Parcă am face ceva rău",

---

[31] Un fel de scut în spatele căruia toreadorul urmărit de bestie poate să se adăpostească. (n.a.)

zise Alban, care, totuşi, pierzându-şi capul, nu se gândi să întoarcă cheia. Serge reveni, mormăind: „Ce meserie!”, dar fără ţâfnă.

Se ghemuiră, apoi ridicară capetele cu prudenţă şi din nou se aplecară. Alban vedea, lângă el, figura schimbată, ochii înspăimântaţi ai celui mic, iar frica aceasta atât de apropiată îl contamina. Îşi ţineau răsuflarea. Nu mult după aceea, nişte paşi coborâră treptele şi se auziră bătăi în uşă.

— Deschideţi!

— Cine-i acolo?

— Abatele de Pradts.

Serge se lăsase în jos pe vine în fundul întunecat al încăperii. Alban îl acoperi cu două-trei scânduri, ca să-l ascundă, şi deschise. În ochii cuiva care nu trecea pragul, copilul era invizibil.

— Ce faci aici?

— Calculez ciocolata. Eu fac ciocolata.

— Ciudat. De ce te-ai încuiat?

— La ora patru am observat că îmi lipseau trei franci şi am venit să refac socotelile ca să ştiu dacă diseară trebuie să-i cer mamei trei franci. Am încuiat ca să nu fiu deranjat la socotit. Mă încurcă.

Abatele ezită o clipă, apoi se retrase.

Alban închise uşa, îi făcu semn lui Serge să nu se mişte. Zise:

— Ştii ce am să fac? Am să mă duc la biroul lui şi-i spun totul.

— Nu, nu...

Îl zări pe fereastră pe abate oprindu-se la pisoar. În acel moment, într-o clipă de pericol extrem, avu o inspiraţie tainică. Cum presimţea că era ultima oară în viaţa sa când mai atingea obrajii acestui copil, ca şi cum era avertizat că jocurile erau făcute şi că nu-i mai rămânea decât să pună în loc un pic de blândeţe de neuitat în ceea ce în veci nu va mai fi, se lăsă în genunchi lângă Serge. Fără să-i pese câtuşi de puţin de fular, îşi afundă faţa în

încheietura gâtului cald, îi luă capul pe braţul îndoit şi îl sărută pe pleoape. Totul cu încetineală, abandonându-se total destinului.

Se auziră bătăi în uşă.

Se ridică şi deschise.

— E inadmisibil. La urma urmei, ce tot pui la cale aici la ora asta?

Abatele îl împinse pe Alban, care stătea în uşă, intrând hotărât. „A, asta e!” Îl apucă pe Serge de braţ, dându-l la spate.

— Aşa vasăzică! în timp ce ţi se încredinţa un fel de diriguire a acestui puşti, asta făceai! Şmecheraşule care eşti! Şi mai pretindeai că îi eşti prieten!

— Ce făceam? Nimic mai mult decât am promis.

— Nu! Te încuiai cu el ca să prindeţi muşte!

— Domnule abate, vă dau cuvântul meu de onoare, n-am făcut nimic altceva decât să-l sărut.

— Şi crezi că a săruta e ceva bun pentru un puşti!

— Mi-a permis superiorul. Şi apoi, ştiţi bine, îl sărutam. Doar vi se mărturisea. Sigur l-aţi întrebat. Mi-aţi văzut şi scrisorile, şi în fiecare îi trimiteam sărutări.

— Ţi-am citit scrisorile, fiindcă Souplier mi le-a arătat, zise domnul de Pradts minţind pe jumătate (descoperindu-le, l-a întrebat pe Serge: „Pot să le citesc?”). De altfel, Souplier este intern. Eu ţin locul familiei sale. Aceste scrisori nu erau scrisorile pe care trebuie să le scrie un tânăr unui copil.

„A, se gândea Alban, şi el care credea că ar fi foarte bine ca abatele să le citească!”

— Bine, ştiaţi că îl sărutam, iar dacă asta nu vă convenea, de ce nu mi-aţi interzis? Duminică i-am dat întâlnire aici. Voia să-mi spună cum este cu noua viaţă în diviziunea sa. Doreaţi să am influenţă asupra lui: cum, unde, când, dacă el este intern, iar eu

extern? Nu ne putem vedea decât duminica dimineaţa, iar la fiecare două săptămâni este consemnat. Mi se spune: „Porneşte!”, apoi mi se pun piedici. Aşa nu se poate. I-am spus doar lucruri frumoase. Cu o clipă mai înainte de a vă întoarce, eram gata să vin să vă spun că el era aici cu mine.

— Gata, nu te apăra! Ai reputaţia unui băiat inteligent, iar apărarea aceasta este a unui imbecil. Iar acele „lucruri frumoase” şi toate celelalte...! De n-ar fi fost o atracţie din partea ta către el, oare această prietenie ar fi fost de conceput? Vrei să-l vezi? Nu ai nimic să-ţi reproşezi: crezi că m-aţi înşelat? Întoarceţi-vă în sala de studiu. Povestea asta încă nu s-a terminat.

— Orice-ar fi, îmi asum toate responsabilităţile.

— Asta mai lipsea, să nu ţi le asumi! Şi, te rog, să nu sufli un cuvânt mamei tale până nu se hotărăşte versiunea oficială.

Cum Alban se îndrepta spre ieşire, Souplier, în trecere, îi întinse mâna. Îşi strânseră mâinile. Alban se îndreptă din nou spre uşă. Souplier făcu un pas spre el şi, întinzându-i mâna, zise:

— Mai dă-mi mâna încă o dată.

Sacratissimus locus.

Ceea ce mi se reproşează este că am fost sensibil

François de Montherlant

în faţa Tribunalului Revoluţionar, 1794

Alban, mai întâi excitat şi glorios

Alban reveni în sală pe cărările nocturne. Nu simţea nici mânie şi nici suferinţă. Era doar foarte exaltat. „Trăiesc! Trăiesc!” Se simţea absolut liniştit şi plin de o putere infinită.

Se ştie; îi plăceau performanţele (de voinţă, de castitate, de curaj, de stăpânire de sine etc...). Tocmai cu titlu de performanţă, şi nu spre a se supune abatelui de Pradts, nu îi spuse nimic mamei sale. După cină, se arătă de o absolută libertate de spirit şi, pentru că reuşi, se îmbătă.

Se îmbătă şi pentru faptul că, având un „necaz”, nu era necăjit. Primise doar o uşoară lovitură de corn. Pentru un toreador de *sangre torera,* faptul era mai degrabă excitant decât deprimant. În fond, de ce se putea teme? Se afla în acel moment al vieţii când crezi că inocenţa este ceva care te salvează. Cel mai rău lucru ce i se putea întâmpla era o după-amiază de consemn. Poate. Şi interdicţia definitivă de a-şi continua prietenia cu Serge. Dar o va continua totuşi, în afara colegiului. Ceea ce promisese era să renunţe la „acte” cu acesta. În această privinţă, se va ţine de promisiune. În ceea ce priveşte restul, nu se angajase.

Extrem de fugitiv, îl străbătu ideea că ar putea fi dat afară – atât cât i-a trebuit să o alunge cu acel „Nu vor îndrăzni” al ducelui de Guise.

Emoţiile zilei îl biciuiseră şi căpăta o oarecare plăcere. În dulcea stare creată de acel Serge afectuos din ultimele plimbări cu trăsura, fusese ceva asemănător unui somn uşor.

Îşi zicea că tocmai temerea lui din acea după-amiază era cea care atrăsese lovitura de corn. Se mai gândea şi la faptul că drama izbucnise doar pentru că, de două ori, comisese păcatul curajului: 1. Trecând peste acea temere; 2. Nerespingându-l pe Serge, aşa cum îi fusese primul reflex, când copilul năvălise în remiză. Tocmai curajul lui îl făcuse să procedeze greşit în a-L ruga pe

Dumnezeu să nu-l lase să o facă. De altfel, ştia deja asta prin tauromahie: uneori trebuie să fii curajos, iar alteori, nu. Nu există o regulă. Iar în concluzie: „Chiar întâmplându-se ceea ce s-a întâmplat, sunt mulţumit că am fost curajos”.

A doua zi dimineaţă, cu mintea mai limpede, când sosi la colegiu, unii îi puseră întrebări vulgare. Te-a certat?

— Acolo v-a prins?” Giboy i-a spus doar: „A fost tare de tot aseară?”, după care merseră în clasă. El se aştepta ca Giboy să-i pună întrebări, ca de obicei, pe marginea unei cărţi. Dar nu a fost aşa. Din toată clasa, Linsbourg, care se afla în banca din faţă, nu se întoarse nici măcar
0 singură dată spre el. Asta l-a dezamăgit un pic. Desigur, în ultimele săptămâni i-a tratat cu răceală. Dar atâta tăcere – cu tovarăşii săi, cu mama sa – începea să-l apese. Pe toţi îi mânca limba să vorbească, în povestirea noastră.

La ieşire, continuau să-l „ignore”. Sentimentul dominant pentru el era surpriza. „Cum? Nici măcar unul!”
1 se părea abia credibil ca iniţiatorii Protecţiei să-l ostracizeze pentru un fapt normal de protecţie, doar pentru că autorităţile îşi arătaseră puţintel colţii. Ajunseseră atât de jos? Nu-i crezuse în stare. Cât priveşte opinia lor, văzându-l că nu suferă, îşi dădea seama că nu avusese niciodată vreo dovadă de prietenie pentru ei, lucru care mai degrabă îi plăcea. Conta doar Souplier. Se întreba acum dacă nu cumva îl căutau pentru a se revărsa asupra lui prin această mâncărime de care tocmai am vorbit. Iar el nici măcar nu observase că avea duşmani.

Însă când ieşiră din sala de studiu, la orele patru, se produse o scenă curioasă. Erau aşezaţi pe două rânduri, aşteptând să se îndrepte spre curte. La trei sau patru metri de ei, diviziunea a doua aştepta şi ea, paralelă cu a lor. Câţiva băieţi din această diviziune,

urmaţi imediat de alţii, se apropiară de Alban – în aşa fel încât tot şirul se făcu un semicerc – şi îl priviră, discutând între ei, râzând şi cu o mimică batjocoritoare. (Din fericire, Serge nu era acolo.) Supraveghetorul refăcu rândul, dar avea un zâmbet ameninţător, care le spunea celor care greşiseră că era de partea lor. În acelaşi timp, de parcă ar fi fost contaminaţi, cei care erau mai aproape de Alban se îndepărtară de el fără vreo vorbă, dar cu o expresie dezaprobatoare şi aproape îngrozită. Iar tot rândul lor se curbă în sens invers, îndepărtându-se. Era o minune să-i vezi pe aceşti micuţi francezi făcând la şaisprezece, la paisprezece ani, cu un instinct şi o siguranţă incomparabile, primii lor paşi în zona laşităţii. A fost, deci, un moment în care Alban se trezi singur în faţa celor două grupuri, asemenea taurului când face o voltă pe loc, întorcându-se spre trupă şi spre adversarii săi. Atunci, pentru prima dată de la ultimele evenimente, în această apariţie explozivă a dizgraţiei sale, avu o mişcare de mândrie, amintindu-şi că era mai bun ca ei.

Sejanus statim solus

Pe urmă îşi aminti de Petronius, în *Quo vadis,* când mulţimea curtenilor face gol în jurul lui, fiindcă tocmai începuse să-i displacă lui Nero. Şi, în Tacit, dizgraţia lui Sejanus: *Sejanus statim solus et in subita vastitate trepidus,* „Sejanus se trezi imediat singur şi tremurând în golul care se făcuse în jurul său”. Dacă ar fi avut nevoie, aceste două amintiri ar fi fost de-ajuns ca să-l scape: cum să suferi de ceva de care a suferit Sejanus şi Petronius? Dimpotrivă, un sentiment glorios de sine se ridica în el ca un val suveran. Mai încercase de două ori, în arenă, starea că aclamaţiile şi huiduielile erau pentru el exact acelaşi lucru: un fapt congenital.

Alban înţelege că este eliminat şi aleargă
la domnul de Pradts. Discuţia lor

A doua zi, sâmbătă, la orele cinci, superiorul veni ca de obicei să asculte în sala de pregătire notele săptămânale citite de îndrumător, precum şi clasamentul compunerilor. Nu puţin fu surprins Alban când se citiră notele tuturor elevilor, cu excepţia alor sale. Această escamotare îi făcuse pe ceilalţi să ciulească urechile. Din prima bancă, Giboy se întoarse şi îl privi. Apoi Linsbourg făcu la fel. El răspunse printr-un semn evaziv. Credea că este vorba despre o scăpare – doar dacă nu cumva, neputându-i da pentru „purtare” decât o notă foarte ruşinoasă, Direcţiunea nu a preferat, din delicateţe, să evite a-i da vreuna.

Dar domnul Prévôtel anunţa: „Clasa de filosofie. Compunere la filosofie. Primul, Giboy, 14. Al doilea, de Linsbourg, 13...

(ei, ciudat: credea că este primul la filo...)

...Al treilea, Verniquet, 10. Al patrulea, Salins, 9. Al cincilea, Catulle, 8. Al şaselea, Frecourt, 5. Clasa întâi, compoziţie la geografie...”

Alban clipi, aşa cum făcea mama lui când i se întâmpla ceva rău. Brusc, înţelesese că nu mai făcea parte din colegiu. „Celor doi Blesus li se promiseseră două sacerdoţii care, după dezastrele suferite, nu li s-au mai dat, dispunându-se mai apoi de ele ca de locuri vacante. Era o înştiinţare de moarte. Înţeleseră şi o îndepliniră.” (Tacitus)

Toată lumea se jucase cu focul: doamna de Bricoule, domnul de Pradts, superiorul, Alban. Acum focul se aprinsese.

Câteva clipe mai târziu, fără să fie anunţat, Alban intra în biroul abatelui de Pradts şi iată scena care se petrecea[32]:

ALBAN: Deci, sunt alungat! Alungat ca un servitor care a furat un ceas, fără ca măcar să mi se dea cele opt zile la care am dreptul. Prezenţa nu-mi mai este suportată nicio oră în plus. Murdăreşte colegiul. Şi nimeni nu are măcar curajul să mi-o spună în faţă. Mi se spune prin intermediul notelor. Sunteţi cu toţii nişte laşi. Şi alungat, de ce? Ce-am făcut? De-atâtea ori am fost prins greşind, pentru una sau alta, dar întotdeauna am fost iertat, niciodată pedepsit. Doar o oră de consemnare într-un an, însă şi aceea anulată! De ce aşa de data aceasta? Şi sunt dat afară exact înainte de Paşte. Nu voi fi alături de camarazii mei şi de colegiu la cea mai mare sărbătoare a anului. Colegiul va continua să existe fără mine! Şi examenul meu pentru care m-am străduit atât?

Îşi şterge câteva lacrimi.

ABATELE: Linişteşte-te! Nu face o tragedie din asta...

ALBAN: Dar bacul? Mă daţi afară cu trei luni înainte de bac. O nouă şcoală, profesori noi, alte cărţi, în ultima clipă! Mă faceţi să pierd bacul.

ABATELE: Eşti un elev strălucit. Nu vei rata bacalaureatul.

ALBAN: Sunt o mulţime de copii care au fost văzuţi în remiză: nu li s-a zis nimic. De ce sunt eu cel care plăteşte pentru ceilalţi? Dacă aş conduce eu colegiul, vă jur că nu ar exista prietenii

[32] Cele două dialoguri care urmează sunt, cu câteva modificări, scenele III şi VII din actul III al piesei *Oraşul al cărui prinţ este un copil.* (*n.*a.)

particulare. Dumneavoastră însă închideţi ochii, şi pe urmă, când vă convine, îi redeschideri.

ABATELE: Deşi la fel de neliniştitor ca oricare altul, noi ştim totuşi că dumneata iubeşti virtutea. Şi sunt convins că eşti foarte. Sincer când dispreţuieşti ceea ce poate exista ca indisciplină în acest colegiu, indisciplină unde dumneata erai una dintre cauzele principale şi de care ai abuzat la nesfârşit.

ALBAN: Eu eram de o parte a barierei, dumneavoastră de cealaltă. Fiecare trebuie să se apere.

ABATELE: Corect.

ALBAN: Părăsit! Respins!

ABATELE: Nu lua în tragic o mică aventură care, în fond, nu depăşeşte alte aventuri din orice colegiu. Când vei avea douăzeci de ani, vei zâmbi gândindu-te la toate astea.

ALBAN: Nu, n-am să zâmbesc niciodată.

ABATELE: Cât despre insulte, n-am auzit nimic. Uite, să rezumăm. Înainte de toate, trebuie să ştii ceva care te va mira un pic, venind după cele ce ţi-am spus: pleci de aici stimat de toţi.

ALBAN: Dacă am stima tuturor, de ce sunt dat afară?

ABATELE: A existat un fapt: să nu revenim asupra celor ce s-au spus în remiză. Această stimă va fi cu atât mai mare cu cât vei pleca fără proteste şi fără amărăciune.

ALBAN: Dar pe Souplier nu-l daţi afară?

ABATELE: Din ce motiv? Aseară am vorbit mult despre problema voastră cu superiorul. Nici nu s-a prea pus problema cu Souplier. Dumneata, dumneata l-ai atras şi, aşa cum bine ai văzut, eşti cel responsabil. A fost abuz de încredere, iar eu adaug: abuz de încredere pe toată linia, gândind la cum ai folosit acea cheie ce ţi-a fost încredinţată. Pentru el nu-i decât o prostie în plus în şirul interminabil de prostii pe care le face. Şi – am să fiu sincer şi

deschis – poate că tocmai acum, când nu vei mai fi aici, vom putea face ceva pentru el. Fiindcă dovada este făcută, şi s-a făcut foarte repede, dragul meu prieten, că, în pofida bunăvoinţei dumitale, nu ai ce îţi trebuie ca să-i faci un serviciu acestui copil. Dumneata ai întrevăzut ceva ca o lucrare de îndrumare intelectuală şi morală asupra lui, însă el este prea tânăr, prea slab, prea necopt, şi dumneata prea exclusiv, prea logic şi prea personal – însă şi slab, trebuie spus, şi nici chiar atât de sigur, căci, în fine... – pentru a rezulta ceva bun. Vina nu vă aparţine vouă, ci vârstei pe care o aveţi amândoi, temperamentelor voastre, calităţilor şi defectelor voastre. Mă gândesc aproape la fel de mult la acea invenţie care v-a trecut prin minte: de a porni în fruntea unui fel de reformă morală cu elementele cele mai strălucite, dar cele mai agitate din diviziunea voastră. Aici, aţi înaintat prea repede şi, fără a vă subestima zelul, mă tem – ne temem, fiindcă domnul Superior este de acord cu mine în acest punct – să nu vă fi împins de la spate şi un pic de orgoliu. La urma urmei, noi trebuie să conducem destinul acestei instituţii: fiecare cu treaba lui. Ca să revin la camaradul dumitale, am crezut un moment că prietenia pe care i-o porţi i-ar putea fi de folos şi mi-am dorit să o văd durând mai mult decât se părea că socoteaţi voi înşivă, şi de aceea acceptam să tolerez – da, să tolerez doar – manifestările din acest colegiu. Am crezut-o cu adevărat? Pe cinstea mea că nu mai ştiu nimic... Sunt aici multe lucruri pe care trebuie să dau impresia că le cred: momentele de teatru, fotbalul, Academia, loialitatea puştilor mei... Mă rog, dacă am crezut în aşa ceva, proba a arătat cât de mult mă înşelam. Şi voi zice eu, în faţa amărâtelor de rezultate obţinute atât prin acţiunea mea, cât şi a voastră, că am eu ceea ce trebuie? Numai eu trebuie să mai încerc. E rolul meu.

ALBAN: Il veţi lua cu dumneavoastră la casa de la ţară în vacanţa de Paşte?

ABATELE: A, ţi-a spus! Da, un proiect... Lucrul de care are el nevoie este o adevărată cură, asemenea neurastenicilor şi drogaţilor. O influenţă care se exercită singură va fi întotdeauna mai bună, indiferent de slăbiciuni, decât o influenţă dublată de o alta, chiar dacă ambele se exercită în acelaşi sens. De aceea, îţi repet, e bine să dispari. Doar că... ceea ce trebuie este să dispari total.

ALBAN: Cum asta?

ABATELE: Nu trebuie să-l mai vezi deloc pe Souplier.

ALBAN: Poftim? Când deja dacă rămâneam două zile fără să-l văd... Nu, nu asta vreţi să spuneţi...!

ABATELE: Ba tocmai asta.

ALBAN: Să nu-l mai văd... Nici măcar în afara colegiului?

ABATELE: Nu.

ALBAN: A, nu, e prea nedrept! În afara colegiului, am dreptul să fac ce vreau.

ABATELE: Un cuvânt spus de noi părinţilor lui şi mamei dumitale va înfrânge acest drept.

ALBAN: M-aţi adus în situaţia în care sunt şi mă mai şi ameninţaţi!

ABATELE: Dacă veţi rămâne demn unul de celălalt, nu vă veţi strica viitorul. Pentru amândoi se va deschide o nouă cale...

ALBAN: Cunosc eu aceste căi noi!

ABATELE: Dar viitorul la care mă gândesc nu trebuie să fie unul apropiat. Nu mai trebuie să-l vezi pe Souplier până va deveni bărbat, ceva bine format, şi nu acest lucru mărunt, vag şi moale care rezistă fără a rezista.

ALBAN: E o atât de mare suferinţă...

ABATELE: Fii un bun jucător.

ALBAN: Un bun jucător! Dar despre un joc este vorba aici?

ABATELE: Nu, dar acest cuvânt „suferinţă” atrage după sine o potolire a ei. Aminteşte-ţi vorba lui Talleyrand: „Tot ceea ce-i excesiv e fără valoare”.

ALBAN: Da, uitasem, litota...

ABATELE: Eşti generos. E ceva ce, în zilele noastre, se găseşte tot mai rar la naţiunea noastră. Aşadar, promiţi? Mărturiseşte, te atrage generozitatea.

ALBAN: Din păcate!

ABATELE: îţi vorbesc un limbaj care nu ţi se vorbeşte niciodată în van.

ALBAN: Văd că aţi început să mă cunoaşteţi.

ABATELE: Familia sufletelor ca tine îmi este cunoscută.

ALBAN, *cu glas scăzut:* Promit.

ABATELE: Eşti curajos. Nu cred că va încerca să provoace o întâlnire. Dar dacă totuşi s-ar lăsa dus de un asemenea act de bravadă, vei evita această întâlnire?

ALBAN: Să-l resping? O, Doamne, nu, nu se poate!

ABATELE: Şi totuşi, trebuie.

AI, BAN: Atunci... da.

ABATELE: Dă-mi mâna. *(Alban lasă să i se ia mâna.)* Nu întoarce capul, dându-mi mâna. Şi nu pleca ochii. Tinerii au o capacitate de renunţare emoţionantă...

ALBAN: Mărturisiţi că vi se pare că am renunţat prea repede şi că scad în ochii dumneavoastră. Dar nu-i aşa, dimpotrivă: îl iubesc destul ca să pot renunţa la el.

ABATELE: Nu eşti prima fiinţă pe care o fac să sufere. Pe acest scaun pe care te afli, am văzut elevi, mame, chiar şi taţi cu lacrimile şiroind şi gâtuiţi de teamă! Crede-mă că, tratându-te astfel, nu mă

supun la nimic ce ar putea să miroasă a gelozie sau ranchiună. Amintirea acestei afecţiuni nu mă apasă câtuşi de puţin. Niciodată nu te-am invidiat, iar dacă am făcut-o vreodată, acum am încetat să o mai fac. Acum nu mai cunosc decât acea zonă bogată şi tristă unde ne înţelegem toţi prin jumătăţi de cuvinte. Şi este adevărat că prezentul ne poate obliga să vedem unele aspecte nefericite ale acestei probleme, dar viitorul va slăvi spiritul de care a fost animat. Îţi cer să crezi că în toată povestea aceasta nu am căutat decât binele acestui copil. Sacrificiul dumitale va fi probabil cel mai bun serviciu pe care i l-ai făcut. Sunt sigur că îţi va fi recunoscător. Mai am un singur lucru să-ţi spun. Ieri, la remiză, mi-ai prezentat o apărare în care, pe moment, nu am crezut. Scuză-mă, sunt preot, adică sunt asemenea medicilor şi avocaţilor: nu cred niciodată că mi se spune întreg adevărul. Acum cred în acea apărare şi ţi-o spun.

ALBAN: Data trecută, în această încăpere, când ne-aţi lăsat împreună, iar eu i-am vorbit despre noua noastră linie de conduită, mi-a spus: „Dacă tu crezi că aşa e mai bine...” La rândul meu, e tot ce vă pot spune: dacă dumneavoastră credeţi că aşa este cel mai bine...

ABATELE: Este răul cel mai mic.

ALBAN: Doresc să se poată spune că a devenit mai bun după ce l-am părăsit. L-aţi anunţat că ne cereţi o ruptură totală?

ABATELE: Da. A acceptat cu minimum de mirare necesară. Nu are înfocarea dumitale. Dar a simţit cât de necăjit vei fi. I-am explicat asta.

ALBAN: Adevărat? A fost nevoie să-i explicaţi? Totuşi, ieri, când am ieşit din remiză, ce trist mi-a întins mâna! Ce figură tulburată avea în semiîntuneric! Nu-l mai pot vedea pentru ultima oară ca să-i spun adio? Aici, spre exemplu...

ABATELE: Mi-e teamă să nu fie cam melodramatic pentru un lucru...

ALBAN:... Atât de simplu, nu?

ABATELE: Da, atât de simplu.

ALBAN, *sărind brusc:* E inutil să vă răspund. Aş spune ce nu trebuie spus. Dar să plec de aici atât de învins!

ABATELE: Vei mai fi învins şi altădată în viaţă.

ALBAN: A, vedeţi şi dumneavoastră asta!

ABATELE: Da.

Alban se ridică, fără a mai spune vreun cuvânt.
Ieşind, se întâlni cu superiorul care intră.
Fiecare evită privirea celuilalt.

SUPERIORUL: Da, iată o problemă foarte dureroasă. Sărmanii copii, iar noi îi tot tragem într-o parte sau alta, îi facem să se zbuciume... Şi noi îi tulburăm, sărmanii copii, în fond atât de dezarmaţi în faţa noastră.

ABATELE: Atât de dezarmaţi...!

SUPERIORUL: Da, repet: atât de lipsiţi de apărare. Dumneavoastră spuneţi adeseori că ei abuzează, însă noi oare nu trăim cu ei într-un continuu abuz de putere?

ABATELE: Deloc... Gât priveşte tulburarea pe care le-am cauza-o, ei bine, fac ei destule ca să ne-o întoarcă. Abatele de Saint-Cyran este cel care spunea că îndrumarea adolescenţilor este „o furtună a spiritului”.

SUPERIORUL: Există uneori la aceşti adolescenţi o putere de dispreţuire înspăimântătoare în simplitatea şi ideea lor de dreptate.

ABATELE: Nu văd ce anume face dispreţul...

Superiorul face un gest de parcă ar vrea să se aşeze pe scaunul de lângă birou. Abatele îi arată fotoliul său. Superiorul se aşază pe scaunul unde, în faţa lui, se aflase Alban.

SUPERIORUL: Bricoule ieşea de la dumneavoastră, nu? Cum a primit vestea?

ABATELE: Suferind în tăcere, ceea ce mi-a plăcut destul de mult. Îl vedeam cum era atras de generozitate ca de un abis – de acea patimă care ne vine atât de adesea, de a acţiona împotriva propriei noastre persoane...

SUPERIORUL: Lacrimi?

ABATELE: Şi le-a dominat rapid.

SUPERIORUL: Prea repede! Ştiu că vă place plânsul copiilor. Că vă place şi plânsetul mamelor, aşa cum unora le place smiorcăiala amantelor. Ştiu că sunteţi socotit maestru în arta înrăutăţirii lucrurilor.

ABATELE: Ţelul nostru este de a da sentimente delicate tinerilor din învăţământul secundar. Lucrul acesta nu se poate face fără a avea parte de destule conflicte nobile care sunt, la urma urmei, faptul cel mai important din această instituţie. Pământul a fost arat, întors; va fi roditor. Că Bricoule l-a iubit pe Souplier, că i-a fost smuls, că a avut acest şoc cu mine, că a fost dat afară, toate acestea sunt excelente pentru formarea lui. Suferind din cauza noastră şi făcându-ne să suferim, a simţit el cine suntem. Şi tocmai acest lucru va conta în cele ce i-a adus colegiul, şi nu cele câteva noţiuni inutile care au putut să-i fie băgate în cap de către profesorii săi, noţiuni din care trei sferturi vor fi de altfel uitate la două săptămâni după bacalaureat.

SUPERIORUL: Ar fi contat pentru el şi dacă l-am fi făcut un bun creştin.

ABATELE: Chiar ceea ce pentru noi poate părea a fi pe un plan destul de jos este de o mie de ori mai presus de ceea ce se petrece în exterior. Ceea ce se întâmplă la noi, în curând nu va mai fi nicăieri, şi deja nu mai există decât în câteva locuri privilegiate. Trebuie să recunoaştem că noi avem cheile împărăţiei unde alţii nu vor intra.

SUPERIORUL: Bine, acum că Bricoule a încetat să vă mai neliniştească, nu-i mai negaţi meritele. L-am văzut pe Souplier aseară. Mi-a spus că el, şi nu Bricoule, a fost cel care a încuiat uşa, că Bricoule i-a zis să nu o facă şi îl trata drept idiot, fiindcă nu făceau nimic rău. Totuşi, când l-aţi acuzat pe Bricoule că s-a încuiat, el nu a negat?

ABATELE: Nu.

SUPERIORUL: Da, aşa este, a vrut să-l scoată basma curată pe micuţ. E păcat că a trebuit să-l sacrific pe acest băiat din cauza comportamentului dumneavoastră de două ori indiscret. Aţi dat acestei chestiuni o alură dramatică ce trebuia evitată.

ABATELE: Am creat circumstanţele. Nu aceasta este regula noastră?

SUPERIORUL: V-aţi lăsat prins în propriul joc. La început, puteaţi să le vorbiţi fiecăruia în particular. Puteaţi să-mi spuneţi mie. Dar aţi cedat în faţa mâniei şi aţi adus fapta în văzul lumii, din cauză că vi-l lua pe Souplier. „Vai de cel ce învrăjbeşte!” Cel care a adus scandalul sunteţi dumneavoastră. Aţi uitat că elevii noştri au drept la reputaţia lor. Cu povestea remizei, ce putea fi înăbuşită, aţi mai creat încă o problemă, în urma căreia îmi era imposibil să evit eliminarea lui Bricoule. Cel puţin, aş fi dorit să se răspândească vestea că mama lui îl retrage de la colegiu în vacanţa de Paşte. Dar tot dumneavoastră aţi insistat ca eliminarea să fie făcută publică...

ABATELE: Această eliminare nu avea sens decât dacă era publică şi chiar un pic spectaculoasă. Era nevoie de un exemplu.

SUPERIORUL: Vreţi să spuneţi, nu-i aşa, că există durităţi care sunt bune?

ABATELE: Pentru ca arborele tânăr să crească foarte înalt, e nevoie să se taie nu numai uscăturile, ci şi din frunziş şi din crengile sănătoase. Chiar dumneavoastră, hotărând plecarea imediată a lui Bricoule, aţi acţionat cu o asprime la care nu mă aşteptasem.

SUPERIORUL: Am acţionat aşa pentru a scurta cât mai repede plângerile şi comentariile lui Bricoule la adresa colegilor săi.

ABATELE: Vă rog să credeţi că vă aprob, domnule Superior.

De la această replică până la sfârşit, se aude corul viitorilor ministranţi care, în camera de alături, repetă, ba în grup, ba pe o singură voce de copil (sopran), Qui Lazarum resuscitasti. *Desigur, mai sunt pauze. Revine însă mai ales, reluat fără încetare, în mod obsedant, doar cu vocea copilului, laitmotivul următor:*

S/A

Domnul de Pradts află de la superior că Serge
este eliminat

Imediat ce s-a auzit cântarea, abatele de Pradts s-a îndreptat, a ascultat o clipă, apoi a zis:

ABATELE: Souplier nu este la cor?

SUPERIORUL: De unde ştiţi?

ABATELE: Nu-i aud glasul printre ceilalţi corişti... Ce se întâmplă? E bolnav? E pedepsit? Sper că nu l-aţi exclus din Schola din cauza celor întâmplate ieri. (Br*usc emoţionat, pe un alt ton.) Nu,* nu se poate...

SUPERIORUL: Ba da.

ABATELE: Poftim?

SUPERIORUL: Souplier nu mai este la noi.

ABATELE: Cum? Dar ieri, când am vorbit...

SUPERIORUL: Am luat această hotărâre în dimineaţa asta.

ABATELE: Domnule Superior, nu veţi face aşa ceva!

SUPERIORUL: Scrisoarea către părinţi s-a trimis acum două ore. Experienţa Souplier a durat destul.

ABATELE: Dar nici măcar nu a început! Ascultaţi-mă! Am crezut că avem tot interesul să ne servim de Bricoule, care avea influenţă asupra lui. Era tentant şi de a da sarcina cea mai delicată celui care ne producea îngrijorare. Speram că, încredinţându-i-l pe Souplier, se va simţi legat, aşa cum, fără îndoială, v-aţi gândit că îl vom lega făcând să fie ales de Academie...

SUPERIORUL: Eraţi la fel de mulţumit să găsiţi pe cineva căruia să-i puteţi vorbi fără vreo constrângere despre Souplier. Deja, cu mine, având sau nu vreo legătură cu ceea ce vorbeam, îi pomeneaţi numele...

ABATELE: Trebuia să mai mint? Să mai disimulez? Ei bine, da, numele său ţâşnea din inimă spre buze. Tot sufletul meu... (S*e opreşte.)*

SUPERIORUL: „Tot sufletul dumneavoastră...?”

ABATELE: Nu mai ştiu fraza pe care am început-o.

SLIPERIORUL: Ba o ştiţi foarte bine.

ABATELE: În orice caz, vă atrag atenţia, domnule Superior, că nu eu pronunţam cel dintâi numele său.

SUPERIORUL: Aşadar, vă străduiaţi să nu-i pronunţaţi primul numele! Asta spune multe! Acum câteva zile, de la fereastra mea, v-am văzut jucând mingea cu el, deoparte, întreaga recreaţie. Ceilalţi jucau alături. E normal?

ABATELE: Tocmai îl admonestasem mult şi fără milă. De aceea am jucat mingea cu el.

SUPERIORUL: Colegii lui nu puteau cunoaşte acest detaliu. Sâmbătă, intrând cu el la Schola, i-aţi făcut loc să treacă înainte. Acest lucru a surprins.

ABATELE: Copiii au dreptul la o atenţie deosebită.

SUPERIORUL: Este adevărat. Însă pentru Bricoule nu aţi avut multă atenţie.

ABATELE: Bricoule nu este un copil.

SUPERIORUL: Iată o distincţie foarte subtilă.

ABATELE: Bricoule! Bricoule! Acum vedem ce a rezultat din colaborarea cu Bricoule. Contrar celor ce am crezut o clipă, nu numai Bricoule nu putea face nimic, dar nici noi nu puteam, atâta timp cât Bricoule era acolo. Fără să vrea, el destrăma puţinul pe care îl făceam eu. Iar noi o vom abandona pe această fiinţă micuţă chiar în momentul în care, pentru prima dată, condiţiile sunt de aşa natură încât avem o oarecare şansă să-l salvăm!

SUPERIORUL: Nu insistaţi, dragul meu prieten. Mi-aţi expus motivele. Pentru ambele dăţi când eram cât pe ce să-l elimin pe Souplier. Şi, de asemenea, când, pentru a-i face pe părinţi să se hotărască să-l lase la internat, aţi obţinut de la mine o micşorare a preţului de cazare, într-atât de mult voiaţi să-l aveţi în mână!

ABATELE: în mâna mea? în mâna colegiului, mi se pare. Dar asta nu contează prea mult. Insist, întrucât condiţiile s-au schimbat cu totul. Motivele mele sunt noi, pentru că situaţia este nouă.

SUPERIORUL: Vă cer imediat să nu mai insistaţi.

ABATELE: Ba da! Ba da! Insist! Să zicem că cer doar o amânare cu o lună a eliminării sale. O lună, Souplier fără Bricoule, şi vom vedea! Dacă mi se refuză asta, domnule Superior, înseamnă că se va face împotriva mea. Cer să mi se dea această şansă. „Bate şi ţi se va deschide." Bat, bat, şi îmi veţi deschide. Da, l-am ridicat la suprafaţă de zece ori pe puştiul acesta, când era gata să se scufunde, iar acum, când malul este foarte aproape, va trebui să-i dau drumul! Să-i dau drumul acum, când totul este încă posibil! „Experienţa Souplier a durat destul." Dar ce ştiţi dumneavoastră despre el? Cât timp i-aţi consacrat dumneavoastră? I-aţi acordat măcar de trei ori câte zece minute de un an de când este la noi?

SUPERIORUL: Vă rog! Avem aici cinci sute de copii.

ABATELE: Chiar şi când va fi în iad, ceva din mine îi va acorda disperat încredere. Cred în fiinţa umană, înţelegeţi? Cred în fiinţa umană! Iar cuvântul Evangheliei peste flacăra care este aproape moartă şi pe care totuşi este interzis să o stingem, cui să i-l aplicăm dacă nu lui? Şi cine a zis: „Fiul omului a venit să caute şi să-l mântuiască pe cel pierdut?" Pentru a salva un copil, este destul, uneori, să fie un om inteligent lângă el. Este o condiţie rareori obţinută. De aceea, când aceasta există, nu trebuie lăsată să treacă. Păcatul părăsirii sufletelor... Am păcătuit împotriva tuturor de multe ori în viaţa mea, dar nu voi greşi împotriva acestuia. Domnule Superior, la ce bun să ascund? Recunosc pur şi simplu şi, de este nevoie, cu umilinţă, că eliminarea acestui copil va fi cea mai mare durere din viaţa mea sacerdotală.

SUPERIORUL: Domnule de Pradts, vă urez să aveţi parte de alte dureri decât aceasta în viaţa dumneavoastră sacerdotală. Credeţi-mă, spuneţi prea multe. Înflăcărarea dumneavoastră este prea puternică: nu poate fi bună. Această solicitudine devoratoare... Văzându-vă cum vă agăţaţi de acest lucru, înţeleg că este nevoie să vă cer un alt sacrificiu. În ajunul Săptămânii Patimilor, trebuie oare să vă aduc aminte de rodnicia unei iubiri care se jertfeşte? Vă cer să renunţaţi complet la apostolatul de pe lângă acest băiat, în cazul în care vă gândiţi să-l urmăriţi după plecarea sa din colegiu.

ABATELE: Ce anume nu am făcut cum trebuie? E o pedeapsă?

SUPERIORUL: Este o precauţie.

ABATELE: A, precauţie! Să te supraveghezi atât de dur şi tot timpul... Să nu-i fi provocat niciodată un avânt de abandon, niciodată un cuvânt sau un gest puţin prea afectuos; să nu-i fi zis niciodată tu, *nic*i măcar atunci când era profund disperat ori înlăcrimat... Ba da, o singură dată.

SUPERIORUL: L-aţi tutuit o dată?

ABATELE: Dormeam. I-am zis *tu* în vis...

SUPERIORUL: Există în dumneavoastră un foc, dar nu cel despre care vorbeşte Sfântul Bernard, ci unul care arde, şi nu luminează.

ABATELE: O, Doamne! Aşadar, nu l-am luminat niciodată?

SUPERIORUL: în sfârşit! Iată în sfârşit numele lui Dumnezeu care nu vă venea niciodată pe buze.

ABATELE: Nu, n-o să mi-l luaţi cât încă mai este în viaţă! Numai moartea are dreptul să ne ia ceea ce iubim într-atât.

SUPERIORUL: Mă consideraţi crud, inuman, aşa cum, negreşit, m-a judecat şi Bricoule. Nu are nicio importanţă. Ceea ce contează este ca fiecare, aici, să-şi facă datoria. Adică şi dumneavoastră. Şi v-o veţi face.

ABATELE: Datoria mea se opreşte la porţile acestei instituţii. Cu ce drept îmi interziceţi binele pe care îl pot face în afara ei? Care este acel rău din mine de care trebuie ferit cu atâta tărie?

SUPERIORUL: I-aţi acordat atenţie abia în iunie trecut, când a făcut prima prostie. Aţi început să-l iubiţi când a început să greşească.

ABATELE: Am început să-l iubesc când l-am văzut în pericol. Ce altceva vreţi să spuneţi?

SUPERIORUL: Dacă nu pot obţine din gura dumneavoastră asigurarea că nu îl veţi mai vedea, mâine, când îi vor veni părinţii, le voi spune că, părăsind colegiul, el trebuie să rupă orice legătură nu numai cu toţi colegii, dar şi cu profesorii săi. Şi vă voi numi. Dacă e nevoie, voi face să fie trimis într-un colegiu din provincie. În această privinţă, voi fi inflexibil. Scutiţi-mă de aşa ceva. Dar în acelaşi timp credeţi-mă, dragă prietene, că mă mâhneşte profund necazul pe care vi-l fac şi Ii rog pe Dumnezeu să-l binecuvânteze.

ABATELE: Pentru o neînţelegere, aţi fărâmat ceea ce era mai bun în mine: cum să nu-mi fie greu? Ce mă mai interesează acum, ce îmi mai rămâne: pedagogia, rutina, ceea ce puteam pune cu zel pe drumul pe care l-am ales? Un singur lucru contează pe lumea aceasta: afecţiunea pe care o avem pentru o fiinţă – nu aceea pe care v-o poartă, ci aceea pe care o avem pentru ea. Existenţa acestei afecţiuni este cea care dă cel mai mult ideea despre ceea ce trebuie să fie cerul. Aveam o afecţiune pentru acest copil. Aţi distrus-o şi, într-un fel, aţi dezonorat-o. Şi era atât de curată! Ar trebui să vă pot ierta, fiindcă ştiu că aţi crezut că faceţi bine... Dar nu, nu pot.

SUPERIORUL: O să mă iertaţi cândva, la fel cum şi eu o să vă iert pentru ceea ce tocmai aţi spus împotriva mea.

ABATELE, *aruncând o privire scurtă spre sutană:* Iar eu pe cine voi iubi? Pe cine pot, aşadar, să iubesc? Dar pe el, cine îl va iubi? Ce se

va întâmpla cu el de acum încolo? Ştiaţi totuşi că era un sărman de copil. Că părinţii lui nu înseamnă nimic sau şi mai rău. E pierdut, iar eu îl pierd.

SUPERIORUL: Gândesc că nu i-aţi spus părerea dumneavoastră despre părinţii săi.

ABATELE: N... nu.

SUPERIORUL: Niciodată un copil nu trebuie ridicat împotriva părinţilor săi. Lupta ne este prea frumoasă.

ABATELE: Da, dar ai lui...! Din punct de vedere moral, să nu mai vorbim. Material... Timp de un an şi jumătate i-am fost şi mamă, şi tată. Când a venit aici cu un bagaj în care erau şosete găurite şi cămăşi descusute, cine s-a ocupat de repararea lor? Cine îi dădea uneori câţiva bani ca să-şi cumpere săpun sau un pieptene, când părinţii nu se gândeau la aşa ceva? Când slăbea, când îşi mai revenea, cine altcineva îl vedea, în afară de mine? Lângă el eram eu – şi Bricoule. Va rămâne şi fără unul, şi fără celălalt. Bricoule este singurul care l-a înţeles în această instituţie în care, de un an de zile nu aud decât lucruri rele despre el. Niciodată să nu-i dai unui copil impresia că este clasat pentru totdeauna drept un elev rău, un paria... Zăpăcit de pedepsele date de toţi profesorii, împins de ei la disperare – şi eu a trebuit uneori să-l pedepsesc excesiv, pentru a le arăta clar tuturor că nu îl favorizam –, am judecat că este creştinesc şi politic din partea instituţiei noastre să-i ofer un refugiu. L-am primit pentru că era cel mai oropsit dintre toţi copiii noştri – da, nu mi-e ruşine să o spun – cum nu am primit pe nimeni altul. Am Evanghelia de partea mea, se pare.

SUPERIORUL: Să lăsăm Evanghelia şi milostenia, care nu prea au ce căuta aici, şi să constatăm doar că, pe această pantă, aţi ajuns să vă îndepărtaţi de alţii, chiar de cei mai buni...

ABATELE: Să mă îndepărtez? El este cel care mi-a permis să-i suport. Cei pe care îi îndrumam aici, cei pe care îi voi îndruma pe viitor, toţi, susţinuţi de el.

SUPERIORUL: Iată nişte vorbe care nu sunt ale unui educator şi care nu sunt nici măcar ale unui preot. Nu ştiu dacă se poate reuşi o educaţie în afara cazurilor extraordinare, într-atât familia pune obstacole, de obicei, în jurul copilului celui mai binedispus. Dar lucrul de care are nevoie Souplier este supranaturalul autentic. Trebuie să recunoaşteţi că nu eraţi în măsură să-i daţi aşa ceva.

ABATELE: Dacă religia mea se pretează la reproşuri – şi este pentru a doua oară când mi-o spuneţi –, cum am

HENRY DE MONTHERLANT ajuns îndrumător aici? Cum de nu am fost avertizat şi mai mult?

SUPERIORUL: Va veni un moment când nu vă voi mai ascunde necazurile pe care mi le faceţi. Cel puţin, îi vorbeaţi vreun pic de Dumnezeu? Mă întreb.

ABATELE: Să zicem că aş fi putut să-i vorbesc mai des. Dacă nu am făcut-o este pentru că nu e menit ca mai târziu să aibă credinţă.

SUPERIORUL: Aţi rezolvat asta! Iar Bricoule?

ABATELE: Nu, nici Bricoule. Dar noi am amestecat religia cu pasiunile lor. Îşi vor aminti mereu de pasiunile lor, iar religia va rămâne odată cu ele. Cel puţin, o urmă de religie.

SUPERIORUL: O urmă! Cum mai trageţi totul de partea dumneavoastră! Doamne, este oare posibil să conduc o instituţie unde credinţa să fie o urmă, şi nu fundamentul a tot ce se face aici?

ABATELE: Necredinţa este pretutindeni. Sunteţi înşelat de faţadă. Nişte slujbe care pregătesc detaşamentele de mâine. Cursuri de instrucţie religioasă din care nu se reţin decât obiecţiile...

SUPERIORUL: Tăceţi! Ar fi... (Vo*cea solistului se înalţă.) Nu,* nu se poate. Cânţi aşa atunci când nu crezi? Glasurile lor îi înalţă.

ABATELE: Cel care cântă este Delsau. Iar despre acesta, tocmai, putem vorbi! Vreţi să vă spun tot ce ştiu despre el? Oh, frumuseţile de transparenţă şi glasurile serafice! Cu cât cântă mai răscolitor, cu atât spiritul lor este mai corupt, iar viaţa privată imposibilă.

SUPERIORUL: Nu este adevărat! Inventaţi, spuneţi orice, nu gândiţi ceea ce spuneţi.

ABATELE: Necredinţă nu numai la elevi, dar şi la profesori. Sau o aparenţă de credinţă.

SUPERIORUL: La profesori! Nu ştiu ce vă împinge... Sau, mai bine zis, ştiu: să sufăr şi eu, aşa-i? Prin urmare, m-am înşelat şi am fost înşelat. Şi acum mie îmi revine – ce ironie! – această reformă pe care o visase Bricoule, pe care i-am reproşat-o şi care a fost cauza eliminării sale, întrucât el se afla în remiză doar pentru a-l îndoctrina pe micuţ, dacă este să cred versiunea lui, şi o cred. Haideţi, domnule de Pradts, să terminăm cu treaba aceasta în care sunteţi prea implicat personal! Vă mai întreb pentru ultima oară: acceptaţi sacrificiul pe care eu îl consider necesar pentru dumneavoastră?

ABATELE: Mereu sacrificiu! Mereu să crezi că nu există generozitate decât acolo unde este sacrificiu! Am fost crescuţi în asemenea instituţii, acum îi creştem în ele pe alţii. Lucrul acesta îmi aminteşte o vorbă caraghioasă a micuţului Peyssonnel: „– L-am bătut pe Sfântul Ludovic de Gonzague. – L-aţi bătut...? – Am făcut mai multe sacrificii decât el”. Recordul sacrificiilor! Dar Cristos a zis, şi încă de două ori: „Eu vreau milă, iar nu sacrificiul”.

SUPERIORUL: De data aceasta vă interzic să continuaţi, când ceea ce avem mai de preţ pe lume, slujba noastră religioasă, este un sacrificiu! Serviciul nostru religios ne obligă să cerem multe

sacrificii. Ar trebui să consideraţi drept un semn de graţie divină obligaţia de a face unul. De altfel, dacă nu conceperi sacerdoţiul ca pe un perpetuu sacrificiu, iar religia noastră drept un eroism cotidian, atunci aţi făcut o greşeală venind printre noi. Haideţi, v-am pus o întrebare, răspundeţi!

ABATELE: Accept acest sacrificiu. Dar ce dovedeşte acceptarea?

SUPERIORUL: Într-adevăr, nu mare lucru dacă nu este din toată inima.

ABATELE: Accept, ce vreţi mai mult? Nu-l voi mai vedea niciodată pe Serge Souplier, ce doriţi mai mult? Ce îmi mai cereţi? Da, ghicesc, îmi veţi cere să nu-l mai văd pentru ultima oară. Ar fi „prea melodramatic", nu?

SUPERIORUL, *privindu-şi ceasul:* Ca şi Bricoule, şi pentru aceleaşi motive, Souplier tocmai a părăsit colegiul.

ABATELE: în timp ce dumneavoastră mă reţineaţi aici! Cum a primit el acest lucru? Ce v-a spus? A plâns?

SUPERIORUL: Mi-a zis: „Cred că nici aici nu mă va regreta nimeni. Am lăsat o amintire foarte urâtă peste tot pe unde am fost". I-am spus: „Ne laşi o amintire puternică, nu-i acelaşi lucru". Pentru dumneavoastră, amintirea care vă rămâne este a unui episod din viaţă la care vă puteţi gândi fără jenă. Prin sacrificarea lui, l-aţi purificat pe deplin.

ABATELE: Nu avea de ce să fie purificat. Şi apoi nu, nu, nicio amintire! Fotografiile acestea ale lui... (Ia *dintr-un sertar nişte fotografii, le rupe şi le aruncă la coş.) Pie*rdut pentru amintire, pierdut pentru suferinţă. Vreau ca acest băiat să nu mai existe pentru mine. Da, vă rog, vă implor, trimiteţi-l într-un colegiu din provincie. Să nu risc să-l întâlnesc vreodată la colţ de stradă.

SUPERIORUL: Văd aşadar pe deplin ce înseamnă un ataşament unde nu există Dumnezeu. E îngrozitor.

ABATELE: Nu, ceea ce este îngrozitor, în opinia dumneavoastră, este că se refuză suferinţa...

SUPERIORUL: Rolul meu nu este de a vă cauza ori de a vă scuti de suferinţă, ci de a vă obliga să o suportaţi creştineşte.

ABATELE: A, ştiu ce vă lipseşte. Aveţi, cred eu, un respect pentru smerenie, pentru naivitate, pentru un caracter prea personal. Însă nu aveţi respect pentru slăbiciunea umană.

SUPERIORUL: Mâine-dimineaţă, în singurătatea altarului, voi ţine o slujbă pentru slăbiciunea dumneavoastră particulară. Tresăriţi? Ce vă face să tresăriţi?

ABATELE: La altar nu există solitudine. Avem întotdeauna un copil cu noi. În plus, când ne tămâiază, ne plecăm în faţa lui. Şi conform Evangheliei, Cartea Evangheliei, Cartea înţelepciunii, e sprijinită pe fruntea sa.

SUPERIORUL: Acolo unde se află un copil, există şi solitudine, ştiţi bine. Duminică, în amvon, le voi cere copiilor să se roage pentru camarazii lor de care a trebuit să ne despărţim. Dacă aş putea, le-aş cere să se roage şi pentru dumneavoastră. I-aş cere mai ales lui Bricoule. *(Gest al abatelui.)* O, nu vă fie teamă, nu o voi face. Nimănui aici, nici elevilor, nici cadrelor didactice nu trebuie să le treacă prin minte că, în această problemă, a existat vreun dezacord între noi. Iar eu ar trebui să le cer copiilor să se roage şi pentru mine. Oare nu am a-mi reproşa că nu v-am pus niciodată în gardă împotriva acestei bogăţii a naturii dumneavoastră care v-a purtat către o preferinţă atât de puternică? N-ar fi trebuit să vă amintesc acel verset al Ecleziastului: „Vai de oraşul al cărui prinţ este un copil!” Mă gândesc că în vacanţa de vară v-ar prinde bine un moment de răgaz. Vom mai vorbi. Adesea, în ultimele săptămâni, când meditam seara târziu, în marea linişte a Postului Paştelui, vedeam luminată şi fereastra dumneavoastră. Era ultima luminată

împreună cu a mea, deasupra colegiului adormit. La ce, la cine vă gândeaţi? Mi se pare că acum ştiu. Iar eu, la ora aceea, mă gândeam la dumneavoastră. Amândoi ne gândeam la ceea ce ni se părea că se află cel mai mult în pericol. Numai că eu, eu mă rugam pentru dumneavoastră, cu o rugă pe care nu sunt sigur că veţi fi făcut-o vreodată pentru acest băiat.

ABATELE: Mă rugam în felul meu: şi tandreţea este o rugăciune. Dar dumneavoastră v-aţi rugat, fie şi numai o singură dată, pentru el?

SUPERIORUL: Domnule de Pradts, eu nu am de dat socoteală în legătură cu rugăciunile mele. Şi totuşi... acum că sunteţi în regulă cu Dumnezeu, cu fiecare dintre noi şi cu dumneavoastră înşivă, poate că a venit timpul să vă spun ceva despre mine. Am avut şi eu, la începutul sacerdoţiului, un devotament prea exigent pentru un suflet prea fragil, pe care l-am obosit. Mi s-a ordonat să-l încredinţez altora. Mi s-a părut un lucru foarte dur, dar am făcut-o. După şapte ani, bătrânul confesor care îl primise fiind mort, acest suflet a considerat a fi absolut normal să vină să-mi ceară sfatul. Vremurile se schimbaseră: l-am primit. Îl veţi regăsi cândva pe Serge Souplier.

ABATELE: Va fi prea târziu.

SUPERIORUL: „Prea târziu.” Ce vreţi să spuneţi? Oare n-am cunoscut la dumneavoastră decât porniri care nu sunt creştineşti? „Prea târziu!” Sufletele sunt lucruri atât de mari şi atât de preţioase, şi a trebuit să nu iubiţi decât pe unul doar din cauza învelişului său carnal care avea gentileţe şi graţie! Nu aţi iubit o persoană, ci aţi iubit un chip. Şi mărturisiţi asta! Dar dragostea noastră nu este iubire pentru chipuri, lucru pe care îl ştiţi foarte bine. Iubirea noastră este o altfel de iubire, domnule de Pradts, chiar pentru creatură. Când această iubire atinge un anumit grad

în absolut, prin intensitate, perenitate şi uitarea de sine, este atât de aproape de iubirea faţă de Dumnezeu, încât s-ar putea spune că aceasta a fost concepută doar în vederea ajungerii la Creator. Ştiu de ce pot spune asta. Vă urez să puteţi cunoaşte o astfel de iubire. Iar o astfel de iubire, înflorind, să vă poată duce până la cea din urmă şi extraordinară Iubire pe lângă care restul e nimic.

Superiorul se retrage până la uşă. Abatele de Pradts merge către masă, împinge violent scăunelul de rugăciune care se află în calea sa, cade în scaun, cu capul lăsat pe braţele puse pe masă timp în care, pentru ultima oară glasul copilului care cântă fraza – laitmotiv din Qui Lazarum resuscitasti – *se înalţă, rămâne sus şi apoi coboară. Superiorul, în picioare, nemişcat lângă uşă îl priveşte.*

Alban în faţa mamei sale

Alban se întoarse acasă într-un soi de hipnoză: *nu avea sentimente.* Încă de la prima privire aruncată spre mama sa, ştiu după figura ei că fusese avertizată. Ea îi întinse o scrisoare. Superiorul o anunţa pe doamna de Bricoule despre vizita pe care urma să i-o facă a doua zi la orele cinci (de data aceasta el era cel care impunea ora!): era vorba de fapte „neplăcute şi grave”. O asigura de „tristul său devotament”.

— Te-au dat afară?

— Da.

Alban îi spuse totul. Totul, mai puţin detaliile. Cel puţin trei detalii. Nu i-a spus un cuvânt pe care abatele de Pradts l-a repetat de două ori şi care se putea întoarce împotriva celui care îl rostise: „Să nu crezi că este vorba de gelozie”. Nu îi spuse nici că abatele, uitând vorbele pe care îi plăcea să le citeze – „Tot ceea ce-i excesiv

e fără valoare” –, îl făcuse golan şi imbecil. Nu-i spuse nici ordinul pe care i-l dăduse abatele – „Nu sufli un cuvânt mamei tale până nu se hotărăşte versiunea oficială” –, adică: o disimulare a minciunii. Pe de altă parte, în durerea sa, el nu se putea împiedica să nu încerce o oarecare plăcere, fiindcă îşi dădea seama că ceea ce se petrecea era cu adevărat interesant. Asista cu o vie curiozitate la spectacolul dezastrului său.

— N-ai înţeles niciodată nimic din povestea asta, zise doamna de Bricoule. De Pradts era gelos pe tine şi te-a lăsat să cazi pentru a avea un fapt care să-i permită eliminarea. Cel puţin, dacă ar fi luptat cu arme loiale...

— O, ştii, când eşti prins într-o pasiune!

— Ai grijă! Te supui unei porniri vanitoase luând mănuşi pentru a nu-i purta pică.

Alban ridică din umeri.

Doamna de Bricoule, în limbajul ei fără ocolişuri, se dezlănţuie împotriva preoţilor de la du Parc.

Alban asculta, scandalizat. Acest limbaj era obişnuit la doamna de Bricoule şi la mama ei atunci când vorbeau despre oamenii lor de afaceri, despre medicii lor, despre furnizori, chiar despre prieteni şi, mai cu seamă, la doamna de Bricoule atunci când vorbea despre bărbaţii pe care îi iubea. Mama doamnei de Bricoule, venerabila rentieră, căreia fiica îi atrăsese atenţia, într-o dimineaţă a uneia dintre „zilele” sale (de primire), că perdeluţele de la geam nu sunt foarte curate şi că vor trebui cumpărate grabnic altele, răspunse simplu: „Sunt destul de bune pentru porcii ăştia”. Dar despre preoţi! Chiar în aceste momente când, atât de clar, preoţii luau poziţie de inamici, iar mama sa de aliată, el rămânea

absolut de partea colegiului, fidel pactului nespus al Protecţiei, care voia ca acel colegiu – preoţi, elevi, profesori – să facă în orice împrejurare front împotriva familiei, contrar acelor copii martiri care, în faţa judecătorului, îşi apără cu îndârjire părinţii.

— A vrut să te facă să crezi că lui Souplier nu-i păsa că tu suferi şi să te desprindă de el. Ai fost tare prost promiţându-i că nu-l vei mai revedea pe acest băiat. Nemaifiind în colegiu, relaţiile tale cu el nu mai depindeau decât de permisiunea mea, şi ţi-aş fi dat-o. Iar dacă i-ar fi interzis să te mai vadă, aş fi chemat-o pe mama lui ca să-i deschid ochii asupra acestei probleme.

Îi răsucea cuţitul în rană. Îl împingea către Serge, aşa cum, la un moment dat, de Pradts şi superiorul îl împinseseră către Serge. Era într-atât de furioasă, încât prefera să-şi ştie fiul prieten cu Souplier, văzându-l despărţindu-se pentru a-şi ţine cuvântul dat unuia dintre preoţii de la du Parc. Şi apoi, Souplier devenise liantul aproape indispensabil între el şi ea. Însă Alban rămânea foarte ferm pe această poziţie: fie că era un element subversiv pentru colegiu sau că încerca să-l reformeze, rămânea mereu un element turbulent, iar superiorul îşi îndeplinise rolul pe care îl avea, eliminându-l. Nu exista niciun mijloc de a-l scoate din asta, şi toate eforturile doamnei de Bricoule de a-l face să-şi deteste preoţii erau zadarnice.

Şcoala du Parc ameninţată

Brusc, ea sări:

— Uite, spre exemplu, există unul pe care îl voi chema. Ah, dacă eram bărbat! Şi dacă nu eram bolnavă! Fiindcă va fi o anchetă de făcut. Colegiul acesta ar trebui, cu siguranţă, să fie supravegheat de cei de sus.

Alban tremură. Era atât de neliniştit încât îşi trecu limba peste buze, într-atât i se uscaseră dintr-odată. Gura îi rămase deschisă. Ceea ce vedea în faţa ochilor nu era firava aristocrată, ci o femeie transfigurată de dorinţa de a face rău, o *fitilistă* care voia să muşte şi să nu mai dea drumul, care presimţea cu o bucurie ameţitoare drama aşa cum adulmeci sângele. Cu gestul instinctiv al toreadorului, îşi puse capa între taur şi şeful său aflat în pericol.

— Nu crede tot ce ţi-am spus despre du Parc. Exageram, din romantism, ca să ne dăm interesanţi... Voiam să fac din colegiu Roma lui Nero. Adesea era literatură...

Dezvoltă această teză. Ar fi spus orice. Un singur lucru voia: să-i protejeze pe abatele de Pradts, pe superior, pe preoţi, întregul colegiu. Să-i protejeze cu orice preţ. Era o reţea făcută din mii de fire diverse care îi legau pe unii de alţii. O dată în plus, legătura de „colegialitate” – precum în Evul Mediu legătura de vasalitate – era mai puternică decât legătura de familie.

Urcă în camera sa. Nu plânse. Souplier era pierdut. Colegiul era pierdut. Bacul era, fără îndoială, ratat (toate astea se petreceau cu trei luni înainte de examen!) Totul era făcut praf şi pulbere. Şi pentru ce? Pentru ce? Ce făcuse?

Dat fiind că în fiecare dimineaţă era grăbit, îşi făcea exerciţiile cu extensorul după-amiaza, când se întorcea de la colegiu. Dar nu mai avea niciun pic de vlagă şi trebui să renunţe.

Înainte de cină, merse, pentru „urări” şi ca să-şi ia adio, la văduva Chapelle, o femeie bătrână sărmană şi infirmă, care îi fusese repartizată de Conferinţa Saint-Vincent-de-Paul a colegiului. Nefericirea consolă o nefericire sau măcar se strădui.

La cină, doamna de Bricoule zise că Alban va lua lecţii particulare până la bacalaureat. Avu o idee caritabilă: „Imediat după bac, îţi dau voie să mergi din nou în Spania”. Părerea ei era

că, întrucât se dovedise că fusese eliminat mai mult de lectura notelor decât de scrisoarea superiorului, nu mai trebuia să meargă, a doua zi, la colegiu. Alban fu însă de altă părere. Nu i se făcuse nicio notificare oficială în privinţa eliminării. Mâine-dimineaţă va merge la du Parc, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Hotărârea aceasta era luată nu dintr-un alt motiv decât pentru că ţinea de curaj (încă o dată!). Era exact reflexul unui matador care tocmai fusese doborât, călcat, rănit şi care se ridică şi aleargă spre animal, chiar fără a şti ce va face.

Alban lichidat fără gălăgie

A doua zi, calculă în aşa fel încât să ajungă exact la timp, spre a evita orice conversaţie, îşi luă cărţile din sala de studiu, apoi se amestecă printre colegii care mergeau la clase: totul cu graba cuiva care soseşte aproape în întârziere. Dar în sfârşit era acolo, şi totuşi privirile *nu erau aţintite asupra lui* – nici măcar una singură. Devenise invizibil sau mai degrabă *nu exista.* În ajun, ca urmare a faptului că nu i s-a pronunţat numele la citirea notelor, deja nu mai exista, asemenea acelor oameni cărora inamicul victorios pune să li se deterioreze cu ciocanul numele de pe monumente. Azi, el nu mai exista prin priviri. Cu toate acestea, era mulţumit: un sălbatic şi foarte copilăros „Singur împotriva tuturor...!” se năştea în mintea lui. În acel moment, supraveghetorul diviziunii sale, domnul Habert, îi făcu semn cu degetul să iasă din rând. În timp ce restul elevilor urcau scara, el merse la domnul Habert, un om mărunt, slab şi cu ochelari, având o expresie ipocrită, care îi spuse cu un aer dulceag şi jenat:

— De Bricoule, cred că ar fi preferabil să nu mergi la clasă.

— De ce?

— Nu înţelegi? Doar ştii bine care este situaţia dumitale.

— Nu.

— Ştii foarte bine că nu mai faci parte din colegiu. Am sarcina să te ajut să-ţi strângi lucrurile din pupitru. Apoi te poţi întoarce acasă. Am nişte sfoară şi vom lega împreună cărţile. Cred că vei putea lua totul odată. Ar fi mai bine să nu te mai întorci.

Alban văzu că domnul Habert avea în mână nişte sfoară; era laţul pe care trebuie să-l fi ţinut odinioară cei care duceau la îndeplinire muncile sinistre.

— Acţionaţi din ordinul direcţiunii?

— Bineînţeles.

Câteva minute mai târziu, cu braţele pline de cărţi – a fost un moment ridicol, de mai multe ori cărţile căzuseră –, el trecea pentru ultima oară pragul de la Notre-Dame du Parc. Iar apa care îl înghiţise îşi refăcea suprafaţa liniştită.

Dar mai fusese un moment. Cel în care, fiind atât de stânjenit de cărţi, le aşezase, cât să mai respire un pic, pe una dintre băncile din holul de la intrare. Şi, dintr-odată, micuţul Thevenot, unul dintr-a cincea, de doisprezece ani, trecuse şi, în trecere, îi luase şi-i strânsese mâna cu un „Bună, Bricoule”, fără să se oprească, şi dispăruse. Bricoule nu-l cunoştea pe acest Thevenot şi fusese surprins. Aşa părăsise pentru totdeauna acea instituţie atât de dragă, fără a spune vreun cuvânt de rămas-bun nici lui Souplier, nici camarazilor săi, nici profesorilor şi nici preoţilor. Dar era acest băiat mic necunoscut, care îi strânsese mâna rapid, fără vreun motiv aparent, de nu cumva poate pentru ca această sumbră ruptură să fie luminată, în pofida a orice, de un licăr de amabilitate umană.

Ce era această „zonă bogată şi tristă unde ne înţelegem prin jumătăţi de cuvinte” evocată de domnul de Pradts în faţa lui

Alban? Nimic altceva decât zona prieteniilor mai aparte? Sau poate zona extrem de rafinată unde se găsesc cele patru principale personaje ale acestei povestiri (ei, da, inclusiv Souplier): împărăţia a cărei cheie o au şi unde nimeni nu va intra după ei?

Da, ei „se înţeleg prin jumătăţi de cuvinte”: Alban cere să i se spovedească preotului care a făcut un scandal pe numele său, mai apoi îi va lua apărarea după ce preotul îl va fi batjocorit bine; abatele îl ridică pe micul adversar pe care îl doborâse; superiorul îl menţine pe abate în postul său de încredere din colegiu; nu îl elimină pe Souplier fără a-l onora cu un compliment foarte flatant: „Nu ne laşi o amintire urâtă, ci una puternică” (mereu nuanţele). Cei patru protagonişti sunt oameni de bună companie: inteligenţa şi virtuţile sufleteşti: fiecare dovedeşte că le deţine şi le mărturiseşte prin ceilalţi trei (ceea ce nu împiedică întru nimic atrocităţile mascate, cel puţin din partea adulţilor). Bună companie? Oare nu-i altceva, sau este vârful extrem al bunei companii? Există la du Parc un climat de extravaganţă care aminteşte extravaganţa eroică a cavalerismului persan, japonez şi creştin.

Dar iată-i pe preoţi la doamna de Bricoule. Climatul se va schimba.

Discuţia doamnei de Bricoule cu superiorul

Pentru motive uşor de ghicit, superiorul nu avea, în privinţa băieţilor – şi mai ales a unora dintre ei –, cunoaşterea pătrunzătoare pe care o deţinea abatele de Pradts. Cunoaşterea pe care o avea el despre fiecare dintre ei era oarecum sumară şi aproximativă. Despre Alban ar fi putut spune: „Un băiat capabil la şaisprezece ani de un asemenea gest de abnegaţie va fi mai târziu

un bărbat”. Dar nu era aşa. Alban îi aducea superiorului în memorie o mulţime de amintiri neplăcute: 1. Întotdeauna fusese la colegiu prea independent şi prea important; 2. Fusese eminenţa cenuşie a genului rău; 3. Fusese cauza izbucnirii domnului de Pradts; 4. Se făcuse cenzorul colegiului, al cărui perturbator fusese; 5. Pe deasupra, avea scrisoarea privind „lucrurile ciudate” care s-ar fi petrecut la şedinţa Ligii Aeriene, scrisoare de turnător josnic, scrisoare inadmisibilă (rolul tulbure şi marile aere în acelaşi timp. Era prea mult!). Pentru actul de a le spune părinţilor sau profesorilor adevărul, băieţii inventaseră cuvântul „a ciripi”; uneori, profesorii reiau cuvântul şi, în consecinţă, se pare, trebuie să reia şi sentimentul care l-a inspirat. Acea scrisoare fatală a lui Alban, scrisă dintr-o atât de bună pornire şi la sfatul mamei sale, se întorcea acum împotriva lui. Lucru de necrezut, dar care *exista,* Pradeau îi reproşa acelaşi lucru pe care i-l reproşau şi ceilalţi, adică acela de a fi vrut să-i facă pe alţii şi pe el însuşi mai buni; 6. Pentru a încheia, comisese un delict caracterizat, după capetele multiple de acuzare, în episodul cu remiza. La toate acestea se adăuga sentimentul confuz că lumea nu se purtase prea bine cu el, purtându-i pică pentru această remuşcare. Aşadar, superiorul sosise la doamna de Bricoule cu intenţia foarte clară de a fi *cantabil, ferm* şi *concis: Sermo cum mulieribus rarus, brevis et austerus* (Conciliul de la Trento). Convorbirea-cu-părinţii-unui-elev-dat-afară era o ceremonie rituală. Într-o asemenea situaţie trebuiau neapărat evitate atacurile bine cunoscute împotriva colegiului şi, o dată în plus, melodramaticul.

Cvasimpatia şi mila pe care le încerca pentru Alban erau adevărate; ele se văzuseră în discuţia avută cu de Pradts, pe care am redat-o. Dar situaţia deveni încordată încă de la prima frază a doamnei de Bricoule. Şi iată cum. Doamna de Bricoule îşi jurase că

nu va merge prea departe, că nu va spune cuvântul ireparabil. Spre exemplu, nu va spune: „Aşadar, v-aţi atins scopul!” Acuzaţia era prea gravă. Dar abia intrase superiorul, că ea fu atrasă ca de o prăpastie chiar de fraza pe care era hotărâtă să nu o zică, şi tocmai pe aceea o spusese încă de la început, după cuvintele de politeţe schimbate între ei:

— Aşadar, domnule Abate, aţi ajuns la ceea ce doreaţi!

— Ce voiam, doamnă? Să fac din Alban un creştin. Trebuie să recunosc că nu am găsit un teren prea pregătit.

„De ce continuă să-i spună Alban? se gândea doamna de Bricoule, care detesta familiaritatea. Fie, mă rog, atunci când făcea parte din colegiu... Dar după ce l-a dat afară!”

— Nu cred că exemplele pe care le-a găsit la du Pare să fi fost de natură a pregăti acest teren.

— Ştiu că întotdeauna aţi gândit mult de rău despre Notre-Dame de... Atunci, de ce îl lăsaţi aici?

Speram că spiritul colegiului se va schimba.

— Graţie fiului dumneavoastră! însemna să-i cereţi ceea ce el nu poate da.

Asta îi stătea lui în gât: băiatul care voia să le dea lor lecţii, mama aceasta care deja, în vacanţa de Revelion, vrusese să le dea lecţii. Cele câteva replici fuseseră de ajuns pentru ca superiorul să nu mai aibă decât un singur gând: găsirea unui pretext spre a se retrage cât mai grabnic posibil.

Pentru doamna de Bricoule, Alban era unic. Iubirea şi vanitatea sa conlucrau ca să-l facă unic. În plus, cu cât se vorbea mai rău despre el, cu atât îl iubea mai mult. Pentru superior, el nu era decât unul printre ceilalţi, cu unele merite, dar pe termen lung, îngrozitor. Iar această femeie nu era, în fond, decât o mamă între atâtea altele: un *părinte,* adică ceva *nu prea important.* Domnul de

Pradts detesta tagma părinţilor cu o animozitate geloasă care îi venea din rărunchi. Familii, vă urăsc! Domnul de la Halle se mulţumea să dispreţuiască aproape inconştient, chiar fără a avea nevoie să-şi amintească de faptul că Isus vorbise despre mama sa într-un mod îngrozitor. „Sufletele”, aceştia erau băieţii – *da mihi animas* –, preoţii, câţiva bărbaţi, foarte puţini; ceata femeilor rămânea într-o zonă secundară, inferioară, un fel de limb: tocmai din aceeaşi stare de spirit la biserica din Auteuil, dacă cinci sau şase femei aşteptau să se mărturisească, era pus să treacă înaintea lor un bărbat sau vreun terchea-berchea care se prezenta ultimul. Oare trebuie spus „femeile”? Limbul era lumea. Mondenii vor să-l uite, însă Isus nu a încetat să blesteme lumea. S-ar umple pagini întregi de i s-ar transcrie blestemele. Pentru superior existau băieţii, care îl interesau de la zece la douăzeci de ani, apoi aceştia deveneau soldaţi (avea oroare de armată), alergau după fuste, se logodeau, se căsătoreau, ajungeau persoane importante. Erau lumea, adică ceea ce afurisea Isus. Nimic nu putea face ca superiorul să nu împartă societatea în două grupuri: băieţii între zece şi douăzeci de ani şi ecleziaştii, pe urmă restul. „Între preot şi un om onest oarecare trebuie să existe tot atâta diferenţă ca între cer şi pământ.”[33] Oricât de exact era el în îndeplinirea îndatoririlor serviciului său cu toţii fără vreo deosebire, numai pentru aceste grupuri avea cu adevărat afecţiune şi stimă. Pe abatele de Pradts însă nu-l interesau decât băieţii între doisprezece şi cincisprezece ani, lucru care făcea ca aceşti doi oameni să aibă interese parţial identice, deşi, mai profund, erau cu totul diferiţi – cel puţin în două puncte – în privinţa esenţialului.

[33] Papa Pius al X-lea. Exortaţia *Hoermt animo,* alineatul 14

Conversaţia devie o clipă spre Serge. Superiorul îi aduse la cunoştinţă doamnei de Bricoule că acesta era eliminat şi că familia urma să-l înscrie la un liceu.

— Neîndoielnic, dumneavoastră aveţi motive să vă debarasaţi de acest băiat. Dar îmi alungaţi fiul pentru o comportare pe care o cunoşteaţi şi aprobaţi de câteva luni!

— Nu am aprobat niciodată să se dea întâlniri echivoce într-o încăpere a cărei cheie o aveau pentru motive de serviciu. Noi numim aceasta abuz de încredere. Iar când spui că ai venit în remiză pentru a face socotelile privind ciocolata, când de fapt aici ai venit ca să întâlneşti un băiat mai mic, noi numim aceasta o minciună.

— Fiul meu nu a comis niciodată un abuz de încredere şi nu este un mincinos!

Răspunsul – abia audibil şi chiar mai mult decât atât – îl supără pe superior, care simţi dincolo de el o întreagă literatură fanfaronardă: „Un Bricoule nu este un trădător!" etc... Superiorul era omul iubirii lui Dumnezeu, iar pentru el, se ştie, iubirea lui Dumnezeu nu este o iubire de dreapta. În timp ce abatele de Pradts era deghizat în om de stânga prin metodă, domnul de la Halle, în pofida numelui său comportând curenţi de aer, era om de stânga cu adevărat, cu o antipatie instinctivă pentru tot ce mirosea a condiţie (de câte ori nu i-a spus interlocutorului său: „Ştiţi, în ciuda particulei de, *nu* sunt nobil!"). De acum, pentru el totul se reducea la o pagină ce trebuia întoarsă cât mai repede; un înecat de la care nu se aştepta nimic, cu excepţia revenirii la suprafaţă.

Cu figura umflată, cu ochii strânşi de uimire, doamna de Bricoule, întinzând mâna spre sonerie, zise:

— Am să-l chem pe băiat şi îi veţi spune că a comis un abuz de încredere.

Superiorul, foarte mulţumit de acest gest, se ridică. Oricum, avea oroare de mania părinţilor de a se constitui ca terţă persoană atunci când el vorbea cu copiii lor. Aşadar, ce fenomen este acela care face ca frazele spuse de un copil unui străin să fie lipsite de vlagă atunci când le rosteşte în faţa unuia din părinţi? Sunt aceleaşi fraze care te-ar izbi dacă le-ai spune doar în faţa ta singur, şi acum iată-le ca moarte, pentru că... în plus, mai este şi fiul care îşi priveşte mama, ca să ştie ce anume trebuie să răspundă unui terţ... Copilul era redus ca dimensiune de către părinţi exact cum bărbatul era micşorat de femeia sa[34]. Dincolo de aceasta, mai era şi faptul că superiorul, la fel ca şi abatele de Pradts, nu se simţea la locul lui printre adulţi, mai ales femei.

— Nu, doamnă, nu-l chemaţi. Încă nu este stăpân pe cele ce spune. Având şi sprijinul dumneavoastră, va fi încă şi mai puţin. Nu cred că aţi dori să aveţi parte de un moment neplăcut. Nu am de ce să-l văd pe fiul dumneavoastră. Domnul de Pradts i-a spus ceea ce aveam noi să-i spunem. Îi veţi spune ceea ce v-am spus.

— Aşadar, refuzaţi să-l vedeţi! Nici măcar îndrumătorul de diviziune nu i-a vorbit de când s-a produs incidentul: e culmea! V-aţi întâlnit cu el când intraţi la abatele de Pradts şi nu i-aţi spus niciun cuvânt. Aţi pus să fie condus la poartă de un supraveghetor, şi încă repede: „Hai, gata! Nu mai trebuie să vedeţi pe nimeni!” Nu aveţi nici măcar curajul să-l priviţi în faţă. Vă e teamă de el. Doamna de Bricoule se înroşise. Ochii i se tiviră cu lacrimi. Avea dreptul să se explice în faţa unui cunoscător: dumneavoastră sau

[34] „Bărbatul renunţă la mult din demnitatea sa în ziua când se prinde la braţul unei femei.“ Ozanam, *Scrisori,* 1.1, p. 292. Ozanam, fondatorul Conferinţei Saint-Vincent-de-Paul, era, după cum am văzut, unul dintre autorii de căpătâi ai superiorului. (n.a.)

îndrumătorul. Însă nu a vorbit decât cu abatele de Pradts, care nu este îndrumătorul lui şi nu are nici măcar cât negru sub unghie de-a face cu povestea aceasta.

— Doamnă, nu voi permite...

Dar notele sale? Să le treceţi sub tăcere în sala de studiu pentru ca umilirea să fie cât se poate de răsunătoare! Cât rafinament în răutate! Şi să-l eliminaţi cu trei luni înainte de bacalaureat, cu riscul de a-l face să eşueze. Şi să-l daţi afară cu o săptămână înainte de vacanţa de Paşte, când era atât de simplu să nu se mai întoarcă la reînceperea cursurilor. Problema s-ar fi rezolvat uşor şi în mod decent. Însă abatele de Pradts a vrut scandalul, iar dumneavoastră voiaţi sifonarea lui în public. Oare i se aplică un asemenea şoc unui băiat de vârsta lui şi despre care mi-aţi spus chiar aici că era „fruntea colegiului"? Modul în care aţi acţionat nu poate fi calificat.

— Doamnă, cuvintele elevilor eliminaţi şi ale părinţilor elevilor eliminaţi nu au niciun fel de importanţă. Nu ating pe nimeni. Respectele mele!

Când domnul Pradeau de la Halle se despărţea de părinţii unui elev eliminat, sfârşea de obicei prin clasica: „Mă voi ruga pentru el". El chiar se rugase pentru Alban în seara când i se hotărâse eliminarea. Însă în faţa atitudinii mamei sale, această formulă de politeţe pălea.

Se îndreptă spre uşă. Doamna de Bricoule sună pentru a fi condus.

Superiorul ar fi acţionat cu totul altfel, desigur, dacă doamna de Bricoule ar fi fost o persoană puternică. Însă lui nu-i era greu să o simtă abandonată şi inofensivă. Alban, în momentul eliminării, făcuse prima cunoştinţă cu viaţa în societate. Contezi sau nu. El nu conta. Cât despre doamna de Bricoule, ea uitase ceea ce nu trebuie

uitat nicicând: că trebuie să fii de temut şi aşa să rămâi până la sfârşitul vieţii. Şi chiar mai apoi.

Doamna de Bricoule dă liber unor noi fantome

Când doamna de Bricoule îi spusese fiului ei că îl va chema pe abatele de Pradts, era o zi de marţi. Tot marţi pronunţase cuvintele „cei de sus” şi îi scrisese abatelui pentru a-l ruga să vină joi. De marţi până joi, Alban trăi inhibat de durere şi fiică: durerea care îi fusese transmisă de către învăţătorii săi, iar frica pe care i-o transmisese mama. Adevărul este că niciodată nu avusese vreo durere comparabilă cu cea cauzată de despărţirea de Serge. Cât priveşte frica, desigur fusese cuprins de câte o teamă vecină cu panica, în orele de dinaintea intrării în arenă, dar de data aceasta era altceva, era ceva, dacă se poate spune, o frică sfântă, era *teama cea bună.* Ceea ce descoperea acum era frica socială, teama pe care o are omul faţă de fratele său omul. Şi tocmai pe aceasta i-o revela mama sa. Maică-sa dădea drumul şi arunca spre el, copil, spectrele, larvele şi duhurile morţilor care îngheaţă viaţa adulţilor.

Era într-atât de emoţionat încât, mergând, călca greşit, se izbea de mobile sau de tocurile uşilor ca un om beat. Atunci rămânea pe pat, cu gura amară, cu limba albă, obrajii fierbinţi, degetele reci, mergând din când în când să bea apă din cană sau să facă pipi, un pipi alb ca apa aceea. La fel de neputincios ca a se gândi la ceva, era incapabil să mănânce la masă. Voise să-şi facă temele. Avea scrisul tremurat. În final, anxietatea îi devora chiar şi durerea. I se întâmplă să-şi împreuneze mâinile, într-una dintre acele licăriri de pietate dubioasă care îl cuprindea uneori. I se întâmplă, vorbindu-i mamei, să încurce cuvintele, să aibă un glas atât de scăzut de teamă încât ea să-i zică: „Ţi se duce glasul?” Abia înţelegea ce

spune. Nu se punea problema fumatului. Încercase o ţigară care era, totuşi, din tutun blond. I se stinsese de trei ori; nu putea „să tragă”.

Colegiul era ce era, dar numai pe un anumit plan. Doamna de Bricoule, cu un singur cuvânt, îl făcuse să treacă pe un plan sordid şi înspăimântător. Oricât s-a străduit „să fie în ton”, ea nu a putut niciodată să se mişte decât pe un alt plan decât al colegiului un plan mai vulgar şi mai grosolan. Ea fusese aceea care, prin insinuări, îi dăduse lui Alban ideea unui *act* cu Serge – cel de la Frontonul Basc –, act la care el nu se gândea, drept care nu avea dorinţă. Ea fusese aceea care începuse seria spargerilor. Ea îi arătase fiului, pentru prima dată în viaţa lui, acea figură de neînchipuit şi îngrozitoare a unei „iubiri” în care îi doreşti ceva rău celui pe care îl „iubeşti”. Ea aruncase la întâmplare tot felul de prostii medicale, chiar medico-legale, pe care tocmai le scosese cu o zi înainte din dicţionarul ei de medicină, în imaginaţia acestui băieţandru, tulburându-i-o în pofida bunului-simţ. Ea pronunţase expresia neliniştitoare „cei de sus”. Ce era acest „sus”? Ecleziastic? Civil? Există multe „susuri”. Ea era cu bănuielile insultătoare. Ea era cu ura faţă de preoţi. Era ceva îngrozitor această mamă care, cu toată dragostea ei maternă, cu întreaga ei onestitate, cu toată vioiciunea ei de spirit, toată „educaţia” ei, nu intră aproape niciodată în viaţa fiului ei decât pentru a-l înjosi ori a-l zăpăci. Dar de unde! Era greşeala ei, ori doar adulţii, indiferent ce-ar face ei, nu fac niciodată altceva decât să le strice adolescenţa şi copilăria?

Marţi şi miercuri, Alban avu, spre seară, 38 cu 4 şi 38 cu 2, de care nu spuse nimic (pe vremea aceea, în *familiile noastre,* din pudoare, termometrul se punea sub braţ). Miercuri îşi primise prin poştă ultimele teme pe care profesorii nu avuseseră timp să i le dea corectate. Erau cele de istorie şi franceză. 7/20 şi 9/20...! Note pe

care nici măcar o singură dată nu le avusese în viaţa lui de şcolar. Iar pe lucrarea de franceză, ce aprecieri! „Proastă lucrare. Stilul dumitale înflorit este deplasat pentru acest subiect, iar imaginile căutate, pe care pari a le aprecia mult, denotă doar prostul gust.” Şi nici tonul acesta nu fusese vreodată folosit pentru el. Ce îndelungată vendetă refulată ţâşnea acum, când nu mai era menajat! Şi tot pentru prima dată, Alban descoperea că sentimentul său în faţa josniciei era de stupefacţie.

Joi dimineaţă, îi telefonă abatelui de Pradts dintr-o cabină de la poştă. (Familia Bricoule nu avea telefon, invenţie prea republicană.)

— Domnule abate, mama este foarte pornită împotriva dumneavoastră. Îmi permit să vă reamintesc principiul dumneavoastră, acela de a nu amesteca familia cu colegiul.

Urmă un moment de tăcere, însă lui i se păru că la celălalt capăt al firului se auzea o respiraţie grea. Un suflu amplificat de emoţie. Alban chemă din nou: „Alo!” Vocea abatelui, foarte controlată, zise:

— Acesta este un principiu general de educaţie. O experienţă îndelungată ne-a dovedit temeinicia lui. Îl urmăm în toate cazurile, fără deosebire între ele. De altfel nu are nimic deranjant pentru familii. Iar noi nu cerem nimic mai mult decât să fim priviţi cu aceeaşi reciprocitate.

După aceste fraze alese, urmară câteva cuvinte banale despre modul în care Alban îşi va urma studiile, apoi se salutară politicos, iar abatele închise destul de repede. Alban devenise clar preşul pe care toţi îşi şterg picioarele.

Nu se poate! Luă istoria romană, Suetonius, Sallustius, căutându-i pe acei romani care fuseseră daţi afară pentru vreo

faptă. Dumnezeu ştie că aşa ceva există, însă bineînţeles că nu găsi. Aşa este întotdeauna când cauţi.

Superiorul îl sfătuise pe domnul de Pradts să renunţe la vizita pe care urma să i-o facă doamnei de Bricoule, reproducându-i câteva dintre vorbele acesteia. Însă domnul de Pradts, vânător rasat, era obişnuit cu curajul, şi apoi îi plăcea jocul. Nu renunţă şi merse la ea în pas vioi.

Întâlnirea ei cu domnul de Pradts

Doamna de Bricoule, întinsă pe şezlong, îi vorbi la început cu o oarecare jenă: clipit de pleoape şi încreţit de nas. Ea expuse din nou argumentele cunoscute: un elev atât de strălucit, o prietenie care era bine văzută de direcţiune etc... El, tăcut, o lăsa să-şi epuizeze forţele. O privea în ochi, fără dificultate, iar ea, nu, atât din adversitatea sufletească, cât şi din cauza jenei pe care o simţea. Fie şi numai din acest detaliu s-ar fi putut ghici finalul luptei. Poate şi din faptul că el stătea jos, drept, iar ea întinsă deja pe spate ca un animal răsturnat gata să-şi dea duhul. Ea, sclipind de inele şi de tot felul de flecuşteţe aflate pe rochia de casă, crustaceu de pe o tejghea, pe jumătate mort, dar care încă mai zvâcnea. El îmbrăcat în negru, cu mănuşi negre, totul fără strălucire şi tocmai de aceea cu atât mai teribil.

Ea tăcu. Atunci el reduse totul la o chestiune concretă: „Au existat o serie de fapte, însoţite de scandal”. În trecere, mai spuse despre Alban că „ignoranţa lui întru cele religioase era, trebuie spus, fără egal într-un colegiu ca al nostru”, ceea ce nu era rău pentru un ateu.

— Dar, mă rog, domnule Abate, în fond ce s-a întâmplat atât de grav?

— De obicei, doamnă, mamele elevilor noştri, când li se aduce la cunoştinţă o poveste de genul acesta, au o tresărire...

— Eu nu sunt surprinsă, întrucât îmi cunosc băiatul. Este incapabil de ceva rău în genul acesta.

— Şi totuşi, doamnă, acum câteva luni... Şi-a recunoscut faptele.

— Ştiu, domnule Abate, sunt la curent. Dar dacă în decembrie au existat nişte „fapte”, după cum spuneţi, acestea încetaseră. Şi adaug că Alban nu le-ar fi comis dacă nu ar fi fost la du Parc. La Maucornet, prieteniile particulare erau strict interzise şi nu existau. La du Parc...

Superiorul îşi scurtase într-atât de mult vizita din ziua precedentă, încât doamna de Bricoule, după ce el plecase, îşi dăduse seama că nu-i spusese nimic din ceea ce voia să-i spună. De data aceasta, goli ce avea pe suflet. Acum îl privea pe bărbat în ochi, concentrându-şi toată forţa, ca ochii ei să nu-l ocolească. De câte ori nu se pornise abatele împotriva mamelor, doar din cauza naivităţii lor! De data aceasta, era enervat împotriva acesteia, pentru că nu era naivă.

Abatele de Pradts profită de afirmaţiile făcute de doamna de Bricoule, poate pentru a treia oară, că „era la curent cu totul”, ca să o întrerupă şi să-i repete aceleaşi lucruri ca şi superiorul. În povestea aceasta, toată lumea spunea câte ceva. Lucru inevitabil.

— Doamnă, dacă eraţi la curent, de ce nu v-aţi retras fiul de la un colegiu atât de malefic? De ce aşteptaţi să ne acuzaţi că noi îl eliminăm, şi îl eliminăm tocmai pentru că felul lui de a fi era cel pe care îl condamnaţi?

Mai întâi, doamna de Bricoule nu răspunse. Şi într-adevăr, ce să zică? Era acuzată chiar de ceea ce îl acuza ea pe preot, lucru pentru

care era vinovată tot atât cât şi el. Şi unul, şi celălalt conlucraseră. Atât unul, cât şi celălalt îl lăsaseră pe Alban în legea lui. Ieşi din încurcătură doar minţind.

— De-abia de câteva zile ştiu de la Alban fondul problemei. În schimb, am fost mereu la curent cu ce se petrece cu băieţelul acela, Souplier, şi cu interesul pe care i-l purtaţi.

Abatele nu schiţă niciun gest. Disimularea devenise la el o a doua natură, ca la copii. Cu aerul cel mai degajat din lume – şi cu acelaşi ton folosit cu trei luni mai înainte, când îi spusese lui Alban: „Souplier? Mă ocup eu de el, fiindcă e din diviziunea mea, şi gata” , răspunse:

Datoria noastră apostolică ne porunceşte să ne aplecăm mai cu seamă asupra cazurilor disperate. Acesta era unul dintre ele. Şi apoi, pierdem unul, dar regăsim zece.

Expediind în cuvinte obiectul atâtor alarme, abatele, la fel ca şi superiorul în ajun, începu să apere colegiul, fără ca doamna de Bricoule să aibă îndrăzneala de a continua. Îşi imagina clar tot ce ar fi putut spune, dar nu se imagina spunându-le.

Apărarea colegiului de către abatele de Pradts

În timp ce el dezvolta subiectul, doamna de Bricoule îşi dădu seama că îi lucea nasul. Lucirea aceasta care i se producea la nas era una dintre grijile contesei. Mai întâi o stingea ştergându-se cu o foiţă de ţigară, apoi îşi pudra nasul. În faţa abatelui, nu îndrăzni să folosească foiţa de ţigară, însă îşi pudră nasul fără ruşine, cu pudra Rêve de Mignon. În acelaşi timp, observă în oglinjoara pudrierei cele două riduri ce coborau de la nas şi, cu degetul mare şi mijlociul, le întinse. Nu putuse rezista. Pe urmă şterse veselă pudra care, ca de obicei, îi căzuse pe jabou. Domnul de Pradts văzu cele

trei gesturi şi fu cuprins de dispreţ. Indiferent cât dispreţ avea doamna de Bricoule pentru preoţi, aceasta nu însemna o patimă de la o specie la alta. Însă ura lui faţă de ea nu era (sau era doar puţin) ura născută dintr-o situaţie aparte. Nu era nici cea a preotului împotriva femeii, nu, ci a bărbatului împotriva Femeii şi Mamei. Era cu adevărat ura unei specii faţă de o alta, ura junglei. Domnul de Pradts, ridicat în faţa doamnei de Bricoule aşa cum ea se ridicase în faţa lui, apăra ordinul, întreg ordinul, sau mai degrabă apăra ambele ordine. El era conştient de superioritatea propriei persoane asupra persoanei ei, a superiorităţii stării sale asupra ei, a superiorităţii vieţii sale, şi până la falsitatea pe care o punea în ea. El avea asupra tuturor o dublă superioritate: cea de a fi preot şi cea de a nu crede şi de a nu fi crezut niciodată. Şi totuşi, celor ca el, lui îi adresase Cristos, prin apostolii Săi, aceste formidabile cuvinte: „V-am ales şi v-am despărţit de lume. Sunteţi sarea pământului". Era un preot bizar? Da, dar era totuşi preot, avea onoarea de a fi preot, şi *in aeternum.* Era preot, era *despărţit de lume,* ceea ce înseamnă că trăia într-o lume nobilă, lumea spiritului, a problemelor sufleteşti, a dificultăţilor morale, a liturghiei, a artei religioase, chiar, dacă vrem, a marilor interese politice ale Bisericii, cărora, ţinea doar de el, să le dea mâna, atunci când i s-a oferit ocazia. Şi era ferit de orice griji sordide. Fără îndoială că divinitatea nu exista, dar dacă din întâmplare ar exista, el era în comunicare directă cu ceea ce ea dăduse naştere mai grandios, mai rar, mai sublim, mai extravagant, despre care oameni ca aceşti Bricoule nu aveau nici măcar simpla noţiune. Iar în ceea ce priveşte cunoaşterea băieţilor, ehei! Mamele erau mai puerile decât copiii pe care îi creşteau. Taţii le consacrau fiilor un sfert de oră pe zi. Medicii nu înţelegeau nimic din psihologie. Scoşi din terapeutica lor, cei mai buni erau nişte proşti. În timp ce preotul... Nu, într-

adevăr, nu exista nimic între el şi o văduvă mondenă, sclipitoare şi dându-şi ochii peste cap, încorsetată în casta ei. Era numai bine cazul de a mai spune o dată că el avea cheile unei împărăţii în care această femeie nu va intra niciodată. În fine, nu se mai putu reţine şi i-o tăie scurt:

— Doamnă, este zadarnic să mai continui, fiindcă ne aflăm pe un plan unde dumneavoastră nu mă puteţi urma.

Avu chef să adauge: „Ceea ce vi se ascunde este nemărginit", gândit de el într-un sens teologic, deşi nu credea în teologie, dar pe care l-ar fi spus într-un sens omenesc. Se feri să o facă.

— Ba, dimpotrivă, vă pot urma... bâigui sărmana de ea.

Doamna de Bricoule era conştientă de dispreţul lui şi se simţea răvăşită, crispată în rezervarea ei nesăţioasă şi suferindă. Nu se putea face nimic. Omul acela se impune în faţa ei: subţire, încordat, perspicace, sever, imaginea însăşi a demnităţii şi a certitudinii ecleziastice, în fine abatele de Pradts i se părea a fi tot ceea ce credea el că este: un personaj de o esenţă superioară. (Ce-ar fi fost de-ar fi avut în faţă veşmântul teatral al nu ştiu cărui ordin religios!) De nouăsprezece secole lucrul acesta se petrecea astfel: venea un moment când omul triumfa, întrucât era înveşmântat în felul acesta aparte. Dacă ni se permite o comparaţie ciudată: sutana sau roba sa era ca un spărgător de gheaţă care îi permitea să înainteze pretutindeni. În *Iliada* (cea a lui Homer), zeii îl protejează pe câte un combatant: învins, iată că un zeu intervine şi-l face învingător. În Iliada Protecţiei, era destul o referire la un zeu şi nu puteai fi învins: sutana era armura magică ce te face invulnerabil. Ei: „Avem o faptă". Ea, nu, ci doar bârfe, lucruri vagi, mărturisiri studiate, explicaţii fără vreo noimă pentru ea, totul i se prefira printre degete. Însă de-ar fi avut un fapt, nu s-ar fi servit de el. Spusese prea mult, vorbise cu o franchețe fără vreo bază. Era

dominată, ştia lucrul acesta, şi se înclina fremătând. Doamna de Bricoule nici măcar nu-şi mai ridica ori cobora brăţara, aşa cum făcuse la început, cu atitudinea cu care leoaica bate pământul cu capătul cozii. Forţa îi scăzuse aşa cum se potoleşte vântul.

Superiorul nu se ocupa de lume, fiindcă lumea nu îl interesa, vomată de Evanghelie; abatele, pentru că lumea nu-l interesa, băieţii săi fiind în afara lumii, mergea în ea doar atunci când era nevoie, în vreo problemă privind vreun băiat. Situaţia de faţă era încheiată; se grăbea să ajungă din nou în bârlogul său îndrăgit. Nu mai stătu mult timp, se ridică şi, după câteva cuvinte de curtoazie şi zâmbete convenţionale, ieşi.

Imediat, doamna de Bricoule se băgă în pat cu o migrenă îngrozitoare. Cu perdelele trase, cu ochii închişi în fundul cearcănelor imense apărute de îndată. Aşa o găsi fiul. În camera întunecată, ea îi spuse direct:

— Mi-ai zis că e un tip bine. E bine, dar nu *foarte* bine. Arată de parcă ar fi un hipocamp.

Atât află Alban în ziua aceea despre întrevederea mamei sale cu abatele de Pradts.

Exact după cinci minute, i-a revenit saliva, înlocuind spuma acră şi galbenă pe care o avea de două zile: asfixiatul revenea la viaţă. Încă cinci minute şi, trezit de această transformare, avu curiozitatea să-şi ia temperatura: febra dispăruse. Se întinse pe pat. Dormi puţin, epuizat fizic şi moral.

Seara însă, după cină (pe care a servit-o singur în sufragerie, maică-sa nevrând să vadă pe nimeni), se afla în camera sa, scriindu-i lui Serge scrisoarea de adio, când uşa se deschise. Era doamna de Bricoule, cu faţa răvăşită şi în cămaşă de noapte.

Reînvierea Mamei-Nu-Ştie-Nimic

— Un lucru nu-mi dă pace. Vreau să ştiu. Trebuie să fii cât se poate de sincer. De Pradts s-a purtat totdeauna corect cu tine?

— Cum... „corect”?

— Mă rog... în fine... nu a avut vreodată o atitudine echivocă?

— Eşti nebună...!

— Te rog să fii politicos. Pentru că, mă întrebam... după Souplier...

— Abatele de Pradts nu a căutat niciodată decât să-i facă bine lui Souplier! Mi-a spus-o Souplier adeseori. Eşti nebună...!

Ca un bidon de petrol care ia brusc foc la contactul cu un chibrit, el se înflăcărase dintr-odată, de indignare.

— Atunci, dacă îmi spui tu, te cred.

Doamna de Bricoule dispăru, apariţie shakespeariană a Confuziei de Idei şi a Dezordinii de Spirit, lăsându-l pe Alban uimit, de parcă ar fi avut o vedenie sau ar fi avut-o realmente în faţa sa pe mama nebună. De fapt, ce se întâmplase? Doamna de Bricoule redevenise, pentru o clipă, Mama-Nu-Ştie-Nimic. Dar oare era numai ea? Oare băieţii nu credeau în falsitatea lui Alban privind noua viaţă? Nu credeau că inocentul Fauvette...? Oare, nu de mult, La Maisonfort nu credea că Alban şi Giboy...? Ne vedem de drum liniştiţi, siguri de evidenţa a ceea ce suntem şi a ceea ce este. Însă nimic absurd, despre noi, care să nu fie presupus şi crezut. Evidenţa? Nu am ştiinţă despre aşa ceva.

Scrisoare a lui Alban către Serge

Scrisoare a lui Alban către Serge

30 martie 1913

Scumpul meu copil,

(Îţi spun aşa, cum nu ţi-am zis niciodată, fiindcă aşa îmi spune mama în scrisori.)

Doream să te mai văd o dată şi să-ţi spun adio, însă abatele de Pradts nu mi-a dat voie, zicând că ar fi „prea melodramatic pentru un lucru atât de simplu". Atât de simplu!

Căci trebuie, desigur, să te părăsesc pentru totdeauna: abatele de Pradts a obţinut această promisiune de la mine. Mi-a spus că tolerase – doar tolerase – prietenia noastră, că „pretinsesem a fi prietenul tău", că îl împiedicasem să-ţi facă vreun bine. Se pare că am greşit faţă de tine. Dacă e aşa, atunci faptul îmi produce mult mai mult rău decât ţi-au adus greşelile mele. Iar dacă ţi-am provocat vreun rău, alţii ar fi făcut şi mai mult.

Dar se pare că am greşit faţă de toată lumea! Tovarăşii mei au considerat că „trădam" în momentul reformei, abatele de Pradts mi-a spus că „pretindeam" a-ţi fi prieten, superiorul m-a acuzat de „abuz de încredere", şi încă în faţa mamei! Iată cum, cu toate bunele mele intenţii şi cu ceea ce am sacrificat, am pierdut stima celor care o aveau sau se prefăceau că o au faţă de mine. Mi se pare că Soarta mi-a fost potrivnică.

În *tristeţea*[35] mea am două consolări. Una este cea a conştiinţei mele, care nu îmi reproşează nimic; cealaltă este certitudinea pe care o am că mă iubeai. Abatele mi-a spus că „voi zâmbi de toate astea când voi avea douăzeci de ani". Eu însă zic că pe patul de moarte îmi voi aduce aminte de ultimul tău gest, atunci când abatele te ducea şi când tu te-ai întors ca să-mi întinzi mâna.

Dragă Serge, nu mai pot continua, aş spune ceea ce nu trebuie spus. Şi există destule. Te rog şi te implor să fii foarte atent cu tine şi să nu te laşi influenţat, în şcoala unde te vei duce, de cei mai îndoielnici. Pentru ultima oară îţi cer ceea ce ţi-am cerut întotdeauna – ştii asta – din tot sufletul: să rezişti mai bine şi să

---

[35] Alban scrisese mai întâi „îngrozitoarea mea tristeţe". Dar, amintindu-şi de sfatul dat recent de abatele de Pradts, taie „îngrozitoarea". Domnul de Pradts inspira până şi exprimarea frumoasă în catastrofele pe care le punea la cale. (n.a.)

devii ceea ce ar trebui să fii, chiar de ţi se va spune că ai devenit mai bun din ziua când te-am părăsit.

Adio, dragă Serge, scumpul meu iubit. Dă-mi voie să te mai sărut o dată, să te strâng mult la piept, cu o tandreţe şi o tristeţe pe care nu le poţi înţelege şi pe care nu le înţeleg bine nici eu. La începutul prieteniei noastre, îţi mai aminteşti, mi-ai spus: „Pentru totdeauna", iar eu am rectificat: „Pentru cât se va putea de mult timp". Astăzi, când te părăsesc, abia acum ştiu că pot spune şi eu: pentru totdeauna. Nu, nu cred că voi renega vreodată în toată viaţa mea ceea ce ai fost şi ceea ce eşti pentru mine. Dacă nu te-aş iubi atât de mult, totul ar fi fost mult mai uşor. Cât de mult ţineam la tine! Câtă dreptate am avut să te iubesc!

Nu-mi răspunde. N-ar face decât să stârnească toate aceste lucruri şi abia mai pot de atâta rău cât îmi fac.

Prietenul tău,

ALBAN

Alban puse scrisoarea (sub plic) într-un plic pe numele de Lapradine, elev dintr-a treia, mesager obişnuit între el şi Serge, şi se duse la ieşirea de la colegiu ca să-i ceară unuia dintre externi să i-o dea.

Lapradine ştia că Serge fusese eliminat şi nu mai venea la şcoală. Dar, fie din inconştienţă, fie pentru a se face bine văzut, ori că cedă împotrivirii generale a celor mărunţi faţă de elevii eliminaţi, i-o dădu domnului de Pradts.

Acesta o citi şi găsi că este corectă: sentimentele frumoase îi făceau întotdeauna plăcere. După care o aruncă la gunoi. Ce altceva să facă?

Încrederea, această posibilitate divină a omului...

H.M.

Serviciu inutil, *Prefaţă, 1934*

Există un demon numit încredere.

H.M.
Donjuan, *actul III, scena I, 1958*

Abatele de Pradts fusese prevenit de superior că, problema Souplier fiind închisă, era necesară o nouă întrevedere între ei, „atingând doar spiritualul". Această întrevedere fusese fixată joia următoare, adică în Joia Mare. O frază strecurată în dezbaterea lor despre Souplier îl făcuse pe domnul de Pradts să creadă că era vorba de soliditatea credinţei sale. În mediile ecleziastice nu se pun niciodată întrebări privind credinţa; era nevoie de imensa candoare a abatelui de la Halle pentru a se aventura pe acest teren interzis. Abatele de Pradts se simţea foarte liniştit. Vedea clar ce întorsătură va lua acest fapt, şi nici măcar nu se gândi dinainte, ceea ce îi permise să se gândească la Souplier.

Va trebui făcut un studiu asupra naivităţii, studiu care, din câte se pare, nu se făcuse niciodată. Acesta este unul dintre mecanismele capitale ale bunului mers al lumii. În definitiv, tocmai prin el toate merg ca unse. Ce ar fi o lume fără oameni care se înşală? Dar iată că numeroşi oameni care prin abilitate şi viclenie s-au căţărat în vârful micuţei lor piramide au şi ei momentele lor de naivitate, în afara ori înăuntrul grupului. Este ceva surprinzător. Sunt foarte rari oamenii care nu au *niciodată* un moment de naivitate. Domnul de Pradts era unul dintre aceştia (dacă exceptăm ipocrizia cu francmasoneria). Superiorul, care se simţea în naivitate ca peştele în mare sau mai degrabă, ca să trecem în alte sfere, ca o pasăre în văzduh. Lucrul acesta îi jucase deja câteva renghiuri, fără însă a-l vindeca. Fiindcă e mai uşor să-i speli cuiva creierul ori să-i pui o inimă artificială decât să-l vindeci de naivitate.

Porumbiţa şi şarpele

Cum povestirea noastră se numeşte *Băieţii,* nu avem de ce să ne întindem peste măsură asupra a ceea ce fu această întrevedere, în care nu băieţii erau în discuţie. A fost întrevederea dintre un om inteligent şi unul mai puţin inteligent. Domnul abate de Pradts se jucă cu superiorul ca şoarecele cu pisica sau, mai degrabă, dacă Biserica, aşa cum o dorea Isus, trebuie să fie „simplă ca o porumbiţă şi prudentă ca un şarpe", ar fi mai bine să spunem că, în această întâlnire, superiorul era porumbiţa, iar abatele şarpele (prin şarpe înţelegându-se nu că era un om rău, ci lunecos): mereu acel suflet cenuşiu şi acel suflet deschis. Superiorul avea latura sa de copilandru, pe care doamna de Bricoule o văzuse bine; abatele avea şi el acea latură de băieţandru. Acesta aluneca asemenea unui pui de şarpe unduios, recunoscând pe jumătate că nu crede, iar după cinci minute făcea o analiză admirabilă la ceea ce ar trebui să fie preotul ideal, afirmând că o treime din preoţi sunt atei, apoi că „Biserica Catolică este un lucru atât de mare, ce nu va pieri în veci" şi blamându-i pe cei care au hulit-o; zicând un lucru, iar cinci minute mai târziu protestând că nu-l spusese. În fine, era absolut cu totul un şerpişor lunecos: ai fi zis că se lupta cu unul mare.

Superiorul nu abordase direct obiectul dezbaterii lor. Alban ar fi spus, cu siguranţă, că încercase să-l abordeze aşa cum un banderilero abordează un taur ca să-i înfigă banderilele în greabăn, descriind un larg arc de cerc, ce se dorea a fi estetic, în realitate însemnând prudenţă.

— Mi-aţi spus că unii profesori nu au credinţă. Ce dovezi aveţi?

— Nu sunt în conştiinţa lor. E mai degrabă o intuiţie.

Capa superiorului, pe care, intrând, tocmai o pusese pe un scaun cu spătar de piele uşor convex, alunecă de la sine şi căzu asemenea unei petale. Ciudat.

— Mi-aţi spus: „Necredinţă nu numai la elevi, dar şi la profesori. Sau o aparenţă de credinţă”. Oare nu era doar o intuiţie?

— Am spus eu asta?

— Textual. Sunt vorbe care nu se uită.

— Poate am exagerat sub efectul bulversării în care mă aduseserăţi.

— Dacă avem la noi profesori care vorbesc împotriva religiei, am dreptul şi datoria să ştiu cine sunt. Temelia religiei noastre este formată din credinţă şi milostenie, după cum ne-o spune mereu Evanghelia. Cât priveşte speranţa, e cam acelaşi lucru cu credinţa, adăugă el cu modestie, amorsând cele ce aveau să urmeze.

— Profesorii noştri sunt oameni merituoşi, plătiţi într-un mod derizoriu, având adesea familii numeroase, care vin aici aproape din devotament. Presupunând că aş avea nume, oare mi-ar permite mila să vi le spun pentru ca dumneavoastră să-i daţi afară pe aceşti sărmani diavoli?

— Credinţa e mai presus de milă. Şi de conduită. Mai bine un mare pescar care crede în Domnul şi care îl iubeşte decât un tip de ispravă care crede „aşa” şi nu-L iubeşte. Şi apoi, vorbeaţi de devotament. Dacă profesorii noştri vin aici din devotament înseamnă că ei cred în lucrul întru care se devotează.

De Pradts nu răspunse, dar zâmbi *impetto.* Existau oameni care iubeau această instituţie, i se devotau, şi care nu credeau în ceea ce stătea la baza ei.

Superiorul vedea că are de-a face cu cineva bine pregătit. Dacă de Pradts nu voia să vorbească despre credinţa altora, cum să vorbească despre a sa? Totuşi, încercă să câştige teren.

— Când vorbiţi de la catedră, când am venit să ascult discuţia[36] pe care o purtaţi cu elevii, m-a izbit faptul că enunţaţi o morală care ar fi putut fi foarte bine una laică. Lucrul nu e rău în sine, dar este într-o instituţie de educaţie creştină. „Mergeţi şi propovăduiţi tuturor neamurilor.” Noi trebuie să le predăm adevărul, care este creştin. V-aţi gândit destul la asta?

— Pentru mine, religia nu este o obsesie, zise abatele, care avea un dram de insolenţă naturală.

— Dacă religia nu este o obsesie, atunci nu-i deloc, zise superiorul, care putea să înţepe şi el atunci când trebuia.

— Vă comunic întotdeauna articolele pe care le dau la *Dieu vivant.* Ce altceva am făcut decât să transmit învăţături?

— Eu vă vorbesc de învăţătura concretă, practică, de fiecare zi, pe care trebuie să o daţi elevilor noştri.

— Oricum, ei vor deveni nişte semicredincioşi. Nu ne-am exprimat noi până la saţietate comuniunea de idei privind părinţii din punct de vedere religios? Copiii vor deveni părinţi şi vor deveni ceea ce sunt părinţii lor. M-am gândit că este mai eficace să pun accentul pe credinţă decât pe ceea ce aş putea numi: morala curentă. Ceea ce s-a grefat pe morală va rămâne mai mult în ei decât ceea ce s-a grefat pe credinţă, pentru că morala va dăinui mai mult în ei decât credinţa. V-am spus deja asta zilele trecute.

Nu era deloc aşa. El spusese: „Am amestecat religia cu pasiunile lor. Îşi vor aminti mereu de pasiunile lor, iar religia va rămâne cu ele”. Dar era inutil şi inoportun să se revină acum asupra pasiunilor; chestiunea pasiunilor fusese epuizată zilele trecute.

---

[36] Discuţie liberă zilnică pe care îndrumătorul diviziunii o avea cu elevii între orele patru şi jumătate şi cinci fără un sfert, înainte de studiu. (n.a.)

Acesta era, fără îndoială, şi aviz. Ul superiorului, care nu ridică problema inexactităţii, deşi o remarcase.

Prin minte, ca un cărăbuş ce se zbate, îi tot trecea o frază pe care o auzise spunându-i-se monseniorului L... episcop de...: „Cel mai mare serviciu pe care noi îl putem aduce dogmelor este acela de a vorbi cât mai puţin posibil despre ele". Oare nu asta gândea domnul de Pradts?

Acesta scoase din buzunar un carnet legat în negru şi citi:

— Un pedagog englez a scris: „Eu pot forma oameni creştini, însă nu adolescenţi creştini".

Superiorul tresări.

— Tot ceea ce ştiu, tot ce am văzut contestă această afirmaţie. Am văzut luând naştere la băieţi de cincisprezece ani vocaţii ce s-au confirmat mai apoi.

Abatele răsfoi câteva pagini ale carnetului.

— Fenelon îi spunea unei mame care se plângea că fiul nu o asculta atunci când îi vorbea despre Dumnezeu: „Doamnă, vă sfătuiesc să-i vorbiţi mai degrabă lui Dumnezeu despre fiul dumneavoastră decât lui despre Dumnezeu."

— Una nu o exclude pe cealaltă! Dumneavoastră aveţi un carneţel pentru a nota toate obiecţiile la o educaţie creştină. E ceva de necrezut!

— Mi se aduc obiecţii. O parte a carnetului conţine răspunsurile ce se dau la obiecţii.

Mai dădu două pagini şi citi, cu multă seriozitate:

„... Că acest ceasornic există şi nu are ceasornicar."

Superiorul continua să tresară în sufletul său. Pentru o clipă rămase tăcut, apoi zise cu un glas schimbat:

Dar Fiul Omului, când va veni...

— „Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi, oare, credinţă pe pământ?” Cristos este cel care a rostit această vorbă sfâşietoare – poate cea mai sfâşietoare care a ieşit din sânul creştinismului. Aţi meditat vreodată asupra ei?

— Va fi mereu credinţă pe pământ, zise domnul de Pradts, convins şi tulburat. Tulburarea superiorului îl cuprinse şi pe el. „Va exista mereu creştinism pentru cei care vor fi demni de el.”

Şi continuară astfel. Fusese uşor să-i spună abatelui, prăbuşit din cauza poveştii cu Souplier, că această încercare îi era salutară, dar nu era uşor să-i spună ceva legat de credinţa sa îndoielnică, întrucât se părea că el nu vedea aici nicio încercare. Ceea ce-i frapant este că nicio clipă superiorul nu avu curajul să-i spună abatelui, privindu-l direct în ochi: „Mă rog, da sau nu, credeţi în Dumnezeu, şi dacă da, atunci credeţi că acest Dumnezeu este Isus din Nazaret?” Superiorul nu avea dreptul să-i ordone să i se mărturisească, dar, oare nu avea dreptul de a şti în ce măsură preotul care îndruma sub conducerea sa credea în ceea ce făcea? în orice caz, întrebarea îi venise pe buze, dar nu se făcea auzită: era ceva îngrozitor. Mai presimţea şi că, în mărturisire chiar, abatele ar fi continuat să disimuleze (da, asemenea elevilor, însă superiorul nu cunoştea practica semimărturisirilor). Rămase aşadar în zona vagului, vagul recomandat pentru „întrebările iritante”. Nu se aflase niciodată în faţa unui necredincios, să încerce să-i inculce credinţa, iar aflându-se – şi acest om era un preot! cuvintele nu-i veneau, se simţea mai prejos de sarcina sa, fapt care îl cobora şi mai mult. Ceea ce îl dezarma era mai degrabă stilul abatelui – uşurinţa acestuia – decât răspunsurile lui.

Abatele de Pradts prevăzuse acest lucru salvator. Şi nu ezitase – de l-ar fi întrebat dacă are credinţă, ar fi spus mai întâi ceva confuz,

e atât de uşor: „La urma urmei, ce înseamnă credinţă?” sau: „A crede că pot da socoteală din plin ca urmare a poziţiei mele religioase, iată ceva ce ar dovedi că mi-am pierdut credinţa”. Dacă l-ar fi constrâns, ar fi răspuns că, în mod hotărât, el „credea”. Aşa cum îi învăţa Linsbourg pe copii: „Totul, dar nu adevărul”. N-ar spune ceea ce îl ardea pe buze, unde se vedea întotdeauna o ciudăţenie de impertinenţă şi de mărturisire: „Sunt un creştin fără credinţă; nu-i ceva mai bun decât nimic?” Sau, mai degrabă, de data aceasta serios: „Am transmis elevilor o morală laică, dar bună. Pentru ce ar trebui să am şi credinţă? Ce ar schimba un astfel de lucru? Mi-am îndeplinit corect îndatoririle slujbei şi am transmis binele cu inima curată. Cu siguranţă că asta se aştepta de la mine. Cât priveşte relaţiile dintre mine şi un pretins Dumnezeu, este un lucru ce mă priveşte doar pe mine şi pe nimeni altcineva”. Nu, nu ar spune aşa ceva, ci ar spune pur şi simplu că are credinţă. Tot ceea ce construise timp de doisprezece ani depindea de acest „da”. Iar un superior destul de lipsit de fineţe şi care, pentru că nu înţelesese că era o întrebare ce nu se pune, nu merita decât o minciună. Pe de altă parte, un „nu” spus superiorului l-ar răni. Lucru pe care abatele nu voia să-l facă. Făcea parte din acea categorie de oameni în care stima diluează imediat aversiunea. Nu avea mai multă aversiune faţă de el, omul care îl smulsese de lângă Souplier, decât avusese pentru Alban la sfârşitul ultimei lor întrevederi.

Superiorul fusese victorios cu opt zile în urmă. Atunci, el era legat de mâini şi de picioare. Necazurile din cursul săptămânii îi aduseseră pe buze un herpes urât, care se refăcea ori de câte ori avea o problemă, iar acesta (pe care de Pradts nici măcar nu îl vedea) îl punea într-o situaţie de inferioritate într-o confruntare pe care ar fi vrut-o solemnă. Îşi fixase ca această întâlnire să dureze o

oră şi jumătate. Înainte de a-l primi pe abate, ca om al rugăciunii ce era, se rugase Duhului Sfânt. După treizeci şi cinci de minute, se simţea sfârşit. Spuse:

— Roagă-te, prietene (vocea i se schimbă din nou). Încredinţează-te orbeşte graţiei divine (constantul său apel la supranatural îl făcea mai „superior" decât „director"). Lasă-te, cu umilinţă, în mâinile Domnului. El e mai răbdător ca noi şi te iubeşte. Va şti să găsească momentul potrivit. Isus i-a spus lui Petru: „M-am rugat pentru tine, să nu piară credinţa ta." Mă voi ruga pentru dumneata. Faceţi-o pentru aceia dintre copiii noştri care au nefericirea de a avea o credinţă fragilă – faceţi-o, de sunteţi în stare să o faceţi.

— Sunt în stare şi o voi face, zise abatele pe un ton hotărât. Era absolut sincer. Sinceritatea şi nesinceritatea se succedaseră în el la fel cum lumina şi umbra străzii nocturne se alternau în trăsura lui Alban şi Serge.

Şcolii du Parc îi place să încerce pericolul

În aparenţă, superiorul abia dacă păruse că-l bănuieşte pe domnul de Pradts de necredinţă. Crezuse că putea fi ispitit, dar n-a mers mai departe: „Aveţi grijă la nuanţe". Renăştea afacerea Souplier: „Nu onestitatea dumitale este în discuţie, ci soliditatea". Şcolii du Parc îi plăcea să se afle pe marginea prăpastiei. Superiorul fusese tot timpul orb, însă, de data aceasta, ca la un fir de lumină ce se năştea, va strânge din pleoape spre a fi şi mai orb. Domnul de Pradts rămânea om al credinţei. Trebuia. Mâine, poimâine, fulgerul superiorului va cădea asupra elevilor ori a profesorilor sau supraveghetorilor. Dar va fi în probleme de conduită, iar nu de credinţă, socotite de el infinit mai grave, şi dintre cele ce trebuie să

rămână în cele mai tainice ascunzişuri (dar atunci, de ce le pusese pe tapet?). Oricum, nu va cădea asupra acestui preot stimat de toţi, atât în colegiu, cât şi în oraş, într-o vreme când oamenii ieşiţi din comun erau atât de puţini în Biserica de azi. Chiar de-ar fi fost chestiuni doar de exterior, dacă inspirau respect, Biserica nu putea fi privată de ele. Şi, de altfel, el ştia binele pe care abatele îl făcuse; ştia că era ceva mai mult decât aparenţe. Altceva: dacă abatele dispărea, fie chiar şi la reînceperea cursurilor, nimeni nu va pune la îndoială, după povestea cu Souplier, că dispărea din cauza unei „imprudenţe". Or, nu era aşa, şi ar fi fost ceva cumplit să se creadă că era vorba despre un asemenea lucru. Şi ce ar fi gândit iezuiţii despre du Parc? Ar triumfa. În fine, dacă superiorul nu ar înăbuşi-o, altcineva ar face-o în locul său. La tăcere, tăcere şi jumătate. Tăcere în sus, tăcere în jos, tăcere împrejur. În limbajul de azi a intrat expresia „Biserica tăcerii", cu un sens politic definit, însă toate Bisericile sunt nişte Biserici ale tăcerii. Dar oare nu-i aşa în toată lumea? De o parte acel blablabla voit, iar de cealaltă tăcerea voită. Între ele, nimic. Nu a existat nici confesiune, nici iertare automată care să pună capăt acelor semimărturisiri ale copiilor: să-l cheme la spovedanie? Pentru nimic în lume! Au fost doar formule pioase – „Mergeţi adesea la altar" etc. – şi sfatul de a se retrage o perioadă în vacanţa mare, la Solesmes, perspectivă care displăcu foarte tare abatelui, el dorind să stea puţin deoparte de religie şi să se vindece de Souplier într-o tabără de vacanţă. Acesta fu singurul său necaz în această înfruntare atât de moderată, fiindcă întotdeauna fusese sigur că, oricare ar fi finalul, nu se vor atinge de el.

— Bun, zise în cele din urmă superiorul, ridicându-se, cred că cineva poate fi un suflet mare în afara creştinismului, însă tot ce se

va pierde pentru creştinism va fi pierdut şi pentru sufletele mari. Aceasta este, mai mult decât restul, ceea ce dă *dimensiunea.*

— Ştiu. V-am spus-o acum opt zile.

Abatele nu spusese nimic asemănător la astfel de cuvinte uimitoare, dar pornise să amestece totul voit sau involuntar, şi acum continua.

Superiorul îşi scoase ceasul şi se mişcă în scaun. Timpul nu îi era măsurat, voia doar ca discuţia să ia sfârşit. Când domnul de Pradts se ridică, domnul de la Halle îl apucă de braţ, de bicepşi, îl privi, apoi îl sărută cu un sărut ecleziastic, dar solid, pe care abatele i-l întoarse din tot sufletul. Tocmai din această sărutare înţelese abatele de Pradts că superiorul pătrunsese în sufletul său şi ştia că nu are credinţă.

Domnul de Pradts se retrase după ce se înclină. Abatele de la Halle transpirase în jiletca sa flanelată. Scoase din sutană, din partea inimii, unde îl purta întotdeauna, un crucifix destul de mare, murmurând invocarea sa favorită: „Dumnezeul meu viu este adevărat!" –, apoi îl sărută. În acest ajun, de Vinerea Mare, şi el se afla pe cruce.

„Ucenicul preaiubit al lui Isus": astfel fusese desemnat Ioan de cinci ori (ceea ce era destul de supărător pentru ceilalţi discipoli). Iar el, singur, se odihnise la pieptul lui Isus. Şi, ca din întâmplare, era *cel mai tânăr* dintre Cei Doisprezece: o adevărată fecioară, de-ar fi să-i credem pe pictori. Şi misterioasa patimă din Evanghelia sa... Din viaţa plină de suferinţă a lui Isus, abatele de Pradts nu era emoţionat decât de faptul că Evanghelia era pentru el o fabulă seducătoare, asemănătoare cu Teog*onia, Iliada, Odiseea, 0 mie şi una de nopţi. Cât* despre Alban, personajul Patimilor pentru care avea o slăbiciune era Pilat din Pont, acest roman rătăcit printre orientalii

pe care nu-i înţelegea şi care totuşi se străduia cu încăpăţânare să-l salveze pe unul dintre ei, simţind că este curat. Dar venea un moment când înceta să mai fie curajos, pe jumătate ca urmare a sfatului dat de soţie (detaliu savuros), pe jumătate pentru că „m-am săturat până peste cap de toate poveştile astea cu rege sau nerege al evreilor. Cine este regele evreilor: pot eu să ştiu? Am făcut destul. N-au decât să se descurce între ei. A, ca să mă pedepsească pentru ce (dar cred că ghicesc: nu am mers destul de departe în problema Servilius). De aceea m-au trimis în fundătura asta?” Ponţiu Pilat nu era un erou, însă făcea parte dintre cei pe care îngerii îi numiseră „oameni de bună voinţă”. Pentru Alban, acest Quirit drept şi dispreţuitor era cu adevărat un prieten.

Cu totul altele erau sentimentele superiorului în faţa Pătimirii. Încă din copilărie o aborda nu fără să-l răscolească. Om, preot, el nu se oprea timp îndelungat la ea, în mod expres, de-a lungul anului, decât atât cât trebuia, pentru a o regăsi proaspătă la fiecare sfârşit de postire, şi de fiecare dată, regăsind-o, simţea un nod în gât ca atunci când începi să plângi. Astăzi, îngenuncheat pe scăunelul de rugăciune, după plecarea abatelui... Dar trebuie să ne întoarcem cu câteva zile în urmă pentru a înţelege ce anume se petrecea în sufletul lui.

Năvălesc gândacii

La colegiu, Alban era admirat şi oarecum iubit, fără ca totuşi să existe vreo animozitate împotriva lui. Linsbourg era iubit şi foarte admirat pentru succesele sale atât şcolare, cât şi protecţioniste. Atât cadrele didactice, cât şi elevii închideau ochii la excentricităţile lui. Însă, din ziua în care Alban fusese eliminat, nedreptatea, faţă de care, s-a tot spus adesea, băieţii sunt foarte sensibili, deschisese

gurile şi, brusc, se trezise pasiunea noastră naţională care ne-a împins să facem atâtea lucruri mari: invidia. Odinioară se zicea că Linsbourg era protejat de tupeul său, iar acum de tatăl său. Era de neatins, întrucât tatăl făcea parte din Consiliul de Administraţie al şcolii, fiind un important acţionar şi binefăcător al instituţiei, lucru care a fost acceptat foarte mult timp. Şi, brusc, nu mai era. Dintr-odată se păru că Linsbourg era admirat şi iubit de prea mult timp (opt ani, faţă de treisprezece luni pentru Alban), în aşa măsură încât cuvântul „prusac” apăru din nou aşa cum un gândac scârbos iese de sub pietre când le mişti. Lumea începea să înceteze a-l mai acoperi pe Linsbourg. Şi înceta să mai fie şi Denie, care nu fusese acoperit decât datorită lui Linsbourg. Du Parc nu era câtuşi de puţin un loc al delaţiunii. Însă nu trebuie să dai drumul la robinet. Protecţia înceta de a mai îi protejată. Se vânturau nişte nume. De elevi, a doi profesori, ale portarilor, al *sacratissima bea.* Un profesor de la prima diviziune, domnul Bidel, om excelent, adusese la cunoştinţa superiorului nişte fapte insuportabile (dar de ce aşteptase el să urle lupii, pentru a urla cu ei?) Nu numai neîncrederea domnea peste tot, ci şi imoralitatea. Superiorul ieşea din visare. Împrejurul cavalerului loial şi fără prihană apăreau de pretutindeni în pădure nişte drăcuşori ciudaţi, cu ochi de jăratic. Climatul tulbure de la du Parc susţinea că, în fond, între băieţi, asta nu avea mare importanţă, dar că era abominabil cu femeia. Totul se schimbase brusc. Domnul de la Halle avea ceva din instabilitatea care le este proprie copiilor ce-l înconjurau (o, copiii, schimbători ca marea...)

Când domnul Bidel i-a vorbit, primul sentiment al superiorului fusese umilinţa şi ruşinea. Chiar să se fi înşelat atât de tare? Să fi fost într-atât de înşelat? „Veţi auzi cu urechile voastre şi nu veţi înţelege; veţi privi cu ochii voştri şi nu veţi vedea.” Cu două zile

mai înainte spunea despre domnul Cordere, unul dintre profesorii incriminaţi, cu umilinţă: „E atât de amabil! E un om perfect etc...” Da, cu două zile mai înainte. Ridicol. Bufon. El, preotul, adică „un alt Cristos”, *„alter Christus”* el, superiorul colegiului Notre-Dame... un personaj bufon. Superior! Superior în ce? „O, Doamne! Sunt un nimic. Dar îţi ofer acest nimic.” Iar elevii...! Dacă se înşela astfel asupra unui punct, oare asupra a câte altele nu se putea înşela! Exista oare un singur copil al păcii în această instituţie pe care să se poată odihni[37]? Nu, niciunul. Şi pe care adult? Brusc, se ferea de toţi şi de sine. Societatea care, de obicei, îi inspira mai degrabă bunăvoinţă, acum îi apărea hidoasă. Lumea îşi schimbase chipul. Nu mai era posibil să spui ceva de bine despre oricine ar fi după lucrurile bune pe care le spusese despre domnul Cordere, să spui doar despre cineva: „E atât de amabil...” Cine fusese drept? Cine fals? Nu mai înţelegea nimic. Era ca un om care a fost furat în casa lui şi care bănuieşte, vag, pe oricine din anturaj, chiar şi pe cei mai siguri. Viaţa îi este otrăvită. Îşi iubise colegiul, băieţii, voise să poată continua să-i iubească. Aşadar, era clar că aceştia nu făceau nimic rău (tot acest mecanism inconştient, bineînţeles). Îi plăcuse prea mult încrederea pe care o avea în copiii săi şi în învăţătorii lor. Iubise prea mult încrederea în ea însăşi. Din păcate, vai, acesta era principiul pe care pusese bazele colegiului care era adus în discuţie şi se zdruncina. Cu trei ani în urmă, un om pe care îl iubea fără a face parte din grupul său fusese condamnat de Roma. În acel moment s-a simţit condamnat în postul pe care îl avea, care era acelaşi cu al respectivului om. Astăzi, tot ca el, era condamnat în acţiunea sa. Tot ceea ce făcuse cât mai curat şi mai profund

[37] „Iar în orice casă veţi intra, întâi ziceţi: «Pace casei acesteia!» Şi de va fi acolo un fiu al păcii, pacea voastră se va odihni peste el.“ Luca, X, 5 (n.a.)

creştineşte – fapte de care, pentru moment, fusese sigur de autenticitatea creştină – acum nu i se mai părea decât o absurditate derizorie.

De atunci, încercase să-şi revină: „Mi-au dat încrederea, mi-au împărtăşit micile lor necazuri, câteodată pe cele ale căminului lor, alteori chiar cele mai mici nevolnicii fizice, mi-au spus lucruri pe care nu le spun părinţilor. Mi-au dat încrederea lor, iar eu le-am dat-o pe a mea. Nu se poate să fi greşit. Oare Biserica nu face un imens act de încredere atunci când cere credinţă?" Dar imediat, mai apoi: „M-am înşelat, iar atunci când te înşeli întotdeauna greşeşti. Oare nu sunt prea tânăr pentru această sarcină? Nu cumva iezuiţii aveau dreptate? Atunci, pentru ce, Doamne, nu mi-ai dat un semn? Era atât de simplu... Dar şi Tu, dacă pot gândi astfel fără sfruntare, Te-ai înşelat, şi Te-ai înşelat din prea multă încredere. Şi Tu, Doamne, şi Tu, Stăpâne al meu... din prea multă încredere... «Vegheaţi şi vă rugaţi». Mai întâi au adormit de două ori –, iar mai apoi au fugit. Iar ei erau aleşii. Şi tocmai cel căruia i-ai încredinţat puţinul tău avut e cel care Te-a predat. Ai mei nu vegheau, că aşa erau, şi nu se rugau, fiindcă credinţa lor era doar pe jumătate".

Astfel, de la colegiu până la familia Bricoule, totul corespundea într-un mod tulburător: superiorul voise din tot sufletul să aibă încredere în elevii săi, doamna de Bricoule dorise din toată inima ca Alban să aibă încredere în ea. Iar aceste două tulburătoare nevoi de încredere se preschimbau, atât una, cât şi cealaltă, în dezordine. Dorinţa de a avea încrederea fiului său o împinsese pe doamna de Bricoule la politica sa aventuroasă privitoare la Souplier. Voinţa de a avea încredere cu orice preţ în elevii săi îl împinsese pe superior la politica sa aventuroasă în privinţa prieteniilor dintre ei. Încrederea, „această posibilitate divină a omului", a scris un

autor... Divină? Pe care zeu îl servea ea, în această întâlnire? Să zicem cel puţin atât – pe nişte zei diferiţi:

Ştiu diferenţa dintre zeii serviţi de noi.

Această semicredinţă ori mai degrabă această absenţă de credinţă pe care domnul de Pradts tocmai i-o mărturisise prin piruetele sale, mai adăuga ceva la necazul superiorului. Şi va trebui să trăiască alături de... Totul părea să continue ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Or, ceva „exista" – „exista" în mod îngrozitor. Fără îndoială că Cristos nu-l respinsese pe Toma, care mai întâi nu crezuse, încredinţându-i lui Petru Biserica, Petru care îl renegase de trei ori. Iar dacă de Pradts aproape că mărturisise că trăda, Iuda mărturisise implicit că trăda, iar Isus continuase să mănânce cu el. Desigur, desigur... Însă Cristos avea o parte omenească – pe care o arătase în Pătimirile Sale, unde fusese cu adevărat „Fiul Omului" –, iar această parte se zbătea în acel *alter Christus* care medita pe scăunelul lui de rugăciune prăpădit. Voia să renoveze colegiul, iar „braţul său drept" era un om care avea nevoie să fie renovat pe de-a-ntregul. Voia să taie crengile uscate, şi nu o tăiase pe aceasta, chiar pe cea pe care visa să se mai sprijine. Să se sprijine? Pe cine se va sprijini el, între domnul Prévôtel care nu vedea şi domnul de Pradts care nu voia să vadă, iar uneori nu voia să vorbească? Pe domnul Bidel, bunul denunţător? Dar domnul de la Halle nu era în stare, fizic, să suporte ca un laic să se amestece în conducerea instituţiei. Şi, la urma urmei, nu avea încredere nici în domnul Bidel.

Nimeni care să-şi înmoaie degetul în apă ca să-ţi răcorească buzele. Pe drept, era ciuruit de umilinţe ca de nişte lovituri de pumnal. Umilit de a se fi lăsat înşelat de cei mari şi de cei mici,

umilit de faptul că a acţionat neelegant cu Bricoule, umilit de a-l fi suportat atât de mult pe Linsbourg din raţiuni nedemne, umilit de a-l fi priceput pe abatele de Pradts şi de a-l suporta şi pe el, umilit pentru faptul de a nu fi ştiut să se facă ajutat şi de a fi atât de singur într-o atare criză, umilit de a-l fi ales şi de a fi vrut să-l aibă alături pe abatele Prévôtel de care, în pofida meritelor, va trebui să se despartă la începutul noului an şcolar. A fi umil sufleteşte şi a fi umilit nu înseamnă chiar acelaşi lucru, iar celui care este umil sufleteşte, şi e din toată inima, poate să nu-i mai pese de umilinţă.

Superiorul avea oroare de ostentaţie, chiar de tot ce poate părea un pic ieşit din normal. El îşi voala dragostea de Dumnezeu aşa cum domnul de Pradts îşi ascundea dragostea pentru copiii mici. Pe când era seminarist, în internat, nu-şi făcea rugăciunea îngenuncheat lângă pat, desigur că nu din laşitate, ci din scârbă faţă de ceva care ar semăna a sfidare spectaculoasă într-un grup care în acele zile era foarte anticlerical. O făcea în pat. Astăzi, obosit trupeşte şi sufleteşte de ziua avută, îşi părăsi cu multă simplitate scăunelul de rugăciune, continuându-şi meditaţia în pat, cu mâinile împreunate – acea jumătate de oră pe care şi-o rezerva în fiecare zi, indiferent de împrejurări. Mai fusese obligat să-şi părăsească scaunul şi de frig. Din indiferenţă faţă de astfel de lucruri, din neglijenţa copiilor care se ocupau de încăpere, micuţa sobă din camera sa funcţiona încă şi mai rău decât cea din birou (tot din asemenea motive, becurile erau prea slabe).

Noaptea în care lui Isus l-a fost frig

Trecu uşor de la oboseala cauzată de oameni la colocviul interior, în care totul era uşor. Tot ceea ce era supranatural era uşor pentru el şi *mergea de la sine;* Isus Cristos era un aer pe care îl

respira; era foarte departe, cu siguranţă, de metodele combative preluate din oraţia ignaţiană: nu exista metodă de rugăciune pentru că nu exista metodă de iubire (iubirea şi rugăciunea de acest fel sunt tot atât de incomunicabile elevilor, dar oare îşi dădea el destul seama de asta?). În noaptea ce se comemora atunci, la ora când întunericul era stăpân, Apostolii, întorcându-se de pe Muntele Măslinilor, se încălziseră la focul din curtea lui Caiafa. Iar a doua zi, lui Isus, pe cruce, în afară de alte suferinţe, trebuie să-l fi fost frig. Faptul că a fost împuns de lance nu era un lucru deosebit, însă faptul că l-a fost frig era – lucru pe care nu l-a spus nimeni. Superiorul, deşi alunga, ca indecentă, orice analogie posibilă între încercarea prin care trecea el şi cea a lui Cristos (trădarea celor din jur, sudoarea sa...), nu se putea împiedica să nu vadă apropieri care îl binedispuneau un pic, aşa cum – păstrând proporţiile – Giboy se simţea tare când se socotea a fi Werther, iar Cuicui – Napoleon. Problemele colegiului îi răpeau libertatea de spirit când ar fi trebuit să o aibă în întregime pentru a se gândi la Dumnezeu. Îl regăsea pe Domnul, amestecându-se cu el: „Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?" Disperarea i se pusese pe chip asemenea acelor măşti de argilă pe care şi le pun unele femei drăguţe ca să fie frumoase. Se afla aici solitudinea acestei mari instituţii, goală în Joia Mare, pe care copiii o părăsiseră, şi era singurătatea acestei instituţii atunci când era plină şi când, în acele momente, el era cel părăsit. Şi tristeţea de a se fi crezut iubit şi de a-şi da seama că nu era.

Pustiul fără margini al oraşului Auteuil cufundat în noapte nu era traversat decât din când în când, la intervale mari, de tropotul unor copite ale cailor de la trăsuri sau de huruitul unui automobil mergând încet. Cine erau aceşti bărbaţi şi aceste femei care treceau în noapte? Cei pentru care a doua zi – Vinerea Mare – era o zi ca oricare alta, cei care nici măcar nu ştiau că a doua zi era Vinerea

Mare, cei care nu ştiau ce este Vinerea Mare. Printre ei, probabil, se aflau şi părinţi ai unor elevi de la du Parc sau foşti elevi, indiferenţi şi puşi pe glume, în noaptea în care Isus a îndurat frigul. „Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi, oare, credinţă pe pământ?”

Dreptatea nu va domni decât după dragoste.
Paul Renaudin *(fondator, împreună cu Marc Sangnier, al revistei Sillon)*

Revista Le Sillon, *nr. 5 din 1895*

Slujba de înviere

Era cel de-al doilea an de când superiorul conducea colegiul, iar slujba de Paşti era ţinută, aşa cum fusese ţinută în anul precedent, cu simplitatea specifică şcolii – spirit de simplitate al instituţiei, spirit de simplitate al superiorului, într-o capelă care nu era nici frumoasă, nici urâtă, ci una oarecare. La fel ca şi domnul de Pradts, superiorul nu ţinea ca ideea de frumuseţe să fie legată de ideea de religie. Superiorul ţinea slujba singur, ajutat de patru şcolari ministranţi[38]. Corul nu avea staluri. Altarul era împodobit cu patru vaze cu garoafe mari albe, concesie făcută lucrurilor trecătoare, care arăta că superiorul, în austeritatea sa, nu punea afectare. Câteva ramuri stufoase luate din „parc”, adică din grădini, încadrau altarul, aşezate în nişte vase puse jos, ascunse de o fâşie de catifea verde. În spatele frunzişului acestui boschet se zăreau, cu câteva clipe înainte de începerea slujbei, sutanele roşii ale copiilor din cor, care păreau a se mişca într-o pădure sacră.

---

[38] Autorul, pentru a scrie un capitol care să frapeze imaginaţia, a trebuit ca în câteva locuri, aşa cum este şi aici, să trişeze un pic. În 1913, la fel ca şi azi, slujba de Paşti la un colegiu era ţinută în mod privat. Elevii erau în vacanţă şi mergeau la slujbă, împreună cu părinţii, la biserica pe care o alegeau. (n.a.)

În partea dinspre Evanghelie se afla lumânarea pascală. În ajun, superiorul binecuvântase focul „scos din piatră” şi îl stropise de trei ori cu apă. Un diacon, Mulard, elev dintr-a doua, pusese cărbuni în cădelniţă, preotul pusese tămâie şi tămâiase focul de trei ori, după care aprinse lumânarea cu foc nou. Iar jos, la sanctuar, se afla acum lumânarea purtând în vârf focul masculin, focul care la începuturi semnificase Taurul şi principiul fecundator, şi care azi semnifică Isus, rival fericit al Taurului, devenit în locul său lumină şi fecundare a lumii[39]. Alban nu asistase niciodată la veghea de Paşti, în liturghia focului creştinat, Dumnezeu ştie tot ce a văzut, ce nu era nevoie să vadă, el care deja, în momentele sale bune, identifica Soarele cu Isus aşa cum făceau, la începutul creştinismului, numeroşi oameni din lumea elenistică, el care, la şapte sau opt ani, îngenuncheat lângă patul mamei pentru rugăciunea de seară, se încăpăţâna să zică: „Slavă ţie, Marie, plină de graţie, Soarele este cu tine”. Mama îl corecta, dar degeaba[40]. Însă acest sincretism era cu mult mai puţin serios decât cel ce domnea la colegiu, a cărui dorinţă era de a concilia ceea ce nu se putea concilia pe un plan mai terestru, iar lumânarea, la piciorul căreia urmau să se deruleze amestecându-se meandrele contrare ale unora şi altora, evoca mai puţin sincretismul primelor secole cât o vorbă pe care Alban i-o spusese într-o zi lui Giboy: „Nu Dumnezeul unic, ci mai degrabă zeiţa Dublei Vieţi ale cărei taine se celebrează aici”.

---

39 În piatra mănăstirii din Vaison se află săpat un cap de Cristos cu două coarne mari de taur. (n.a.)

40 Acest paragraf nu poate fi înţeles bine decât de un cititor al cărţii *Bestiarele.* (n.a.)

Părinţii intrară cei dintâi; dreapta cea mai proastă din lume se instală în ultimele rânduri ale capelei. Dreapta cea mai proastă din lume îşi trimisese fiii într-un colegiu de stânga. De atunci trecuseră doi ani, dar ea încă nu pricepuse că era un colegiu de stânga. Urmară elevii, cu obişnuitul dram de busculadă pentru a se strecura şi a se aşeza nu departe, dacă nu lângă un obiect iubit, sau doar pentru că un anume loc de pe o bancă însemna răspunsul la o întrebare secretă ce îi fusese pusă. Bileţelele treceau din mână în mână şi se citeau între foile din cartea de rugăciuni. Se vedeau felurite moduri de a întoarce capul şi a zâmbi, care dădeau viaţă unor inimi îndurerate, moduri de a sta în picioare, cu mâinile la spate, în timp ce unul dintre băieţii mari se lăsa în genunchi, cu faţa în palme, aşa încât mâinile sale le atingeau pe ale celui mic, iar asta fusese aranjat între ei dinainte. Fiecare îndrumător de diviziune stătea în picioare în flancul diviziunii, veghind la buna sa ordine imaginară. Abatele de Pradts, aflat la marginea grupului său, regla cu clacheta mişcările de „sus” „jos”, „în genunchi” ale întregii şcoli, mişcări care, după cum am văzut, ex-preşedintele Academiei pretindea că îl epuizează fizic. Abatele se folosea de instrument ca şi cum l-ar fi mângâiat, adică atât de blând încât de-abia îl auzeai, în afară de capetele blonde învăţate cu subtilităţile. Era ceva de artă. Cu majuscule.

În acea dimineaţă de Paşte erau *mijlocii* care, obişnuiţi cu pantaloni şi mai ales cu ciorapi, veniseră cu picioarele goale aproape până la buric (un fel de a spune), pentru că Paştii însemnau primăvară, însemnau, în principiu, „călduri”, dar în acelaşi timp mănuşi groase de piele (răsfrânte la încheietura mâinii), dacă nu îmblănite, cel puţin dublate pe interior. Aceste picioare de vară extremă însoţind aceste mănuşi de iarnă extremă nu mirau pe nimeni: însemnau, de o parte şi de alta, *ceea ce se făcea.*

De regulă, cei din „Schola”, în costume de oraş, cântau în amvon, cocoţaţi deasupra uşii de la intrare. De sărbători, ei se îmbrăcau în alb în amvon, şi tot în alb defilau pe culoarul central de la naos până la primele trei rânduri ale naosului care în acele zile le erau rezervate, cu cei mici în faţă. Defilau pe două rânduri, iar pentru camarazii lor, prin mijlocul cărora treceau, care le cunoşteau totuşi toate extravaganţele (Schola era deosebit de extravagantă), intraseră deja într-un fel de mister prin această îmbrăcăminte albă şi pasul folosit la procesiune. Zadarnic îi atinseseră pe tovarăşii lor, această îmbrăcăminte aproape feminină le dădea un aer de depărtare şi enigmatic, iar băieţii priveau curioşi şi cu un pic de respect aceste chipuri ale companionilor lor de fiecare zi. Înălţimea unde îi încingea cordonul – acel cordon care simboliza subjugarea cărnii – indica lungimea picioarelor. Cei care stăteau aşezaţi la marginea culoarului central pluteau câteva clipe în mireasma veşmintelor albe, care le plăceau celor mai rafinaţi din Protecţie. Era o uşoară mireasmă de lenjerie nu foarte curată, sfântă şi îndoielnică totodată, care era exact mirosul colegiului. Când, vara, îl vedeai pe cel care îşi ştergea palmele transpirate de pulpele îmbrăcate în alb sau, şi mai mult, pe cel care îşi ştergea faţa plină de broboane de sudoare cu una din mânecile veşmântului, înţelegeai de ce mirosul acestor veşminte era un pic îndoielnic. De altfel, veşmintele acestea serveau la toate, precum acel *chech* al arabilor: se ştergea praful de pe pantofi cu pulpana interioară, se primeau bileţele în patrafir, iar dacă nu se ştergeau la nas cu el, nici nu mai era mult până să o facă. Nu se pot imagina veşminte mai bine gândite.

În acea duminică de Paşte 1913, mulţimea nu era atât de numeroasă ca în duminicile obişnuite, din cauza vacanţei, care îndepărtase câteva familii, dar nu multe. Obişnuinţa de a absenta

în timpul vacanţelor era pe atunci mai puţin răspândită decât astăzi.

Imediat ce intrară, mai multe feţe simandicoase tuşiră cu emfază. Capela, într-adevăr, era destul de rece, dar aceste tusete erau concertate, aşa cum, la „generală”, amicii autorului tuşesc de îndată ce s-a ridicat cortina, pentru a face ca piesa să cadă. Îşi frecară şi mâinile în mod vizibil, apoi totul dispăru şi muri.

Exact la orele zece („ca la cursele de tauri, pentru exactitate”, se tot gândea Alban; însă jurăm să-l scutim de acum înainte pe scumpul nostru public de analogiile obsesive pe care le găsea acest tânăr între slujbă şi coridă), superiorul, în odăjdii aurite, se ivi din boschetul verde sau, mai degrabă, din sacristia pe care acesta o masca, ocoli corni pe la stânga de-a lungul Sfintei Mese şi urcă spre altar, precedat de Fauvette[41], de La Maisonfort, de Denie şi de Mulard, acesta din urmă făcând oficiul de deschizător al slujbei. Odată cu ei pătrunseseră miresmele de tămâie şi o atmosferă de sfinţenie, în timp ce enoriaşii se ridicau („cum ar trebui să se ridice când cuadrila defilează intrând în arenă”, îşi zicea Alban... dar, o dată pentru totdeauna, să terminăm cu aceste curse de tauri). Afară era destul de întuneric. Candelabrele erau aprinse, iar superiorul strălucea cu tot aurul său.

---

[41] Protejaţii, pe măsură ce creşteau, îşi schimbau adesea porecla, de nu cumva porecla se altera pur şi simplu. Astfel, Binaud, atât masculin, cât şi feminin prin *la Fauvette* sau *Fauvette* pur şi simplu, sfârşise prin a-şi găsi sexul cu *le Fauvettoti,* fără a mai vorbi de sexul îngerilor pe care îl avea prin porecla *Angelus castitatis.* În acest capitol vom păstra *la Faiwette,* pentru a nu complica mai mult, însă alternând *el* şi *ea* cum se făcea la du Parc atunci când se vorbea de Binaud (înainte de a se fixa pe *el* cu porecla definitivă). Tot ce precedă fiind foarte important, în cazul în care aţi avea vreo îndoială. (n.a.)

Preotul sărută altarul. Puse tămâie în cădelniţă şi tămâie altarul. Copiii din cor, îngenuncheaţi în faţa altarului, îşi răsfrângeau cu grijă sutanele peste pantofii lor roşii, conform bunei reguli, ca şi cum ar fi fost ceva indecent. Şi poate că erau prin întâlnirile pe la care aveau obiceiul să alerge.

Gesturile superiorului care ba binecuvânta, ba deschidea şi închidea braţele într-o îmbrăţişare paternă, ba le întindea pentru rugăciune, în gestul care, înainte de a fi cel al lui Cristos în formă de cruce, fusese gestul cel mai antic şi mai venerabil al adorării şi pe care el îl făcea cu o tendinţă naturală dându-şi un pic capul pe spate şi închizând pleoapele, respirau o credinţă şi o fervoare atât de evidente, încât înşişi copiii o acceptau cu respect. Iar recitativele, rugăciunile cântate aminteau acea frază scrisă de Alban într-una dintre temele sale – „Când aud vorbindu-se latineşte, mi se pare întotdeauna că sunt cuvinte de dragoste", frază care le făcuse mare plăcere forurilor înalte. Dar când superiorul intonase „Gloria", în timp ce clopotul colegiului suna triumfal ca să anunţe învierea lui Cristos, sensul pe care i-l dădea acestei slujbe izbucni şi el, şi pe care urma să-l aprofundeze câteva minute mai târziu.

Despre camarazii *vârstei adecvate,* Linsbourg avea o părere foarte clară: ori erau şarmanţi, ori aveau aerul unor viţei. Copiii din cor aflaţi în scenă astăzi confirmau acest verdict: Fauvette şi La Maisonfort erau încântători, Denie era impresionant, Mulard părea un viţel. Totuşi, acest viţel, al cărui tată conducea o micuţă întreprindere artizanală de spălătorie de geamuri, avea (împreunate) acele mâini lungi şi fine, mâini „aristocratice" pe care le găseşti atât de des la tinerii băieţi din proletariatul parizian. Să mai amintim şi că, printre ministranţi, doi erau neprihăniţi şi trebuiau ca mai târziu să păstreze credinţa – Mulard şi Fauvette –,

iar doi erau stricaţi şi trebuiau să nu o păstreze – La Maisonfort şi Denie.

Mulard, miop cu lornion, era hărăzit preoţiei. La Maisonfort manevrase în aşa fel încât să fie ministrant, fără niciun motiv, şi mustăcea că este, tot aşa, fără niciun motiv. Drăguţul nostru de retardat, Fauvette, era ministrant pentru că aşa doriseră părinţii lui. Pentru el era o distracţie. O făcea, aşa cum făcea totul, cu amabilitatea lui dintotdeauna. Zero în privinţa studiilor, reuşea totuşi să participe la slujba divină, fiindcă era iubit de Dumnezeu.

În ochii oricui era la curent cu viaţa internă a colegiului şi atât de hotărât, încât să nu ia în tragic ceea ce se petrecea în el, faptul că Denie ar fi fost ales ca fiind demn pentru o ceremonie de o asemenea natură însemna o nebunie. Linsbourg, aflat în rândul al treilea al cântăreţilor, tremura. Aşa cum se spune în *Michel Strogoff:* „Deschide ochii bine! Priveşte!”, Linsbourg cunoştea din surse sigure combinaţiile linguşitorului. Denie cosând patrafirul preotului în aşa fel încât acesta, în ultima clipă, nu mai putea intra. Denie urinând trei picături în vinul pentru slujbă. Denie când, alături de un camarad şi foarte apropiat de preotul slujitor, îi întindea sticluţa, trăgând un vânt, încât preotul, care nu se mişca, era şi asfixiat, dar şi dezarmat, nehotărât pe care să-l considere vinovat. Denie căţărându-se pe frânghia de la clopot şi încercând să o taie. Denie aruncând la closet cruciuliţa pe care maică-sa i-o pusese la gât şi înlocuind-o cu cheia dulapului de la Frontonul Basc: de două ori sacrilegiu – acela de a arunca cruciuliţa şi de a purta la gât, cu religiozitate, emblema impurităţii. Iar Linsbourg îşi amintea acea legendă din Evul Mediu... Odată, la o slujbă, un copil necunoscut din cor uimise întreaga adunare cu ciudăţeniile sale, cântând când nu trebuia, prezentând sticla cu vin goală... În fine, în momentul în care preotul ridicase ostia, copilul se repezise asupra

lui şi îl sugrumase: copilul din cor era diavolul. Desigur, Denie, pe dinafară, îşi făcea treaba în mod exemplar, dar chiar şi aici, când îl cunoşteai, puteai să-l găseşti că este diabolic.

Încă o dată, cel puţin pentru cei mari, care cunosc lucrarea lui Plutarh, avem în cazul de faţă două *vieţi paralele,* viaţa aparenţei şi viaţa adevărată, suprapuse una peste alta, şi din frecarea celor două vieţi lua naştere o căldură şi ceva ca o mireasmă deosebit de preţioase şi primejdioase, cu condiţia să ai nasul fin, desigur.

Afară, cerul se limpezise. În capelă, un timp, soarele se luptase cu lumina electrică a lustrelor. Apoi acestea au fost stinse.

În timpul cântului şi la aleluia au fost aduse sfeşnicele şi o cădelniţă. Superiorul puse tămâie pe jar, binecuvântându-l cu aceste cuvinte pline de sensuri diferite şi profunde: „Fii binecuvântat de Cel în onoarea Căruia vei arde”. La Maisonfort, ca să se amuze, sufla în flacăra de la sfeşnicul său, încât aceasta abia se mai ţinea. În jurul tabernacolului, florile îşi întindeau chipurile tinere. Urmă acea clipă evocată mai înainte de abatele de Pradts, care pe bună dreptate (şi din raţiuni personale), o considera grandioasă, dar care la prezenta întâlnire era mai mult decât ciudată: superiorul se înclină în faţa drăcuşorului Denie.

Atunci se arătă predicatorul – un străin de colegiu –, care dispăru imediat, purtat de două aripi mari ale vanităţii şi neroziei sonore. Nimeni din adunare, de la superior până la cei mai mici, trecând prin preoţi şi profesori, nu a existat nimeni care să nu îşi fi dat imediat seama de această mediocritate perfectă, unii pentru a fi consternaţi, ceilalţi ca să râdă pe înfundate. În cor şi în naos, toată lumea era aşezată. Superiorul îşi puse capul în mâini. Ministranţii, aşezaţi în şir de o parte şi de alta pe nişte taburete (puteai să le iei profilul în anfiladă), îşi puseseră mai întâi palmele pe genunchi, dar imediat începură să bată uşor, de nerăbdare, iar cei doi mai

mici îşi mişcară şosetele albe şi ghetele roşii atârnând în gol ca nişte măgari care, legaţi în rând, îşi flutură cozile, iar unora, din rândul întâi, li se vedeau degetele de la picior mişcându-se în încălţări. În fine, predica se lungea, iar cei mai serioşi, cu mâinile băgate în manşete se scărpinau la coate, Fauvette îşi băgă degetul mic în ureche, La Maisonfort îşi încrucişă picioarele acoperite de sutană şi chiar îşi legănă un picior cu un aer degajat, chiar îşi suflă nasul, ceea ce, în acest sanctuar şi în faţa Domnului, era la fel şi chiar mai stânjenitor decât un actor care îşi suflă nasul pe scenă. Denie ba îşi mânca degetele pieziş, ba şi le băga adânc în gură, le scotea, se uita un pic la ele cu poftă şi literalmente se arunca asupra lor ca să le afunde din nou în gură. La Maisonfort căscă, iar căscatul său îl molipsi pe Fauvette. Printre „scholişti" vedeai cum unele capete obosite se înclinau; mâinile se jucau cu faimoasele cordoane de castitate, care tresăltau ca nişte şerpişori. Rigal îşi tot sufleca mânecile de la sutană de parcă erau prea lungi, apoi le lăsa la loc în jos. Se vedeau ochi înălţându-se, ca pentru a căpăta sprijin sau inspiraţie, spre o statuie despre care nimeni nu ştia ce sfântă reprezintă, dar ochii ei aplecaţi, aerul său modest, alipite de o burtă bine bombată, făcuseră să fie botezată de către elevi Sfânta Nitouche[42], iar în ierarhia puterilor protectoare ale colegiului ea se afla imediat după Notre-Dame des Gosses.

Cu faţa în mâinile sale reci, superiorul se gândea. Criza pe care o declanşase problema Bricoule-Souplier se răsfrângea asupra acestei slujbe oarecum providenţiale, care îi permitea superiorului să adauge un nou etaj de simboluri la catedrala de simboluri care era deja slujba în sine: nu s-a sfârşit niciodată. Cu condiţia, totuşi, de a

[42] În traducere literală, Sfânta Nuatinge (n.tr.)

încerca să se înţeleagă, ceea ce nimeni nu face, nici măcar unii dintre cei care o rostesc. Această slujbă de Paşte era slujba învierii lui Cristos, dar, anul acesta, ea va fi şi slujba învierii colegiului. Colegiul fusese acoperit de aceleaşi „tenebre exterioare” care înconjuraseră agonia lui Cristos; el fusese în stricarea mormântului. *Quis revolvet lapidem?* „Cine va rostogoli piatra de la mormânt?” El era acela, el, superiorul, care o va rostogoli. Superiorul era ezitant, dar acest om care simţea că se topeşte de emoţie când îşi spunea în sine cuvintele lui Isus: „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima” era un om de caracter şi plin de patimă, asemenea domnului de Pradts, deşi într-un alt sens. Ca atâţia oameni care rostesc de multe ori cuvântul „iubire”, superiorul nu încerca nicio greutate în a fi nemilos, dacă într-adevăr credea că trebuie să fie. Era în el acel Cristos „blând şi smerit cu inima”, dar şi Cristos care alunga cu biciul pe aproapele său, aruncând la farisei anatema cunoscută: „Pui de năpârci!”, zicând straniile vorbe: „Nu mă rog pentru lume”. În rest, era mai degrabă timid, cu acea latură dârză a celor timizi, odată ce s-au înhămat la ceva. A purifica înseamnă a distruge. Încă de mâine va începe şi va fi dusă fără milă săptămâna denunţurilor, a acuzaţiilor, a delaţiunilor poate, a condamnărilor. „N-am venit să judec lumea, ci să mântuiesc lumea.” El va trebui să judece colegiul, spre a-l salva şi pentru că îl iubea. Hirotonisitorul venit din partea episcopului, odinioară, îi zicea înmânându-i bastonul pastoral: „În corectarea viciilor vei fi neclintit, fiindcă vei iubi”. Era tocmai greutatea că aproape îl tratase pe Alban drept turnător după scrisoarea acestuia despre şedinţa Ligii Aeriene! Această scrisoare era inadmisibilă, dar avea greutate, iar elevul eliminat cu atâta vâlvă amorsa la eşalonul suprem reforma pe care o ratase la bază.

Şefii de diviziuni, profesorii şi supraveghetorii fuseseră preveniţi să stea la dispoziţia superiorului timp de patruzeci şi opt de ore, în zilele de marţi şi miercuri de după Paşti – chiar dacă spuseseră că nu vor fi la Paris la data aceea. Nu se gândise la portari, la monitorii de sală şi la paznicul de la Frontonul Basc, restul era suficient. Se va face o anchetă dură, iar la terminarea ei, abatele nu se îndoi, se va face o epurare a elevilor şi poate în rândul personalului didactic. Cuvântul *missa,* „mesă", semnifica, printr-un hazard remarcabil, „trimitere". Iar *pascha,* „Paşti", însemna „trecere". Va face să dispară elementul putred, aşa cum scoţi un punct putred dintr-un fruct sănătos. De altfel, prin epurarea colegiului, se va pedepsi pe sine, veche mişcare creştină, care astfel îl exalta: încă o operaţiune misterioasă. Şi abia atunci va putea spune din toată inima cuvintele Epistolei din acea zi: „Să prăznuim nu întru aluatul cel vechi, nici întru aluatul răutăţii şi al vicleşugului, ci întru azimele curăţiei şi ale adevărului. Aleluia! Aleluia!" Fiindcă pentru acest festin începea din nou că aibă încredere în încrederea sa. Putem fi altceva decât ceea ce suntem?

Îşi ridică fruntea din palme. Pe unul dintre pereţii laterali ai capelei se afla o frescă jerpelită, deşi modernă, în care aproape că nu se mai recunoştea subiectul, fie din cauza umezelii, fie din cu totul altă cauză. Soarele o lumină, făcând să se vadă femei purtând văl, oameni bărboşi, o scenă din Vechiul Testament. Astfel, în pofida a orice, această frescă deteriorată îşi primea clipa ei de lumină! Aşadar, totul era posibil! Moartea redevenea viaţă: moartea lui Cristos, moartea colegiului. Mediul intelectual şi moral în care fusese crescut superiorul (avea douăzeci şi trei de ani în 1900) era întemeiat pe speranţă. Aşezat în fapt, dar prosternat în spirit ca pe un covoraş de rugăciune, prosternat ca pe un covor zburător, care era speranţa, preotul zbura prin viitor. Aleluia!

Aleluia! Osana în Ceruri! Dar din ce abis de disperare şi de nebunie lua naştere acum speranţa sa!

Îşi aruncă ochii asupra mulţimii. Cuvintele turuite de predicator, de neînţeles pentru copii şi adolescenţi, dar şi pentru orice adult care gândeşte, îi lăsau mintea destul de liberă pentru a reflecta sau a privi. Ochii săi alunecară, „ignorând", spre partea din spate a capelei, unde se mişcau vag o mulţime de chipuri dezonorate: părinţii elevilor, acei părinţi care în privinţa credinţei, a cunoştinţelor religioase şi a pioşeniei se aflau sub nivelul fiilor lor de doisprezece ani şi a căror unică preocupare era, Dumnezeu ştie! să critice mâncarea de la internat sau să ceară scutiri pentru gimnastică ori instrucţia religioasă – aceşti părinţi nedemni, în toate privinţele, de copiii lor, aceşti părinţi care credeau că aveau credinţă. Părinţii frăţiorilor erau, în general, absenţi (în afară de cei ai lui Denie). Fiul lor era la du Parc, asta însemna un miracol, dar lor „le era ruşine". În schimb, se găseau vreo jumătate de duzină dintre puternicii acestei lumi, unul mai murdar decât altul. Mamele, nişte magnifice măşti de carnaval feminine, îmbrăcate cu mare pompă după moda anului 1913, galinacee care trecuseră de puţin timp în rândul oamenilor, frumoasele, suveranele, cu părul moţat, etalarea arogantă a toaletelor, privirea stupidă şi rea, care în loc de gură aveau fundul unei găini, dominându-şi soţii cu cei zece centimetri în plus, sclipind câteodată de la auriul de pe cotorul cărţilor de rugăciuni, simbol al avuţiei catolice. Burţile (bărbaţii), cu un rictus stupid şi un aer degenerat, se interesau doar de vecinii lor, să afle dacă aveau Legiunea de Onoare, şi dacă da, atunci ce grad, să vadă dacă se ridicau, îngenuncheau sau rămâneau jos, pentru a face la fel ca ei. Erau liniştiţi când vreunul nu cânta. Oricât de zelos era în cursul serviciului religios, superiorul refuzase mereu să se ocupe de grupurile de adulţi. Cu siguranţă, nu el a fost

cel care să fi spus o frază pe atunci în vogă în mediile ecleziastice: „Fiule, vezi în tatăl tău pe Isus Cristos, iar în maica ta pe Sfânta Fecioară”. El ar fi spus, mai degrabă, alături de domnul de Pradts: „Părinţii, nişte duhuri rele aplecate deasupra leagănului copiilor lor”.

Desfăşurată între părinţi şi cadrele şcolii, superiorul îşi vedea instituţia cu ochi noi, ochii pe care i-i deschisese abatele de Pradts care i-i închisese de atâtea ori. Îi căuta pe cei care, mai târziu „vor crede” şi cei care „nu vor crede”, „fiii învierii” şi ceilalţi. Îi fuseseră simbolizaţi, cu câteva clipe mai devreme, de acele sfeşnice purtate de La Maisonfort şi Fauvette, din care unul era aprins, iar celălalt se stinsese din întâmplare. În emoţia în care se găsea, această faptă măruntă îl impresionase (cel al lui Fauvette rămăsese aprins, cel al lui Maisonfort se stinsese: încă un simbol). Iar superiorul avea o pornire care îl împingea să strige, inspirându-se din celebrul vers: „Cum mi-aş da credinţa pentru a ta!” Şi îi căuta pe cei care a doua zi vor fi eliminaţi, şi pe cei care vor rămâne. Iar această căutare îi era atât de grea, încât lăsă să-i scape cuvintele care constituiau scurta sa rugă obişnuită: „Dumnezeul meu este viu şi adevărat!”

Cele trei rânduri ale coriştilor, aflate în apropierea lui, erau ca spuma albă a unei mări pe prundiş, care se prelungea prin elevi, pentru a se sfârşi în marea indistinctă a părinţilor. Superiorul văzu, în rândurile elevilor, locul gol al lui Souplier, mai prezent decât cei prezenţi. Acestora le zicea, precum Cristos apostolilor: „Unul dintre voi mă va vinde” şi îl privi pe Linsbourg cu un ochi neiertător. „I-am păstrat pe cei ce Mi i-aţi dat, şi niciunul dintre ei nu s-a pierdut.” Nici măcar unul! Superiorul fu pe punctul de a face semnul crucii. S-ar fi înşelat, fiindcă Linsbourg, lăsând la o parte că păcătuia, era un excelent creştin. Acum, superiorul credea că este un monstru de ipocrizie, când de fapt, Linsbourg nu era

deloc ipocrit: era scandalul în carne şi oase. Cele două „istorii" răsunătoare ale sale, oricum, i-ar fi interzis să fie ipocrit, şi mai degrabă superiorul avea un pic de ipocrizie inconştientă prefăcându-se să afle ceea ce aceste „istorii" nu-i permiteau să ignore. Acuitatea şi insistenţa privirii sale, ieşind din figura imobilă ca o figură de ceară, îl străpunseră pe Linsbourg prin roba sa albă. Se simţi pierdut, însă reacţia nu-i fu cea a lui Alban: îi era egal. Ochii săi obişnuiţi cu gloria delictului susţinură fără dificultate această privire aproape intolerabilă, cu bravura studentului de la Saint-Cyr care voia să fie. Stătea de opt ani la internatul de la du Parc; avea multe de spus şi îl mânca limba. Nici tatăl său nu era mai tăcut. Ca şi abatele de Pradts, se simţea liniştit.

Superiorul îl fixă mai apoi pe de Pradts. Impasibil, cu ochii la predicator, abatele părea să-l asculte cu un viu interes. Iar superiorul îşi zicea: „Dacă poate să ascundă într-atât ce anume gândeşte despre chestia asta îngrozitoare – catolicismul trecut printr-un sos de nişte proşti (predica) –, atunci ce nu poate ascunde?" Să fi fost acel contrast dintre predicator şi abate? Să fi fost un pic de exaltare provocată la un om extrem de sensibil de această pregătire atât de modestă a slujbei de Paşte? Superiorul plonjă ca un avion în picaj în abisul creştinismului. Aici găsi iertarea pentru abatele de Pradts şi prietenia lui pentru el. Hoţul cel bun fusese mântuit doar pentru că a crezut o singură clipă. Superiorul îi zicea abatelui de Pradts: „Credeţi măcar o clipă şi veţi fi mântuit". De altfel, nu avea el destulă credinţă şi fervoare în sine pentru a-l salva?

Cei doi puşti întrerupseră această melodie nesăbuită. La Maisonfort şi Fauvette începură, liniştiţi, să trăncănească între ei aproape cu glas tare. Superiorul fu adus la realitate, iar Linsbourg, alertat de privirea furibundă pe care le-a aruncat-o, se întreba:

„Vorbesc despre mine?” În timp ce Fauvette nu privea adunarea decât din neatenţie, dar nu fără a arunca din când în când zâmbete de neînţeles (cei din primele rânduri vedeau chiar că râdea *din ochi* – noi ştim că era un copil cu spirit, deşi retardat, sau pentru că era retardat), La Maisonfort, care privea şi el cu exagerare adunarea, o făcea din superbie: importanţa lui era aceea a puştiului pe care saltimbancul îl scoate din cercul gurilor căscate, urcându-l în spatele scenei, unde ţine jobenul magic. Généralet avea un inel de aur – le arătase prietenilor poansonul –, lucru rar pe atunci la un copil şi care arăta ciudat, mai ales în sfântul serviciu pe care îl îndeplinea acum. Când se termină predica, „piticul”, ca s-o facă pe interesantul, îl trase pe Fauvette de mâneca stiharului alb, la cot, ca să-l facă să se întoarcă unde trebuie, dar se înşela, şi primi de la Denie o privire mânioasă, şi chiar şi de la superior. Pe scurt, se asista la uşoara harababură, care onora du Parc. „Puştii se joacă în dosul altarului”, spune dictonul spaniol. Aici, ei se jucau în faţa lui. Era un balet, însă nu unul nereglat, în aşteptarea măturii care se pregătea pentru aceşti tineri domni. Protecţia, în naos, urmărea foarte atentă baletul, complice cum era cu majoritatea executanţilor lui: „oficiu” rimează cu „complice”[43]. Privirea lui revenea mereu spre „partea de jos a altarului” pe care elevii o numeau ba „bucătăria”, fiindcă acolo se aflau pe o masă sticluţa cu ulei şi oţet, clopoţeii, sfeşnicele, hainele sfinţite, iar agăţate de zid, cădelniţele, şi pentru că în colţul acela se foiau cel mai mult ministranţii, ba „partea clovnilor”, din cauza scălâmbăielilor pe care le făceau micile sutane roşii. În acest loc privilegiat, ca în refectoriu, le plăcea să nu stea locului. Pentru Protecţie, această celebră „parte” era adevăratul sanctuar.

---

[43] În limba franceză, *office* şi *complice* (n.tr.)

Rugăciunile de la „Ofertoriu” reînnoiră sacrificiile abatelui de Pradts, ale lui Alban, ale lui Souplier, ale tuturor sacrificaţilor de a doua zi: principala noastră ofrandă suntem noi înşine. Fauvette şi Généralet prezentară sticluţele. Superiorul descoperi cupa şi prezentă ostia pe vasul de împărtăşanie. Fauvette îşi aranjă o şuviţă de păr. Superiorul vărsă în cupă vinul şi câteva picături din apa pe care o sfinţise. Nu erau laptele şi mierea care se aduceau la „Ofertoriu”, la slujbele de Paşte din primele secole. Poate că Fauvette personifica laptele, prin candoarea sa, iar La Maisonfort mierea, fiind mai altfel, mai ca mierea. Superiorul ridică mâinile spre cer pentru a invoca pogorârea Duhului Sfânt, apoi le spălă în apă şi se înclină adânc în mijlocul altarului. Din partea de jos a altarului, fu din nou tămâiat de trei ori de către Denie şi se plecă în faţa lui. După care Denie, venind până la Jertfelnic, tămâie de trei ori adunarea elevilor, care se plecară în faţa lui. Iar mişcarea amplă pe care o dădea cădelniţei, cu mâinile sale mâncate, ciudat de mari şi ciudat de pure, era şi ea la fel de frumoasă ca felul său hieratic de a se purta. Denie nu era frumos, dar, în clipa aceea, era nobleţea întruchipată. Şi era frumos, era admirabil, deşi straniu sau tocmai pentru că era straniu (dar, oare, nu orice religie se scaldă în straniu?), pentru că tocmai cel care avea cea mai mare nevoie de a fi purificat era cel care îndeplinea actul purificării asupra camarazilor săi şi părinţilor lor, inclusiv alor săi. A doua oară când tămâie, îl privi pe Linsbourg, iar acesta făcu o mişcare atât de bruscă încât, dacă ar fi stat pe un scăunel de rugăciune, l-ar fi împins înainte, ca pentru a se arunca asupra lui.

Ministranţii merseră să caute în sacristie lumânări pe care le aduseră aprinse.

Semnalul pentru „Sanctus” fu dat cu clopoţelul. „Sanctus”, care este o cântare a îngerilor, fu intonat de îngerii de la Schola.

Pe treapta cea mai de jos a corului, domnul Perritet dirija cântarea cu o mişcare armonioasă de braţ ce se termina cu o mână feminină, legănată ca o coadă de pisică nerăbdătoare. Vocea lui puternică, pe care şi-o reţinea, aproape că umplea în exces capela. Uneori se înălţa singură, în *recto tono,* un glas din afara timpului, un glas care anula timpul. În rândul al treilea, Linsbourg, băiatul îngrozitor, nu înceta să participe la slujbă cu o pioşenie reală şi o perfectă competenţă liturgică, foarte rară la colegii săi, să urmărească în cor evoluţia a trei ministranţi din patru, se ştie care (şi toate gesturile lor erau pline pentru el de amintirile altor gesturi, amintiri care, din când în când, îl făceau să-şi lase ochii în jos), şi să-i acopere şi să-i lingă ca o flacără pe cei din grupul coriştilor, magnific izolaţi de realul meschin prin acea haină a celor aleşi şi a îngerilor, culoarea celor mântuiţi din Apocalipsă, culoarea veşmintelor lui Cristos transfigurat, când el le cunoştea ca nimeni altul – mai bine decât oricare dintre duhovnicii lor – sufletele şi şalele.

Ceea ce avea în faţa sa era ca o livadă de cefe, aranjate ca un strat: cefe groase, umflate de instincte rele sau violente, cefe urcând spre un craniu ras, făcut pentru tonsura călugărească, cefe suportând urechile sclipitoare ca frunzele de iederă, acestea mărginite uneori de firul de metal al ochelarilor (şi îşi amintea atunci că auzise spunându-se că miopii de un sex sau altul sunt deosebit de porniţi spre plăcere), cefe graţioase pe care cobora un vârf fin triunghiular de păr, ceea ce este socotit în sudul nostru francez ca indicând că „purtătorul" este făcut pentru dragoste, cefe unde părul un pic umflat se oprea natural şi exact, ca la profilurile de pe medaliile greceşti. Patrafirul ascundea lanţul medaliilor pe care le purtau cu toţii şi pe care Linsbourg le cunoştea aproape pe toate – medalii pe care le sărutase de multe ori, cele pe care le

sărutase doar o singură dată, apoi încetaseră să le mai pună din scrupule, ca să nu le mai sărute („Mi-am rupt lanţul”), sau le întorceau în momentul când se sărutau, cele pe care le purtau de zece ani şi nu avusese curiozitatea să vadă ce e pe ele: Sacré-Cœur? Sfânta Fecioară? Mai era şi scobitura unor cefe, de care degetele sale îşi aminteau aşa cum un cunoscător îşi aminteşte ridicăturile unei statui pe care o palpase cu dragoste, şi la modelul unor cranii, model pe care degetele îl găseau cu greu când părul nespălat stătea ţeapăn, şi uşor când părul proaspăt spălat era ca o pajişte unduioasă sub care degetele abia se mişcau (ghicea că azi multe capete erau spălate în cinstea sfintei sărbători; ghicea după câteva plete blonde pe care le cunoştea bine şi care brusc căpătaseră o nuanţă mai bălaie, foarte diferită de blondul-închis obişnuit...)

Din rândul al treilea unde stătea, Linsbourg ar fi putut aproape să-i spună, acestor cefe şi capete văzute din spate, pe cei ai căror ochi nu vor mai redeveni niciodată puri. Dacă superiorul avea măsura sa de cântărire – cei care vor avea credinţa şi cei care nu o vor avea –, Linsbourg o avea pe a sa. Credincios sincer cum era, măsura sa o întâlnea, de altfel, adeseori pe cea a superiorului. Nu îi era greu să distingă în acest grup de ajutoare, din care majoritatea făceau parte din alte motive decât calitatea glasului lor, zeloşii de mâine, după zelul de acum pus în cânt şi după corectitudinea ţinutei lor. Existau cei care cântau din tot sufletul (cei mici), cei care deschideau gura fără a scoate vreun sunet (mijlociii), cei care, oricât de „scholişti” erau – culmea! –, nu deschideau gura deloc (mai ales cei mari). Iar când, aflându-se în genunchi, în loc să caşte gura la altar, un băiat rămânea îndelung cu faţa în palme, ce anume îl preocupa atât de tare? Devoţiunea, Protecţia sau afectarea? Linsbourg, foarte cunoscător într-ale principiilor, dădu un ghiont în spate celui din faţa lui, fiindcă, de plictiseală, tot mişca

banca; şi se mai manifestă iritarea faţă de un altul care se aşezase cu picioarele larg desfăcute sub sutană ca un boxeur în *time.* Cu toate acestea, simţea, era fără îndoială condamnat. Dar pe Denie îl va păstra oriunde s-ar afla, iar prin el îi va revedea, în afara colegiului, pe toţi cei la care ţinea. Îşi va reconstitui „mica familie”, fiindcă şi el folosea acest cuvânt liniştitor prin care superiorul desemna ansamblul colegiului, însă numai pentru câţiva. De altfel, în acest ultim trimestru, trebuia să facă un mare efort ca să-şi treacă examenul pentru cel de-al doilea bac. După aceea va urma vacanţa când, supereuforic, va pescui în dreapta şi în stânga, aşa cum este natural să faci la băile marine. Înainte! înainte!

Cerul schimbător aruncase din când în când, ici şi colo, în capelă, câte un zvâcnet de lumină dispărut imediat, ca un *flash.* Acum tocmai pusese o pată violetă, reflex al unui vitraliu, pe cor în lungul altarului, rămânând acolo. Iar ajutoarele, în trecere, erau atente să nu o calce.

S-a întâmplat atunci ceva ciudat. Fauvette îşi părăsi locul unde slujea şi merse să-i spună ceva la ureche lui Mulard. În cor erau atâta şuşoteală şi mişcări reglate din ochi la slujbele de la du Parc, încât până aici totul era normal. Apoi Fauvette părăsi corul îndreptându-se spre sacristie. Se întoarse după zece minute. Atunci fu văzut Mulard „aranjându-l” ca o mamă care îşi „aranjează” odrasla, nu fără a-l certa puţin când este prea dezordonat la joacă. Îi răsfrânse gulerul de la sutană şi, trecându-şi mâinile pe dedesubt, îi verifică vizibil centura şi anteriul. Fauvette se lăsa dichisit cu un aer încântat. Nimeni din asistenţă nu înţelesese, în afară de Linsbourg, care înţelegea totul şi care urmărea cu un ochi foarte atent baletul juvenil, ca un regizor care urmăreşte o repetiţie. Asta îl făcea să fie zguduit de un hlizit interior: da, acesta era Fauvette! Fauvette care venea cu un pantof fără şiret! Fauvette cu

prohabul mereu descheiat! Fauvette care poftea să meargă la *veceu* în timpul slujbei! în fine, era Fauvette sută la sută!

Superiorul refăcu acţiunile săvârşite de Cristos la ultima Cină, binecuvântă pâinea, se înclină pentru închinare, se ridică spre a arăta adunării ostia. Mulard şi La Maisonfort îi ridicară pulpana patrafirului. Fauvette sună de trei ori: sunetul foarte firav şi argintiu era unul dintre rarele rafinamente estetice de la colegiu (datorat, fără îndoială, hazardului); Fauvette găsi un mod de a râde chiar în timp ce suna. La Maisonfort sună de trei ori, căscând o dată, fără a-şi duce la gură mâna plină de inele. Denie dispărea în spatele norului gros al fumului de tămâie pe care îl răspândea, iar norul aproape opac se mişca într-o coborâre a soarelui: tânărul demon apărea din norii de fum, precum Dumnezeu în Vechiul Testament. În acest timp, elevii nu ştiau că trebuie să privească înălţarea ostiei. Dacă ar fi privit-o, ar fi crezut că sunt într-un păcat de moarte. Totuşi, o priveau pe furiş, din curiozitate şi din gustul pentru imprudenţă: dacă se deschidea o trapă şi ajungeau în iad?

Ministranţii duseră în sacristie lumânările pe care le aduseseră înainte de „Sanctus”, întorcându-se cu mâinile goale.

Superiorul se împărtăşi pe sine, apoi îi împărtăşi pe cei patru ministranţi care coborâră de la altar. Lui Fauvette, mestecând azima ca pe chewing-gum, i se citea, în continuare, distracţia în ochi. Piosul Mulard, cu azima în gură, aruncă o privire neliniştită la orologiul aflat în fundul capelei. Cu siguranţă că avea un meci de baschet la orele două. Un *flash* de vitraliu se aşezase pe Sfânta Nitouche; era verde, culoarea speranţelor, mici şi mari.

Ministranţii întinseră pe Jertfelnic faţa de masă a împărtăşirii. Superiorul spuse de trei ori: *Domine non sum dignus.* Din toată slujba, aceasta era fraza care îl impresiona cel mai mult pe Alban, fiindcă fusese spusă de un centurion. Din tot ceremonialul,

singurele lucruri care îl emoţionau erau cele care nu ţineau de creştinism. De asemenea, în capelă nu era impresionat decât de legionarii de pe Drumul Crucii. Numai cu ei se simţea în familie.

Totuşi, toţi copiii de la cor urmau să primească împărtăşania cei dintâi, purtând, la întoarcere, pe chip o gravitate adevărată sau prefăcută. Unul dintre cei mici – doisprezece ani – nu se duse la altar. Vecinul său, ridicându-se, îl împinse cu cotul ca pentru a-l trezi, dar el dădu din cap un nu energic. Linsbourg admiră până la emoţie forţa de caracter care îi trebuia acestui micuţ (care nu făcea parte dintre ai săi) ca să fie observat de toţi colegii care probabil se gândeau: „Ce a făcut încât să fie singurul care nu se împărtăşeşte? Ca să fie *excomunicat?”* Umbra unei păsări trecea şi retrecea neîncetat în spatele unui vitraliu. Oare era tot aceeaşi? La baza corului, lângă Jertfelnic, Denie, ridicând spre adunare chipul lui de neînţeles, ţinea în mâna stângă o lumânare sprijinită de pământ, iar mâna dreaptă – mâna lui curată şi devorată, mâna sa dublă ca şi chipul – era pusă pe inimă, într-un gest de o graţie şi o nobleţe infinite. Pata violetă a vitraliului, la picioarele sale, îşi schimbase locul, devenind roşie, ca nişte sânge ce ar fi curs din el – de la ce invizibilă rană? Oare diavolul sângerează?

Linsbourg, din rândul al treilea de bănci, cuprindea o livadă de gâturi. Superiorul cunoştea o altă livadă, cea a chipurilor întinse, stând înşirate, pe deasupra Sfintei Mese, cu pleoapele lăsate, cu gura întredeschisă şi limba un pic scoasă, fără să-i pese prin ce anume o asemenea atitudine ar fi părut stranie în ochii unei fiinţe ostile sau ai unui necredincios. Cunoştea aproape toate figurile din colegiu, în această atitudine, şi în felul acesta se odihneau alături la pieptul său; chipurile cele mai umile fiind cel mai aproape de sufletul său. Printre ele îi văzu pe Alban şi pe Serge, aşa cum îi mai văzuse cu câteva zile mai înainte, în genunchi, aşteptând şi

oferindu-se cu candoare. De câte ori se vor mai împărtăşi ei de-acum? Cine va veghea asupra lor? Erau eliminaţi, dar se aflau aici, aşa cum un lucru este acel lucru şi, în acelaşi timp, un alt lucru în visuri. Şi le dădu trupul lui Cristos cu o dragoste aparte.

Pentru majoritatea elevilor, momentul când copiii de la cor întinseseră faţa de masă pentru împărtăşire fusese un moment fericit, fiindcă se ştia că imediat ce se termina împărtăşirea aproape că se termina şi slujba. La biserica parohiei, câţiva credincioşi plecau încă de la sfârşitul împărtăşirii, la colegiu, însă, trebuia să se stea, dar lucrurile mergeau fără probleme. Superiorul se urcă repede la altar, puse să i se toarne un pic de apă în cupă şi o bău. Fauvette, care schimba cartea de rugăciune alături, nici măcar nu se aplecă trecând prin faţa altarului, ci schiţă doar ceva asemănător unui entrechat. De la armoniu se înălţă o arie aproape săltăreaţă, „O filii et filiae”, veselă ca o *sevillana,* al cărei sens părea să fie: „Haideţi! Acum puteţi s-o zbughiţi!” Alban apropia aceste finaluri de slujbă de finalul coridei (bine, iată-ne din nou, dar este pentru ultima dată, normal), care de obicei se termină într-un soi de debandadă nu prea demnă, făcând contrast cu solemnitatea începutului.

Superiorul dispăru spre sacristie, în spatele altarului. Copiii de la cor dispărură în urma lui, doi la dreapta şi doi la stânga, aşa cum nişte balerine spaniole, la sfârşitul baletului, dispar la dreapta şi la stânga decorului. Fiecare dispărea conform secretului pe care îl avea, fiindcă Mulard însuşi îşi avea taina lui, aceea că voia să ajungă preot. Fauvette, ieşind ultimul, întoarse capul ca să-i zâmbească lui Linsbourg. Elevul cel mai pur din colegiu – *angelus castitatis* – se întorcea ca să-i trimită un zâmbet celui mai impur elev. Zâmbetul acesta era inocenţa întruchipată şi voia să zică: „Uf!” Astfel se termină slujba de înviere.

Din nou Frileuse

Deschizând uşa camerei mamei sale, Alban, chiar înainte de a o vedea, fusese înşfăcat de parfumul persistent, sufocant, asfixiant Frileuse – parfumul de la secreter. Doamna de Bricoule era în pat, ţinând în mână nişte scrisori scoase dintr-un plic mare şi galben pe care Alban îl recunoscu, fiindcă îl văzuse în secreter, şi pe care, de altfel, nu-l deschisese. Presimţi ce e mai rău: pe una dintre căile al căror secret îl deţinea, ea urma să-l facă să înţeleagă că observase forţarea mobilei. Totuşi, asta se petrecuse atât de demult! Trei luni... Dar ea vorbi fără ocolişuri aparente:

— Reciteam unele dintre scrisorile lui Chanto de acum un an. Ce afectuos era pe atunci! Nu ţi-am dat niciuna să o citeşti, n-ar fi fost delicat. Totuşi, sunt unele pe care ai putea să le citeşti. Alban tresări. Asta, spre exemplu, îi întinse scrisoarea.

Scrisoarea începea cu: „Amică foarte frumoasă şi foarte dragă, amică şarmantă”. Sări la final, atât îi era de penibilă lectura ei. „Sentimentele mele se cristalizează în jurul întregii frumuseţi pe care o cuprinde inima ta.” „Ei, asta-i”, gândi el.

„Are un frumos vârf de pană la cravaşă”, îi veni să spună, dar nu voi să o rănească.

— Scrie bine, zise el.

— E foarte cultivat pentru un ofiţer de cavalerie, zise ea, mai insolentă decât el, chiar şi când iubea. Uite, nici aceasta nu-i rea.

Îi întinse o altă scrisoare. Alban aplică formula – prima şi ultima frază: ele dădeau tonul. Prima era: „Umbră scumpă, atât de scumpă, păcatul meu posibil şi imposibil...” Ultima: „Un sărut de extaz pe palida-ţi mână”. „Ei, asta-i acum”, îşi zise el.

— Cred că nu i-ar face plăcere să i se arate scrisorile. Cred că este o lectură ce nu trebuie continuată.

— Ai dreptate. Voiam doar să vezi că nu-i lipseşte clasa.

Doamna de Bricoule puse scrisoarea la loc în plic, pe care îl păstră lângă ea, pe pat. Vorbiră despre altceva.

Alban tuşi uşor, fără a o face intenţionat. Era de la parfum... Superiorul avea nevoie să fie iubit de comunitatea celor din colegiu. Domnul de Pradts avea nevoie să fie iubit de Serge. Doamna de Bricoule avea nevoie să fie iubită de fiul ei. Însă el, ca majoritatea băieţilor, nu avea nicio nevoie să fie iubit, şi chiar prefera să nu fie. Ea îi arătase aceste scrisori pentru ca el să ştie că, oricât de aproape de moarte era, fusese iubită. El vedea doar că ea iubise un imbecil şi era consternat. Dar hermina lui era, oare, atât de albă încât să poată...? Întotdeauna eşti imbecilul cuiva.

Rafală asupra şcolii du Parc

La trei săptămâni după Paşte, Alban, aflat prin preajma şcolii, îl zări pe Mulard. Mulard traversă rapid, ca să nu fie ciumat, însă Alban traversă şi el, abordându-l. Într-un minut află numele principalilor eliminaţi. În total şaptezeci şi patru, după Mulard, cifră pe care o consideră mare. „Ce se zice despre poveştile noastre? Ce zice lumea despre mine?” întrebă el. „Băieţii evită să vorbească despre tine”, zise Mulard, glacial. Era clar că deranja pe toată lumea. Cum, cu timpul, eliminarea devenise una dintre faptele vieţii sale (cu „primul său taur”), această primire îi fu ca un duş.

Iată ce se petrecuse la du Parc.

Superiorul instituise un fel de tribunal, asistat de abaţii Prévôtel şi de Pradts, şi-i ascultase pe toţi profesorii şi pe toţi

supraveghetorii – interogaţi separat, conform bunelor principii. Fu marea *feria* a josniciei. Toată lumea turnă pe toată lumea. Alban presimţise corect: „Sunteţi cu toţii nişte laşi”. Superiorul ştia foarte bine că domnul de Pradts nu va vorbi, iar domnul de Pradts nu vorbi. Când i se cerea părerea, răspundea: „N-am remarcat nimic deosebit la acest elev” sau „Câteva păcate neînsemnate”. Avusese parte de indulgenţă, voia să fie indulgent cu ceilalţi. Nu-l mai întrebară. Niciun acuzat, băiat sau adult, nu a fost ascultat, fie pentru că aceasta a fost metoda superiorului, fie pentru că a vrut să arate că nu se inventase un stil special de eliminare pentru Bricoule. Internilor, care reveneau odată cu ceilalţi, li s-a dat doar timpul necesar să-şi strângă lucrurile, în prezenţa unui supraveghetor, şi se întoarseră la familie, în Paris ori în provincie, precedaţi de o scrisoare pneumatică sau de o telegramă. Externii, sosind, erau opriţi în prag de un supraveghetor. Le arăta conţinutul pupitrului care fusese adus la poartă, aceştia îl luau şi plecau pentru totdeauna.

Mussolini a zis despre francezi că sunt nişte oi căpiate. Timp de patruzeci şi opt de ore, domnul Pradeau de la Halle fu ca o oaie căpiată (sau ca o porumbiţă căpiată). Poate că îşi însuşise cuvântul Sfântului Ieronim din epistola către Heliodor unde spunea că în anumite circumstanţe „singura pioşenie este aceea de a fi drastic”. Domnul Cordere îl implorase, cu mâini frânte şi tremurătoare. Căsătorit şi tată de familie (trebuia să se aştepte la asta), nu făcuse decât să-l împingă înainte. Implorarea lui îl îndârjise atât de tare pe superior, încât, chiar dacă inocenţa lui Cordere ar fi fost recunoscută, poate că tot l-ar fi dat afară, fie şi numai pentru faptul că l-a văzut implorând. Acelaşi om totuşi, în noaptea din Ghetsimani, îi spunea Stăpânului său: „Nu sunt nimic”. Ceea ce îl făcea să fie implacabil era mai ales slăbiciunea lui. Însă cei care

cunoşteau vehemenţa aversiunilor sale politice nu erau surprinşi să-l vadă implacabil. Asta a durat mai mult de patruzeci şi opt de ore, fiindcă au existat unii care au fost lăsaţi să revină şi să-şi reia liniştiţi studiul, dar care au fost daţi afară după trei zile. Alban, dacă ar fi fost acolo, ar fi jubilat. Era absolut „Roma lui Nero”. Ca şi la Roma, nimeni nu mai avea vlagă, aşteptându-se să primească ordinul fatal, făcând-o pe dezinvoltul. Se prezuma că toţi îţi cunoşteau soarta, în afară de tine.

Dintre cei care au apărut în povestea noastră, au fost eliminaţi: Linsbourg, Salins, Giboy, Denie, Lapailly (Bonbon), La Maisonfort, Cuicui. Archichou rămase pentru că nu trebuia să i se strice viitorul de misionar. În total erau şaptesprezece, cu tot cu Alban. Un profesor: domnul Cordere. Familia de portari. Paznicul de la Frontonul Basc fu somat să dispară în următoarele opt zile.

În cele trei luni de la eliminare, Alban nu se ocupă decât de bacalaureat.

Nu avea niciun prieten, şi era foarte bine: aşa cum se simţea bine în comunitate, tot aşa se simţea şi în singurătate. Desigur, îi lipsea *un* prieten. Se ştie cine. Adeseori îi trecu prin minte să-l aştepte pe Serge dimineaţa în faţa casei când acesta pleca spre Janson. Desigur, nu l-ar aborda. L-ar urmări un moment de departe, i-ar vedea silueta... Teama de a suferi îi făcu rău şi îl reţinu. La început, din această teamă de a suferi, făcuse chiar ocolişuri ca să nu treacă prin faţa casei. Se gândea mult la el, deşi folosindu-se de voinţă (mereu performanţele) pentru a amâna „după bac” să se gândească mai mult la el şi, dacă se poate spune, sistematic.

În apropierea examenelor, doamna de Bricoule hotărî să pornească moara de rugăciuni, în vederea succesului. El se alătură cu naturaleţe acestei idei, chiar cu complezenţă. Deşi curăţat bine de păcate, fu trântit la oral: strălucise doar în *fecundarea florii.* Era

anticiparea. De la eliminare, pierduseră timp căutând nişte profesori. Cu trei luni înainte de examen a trebuit să schimbe cărţi şi metode. Era evident că eliminarea îi denaturase rezultatele la învăţătură din întreaga perioadă de şcolarizare.

Doamna de Bricoule slăbea din cauza bolii de la care urma să i se tragă moartea. Domnul de Chantocé îşi încetase vizitele din care pleca mai mult impresionat decât îndurerat. Căpitanului, care avea să fie ucis ca un erou în război peste cincisprezece luni, nu-i plăceau emoţiile civile.

Odată cu Serge dispăruse principalul interes comun dintre Alban şi mama sa. Nu mai exista vreo cale să se fofileze în micul grup al complicilor. El nu i-a mai făcut nicio confidenţă, nu a dat dovadă de abandon, nimic, absolut niciodată vreo pornire avântată.

— Eşti tare prost să promiţi că nu ai să-l mai vezi pe micuţ. De ce ai făcut-o?

— Din eleganţă.

— Eleganţa este câteodată un viciu.

— Încă unul!

— Nu încerci să-l întâlneşti?

— M-ar dispreţui, după tot ce am promis.

— Da' de unde, ar fi foarte mulţumit.

— Poate, dar m-ar dispreţui.

Apoi, ea o coti puţin. Îl ştia înflăcărat şi chibzuit, hotărât şi deplasat, energic ca un diavol, însă nu ştia deloc ce putea fi atunci când era atins obiectul iubirii sale. Îl vedea solid, era mândră de el, şi nu voia să rişte să-l înmoaie vorbindu-i de Serge. O dată sau de două ori, totuşi, nu mai rezistă: Monstrul îi făcu din nou ochi dulci, iar ea îl mângâie un pic. Odată zise: „Sărmanul băieţel, mă întreb ce mai face”. Altădată: „N-ai păstrat nicio legătură cu băieţii de la

du Parc? Nu ai încercat să-ţi faci un nou prieten?” Însă pentru Alban exista Serge şi nimeni altcineva. Fu şocat, fie şi numai de expresia *nou prieten.* Nu, nu era nimic de făcut, mama lui va rămâne până la sfârşit Mama-Nu-Ştie-Nimic.

Trebuie să plasăm aici un intermezzo frumos – bibelou de epocă. La începutul vacanţei îşi făcu din nou apariţia un ritual estival: doamna de Bricoule îi aminti fiului că o dată pe an trebuie să-şi bage mâna în buzunar. De ce? Ga să evite situaţia de a da mâna cu servitorii când pleca în vacanţă. Totuşi, fratele (decedat) al contesei îl pansa la picior pe un valet care se rănise un pic, îngenuncheat în faţa lui, asemenea preotului în faţa săracilor în Joia Mare. Acelaşi frate, când venea instalatorul, se aşeza cu el la masa din bucătărie şi „discuta” ciocnind vin roşu, iar doamna de Bricoule o avea ca fină pe fata bucătăresei; fiica o tutuia, în timp ce fiul acesteia i se adresa cu „Dumneavoastră”. Astfel, incoerenţa şi aiureala din casa Bricoule corespundea incoerenţei şi harababurii de la du Parc. Noi însă ne punem o întrebare: l-ar fi admis superiorul printre sacrosancţii frăţiori – şi oricât de înzestrat ar fi fost – pe fiul unei cameriste? Oameni de case mari (Linsbourg) şi oameni de casă stând alături? Fie. Fiu de portar, da. Dar copil de cameristă? Oricât de democratică putea fi ea, şcoala du Parc avea, ori trebuia să aibă, căi ocolitoare de etichetă demne de curtea regelui.

Tauromahia la domiciliu, care i-a sucit capul o vară întreagă, era la fel de neputincioasă de a-l apropia de mamă, deşi sărmana femeie a citit cu atenţie cărţile despre taurine, spre a avea un subiect de conversaţie cu el. Dar, la începutul cursurilor, natura i-a permis să-şi mai revină încă o dată înainte să moară. Fu gloria apusului.

A doua rafală asupra şcolii du Parc

Totuşi, la puţin timp după începutul şcolii, Alban întâlnise un alt elev de la du Parc şi aflase că întreaga direcţiune fusese schimbată, iar jumătate din profesori, înlocuiţi. Superiorul era călugăr la catedrala unui oraş din regiunea centrală a Franţei: „Se pare că a părăsit definitiv învăţământul”, zise elevul, care nu ştia mai mult. Abatele de Pradts era popă într-un orăşel din Morbihan. Abatele Prévôtel fusese lichidat şi el, atât de inert pe cât fusese în ultimele vârtejuri din colegiu, neconsultat în nicio privinţă, la curent cu nimic, şi care nu ştia decât să transpire. Astfel fusese doborât superiorul, după ce făcuse reforma, la fel ca Alban după ce încercase să o facă. Monstrul voia să-şi ia revanşa? Aveai ce visa, şi visai.

Alban îşi face intrarea în lume şi îi place
(octombrie 1913)

De ani de zile doamna de Bricoule aştepta clipa când fiul ei îşi va face „intrarea în lume”. Era ca şi cum ea, trecută de patruzeci de ani şi apropiindu-se de sfârşit, reintra, se realipea vârstei de douăzeci de ani pe care îi avusese. „Să trăiesc până atunci!” implora ea. Despre unele case în care urma să fie invitat putea să spună cum sunt. El o va duce pe dansatoarea sa mai deoparte în acelaşi colţ unde fusese atrasă şi ea – când? Ieri. În plus, va recăpăta avantajul asupra lui, şi chiar mai mult decât o făcuse vreodată, prin „chestiunea mariajului”. Se puteau, încă de pe acum, înnoda relaţii, logodne poate, pregăti viitorul: se va căsători de îndată ce se va întoarce din armată. Tocmai în acest spirit şi într-

o veritabilă izbucnire a întregii fiinţe, doamna de Bricoule abordă cu Alban reînceperea cursurilor în octombrie 1913.

Alban îşi luase examenul şi, la Sorbona, începea cu nonşalanţă o licenţă în litere. Primele lecţii de dans, primele invitaţii la matineele dansante, în casele cele mai pompoase din Paris, îi stârniră simţurile. După tot ceea ce ştim despre el, ar fi trebuit să spună nu, de o sută de ori nu. Or, el a zis da, aşa cum zisese da rugăciunilor ca să treacă examenul, aşa cum se asociase fără prea multă repulsie „vrăjilor" mamei sale făcute domnului de Chantocé. Era mereu aceeaşi uşurinţă a adolescenţei, a lipsei sale de dezgust şi de dispreţ, în pofida aerelor caraghioase.

Îşi scoase la iveală faţă de dans, flirt, sclipirea mondenă, acelaşi gust pe care îl avea şi mama sa. A vrut să fie plăcut, şi a plăcut, iar lui i-a plăcut. Maică-sa fu nebună de bucurie. În sfârşit, fiul ei devenea ceea ce trebuia să fie: frivol! Îl recucerea. Cu mica marionetă care, începând de la orele patru, nu mai ieşea decât în jachetă şi cu joben pe cap, cu pantofi lustruiţi, ghete albe, mănuşi de culoarea untului proaspăt (întoarse cu grijă la încheietura mâinii), baston cu măciulie de aur (da, fără glumă), buchet de albăstrele la butonieră (de altfel, nu uimea pe nimeni, fiindcă aşa erau vremurile), şi nu se mai întorcea decât pe la orele opt pentru a se îmbrăca în smoching sau costum spre a pleca din nou pe la orele unsprezece, cu această sărmană maimuţică ea se simţea mult mai bine decât cu tânărul băieţos care, cu ghiozdanul lui stâlcit sub braţ, pornea cu un sfert de oră mai devreme ca să-l aştepte pe Serge în faţa casei sale. Într-o lume ale cărei obsesii erau vanitatea socială şi banul, se simţea în largul ei. Gata, s-a dus universul micilor masculi! Cel puţin, aşa credea ea, însă vom regăsi un mic mascul mai departe.

Fiindcă nu era vorba doar de a *etala* (termen consacrat). Mai era, am spus-o, viitoarea căsătorie. În limbaj aristocratic, se zicea: „a te căsători cu un sac”. Un sac de aur. Puţină importanţă avea originea aurului. Atâta doar, fata să nu fie nici protestantă, nici israelită, şi nu interesa nici felul cum fusese câştigat aurul şi nici când fusese adăugată particula nobiliară. Nu avea nicio importanţă că familia era tarată, ceea ce vă era dezvăluit cu dragă inimă de către preotul care cunoscuse defectul în secretul confesiunii. „Cu greu veţi găsi în Franţa un nume istoric care să nu consimtă să-şi piardă mai degrabă onoarea decât o pădure” (Chateaubriand). Doamna de Bricoule se arunca asupra tuturor relaţiilor sau ex-relaţiilor, pentru a face ca Alban să fie trecut pe lista dansatorilor; îl învăţa pe fiu cum să te faci invitat la Cutare, inventând rude inexistente, cum se manevrează pentru a dansa cotilionul cu o moştenitoare, cum să te dai conte fără a fi, urmând obiceiul ancestral, cum păstrezi într-o cutie documentele false pentru a le da căutătorilor de mari căsătorii sau cum îţi bagi degetele în punga pe care ţi-o întinde persoana care face cheta, fără a pune absolut nimic înăuntru, cum, plin de îndrăzneală, mergi la un bal la care nu eşti invitat sau cum se vorbeşte despre acel bal, pretinzând că ştii din sursă sigură, fără a fi fost. Tot acel *savoir-vivre,* tot, tot. Îl învăţa totul! Cu o voce pe care prevestitorii morţii o alteraseră deja.

Rolul pe care îl juca banul în societăţile pe care le frecventa era ceva foarte nou pentru Alban. În afara „lumii”, toate femeile, toate, tinere, mai coapte, bătrânele, muribundele, erau nişte întreţinute. Aceasta se făcea mai mult sau mai puţin la vedere, dar rezultatul era mereu acelaşi: femeia trăia pe seama muncii bărbatului şi nu cheltuia nicio para chioară pentru el, chiar când era în compania

lui. Era, aici, una dintre caracteristicile civilizaţiei occidentale. Dar, în „lume”, tinerii erau aceia care aşteptau bani de la femei, pentru că fiecare căuta să facă o căsătorie din interes.

Lui Alban, am mai spus-o o dată, îi plăceau toate acestea. Intra pentru un moment în snobismul monden, înainte de a i se face greaţă şi a-l da afară (începând cu războiul), aşa cum intrase un moment în snobismul de la Protecţie, înainte de a i se apleca. Se înfoia cu plăcere în pavană, bârfe, intrigi, înţepături, gustul pentru afişare, impertinenţă, invidii, răutăţi, un amestec de fineţe şi de mitocănie în care, de altfel, excela. Listele de protejaţi făcuseră loc altor liste: cele ale fetelor cu care dansase sau cu care era necesar (din motive sociale) să danseze, cele ale mamelor cu care trebuia să fie deosebit de amabil, cele ale oamenilor care îi puteau fi de folos (întrucât toţi încercau să scoată ceva de la toţi). Invitaţiile, strecurate parţial, conform bunelor principii, în rama oglinzii de pe şemineu, desenau deja un arc de triumf, celebrând gloria de a fi atât de răspândit – *răspândit* ca urina după ce s-a răsturnat oala de noapte.

Nu era amuzant să ai trei baluri pe săptămână, ci trei baluri în aceeaşi seară. Ceea ce era amuzant erau flirturile fără iubire, flirturi de infatuare şi de nervozitate, care te făceau să ţi se umezească ochii, nedorite (se găseau alţii mai insolenţi ca tine, şi existară chiar câteva drame dezgustătoare: spre exemplu, pentru baluri la care nu fuseseşi invitat). Erau tipele care te incitau, toate la fel de intrigante în maniera unui André Lapailly care şi-ar fi găsit, în sfârşit, sexul. Era Harta Tandreţii, fără tandreţe, pe care o studiai cu o mamă încă tânără, pe cale de a se stinge, şi agitată. Erau tangoul şi dublul boston, în aura unei fete bine mirositoare, adică mirosind a pudră de orez şi a subsuoară, iar seva îţi scăpa câteodată când te lipeai prea tare de pulpa ei cu carne tare; şi cele

pe care, când dansau cu un altul, urma să le smulgi din braţele acestuia. Le recunoşteai de departe când treceau lăsând în urmă mirosul specific de transpiraţie – transpiraţiile virginale se încrucişau în sala de bal ca urmele lăsate de astre pe cer. Când dansa într-un fel cam obscen, îşi imagina cât de mândră de el ar fi fost mama de l-ar fi văzut.

Doamna de Bricoule, fiindcă numele de Alban fusese citat de două ori în coada plutonului, printre dansatorii unui bal, la rubrica mondenă din *Figaro,* se dezabonă cu scandal de la jurnal. Dar trimitea să i se cumpere numerele separat, pentru mondenităţi.

Într-un loc era cel care strălucea. Latura solidă se afla în altă parte. Fie că nu ştia cum să o facă, fie că realmente nu era posibil, el nu aştepta şi nici nu obţinea satisfacţii concrete de la tinerele persoane din „lume”. I le dădu trotuarul. Avea fericirea de a nu fi delicat, cel puţin când nu trebuia să fie. Despre asta însă nu-i suflă nicio vorbă mamei sale. Căpriorii de la du Parc şi căprioarele din înalta societate, fie, dar nu puicuţele de pe bulevardul Magenta şi din strada Laferrière. Doamne, ce-ar fi zis mama!

Fetele de noapte, aceste flăcări de prospeţime pline de viaţă, îl făceau să viseze (le zicea fete de noapte, fiindcă nu le întâlnea decât la bal, începând de la orele unsprezece seara). Trotuarul plătea pe loc. Niciuna din aceste societăţi nu era lipsită de o anumită poezie. Erau finaluri de bal, în zori pe la patru, cu câte o căprioară minunată şi cu cele mai frumoase nume din Paris. Asta însemna ceva. Iar fetele cu care te culcai, frăţiorii femele, la fel de politicoase ca şi aceştia, erau ceva. Însă nici dintr-o parte, nici din alta nu era ceea ce s-ar fi putut numi dragoste, afecţiune, tandreţe ori simplă camaraderie. Într-o parte era amuzamentul, dincolo igiena primitoare. Unele fete de noapte îţi stârneau imaginaţia, dar aprinderea aceasta cădea după câteva săptămâni, fiind înlocuită de

o nouă fată. Ar fi fost, totuşi, gata să se căsătorească imediat cu două sau trei pentru care avea pornirea respectivă, dacă i-ar fi fost aruncate în braţe, iar el ar fi avut vârsta legală. Într-atât de maleabili sunt aceşti optsprezece ani. Cât priveşte hotelul, mergea la el calm, ca la Biblioteca Naţională (unde se ducea cu o legitimaţie falsă, a tatălui, întrucât nici pentru asta nu avea vârsta şi fiindcă e nevoie de un pic de fraudă în tinereţe).

În jurul acestui univers vaporos şi garnisit cu carne, puştii pe care îi întâlnea pe stradă i se păreau mai degrabă nişte pirpirii. Nu avea pentru ei nici sentimente şi nici dorinţe, dar îi privea cu simpatie, mai ales pe cei care aveau o figură catolică. Pe aceştia îi recunoştea imediat, iar cu ei se simţea în familie. Fiecăruia, în trecere, îi dădea acum vârsta, ca om cunoscător şi precis: unsprezece ani şi trei luni, paisprezece ani şi şapte luni, unsprezece ani şi unsprezece luni etc... Cât despre faptul că un bărbat poate dori un bărbat, i se părea ceva nesăbuit, dezgustător şi grotesc. Metamorfozarea unui om în lup, sub ochii săi, nu i s-ar fi părut mai înspăimântătoare decât cea a unui tată a cinci copii metamorfozându-se, la căderea nopţii, într-un bărbat care aşteaptă nişte zdrahoni de soldaţi.

Odată, fapt care urma să nu se mai petreacă vreodată, doamna de Bricoule, la braţul lui, dar bazată pe amintiri, mai ieşi pe acele străzi pentru el pline pentru totdeauna, pline pentru totdeauna de o prezenţă despre care nu vorbea. Se întâmplă să întâlnească un preot mergând alături de un copil. Acesta întorcea zâmbind capul ca să-l privească. Laică, ea ar fi înţeles imediat că un om care se întorcea astfel nu era tatăl lui. Atunci, ea zise: „Sărmanii părinţi!" Aceasta fu ultima sau penultima aluzie pe care o făcu, în viaţa ei, la acest univers frumos şi ciudat în care îşi petrecuse adolescenţa fiul ei.

Sentiment pentru domnişoara de Guerchange

Aici interveni domnişoara de Guerchange (martie 1914). Serata era una intimă. Dansară. Ea nu ştia *one-step* (foarte grozav). Era fiică unică (bravo). Nu-i plăceau mustăţile (bravo, excepţional cu plus). Împlinise şaptesprezece ani în ianuarie, iar el urma să aibă optsprezece în aprilie. Imediat, o văzu că era *altfel* şi fu încântat. Atât de rezervată, atât de naturală, fără nicio umbră de atitudine de persoană sus-pusă, atât de grozavă venind din zona lumii înalte, şi cu acea distincţie supremă şi retrasă. Nişte ochi de zână, un singur inel cu trei perle minuscule ca incisivii unei pisici, îmbrăcată aproape modest: corsaj de muselină cu mătase în ape, cu platcă în unghi ascuţit, guler mic din dantelă răsfrânt peste un alt guleraş de bonton, nod din catifea gri-deschis. Lui Alban îi trecu prin minte că această toaletă fusese, dacă nu mai mult sau mai puţin făcută, cel puţin refăcută de ea; ori mergea la micile croitorese care copiau: trei rochii pe sezon. Cu deliciu, el îi inventa şi respira sărăcia, care îi aprindea sufletul şi simţurile.

O revăzu de două ori la nişte baluri şic (un chelner la câte un metru de bufet). La orice bal unde o întâlnise, nu părea prea cunoscută şi era puţin căutată. Societatea franceză, în clasele sale înalte şi în cele joase, este întotdeauna grosieră. Ce să zici de obiceiul ca fetele pe care nimeni nu le invitase la dans să rămână pe scaunele lor, umilite atât de tare ca şi la stâlpul infamiei? Domnişoara de Guerchange nu ajunse în situaţia aceasta, dar odată păru că era cât pe ce să i se întâmple. Ceea ce o pierdea era simplitatea ei. Alban o mai văzu în alte două baluri şi dansă de şase ori cu ea. Nu se uita la el când dansau, aşa cum făceau altele cu un pic de îndrăzneală, ci îşi trecea privirea la stânga şi la

dreapta figurii lui, fără să se oprească. Ochi făcuţi pentru lacrimi şi pentru fericire, ea dansa ca într-un vis, trează, pierdută. Era căprioara între căprioare. Era Căprioara căprioarelor. Bineînţeles că el era gata să o ia în căsătorie.

În spate, sub frunzele care le înţepau capul, stăteau aşezate mamele. Dacă părinţii scumpilor copii, la vorbitorul de la du Parc, ofereau o imagine sumbră a ceea ce vor ajunge aceştia mai târziu, avea mai puţină importanţă, fiindcă ceea ce era propriu scumpului copil era aceea de a fi astfel doar cât se dezvolta. Cât despre fetele pe care le luai în căsătorie, acestea erau pentru toată viaţa, arătându-ţi cu o nebună inconştienţă ceea ce vor ajunge peste douăzeci şi cinci de ani: paradisul pierdut nu este numai tinereţea noastră, ci şi tinereţea celorlalţi. La drept vorbind, această inconştienţă nu era riscantă: niciunul dintre *viitori* nu dădea înapoi înspăimântat. La douăzeci de ani nu ai atâta imaginaţie.

Încă din prima zi, domnişoara de Guerchange i-o prezentase lui Alban pe mamă, într-un lux căutat şi ţipător pentru acea serată nescorţoasă, fapt ce mirosea a provincie: rochie din mătase glasată roz, nod şi pulpane din tul albastru-închis, fir de aur cu piatră de ametist pe umăr. Puţină frumuseţe, blondă, în timp ce fiica sa era brunetă, nişte ochi mici, când fata avea nişte ochi de gazelă. Pe urmă, la fiecare bal, Alban mergea să schimbe câteva cuvinte cu ea. Doamna de Guerchange, ivindu-se din pădurile Lorenei, unde trăiseră până atunci, *recuperase* în marş forţat. De fiecare dată vorbea de Isadora Duncan, „o preoteasă a frumuseţii”, de euritmie, despre deja celebrele baluri aşa-zise „ale Crinolinelor” şi „ale Pietrelor”, şi de Baletul Egiptean, care în iunie urma să închidă sezonul, despre recenta intrare în lume a perucilor de culoare la sărbătorirea ducesei de Uzès. Nimic altceva. Pe tinerele fete le numea „Françoise”, din cauza cărţii lui Marcel Prévost, *Scrisori*

către Françoise tânără fată, aparent breviarul ei, aşa cum *Scrisori către Françoise căsătorită* fusese cel al doamnei de Bricoule. Dar rămăsese în urmă cu un an, venind din Lorena ei, fiindcă la Paris nimeni nu le mai spunea tinerelor fete „Françoise”.

Între două dansuri, domnişoara de Guerchange se aşeza la dreapta lui Alban, cu picioarele ei lungi, întinse lângă ale lui. Când se aşeza lângă el, Alban era imediat atras de mirosul din părul ei. Conversaţia ei era cea pe care ar fi putut-o purta o pisică, dar o pisică mai degrabă inteligentă. Era inteligentă când spunea: „Nu am decât calităţi negative”. Tată ei, mare vânător, murise, iar mama îşi vânduse proprietatea din Lorena şi veniseră să se aşeze la Paris, pe strada de Babylone. „Mi se zice că sunt mândră. Însă cei sărmani mă iubesc, şi femeile bătrâne.” Ii plăcea dansul în sine, „lumea” îi era indiferentă. Spre deosebire de prima zi, de fiecare dată când simţea că el întorcea capul spre ea, îşi întorcea faţa spre el, într-un mod foarte feciorelnic, cu privirea ei frumoasă. Avea mâinile fine ca ale doamnei de Bricoule. Ce mână va săruta el prima dată: pe a lui Sabine sau mâna mamei sale moarte?

Se întorcea acasă plin de ea. O pană din evantaiul ei se aşeza în celebra casetă alături de strugurele uscat al doamnei de Bricoule, de scrisori, de teme, de condeiele lui Serge, de părul de la defunctul foxterier. Toate făceau casă bună împreună, aşa cum divinităţile cele mai disparate trăiau la un loc în Panteonul romanilor. Merse să-i vadă casa, semn clasic de iubire. Era o casă burgheză, stil 1885. Mai degrabă o casă pentru un laringolog decât pentru o zână.

Trecerea de la băieţi la femeie, trecere pe care o cunosc atâţia adolescenţi, înseamnă o înflorire. Este începutul muzicii. Încă te mai gândeşti la un evantai desfăcut o treime şi pe care îl desfaci în întregime sau la acea extensie maiestuoasă a ecranului, brusc, la

cinematograf, când rulează un film important. „Când omul este emoţionat, simte profund imensitatea”, scrie Goethe. Bărbatul care abordează pentru prima dată femeia „simte profund imensitatea”. O viaţă poate fi completă fără dragostea băieţilor, dar nu poate fi deplină fără dragostea femeii.

Această înflorire se produsese la Alban nu cu fetele de noapte, nici cu prietenele trecătoare, nici chiar cu Sabine de Guerchange, ci cu Soledad de La Cuesta, cu doi ani în urmă. Totuşi, „imensul” nu este profundul, iar ceea ce era profund şi grav în el nu-l emoţionase până atunci decât pe Serge. Cu Sabine, lucrul acesta se refăcea sau părea a se reface. Ţinând-o în braţele sale ca pe o mare pasăre călduţă, în timp ce alunecau învârtindu-se, el o respecta nu ca pe un obiect misterios, fiindcă nu-şi imagina ca în ea să existe vreun mister, ci ca pe o fiinţă care merita să reţină ceea ce era mai bun în el: o nevoie aprinsă de adevăr împreună cu ea. Astfel îl iubise pe Serge, în toate momentele de afecţiune avute pentru el. Însă pofta de a o viola i-o dădea mai ales distincţia ei subtilă.

Alban îi vorbi mamei despre ea. „Guerchange? E un nume care nu-mi spune nimic”, zise contesa cu un oarecare dezgust, cel al lui Ludovic al XIV-lea replicând: „Este un om pe care nu l-am văzut niciodată”. Când i-a mai vorbit de patru sau cinci ori, ea îi scrise mătuşii Aliette. Mai dădea şi numele altor fete ca să încurce iţele. Răspunsul mătuşii Aliette: „Sunt nişte oameni foarte de treabă, dar mai mult sau mai puţin săraci. Tatăl nu a făcut niciodată altceva decât să vâneze, în Lorena, pe pământul său, vreau să spun al celorlalţi. După moartea tatălui, mama a vândut casa şi şi-a dus fiica la Paris ca să o plaseze”. Ca să o plaseze drept ce? Drept bonă? Dar ce altceva făcea doamna de Bricoule trimiţându-l pe el în „lume” decât că încerca să-l plaseze? Scrisoarea descoperea, totuşi, *în fine,* un colţ de cer albastru. „Există speranţe dinspre partea

unchiului de Beauraing. Dar acesta nu-i bătrân. Cred că încă nu a trecut de cincizeci.” Partea odioasă şi vulgară a sentimentului şi a expresiei sale ne arată că rămânem în înalta societate, cea mai de sus. Doamna de Bricoule conchise: „Să nu o vezi prea mult; o vei compromite. Nu te îndrăgosti de ea, fiindcă nu va urma nimic. Dacă aş fi putut ieşi, aş fi găsit sute de tinere mai bune”. (Alban, *impetto:* „Da, dar mi-ar fi fost «găsite» de tine. Pe asta am «găsit-o» eu însumi. Şi, la urma urmei, era vorba de «a găsi»?”)

„Nu va urma nimic.” Fiindcă nu era bogată. Doamna de Bricoule îl invitase pe Alban să reia legătura cu Serge, în ciuda promisiunilor făcute abatelui de Pradts. Ea se interesase cu grijă dacă, după Serge, Alban nu „căutase să aibă un nou prieten”. Însă îi punea în vedere să renunţe pentru că această fată, cu un stil admirabil şi care amintea tot ceea ce a fost evocat vreodată ca fiind nobil în virginitate, nu era bogată. Iar vocea fermă care dicta această lege a junglei era o voce căreia nu putea să nu i se supună. Venea din mormânt.

Acea obsesie a „moştenitoarei” îl exaspera pe Alban, care hotărâse că va avea destui bani pentru amândoi şi nu avusese niciodată afecţiune sau dorinţă ori atracţie decât pentru persoanele mai necăjite: Serge, prietenele de pe stradă, Sabine (Soledad era excepţia). Când era vorba de iubit, banii îi zburau din buzunar: a fost nevoie de principiile draconice de la du Parc pentru ca Serge să nu fie atât de ghiftuit cu dulciuri cât poate fi un şcolar. După avertismentul mamei sale, Alban renunţă la câteva baluri unde trebuia să o întâlnească pe Sabine. Mai apoi, acceptă câteva, fără a-i spune muribundei şi fără ca ea să-l întrebe: se ascundeau până la capăt. Alban nu avea nicio intenţie precisă de a se logodi cu tânăra fată, şi chiar ideea i se părea una dintre cele mai nesăbuite. Singura lui dorinţă clară era ca ea să nu se angajeze în vreun fel. Îi era

dragă Sabine şi în fiecare zi avea o alta pe care i-ar fi plăcut tare mult să o ia în căsătorie. În fond, el ar fi vrut să le ia în căsătorie pe toate sau, mai degrabă, ar fi vrut să o ia în căsătorie pe Sabine şi, în acelaşi timp, să aibă multe altele ca metrese. Seraiul cu favorita.

Fiinţele sunt îngrozitoare, câteodată, ca urmare a unui dat al temperamentului lor. Alteori, viaţa le pune într-o situaţie îngrozitoare. Ele nu sunt astfel, ele devin astfel. Alban rărea întâlnirile cu Sabine, fiindcă nu încâlci dorinţa unei mame muribunde. În acelaşi timp, „păstra contactul" pentru că, dacă mama murea sau mai degrabă (să ne înţelegem), când va fi moartă... Un consiliu tutelar te poate împiedica să te căsătoreşti, dar nu să te logodeşti. Maică-sa îi permisese legătura cu Souplier, dar i-o interzicea pe Sabine. El însă rămânea fidel promisiunii făcute abatelui de Pradts – duşmanul său – şi era gata să fie infidel, post *mortem, ave*rtismentului, să-i zicem „poruncă", dat de mama sa. Cu Serge şi abatele de Pradts, ordinul masculin triumfa în ambele situaţii. Mai rămânea faptul că atitudinea lui Alban era cumplită. S-a spus că ar fi ceva atroce între el şi mamă, ba de la el către ea, ba de la ea către el. Mai fusese şi ceva îngrozitor venit din partea abatelui de Pradts faţă de Alban, dar nu fusese nimic asemănător între Serge şi Alban, nici între Alban şi Serge.

În acest timp, cu Sabine, au fost clipe emoţionante. Mereu în primul rând al dansatoarelor care stăteau jos, la marginea *pistei,* expusă privirilor tuturor, iar el alături de ea. Odată, cu unul din pantofii ei albi îşi împinsese celălalt pantof, rămânând câteva clipe cu piciorul – îmbrăcat în mătase albă – pe jumătate ieşit din pantof. Astăzi, nimic nu ar trece mai neobservat ca un asemenea lucru, dar în 1914 şi *la marginea pistei,* într-un bal simandicos, lucrul era cam şocant. Alban fu surprins de acest gest care era atât de puţin *ea* şi care totuşi era *ea* fără nicio îndoială, aşa cum izbucnirile de

vulgaritate ale doamnei de Bricoule erau *ea.* Gestul îi revela ceva ce nu se văzuse mai înainte. Şi se gândi şi la ceea ce se spunea despre cetăţenele nobile care urmau a fi ghilotinate pe vremea Terorii. Acestea erau aşezate pe un fel de tribune lângă eşafod, aşteptându-şi rândul, iar femeile din popor le cereau cu insistenţă, celor din primul rând, să le dea pantofii lor frumoşi. Atunci nobilele, care aveau mâinile legate la spate, şi-i scoteau împingând unul pe altul cu piciorul, iar femeile din popor se repezeau să-i ia. Această amintire îi veni pentru moment. Abia după câteva zile ciorapii albi ai lui Sabine îi amintiră de şosetele albe ale copiilor din corul de la du Parc.

Un alt moment emoţionant fu următorul. Într-o seară, când rochia ei uşoară lăsă să transpară o alta mulată pe corp de un roz foarte pal, aşa cum rozul din gura deschisă a unui câine se vede dincolo de bale. Mânecile corsajului de serată se opreau cu puţin mai jos de încheietura braţului. Ei stăteau tot la marginea pistei. Cu o mişcare de cot ce nu lăsa să se întrevadă nimic, el îi ridică mâneca până i se descoperi încheietura de la cot. Ea văzu mişcarea, nu zise nimic şi priviră împreună încheietura: vena îi apărea abia la încheietura mâinii, dispărând de-a lungul braţului, şi iar apărea la cot, ca o oază ce dispare sub nisip, apărând mai încolo. Iar cele două priviri încrucişate deasupra unei bucăţi de carne care era, neîndoielnic, interzisă, întrucât convenienţele cereau să fie ascunse, pecetluiau între ei o alianţă oarecum secretă.

Acel picior pe jumătate descoperit şi acea privire a ei pe jumătate indiscretă erau întărite de latura sălbatică a cefei sale, neclară, acoperită de puful care nu îndrăznea să crească, de faptul că în Lorena ea îşi petrecea zile întregi făcând călărie, şi în ea se găsea ceva de silfidă şi de animal. Cel puţin, aşa visa tânărul dornic de căsătorie. În a doua dintre aceste seri, el îi vorbi de

doamna de Bricoule, de parcă spera să o facă pe maică-sa să retrăiască vorbind despre ea cu afecţiune.

Într-adevăr, doamna de Bricoule păru să înflorească puţin sub rouă, chiar îndepărtată, a acestor câteva vorbe amabile, încât voia să ia parte la marele concurs *Femina,* dotat cu un premiu de cincisprezece mii de franci şi intitulat: „Unde trebuie plasată aluniţa?” Ea opta pentru partea de jos a gâtului, sub bărbie. Alban prefera obrazul stâng, aproape de colţul gurii. O amintire.

Ultimele sclipiri ale doamnei de Bricoule. Ultimele sclipiri ale perioadei Belle Époque (primăvara lui 1914)

Doamna de Bricoule se îndrepta spre mormânt în sunetele aceloraşi valsuri lente care îi împurpuraseră tinereţea şi pe care le găsea pe buzele fiului său. De ce boală murea? De tuberculoză pulmonară. Cum ea nu voia să spună, familia susţinea că nu are nimic. Pentru oamenii de o anumită factură, tuberculoza era pe atunci ceva tot atât de dezonorant ca sifilisul. I se spunea lui Alban: „Mama ta nu trebuie să se considere o bolnavă”. Dacă ar fi avut grijă la timp, ar fi putut merge la munte sau, mai degrabă, pe Coasta de Azur, recomandată pe atunci bolnavilor de felul ei, pentru care ea este absolut contraindicată. Dar ea refuza. Ar fi însemnat să se despartă de Alban şi de domnul de Chantocé. Iubirile erau mai presus de viaţă. După dineul luat cu ea, Alban punea adeseori să cânte o cutie muzicală Second Empire pe care mama o avea. Sunetele firave se pierdeau puţin câte puţin, îndelung, pentru a se opri în sfârşit, epuizate, într-o seară, ea îi zise: „N-o să mai punem cutia muzicală. E prea trist”. El înţelese. Şi nu o mai deschise.

Doamna de Bricoule dormea mai mult decât în trecut, ca şi cum natura s-ar milostivi de ea, fiindcă întreaga ei conştiinţă nu era decât durere: fiecare minut conţinea un secol de durere. Ea, care altădată cerea să-i fie adus micul dejun mereu la ora opt, acum, la ora opt mai lua un somnifer, ca să doarmă mai mult. La zece fără un sfert încă dormea sau somnola. Câştiga timp asupra durerii. Totuşi, viaţa aceasta în care nu-i era decât rău, fizic şi moral, tocmai aceasta era atât de îngrozitor de părăsit.

Dormea pe spate, pentru ca perna să nu-i şteargă cremele de înfrumuseţare cu care îşi unsese obrajii înainte de a stinge lumina. Trezită, atrasă şi respinsă de oglinda unde, mai mult atrasă decât respinsă, urma să-şi descopere faţa de dimineaţă, cea mai rea dintre toate, şi tot mai trecută de fiecare dată (se privea şi când se trezea noaptea). În fiecare zi, da, în fiecare zi mai apărea câte un rid, se mai accentua o încreţitură de la coada ochiului, i se umflau şi mai mult pungile de sub ochi, ochii care nu mai sclipeau, mereu aţintiţi pe un lucru mai întunecat, deveneau mai străvezii, sinistru, cu pomeţii încărcaţi în fiecare zi de tot mai multă faină de orez. Dar o frumuseţe a chinului şi a angoasei intra în posesia acestor ravagii, pe care mai întâi nu le văzuse, pe care le-a văzut mai apoi, păstrând mereu la îndemână oglinda şi privindu-se la fiecare zece minute, pentru a-şi confirma motivele disperării. Mâinile, unde nu mai avea decât venele, inelele şi brăţara fiind de mult puse deoparte fiindcă deveniseră prea largi. Trupul i se redusese la dimensiunile unui băiat slab de paisprezece ani. Când Alban era la ea, încerca să stea în umbră, mărturisindu-i: „Mă aşez în întuneric şi în felul acesta nu mă mai vezi”. Imobilă în pat, scăldată de transpiraţie, acoperită de un val lugubru pe marginea căruia stăteau fantome de morţi şi de muribunzi mama, fratele, soţul, ea însăşi –, dar şi fantome ale celor vii: Chantocé şi fiul ei.

Domnul de Chantocé încetase brusc să mai vină. Scăpase cu un buchet de trandafiri. Vai de ei, bărbaţii! Nici ea însă nu mai dorea să-l vadă, ca să nu o vadă în ce hal a ajuns. Ruptura se produse fără să sufere sau aproape. Suferinţa ei se pierdea într-o suferinţă mai gravă şi mai importantă proporţional. În faţa faptului de a înceta să mai existe, idila cu domnul de Chantocé îi apărea derizorie. Lucrurile ocupau, în fine, locul lor. Locul lor în faţa morţii, fie. Dar locul lor în faţa vieţii? Domnul de Chantocé, indiferent de an, mai bun sau mai rău (mai degrabă rău), fusese viaţa.

În această suferinţă totuşi mai trăia suferinţa pe care i-o cauza fiul ei. Asta nu era ceva derizoriu. Doamna de Bricoule simţea clar că şi Alban, de-ar fi putut, ar fi încetat să mai vină să o vadă ori nu ar fi venit decât din convenienţă, cu multă constrângere din partea ei. Aici duceau cei optsprezece ani de dragoste nemăsurată. Partida era pierdută, iar de data aceasta iremediabil. Pierdută, aşa cum se pierduse când fusese vorba să-şi aranjeze chipul cu multe creme. Ea, faţa, era cea mai mare ratare. Graţie ei, îşi ratase şi moartea. Între Chantocé şi ea, afla acum, cu o uşoară exaltare, că dispariţia ei definitivă nu va afecta pe nimeni, aşa cum Alban aflase că dispariţia lui de la colegiu – cu o rezervă ipotetică pentru Serge – nu afecta pe nimeni.

Încerca să se consoleze. „Nu are suflet. Aşa e el. Nu-i plac decât pisicile.” Deşi nu putea să ştie exact în ce măsură îl iubea pe Serge (nu-i spusese niciodată, din pudoare şi milă), ea avusese câteva motive ca să-şi dea oarecum seama. Dar toate acestea nu mai existau sau nu existaseră vreodată. El nu o iubea. *Deci* nu avea suflet. *Oculos habent et non videbunt,* şi ea, ca şi superiorul. În faţa acestei nefericite, nu mai îndrăznim să vorbim de Mama-Nu-Ştie-Nimic.

Cât despre înclinaţia lui Alban pentru domnişoara de Guerchange, nu îl lua în serios decât atât cât trebuia ca să fie puţin agasată. Îl toca mereu la cap, ca la început cu Serge, însă nu cu buna-dispoziţie a unor asemenea lucruri din acea vreme. Dimpotrivă, acră şi înţepătoare. Într-o zi, această femeie pe cale de a muri zise direct: „– Ai face bine să nu foloseşti cu domnişoara de Guerchange diminutivul prenumelui. – De ce? – Tărtăcuţa sa[44]... Hi, hi, hi!" Îi mai spuse că Sabine cu ochii ei mari şi cei mici ai mamei, iar ochii mari nu sunt loreni, trebuie să fie copil din flori. Era suficient să fie pe jumătate lorenă. Putea să i se amintească vechiul nostru dicton din Evul Mediu: „Loren, viclean, trădează credinţă şi neam". Alban nu înţelegea. Îl aruncase în „lume", şi mârâia atunci când îşi făcea de cap în ea. Nu presimţea deloc acea regulă: multe mame îşi împing fiul către femei, apoi, când îl văd ajuns, îl îndepărtează, fiind geloase, şi îl lasă să se îndrepte spre băieţi pe care nu-i gelozesc.

Oare Alban o iubea? Iar dacă da, cum? Nu o iubea cum trebuie, aşa cum iubea fiinţele pe care nu le dorea senzual. Existau numeroase căprioare, puţin cunoscute de el şi pentru care, bolnave, ar fi avut şi ar fi repetat fapte de devotament. Şi pentru orice puşti de la du Parc. Dar, sărmanul, el nu o dorea pe mama lui. De aici venea tot răul. Se crispa atunci când încerca să-l sărute sau dădea din cap ca pisicile când le scarpini în cap atunci când nu vor. Mai întâi îşi oferea gâtul în locul obrazului, dar, chiar şi acest gât şi-l retrăgea mai apoi, mai mult sau mai puţin. Şi să o sărute îi era la fel de neplăcut. A, dacă ar fi avut douăzeci de ani, când ea avea optsprezece! Fiindcă ea îi tot scotea ochii cu fotografii de la

---

[44] Joc de cuvinte bazat pe omofonia din limba franceză Sabinette / *sabinette* – diminutivul numelui Sabine / „tărtăcuţa sa" (n.tr.)

vârsta aceea. De-ar fi cunoscut-o atunci, ar fi luat-o în căsătorie. Dar cum el nu îndrăznea să-i spună: „Nu sunt mai afectuos cu tine pentru că nu te doresc”, nici: „Acum douăzeci de ani, te-aş fi luat în căsătorie” (frază care ar fi înnebunit-o de bucurie), totul se termina cu: „Nu are suflet”. Totuşi, într-unul dintre rarele momente de luciditate, oare nu-i spusese doamna de Bricoule: „Nu crezi că există prietenie adevărată decât cea la care participă simţurile?” Dar această frază, după ce a strălucit o clipă, se întoarse la umbră, asemenea acelor lumini fosforescente care, în nopţile tropicale, se nasc şi mor pe creasta valurilor.

Doamna de Bricoule spusese această frază legat de Souplier. Lângă mama muribundă, Alban se gândea adeseori la o altă frază – incredibilă – a abatelui de Pradts, care îi spunea că, atunci când tatăl său era în agonie, se gândea mai cu seamă la Serge. A, dacă Serge ar fi fost într-o clinică! Tandreţea lui creştea pârâind ca racheta unui foc de artificii, desfăcându-se în umbrele, şi acoperindu-i cerul interior. Serge bolnav! Ce-ar fi făcut pentru el! Şi-ar fi dat viaţa.

Am auzit un tânăr de douăzeci şi cinci de ani zicându-i mamei sale, cu care era afectuos şi mai grijuliu decât sunt fiii: „Te detest când eşti bolnavă!” Unui asemenea strigăt i-ar fi putut da drumul majoritatea oamenilor, mai ales tinerii. Lui Alban îi venea extrem de greu să rămână corect cu mama lui împuţinată. Odată, când îi spusese: „Te faci tot mai mică!”, ea îi răspunse: „Da, aşa-i, fiindcă mor”, după care îi ţâşniră lacrimile, iar el trebui să facă un efort ca să nu fie şi mai odios. E mai uşor să practici caritatea în Conferinţa Saint-Vincent-de-Paul decât cu mama. Mai demult, când mama sa plângea din cauza lui Chanto, lucrul nu-l deranja, dar când plângea din cauza lui, îl exaspera. În acele momente, ar fi fost în stare de orice. Ciudat este că asta se făcea dintr-o pornire duioasă:

„Nu-i frumos să plângi din cauza mea; nu merit atât”. Ori, într-o zi când ea se zbătea – „Nu ştii cât te iubesc!”, el, necăjit, aproape stânjenit zise: „De ce mă iubeşti atât?”

În toate acestea, Alban nu punea răutate; cu greu distingea răul pe care ea i-l făcuse. Însă el avea conştiinţa a ceea ce era, se gândea la sine o clipă cu spaimă şi continua. Alteori, totuşi, i se făcea ruşine de durităţile sale şi se străduia să le mai înmoaie cu amabilităţi idioate de băiat: prăjituri a căror vedere îi făcea greaţă, discuri de gramofon care cu siguranţă erau dintre cele care îi displăceau. Pe scurt, acelaşi geniu funest care dirija, în plin absurd, „atenţiile” pe care le avea ea faţă de el. Ea îi dădea tablete de ciocolată, iar lui nu-i plăceau. Ea îi oferea fulare, el ar fi vrut bani, nu pentru că era avid, însă ea nu îi dădea atât cât estima el că este rezonabil. *Et catera.* Ea ştia bine că fiul detesta să primească daruri şi el i-o repeta de câteva ori pe an de vreo cinci ani, dar, aşa cum superiorul se încăpăţâna să meargă pe încredere, după ce fusese înşelat de excesul său de încredere, ea nu putea face nimic împotriva caracterului şi continua să-i dea cadouri. Apoi sosi un moment când el deveni neliniştit faţă de propriile atenţii. Oare nu urmau să o facă să înţeleagă că o considera pierdută? Relaţiile cu oamenii care urmează să moară sunt foarte dificile, şi depăşesc ceea ce i se poate cere unui adolescent, li aduse *Femina.* Ea aruncă revista, cu oroare. Pe copertă erau nişte femei din lumea bună mergând la polo, în Bagatelle. Îi produceau oroare. Ce o mai interesa mersul lumii pe care a doua zi urma să o părăsească? Avea oroare şi de vremea frumoasă de afară.

Într-o zi, medicul, ieşind de la o vizită pe care i-o făcuse doamnei de Bricoule, discută separat cu Alban. Îi spuse că mama sa rostise cuvântul „Lourdes”... şi zâmbi batjocoritor. „Nicio persoană serioasă nu crede în miracolele de la Lourdes.” „Eu

cred!” zise Alban făcând un gest frumos cu bărbia. Nu credea deloc. Dar o făcea pe curajosul sau trebuind să o facă, pentru a spune aşa în situaţia dată. Fusese destul.

O paranteză asupra medicilor. Doamna de Bricoule considera – şi pe bună dreptate – că ai săi o îngrijeau foarte rău, şi-i detesta. Consolarea muribunzilor este să se gândească la moartea medicului lor.

Acum că nu mai exista niciun bărbat în viaţa ei, îi avea în visele nocturne. A fost un ţigan care îi susura la ureche, într-un restaurant, o melodie atât de dulce... Un tânăr domn cu mâinile pline de inele cu care merge cu barca pe Marne... Un domn mai în vârstă, ofiţer al Legiunii de Onoare, care o abordase pe o stradă din Auteuil, spunându-i: „Vă dau cuvântul meu că vă voi părăsi când mi-o veţi cere. Nu trebuie să credeţi că vreau să ştiu unde staţi...” Domnii aceştia – pe care i-am putea numi, precum „fetele de noapte” ale lui Alban, „domnii săi de noapte” – îl înlocuiau pe Chanto, care dispăruse. Natura îi trimitea câteva vise dulci, pentru a o consola de moarte şi de viaţă.

Serge, care apărea în visele abatelui de Pradts (acele vise în care el îi spunea *tu)* şi în cele ale lui Alban, vizita şi nopţile doamnei de Bricoule, precum fantoma băieţelului care îi apărea mamei în teatrul *nô, în Râul Sumida.* Într-o dimineaţă, când se simţea cât se poate de rău, îi spuse fiului: „Am visat că stăteai pe genunchii mei, la doisprezece ani, îmbrăcat în pantaloni scurţi. Îţi aplecai capul ca să nu te pot săruta decât pe păr. Apoi îl ridicai gingaş şi te sărutam pe ochi, aşa cum făceam adeseori când dormeai. («Ştim asta», îşi zise Alban.) Şi atunci îmi dădeam seama că nu mai erai tu; era Souplier. Deveniseşi Souplier...” În aceste ultime chinuri, plutind deasupra unui infinit îngrozitor, îi contopea pe cei doi copii, vinovaţi ori nevinovaţi, ca să facă din ei unul. Iar el gândea: „Dacă

mama l-a văzut atât de des în vis înseamnă că am dreptul să-l iubesc”.

Noaptea de mai a lui Alban şi Linsbourg (27 mai 1914)

A existat ceva ameţitor în ultimele baluri din sezonul 1914, care străluceau precum vârfurile de munte cuprinse aproape în întregime de umbra înserării. Hugo în *Sărbătoare la Thérèse,* Rostand într-un poem din *Noi hoinăreli,* inspirat de altfel de *Sărbătoare,* au sugerat atât de bine un climat de rafinament unic, încât nu mai îndrăznim să revenim după ei. Rostand, scriind în 1887, vorbeşte în versul final despre „acestea toate din care nu va mai fi curând nimic”, de parcă ar scrie în 1914. Acest rafinament era amestecat cu desfrâul, am văzut-o deseori aici, fără a le putea izola pe unul de celălalt.

În seara aceea, la sala Hoche, Alban aştepta familia Guerchange, cu ochii aţintiţi la uşa de la intrare. Destul de departe, în mulţimea de dansatori, îl recunoscu pe Linsbourg. Îl privi o clipă, puternic emoţionat. Nu-l întâlnise niciodată pe Linsbourg la vreo reuniune mondenă. De fapt, Linsbourg părea pierdut. Nu vorbea cu nimeni, semănând (exceptând vârsta) cu unul dintre acei inspectori de poliţie, costumaţi în oameni de lume, care supravegheau masa cu daruri la nunţile mari, de teamă ca ducesa să nu şterpelească scrumiera de argint.

Privirile li se întâlniră. Amândoi avură o clipă de ezitare. Fiecare zâmbea, un zâmbet pe jumătate stânjenit, pe jumătate cordial, care voia să spună: „Ne apropiem?” Apoi Alban, cu figura radioasă, merse spre el şi îşi strânseră mâinile cu efuziune. Certurile – frecvente – nu durau la du Parc. O pasiune comună le dădea dezlegare. Reluau totul râzând. Alban:

— Eşti totuşi cam măgar cu mine.

— Eu, măgar? (imediat, nu prea sincer, ca şi altădată). Dar, dacă m-am purtat urât, îţi cer iertare.

— Te-am iertat de mult.

— Iar eu trebuie să-i iert pe alţii dacă vreau să fiu iertat de Cel de Sus.

Alban, un pic deconcertat de limbajul acesta, într-o sală de bal, îşi zise: „Eu nu iert punând condiţii. Iert pentru că nu-mi pasă". Nu-i purtase pică niciodată lui Linsbourg, iar dacă, în primul moment, eliminarea îl făcu să plângă înciudat de nedreptate, dacă suferise şi suferea din cauza despărţirii sale de Serge, trădarea „prietenilor" nu-l afectase niciodată. Chiar i se păruse un lucru mai degrabă amuzant. Iar, printre altele, venerabil, fiindcă sunt atâtea precedente în istoria romană... Perfidia lui de Pradts, lipsa de eleganţă a superiorului, efracţiile doamnei de Bricoule, urâţenia ălor mărunţi, totul era măturat cu un „Aşa sunt oamenii!" care scuza totul. Cât îl priveşte pe Linsbourg, acesta încercase una dintre cele mai mari satisfacţii din viaţa sa de tânăr văzându-l pe Alban lichidat, pe care, totuşi, îl iubea. Acum Alban îl salva, vom vedea de la ce.

— Ai mai păstrat legături cu vreunul de la du Parc?

— Cu nimeni.

— Denie?

— Este la o şcoală de arte şi meserii, la Besançon. Şi apoi, i-a trecut vârsta. Deveni visător pentru o clipă. „Nu ştiu de ce, la sfârşit, palmele nu-i mai erau umede. Trebuie să fi fost o chestiune de vârstă..."

Erau departe de vremea când totul era explicat, totul scuzat, totul slăvit cu un grandios: „Denie e Denie!" Trecuse vârsta! Abatele de Pradts îi spusese superiorului, care îi vorbea despre

regăsirea lui Souplier, într-o bună zi: „Va fi prea târziu”, şi lui Alban: „Copiii trec repede”. Totul era, aşadar, o chestiune de vârstă. Interzisul avea interdicţiile sale. Iar povestea asta cu palmele!

— Dar Rabaud? Dar Perle?

Linsbourg făcu o mutră de dispreţ. Rabaud, Perle erau nişte frăţiori, iar cu frăţiorii ţinea doar atât cât erai la colegiu. După colegiu, frăţiorii se întorceau la locul lor. Şi aici superiorul fusese abatele Nu-Ştie-Nimic.

— De ce a fost schimbată direcţiunea?

— Nu ştiu. De Pradts nu era făcut să poarte sutană. Pradeau de la Halle era un visător. Presupun că nu au reuşit. Asta trebuie să fi fost destul. Cu atât mai rău pentru Pradeau. Am oroare de orbire.

Într-o frază şi două cuvinte, cei doi preoţi erau judecaţi, şi cu câtă acuitate! Alban rămânea uimit. „Asta nu-i orb. Dar ştie să profite de orbirea altora, dacă are oroare.”

Pentru prima dată, îi fulgeră prin minte ideea că de Pradts putea fi puţin sceptic. Dar ce dacă! Cicero, Marc Aureliu, Titus, oameni excelenţi, erau pontifi şi nu credeau în religia în care oficiau.

Ca atare, în toată povestea aceasta, doar de Pradts şi Linsbourg i-au înţeles pe băieţi. Pradeau şi doamna de Bricoule nu ştiau, în mod clar, nimic.

„Eliminându-ne, s-au pierdut. Asta a atras atenţia. Fără această izbucnire, totul continua şi poate încă mult timp.” Era adevărat, dar cu mult mai mult decât credeau. Fiindcă ceea ce nu spunea Linsbourg era faptul că tatăl lui fusese principalul distrugător al domnului Pradeau de la Halle şi al conducerii sale. El şi tatăl său, doamna de Linsbourg jucând un rol dintre cele mai şterse, fiindcă ea era cea care adusese mai puţini bani în căsnicie. Domnul de Linsbourg era un tip puternic, ţinând de marea finanţă, de marea

politică (dacă ultimele două cuvinte nu vă înfricoşează) şi de „marea” pur şi simplu. În plus, era membru în Consiliul de administraţie de la du Parc. Făcuse ceea ce visase pentru o clipă să facă doamna de Bricoule, dar nu putuse, paralizată de boală şi de opoziţia rugătoare a lui Alban. Mersese la Arhiepiscopie, însoţit de fiul său. Acesta, deşi, ca toată lumea de la du Parc, îl respecta în general pe superior, îl dispreţuia oarecum pentru că se lăsa aservit de o maşinărie la fel de mare ca frica de tatăl său. Nu-i era cu nimic dator pentru faptul că fusese menajat pe un asemenea motiv, şi nu-i era, într-adevăr, cu nimic dator pentru aceasta. În plus, aşa cum trebuia să ne aşteptăm, nu îl admira pentru că depăşise această frică.

Nu calomnie pe nimeni şi nu spuse numele niciunuia dintre colegi. Vorbise mai mult despre cadre şi personal. Despre superior spusese doar că sub conducerea lui era anarhie şi nu-i fu greu să demonstreze cu fapte de netăgăduit. „Vai de capul său, ce-o să mă mai lupt cu reputaţia lui! N-o să se mai ridice, în veci”, îi spusese odată lui Alban. Cu superiorul se luptase el. Superiorul, cel mai inocent dintre oameni, a cărui singură greşeală era doar că era prea inocent. Nu se lăudase că avusese două „poveşti” (iar superiorul, convocat câteva zile mai târziu, nu se lăudă că ar fi ştiut de ele, lucru ce i-ar fi dovedit slăbiciunea). În final, domnul de Linsbourg acceptase să rămână în Consiliul de administraţie, sub condiţia ca anumite persoane din colegiu să fie mutate, la care superiorul se hotărâse deja. Băiatul pe care urmează să-l vedem atât de descumpănit şi de prăbuşit fusese acela care distrusese fosta şcoală du Parc, pe care Alban, când mama lui acuza, căutase cu ardoare să o salveze. O distrusese părăsind-o, aşa cum o trupă îşi strică poziţiile când este alungată de inamic. Superiorul pierise prin curajul său, eliminându-l pe Linsbourg, aşa cum Alban pierise prin

curajul său, neascultând imboldul panicard de a nu merge la remiză.

Dintr-un alt punct de vedere, Alban fusese eliminat din intriga abatelui de Pradts, Linsbourg fusese dat afară de către superior, iar superiorul fusese înlăturat de Linsbourg. Era joc simetric, dar dur.

— Ce mai e cu şcoala acum, cu disciplina, cu studiile?

— Toii verii mei sunt acolo. Disciplină perfectă. Studii încă şi mai strălucite decât pe vremea noastră. În unanimitate: colegiul a devenit grozav.

— Moravurile?

— Exemplare. Abatele Lignier (noul superior) ar fi spus, la Banchetul Foştilor: „Acum, graţie lui Dumnezeu, pot spune că avem un colegiu cast”.

— Era şi timpul! zise Alban.

„Graţie lui Dumnezeu, gândea el. Dar şi gratie mie.” „Povestea” sa, mai exact faptul că a făcut sacrificiul cu Serge, precum şi eliminarea îl împinseseră pe abatele de la Halle să facă marea epurare. Apoi, abatele Lignier cu siguranţă fusese îndrumat de Arhiepiscopie spre rigoarea *de moribus.* El, în primul stadiu, ratase reforma. Dar în al doilea o reuşise. Şi plătise pentru ea, aşa cum se şi cuvine. În final, în măsura în care a servit pentru reformarea colegiului în acest sens, serviciul său nu fusese inutil.

— Adevăratul du Parc a murit, zise Linsbourg lugubru.

„Adevăratul du Parc a murit.” Asta suna precum grandiosul „Marele Pan a murit”, ceea ce voia să însemne, oarecum, acelaşi lucru. Adăugă:

— Spre exemplu, eu cred că acolo suntem detestaţi. Am scris ca să cer spre consultare Cartea de Aur a Academiei, de unde voiam să-mi copiez conferinţa despre „Datorie”. Nu mi s-a răspuns. Au fost infecţi. Se pare că nu a fost nimeni care să spună un cuvânt în

favoarea mea, şi de altfel nici într-a ta, nu numai din indiferenţă, ci din măgărie. Ar fi indispus autorităţile luându-ne apărarea. „Ar fi însemnat să se expună la nişte răzbunări inutile”, cum se pare că ar fi zis Mulard. Du Parc era seraiul din *Baiazid,* însă te înjunghiau pe la spate. Şi asta după opt ani şi jumătate de internat şi tot ce a făcut tata pentru ei!

Dar şi opt ani de dezmăţ organizat, dezmăţ despre care se ştia că era acoperit de banii tatălui. Era ceva atât de glorios? Linsbourg totuşi termină într-un mod care îl emoţionă pe Alban.

— Pradeau m-ar fi putut convoca, fie şi numai ca să mă urecheze. Uneori, e destul un cuvânt... „cuvântul ce trebuia spus”... Poate că multe lucruri s-ar fi schimbat dacă mi-ar fi spus acel cuvânt. De altfel, nu ştiu care. Poate că l-aş fi convins să nu mai meargă la Arhiepiscopie...

Deci Linsbourg era gata să-l salveze pe superior din mâna tatălui său, aşa cum Alban dorise ca abatele de Pradts să scape din cea a mamei sale! Dar acel cuvânt nu fusese spus. Se pare că, în sfârşit, înţelegeau că nu e de aşteptat niciun fel de milă de la nimeni.

Alban mai puse încă o dată întrebarea pe care i-o pusese lui Mulard, în care se simţea o urmă de vanitate:

— Ce se spune despre noi la colegiu?

Acelaşi răspuns:

— Nu se vorbeşte niciodată despre noi.

De comun acord, chinul morţii în viaţă. Ca atunci când, pentru a începe, se sărise numele lui Alban la citirea notelor.

Ochii lui Alban se înflăcărară. Domnişoara de Guerchange şi mama ei tocmai intraseră.

Îmi văd unele dansatoare sosind. Nu putem discuta separat, fără să le dansăm pe domnişoare.

— Nici eu, sunt fete pe care... De fapt, nu cunosc pe nimeni. Stau închis la Postes[45], iar duminica ies cu bunica, îi place să meargă la teatru, la matineu, şi nu se poate deplasa singură, fiindcă nu vede prea bine.

— Ne putem întâlni peste o oră, să mergem undeva... mă întreb unde. Putem să ne plimbăm, e o vreme atât de frumoasă...

Linsbourg păru stânjenit şi încurcat. Părea să ţină foarte tare la o discuţie imediată, astfel încât Alban spuse:

— În fond, am putea merge să facem un tur chiar acum. Pe urmă am să mă întorc, iar apoi mă voi duce la familia Adrets, unde mai am un bal.

— Cu plăcere.

— Trebuie însă să mă scuz faţă de una dintre dansatoare. Dar o să înţeleagă. De altfel, va trebui ca eu şi ea să ne vedem peste două zile.

Merse să le spună. Un vechi prieten de colegiu pe care nu-l putea întâlni altădată. În cel mai rău caz, dacă nu se întoarce, se vor revedea peste două zile la halul de la Pré Catelan. Fu rândul lui Sabine să pară descumpănită.

În vestiar, Alban se asigură că nu-i cursese în capă minuscula vază unde erau puse garoafele de la butonieră ca să ţină până la următorul bal. Ajunşi în stradă, Alban zise:

— Mai întâi, ce-i cu zvonurile astea de război? Acolo, la tine (Linsbourg se pregătea pentru Saint-Cyr), trebuie să fiţi informaţi...

— Războiul este inevitabil, dar nu aşa de curând. De altfel, dacă nemţii o vor, n-au decât să vină, vor fi bine primiţi.

---

[45] Colegiu condus de iezuiţi, unde elevii erau pregătiţi pentru şcoli înalte. Frecventat de întreaga aristocraţie. (n.a.)

„Spiritul lui Jupiter trece uşor de la o judecată la alta”, scrie un antic. La fel şi spiritul doamnei de Bricoule, şi cel al tuturor celor de vârsta lor. Războiul, dacă îndrăznim să spunem, nu dură mult. Îi veni o idee:

— Ce-ar fi dacă ne-am duce la du Parc?

— La du Parc?

— În loc să discutăm aici pe trotuar, am vorbi pe trotuarul de la du Parc, făcându-i turul. Am vedea cum arată la miezul nopţii.

Linsbourg păru zdruncinat. Gura i se întredeschise, de parcă l-ar fi izbit ceva în figură şi îi ţinea buza inferioară.

— Îţi plac emoţiile puternice?

— Sunt obişnuit.

— Mi-e teamă să mă înduioşez.

— Ei bine, te vei înduioşa.

Repede, găsiră un taxi. Linsbourg nu scotea o vorbă, de parcă era sufocat de ceea ce făceau. Alban îi respectă tăcerea, apoi, un pic jenat, o rupse cu greu:

— Ai o jiletcă frumoasă.

— La ce-mi foloseşte să am o jiletcă frumoasă dacă nu sunt fericit? Tu eşti fericit?

— Aproape, zise Alban. Prin asta înţelegea: „Pe cât pot fi de fericit fără Souplier”. Dar nu voia să vorbească despre Souplier.

— Credeam că te voi găsi nefericit, zise Linsbourg, cu decepţia citindu-i-se pe faţă.

Odată pornit, îşi dădu drumul:

— Pierzând du Parc, am pierdut totul. Aş putea să-ţi spun că traversez o criză. În realitate sunt în criză de paisprezece luni. La Postes sunt numai ţipi între optsprezece şi douăzeci de ani. Ies numai duminica, ştii în ce condiţii, precum şi sâmbătă seara. Pe deasupra, nu am niciun chef să ies cu cei de vârsta mea.

De fapt, fosta căpetenie de la du Parc părea cam stinsă. Unde îi era faţa mobilă în care sclipea altădată focul obrăzniciei? Alban îşi aminti de o frază pe care i-o spusese bătrâna doamnă de Bricoule despre feciorul ei, şi pe care i-o repetase maică-sa: „Am să-l trimit la Pipo[46]. Asta îl va împiedica să gândească”.

— Şi „lumea”?

— Sunt nişte amărâţi.

— Da, dar fetele...

— Tipesele îţi dau prea multe bătăi de cap.

(„Tipesele”! Argoul de colegiu la care nu renunţase...)

— Nu ţi s-ar părea aşa dacă ai avea chef de ele.

— Poate.

(„Hopa!”)

— Nu-ţi plac paşii mărunţi? Cocul ţinut în palmă ca pe un mare fruct tropical? Iar când dansezi, fata care ţi se lasă uşor la piept, apoi contactul încetează, şi se reia, ca o masă turnantă care te atinge, apoi se depărtează, şi revine, nu-ţi place?

— Ba da, îmi place sau, mai exact, mi-ar plăcea, dar e complicat. Şi apoi cu fetele, te plictiseşti. Sunt prea proaste.

— Şi du Parc era complicat. Dar, mă rog, în seara asta erai totuşi în „lume”.

— În seara asta a fost nevoie. Ca s-o întâlnesc pe moştenitoarea cea bogată. (Alban avu o strângere de inimă. Dar nu, Sabine nu era bogată.) Chiar două, fiindcă sunt două surori.

Alban respiră şi zâmbi. Linsbourg le lăsase baltă pe cele două moştenitoare, iar Alban pe moştenitoarea cea săracă, pentru o tură la Sfânta Fecioară a Copiilor. Totuşi, era prea nostim! Foarte

---

[46] Şcoala Politehnică, în argoul şic al vremii (n.a.)

bogatul Linsbourg, fenixul marii aristocraţii internaţionale, era catapultat şi el de mâna maternă în direcţia moştenitoarei bogate! Clar, „lumea” nu însemna vânătoare de căprioare, ci vânătoare de verişoare.

Când spui „bogaţi”, asta te face să te gândeşti la „săraci”?

— La Postes există o Conferinţă Saint-Vincent-de-Paul? întrebă el.

— Există una, dar nu mă ocup de ea.

Putea fi caritabil când era fericit, nu şi când nu era.

Nu erau prea departe de du Parc. Alban opri taxiul. Nu trebuiau pierdute „abordările”.

În timpul acesta tăceau, ca şi cum se apropiau de un loc sfânt.

Colegiul apăru şi în acelaşi timp intrară în răcoarea grădinilor sale, sporită de noapte. Judecând doar după aceste efluvii, marele Pan nu murise. Totuşi, nu era acea atmosferă indefinibilă de adunare secretă şi clandestină, de parc cu căpriori şi de creşă, atmosferă specială a interiorului colegiului, despre care nu puteau avea decât amintiri. Imediat, edificiul îi apăru lui Alban mai mic decât îi rămăsese în memorie. Acum avea aerul de a se fi tasat, afundat în pământ, doar dacă nu cumva evoca suprastructura vreunui edificiu înfundat pe jumătate. Era complet întunecat, la fel de vetust şi de funest ca întotdeauna, fără a mai avea acea lumină de la fereastra superiorului pentru a-i da un strop de viaţă, care strălucea altădată atât de târziu în noapte. Totuşi, ce frământare intensă palpitase în spatele acestor ziduri aspre, care aproape te ofensau cu murdăria lor! Superiorul văzuse corect: cu cât colegiul era mai dărăpănat, cu atât mai mult era pusă în valoare viaţa interioară pe care o conţinuse. Alban zise:

— Dacă e să zici că asta e o şcoală, atunci da, a fost o şcoală! O şcoală de fericire şi de experienţă a pasiunilor. Este ceea ce du Parc

a avut cel mai uimitor, acel dublu registru: ne distram ca nişte mici nebuni...

— Cum să nu fii fericit când făceam atâtea prostii?

— ...Şi în acelaşi timp făceam ucenicia gravităţii, care lipseşte atât de mult în alte părţi. Se zice că sunt prost crescut sau că nu am fost educat deloc. Eu găsesc că între mama şi du Parc am fost minunat educat. Mama şi du Parc, care se detestau, au colaborat într-o măsură indisociabilă.

Cea care îi spusese că e prost crescut era o căprioară, iar cel care i-a zis că nu a fost educat defel era bunul unchi Édouard.

Cât despre distracţie... Du Parc fusese o imensă distracţie. Împunsăturile cu mama sa fuseseră o distracţie. Fetele de noapte erau o distracţie. Prietenele trecătoare erau o distracţie. La război, dacă trebuia să meargă la război, nu ar putea să se ducă decât ca la o distracţie. Numai Serge fusese ceva ce ţinea de seriozitate. Şi de seriozitate, graţie şcolii du Parc înainte de toate. Dacă legătura sa cu Serge s-ar fi petrecut la Maucornet, ce culoare diferită ar fi avut!

Linsbourg:

— Îţi mai aminteşti vorba lui Cuicui despre „viaţa suavă”? Ei bine, asta e! Cel care nu a trăit la du Parc între 1905 şi 1913 nu a cunoscut dulceaţa vieţii. Vedeai la du Parc copii care nu erau decât acolo. Dumnezeu „care ne bucură juneţea”... Fiindcă găseşti remarcabil faptul că du Parc ne-a dat la un loc o adolescenţă fericită şi experienţa pasiunilor. Pentru mine, ceea ce este remarcabil e faptul că ne-a dat împreună „viaţa suavă” şi religia.

— Asta dovedeşte atât: căile Domnului sunt de nepătruns.

— Ce vrei să spui? Sfântul Pavel zice în Epistola către Romani: „Nu mai există osândă pentru cei care trăiesc întru El”. Iar Sfântul Ioan: „Nu există păcat întru El. Cel ce trăieşte întru El nu păcătuieşte”.

— Sfântul Pavel şi Sfântul Ioan, când spuneau „El”, nu se gândeau, totuşi, la colegiul du Parc...!

— Se gândeau la Dumnezeu. La du Parc ne scăldam în Dumnezeu ca peştii în mare. Asta voiai să zici, chiar fără să ştii, când spuneai că du Parc ne-a învăţat gravitatea.

Alban se gândi că, în privinţa peştilor, peştişorii de la du Parc... Oricum, îşi scoase bucheţelul de garoafe din minivaza ascunsă după reverul hainei, goli vaza, pe care o puse în buzunar, şi aruncă buchetul. Asta însemna că discuţia devenea destul de interesantă ca să renunţe la balul de la Adrets.

Să notăm că lăudaseră colegiul pentru că le-a dat fericire, pasiune, religie. Însă Alban uitase vorbele pe care i le spusese Salins: „Am făcut din ea o casă a înţelepciunii”. Şi niciunul, nici celălalt nu semnalase caracterul extraordinar şi incredibil a ceea ce trăiseră şi văzuseră (mai ales Linsbourg, în opt ani de internat), în timp ce acest extraordinar şi acest incredibil nu erau decât o introducere în viaţă, unde totul, şi mereu, este extraordinar şi incredibil.

— Când mă gândesc la fraza asta a lui Zola pe care am citit-o zilele trecute: „Un cuib de mici bandiţi, ca majoritatea colegiilor de provincie”!

— Citeşti Zola! exclamă Incoruptibilul scandalizat.

O cotiră pe strada laterală, nesfârşită şi pustie, pe care merseseră Alban şi Serge în iunie 1912 la bâlci. Foarte lunga faţadă a colegiului avea o inscripţie enormă: O N M VA ÎNVINGE. Şi un alt slogan: SILLON PRETUTINDENI. Pe numeroasele inscripţii CAMELOŢII REGELUI, I-ul era şters şi înlocuit cu Y, mâzgălit şi acesta cu multă furie şi înlocuit cu I-ul iniţial. S-ul de la una dintre

ele fusese şters şi înlocuit cu un E răzbunător.[47] Cel mai mic loc gol era umplut cu un 445 scris cu var. Totul parcă ţâşnise de cealaltă parte a străzii unde casele de închiriat noi-nouţe şi deschise la culoare erau înnegrite, pe zidurile de la parter, cu 445, cu TRĂIASCĂ REGELE şi cu nişte majuscule enigmatice, R.P. Această floră fiind, evident, opera elevilor de la du Parc, fiindcă imediat ce-ţi aruncai privirea mai departe, pereţii redeveneau albi şi curaţi.

— Se vede imediat că şcoala este astăzi o instituţie serioasă, zise Alban. Pe vremea noastră, eram prea ocupaţi cu Protecţia ca să avem opinii politice. E clar că pierdeam mult.

Cum aceste inscripţii erau de neînţeles, Alban zise:

— Sunt formule de exorcism. Cred că abatele Lignier a exorcizat colegiul.

Însă Linsbourg, fără a fi „interesat în mod deosebit”, ştia ceva politică şi dădu explicaţii. Y de la ROI era insultător; 445 era un număr magic în tainele Acţiunii Franceze; R.P. Însemna „reprezentare proporţională”, mod de alegere a deputaţilor (?) care trezea în mod bizar patimi. Pentru Alban, oamenii pe care îi înflăcărează aceste lucruri făceau parte dintr-un univers extrem de străin şi foarte straniu. Dar aceşti oameni, dacă ar fi cunoscut universul Protecţiei, l-ar fi găsit foarte ciudat.

Ferestrele de la vorbitor, parter, erau deschise în spatele gratiilor. Distinseră vag în umbră scaunele, tabloul religios, „tabelul de onoare” unde numele lor – mai ales al lui Linsbourg – fuseseră înscrise de atâtea ori, întreg decorul marilor copilării ale Ligii Aeriene. Unele ferestre de la clase erau întredeschise la primul etaj. Aer curat, aer curat! Noul superior trebuie să se fi

---

[47] În limba franceză, inscripţia este: CAMELOTS DU ROI. Cuvântul *camelote* înseamnă „marfă de proastă calitate“. (n.tr.)

gândit că această instituţie avea mare nevoie de aşa ceva. Însă la etajul al doilea, ferestrele de la dormitoare erau închise. Asudând în lenjeria proprie, mulţi dintre ei „chirciţi”, ca în pântecele matern, la ora aceasta băieţii dormeau cuminţi, scoţând uneori câte un suspin, câteodată câte un uşor geamăt de femeie fericită sau un mârâit de leopard, care venea de la chestiile pe care le aveau în nas sau o chiorăitură din intestine, uneori scărpinându-şi nasul acela dormind, alteori jucându-i un muşchi ca la cai, uneori cu o tresărire de spaimă, alteori cu sprâncenele încruntate, cu feţele acoperite de o frumuseţe de somn care îi transfigura prin umbre chiar şi pe cei dizgraţioşi. Apoi se terminară clădirile de la du Parc. În spatele zidului nu mai era decât Mica Speranţă, din care ieşea un parfum puternic şi dulceag de verdeaţă. Iar asta se afla tot *în spatele zidului,* era paradisul pierdut, grădina închisă pe vecie. Noaptea era caldă, dar aerisită, cerul liniştit. Nu era vreo lună emfatică, nici stele neadormite. Nicio urmă de literatură, nimic.

Linsbourg:

— Şi să mai spui că trăiam în această mireasmă! Oare cum de nu ne-am îmbătat!

Născute în interiorul colegiului, dar răsfrângându-se în exterior, pe zid atârnau liane lungi, bogate, precum în afara patului braţele copiilor care dormeau, iar aceste liane miroseau frumos, la fel ca braţele. Deasupra, crengi înalte se mişcau ca nişte antene de insecte. Linsbourg rupse capătul unei liane şi îl ţinu cu respect în mână, asemenea uneia dintre *tollentes ramos* din Evanghelie. Alban se gândi că urma să-i ofere şi lui unul. L-ar fi refuzat. Exaltarea camaradului său îl agasa un pic. Totuşi, ţinând în mâna dreaptă o sfântă ramură de la colegiu, iar în stânga mănuşile din piele albă, precum împăraţii romani bastonul de comandant, ar fi reprezentat

un bun simbol pentru sine însuşi: colegiu şi „lume”, fiecare pe un platou al balanţei, în echilibru.

Pe trotuar, călcau în picioare umbrele arborilor de la şcoală. Arborii aparţineau colegiului, dar umbrele nu. Cei doi tineri nu mai aparţineau colegiului, ca şi acele umbre pe care păşeau. Şi totuşi, îi aparţineau un pic, ca şi umbrele. Florile de castan se răsfirau în aer. Un bâzâit lung de insectă le trecu prin faţă.

— Când eram copil, spuse Linsbourg, nu eram evlavios; m-am convertit la puţin timp după ce am intrat la du Parc. Ei bine, vezi tu, regret că nu am devenit necredincios mai pe urmă, ca să mă pot converti a doua oară.

Alban tăcu. Nu, era clar, nu se simţea la înălţime. Linsbourg reluă:

— Postes e ceva mortal. Mor de singurătate. O, ce înseamnă să ai un trecut! Aş putea lucra bine dacă aş avea o viaţă privată normală. (Viaţa privată normală însemna Protecţia.) Altfel, nu. Nu mai pot, nu mai pot continua să nu fiu fericit! Cad. Trebuie să izbesc fundul cu picioarele, altfel mă înec. Şi trebuie să o fac imediat. Să trăiesc! Să trăiesc! „Mica Speranţă”? Nu, marea speranţă. Cea care te lasă să trăieşti. Sunt oameni care spun că mori din dragoste. Eu mor pentru că nu iubesc. Aş vrea ca primăvara asta care tocmai se termină să nu fie una pierdută. Tocmai ideea de primăvară e cea care mă face să-mi pierd capul. Copiii din Rodos mergeau cântând ţinându-se de mâini la revenirea primăverii. Şi eu am nevoie să-mi alătur glasul în cor. Şi eu am nevoie să-mi pun mâna într-o altă mână. Din fericire, există părintele Peignot. Este duhovnicul meu. Un tip enorm. Ţi-am mai spus: când am intrat la du Parc, nu eram deloc evlavios. Apoi l-am cunoscut pe Denie şi atunci am devenit pios ca să-L pot implora pe Dumnezeu, în fiecare zi, în genunchi, să-mi păstreze timp îndelungat o asemenea legătură. Eram, clar,

evlavios. Dar nu eram bine format. Părintele mi-a făurit o structură.

— O structură?

— O structură spirituală. I-am spus: „Trebuie totuşi să trăiesc! Sunt prea singur şi sunt unul dintre cei care au nevoie să fie doi". De-aş fi îndrăznit, i-aş fi strigat ca Raşela în deşert: „Dă-mi copii sau mor!"

— Şi ce ţi-a răspuns?

— Mi-a zis: „De ce nu te pui şef de trupă într-o organizaţie de cercetaşi?" I-am spus să mă prezinte. Mi-a răspuns: „Poţi foarte bine să o faci şi fără mine".

— Păi, mi se pare că mai degrabă te-a lăsat baltă...

— Da, aşa-i, zise Linsbourg cu o mină amărâtă, de parcă abia ar fi descoperit asta. A, cei care m-au trimis acolo nu-şi cunoşteau responsabilităţile. Şi le trebuia atât de puţin! „Spune doar un cuvânt, iar sufletul mi se va vindeca." Dar nu, mai bine să nu văd copii deloc decât să-i văd şi să nu le fiu prieten.

De Pradts rupsese pozele lui Serge. Alban făcuse ocolişuri ca să nu treacă prin faţa casei lui. Lui Linsbourg îi plăcea mai mult... Fiecare se ferea din calea suferinţei ca un mic velier din faţa furtunii.

Alban tăcea din nou, neştiind bine dacă să râdă sau să fie impresionat ori speriat. Mai degrabă privea cu teamă această viaţă absorbită de o bântuire ce nu lăsa să subziste nimic în afara ei. Ce progres a făcut ea în Linsbourg într-un an! Celebra nelinişte, atât de dragă tinerilor scriitori francezi de prin 1920 *(Neliniştita Adolescenţă... Viaţa neliniştită a lui Jean Hermelin...),* nu exista la du Parc, decât la cei mărunţi, când nu era inertă: cei de la Protecţie duceau o viaţă fără probleme, altele decât problemele pe care le creau faptele lor. Dar iată că Linsbourg, exclus din mediul social

care îi permitea să fie sănătos şi fluşturatic, se împiedica de ororile frustrării. Pustiul te înnebuneşte, o ştie fiecare. Pustiul îl înnebuneşte. „Dă-mi copii sau mor!”

Totuşi, privind în gol, cu acea privire rătăcită şi nesatisfăcută, zise:

Nu am pe nimeni căruia să-i spun: „Bătrâne... Dragul meu...” Sâmbăta trecută, în marea înghesuială de la metrou, fiecare lipit de ceilalţi, era un puşti de zece-unsprezece ani – necunoscut – care m-a ţinut mult de mână, crezând că era a tatălui său. Stranie senzaţie. Când şi-a dat seama de greşeală, şi-a retras iute mâna cu un fel de dezgust, zicându-mi: „Puteaţi să-mi atrageţi atenţia!” Câteodată, gândindu-mă la viitor, îmi zic: „Când mi se vor adresa copiii cu dumneavo*astră...”*

— Este titlul unui vals lent. Dar valsurile nu au treabă cu Protecţia, deşi ne-au făcut să facem slalom din cauza acestor probleme. Într-o zi vei avea copii şi vei fi liniştit.

— Îmi imaginez viaţa de tată de familie ca pe o misiune sacră, zise Linsbourg maiestuos. Şi restul frazei fu la fel de savuros: De altfel, cam ştiu ce înseamnă. Am văzut atâţia crescând în jurul meu! însă mai întâi trebuie să-mi pun bine la punct cariera. Mai întâi voi fi sublocotenent în armata din Africa. În Maroc, cu Lyautey. Vreau, ca în măsura mijloacelor pe care le voi fi acumulat prin valoarea şi tăria mea, să contribui la reconstrucţia ţării, ştii tu în ce măsură a căzut. Trebuie să fiu un ofiţer strălucit şi, dacă se poate, indispensabil.

Alban, cel din mai 1914, avea ca ambiţii doar cunoaşterea şi plăcerea carnală. Altele nu-i vor veni decât odată cu războiul: ambiţia aventurii, ambiţia citărilor pe ordinul de zi pentru fapte de arme, ambiţia unei fraternităţi în care ar regăsi-o pe cea a colegiului, care, în adâncuri, îi lipsea şi lui. Ambiţia de a servi

manifestată de Linsbourg şi de a se face cunoscut prin acest serviciu îi era străină, şi făcea ca vechiul camarad să-i devină străin. Întrebă:

— Iar mai târziu ai să-ţi înscrii copiii la du Parc?

— Bineînţeles. Din păcate, nu va mai fi un Pradeau de la Halle. (Asta era ceva cam mult, după cele ce îi făcuse.)

— Oameni ca Pradeau de la Halle sunt nemuritori. Şi ca de Pradts.

— Dar tu îţi vei trimite copiii la du Parc?

— Evident!

Linsbourg râse. Ceea ce nu ştiau cei doi băieţi este faptul că la aceeaşi oră Souplier, Salins şi chiar Bonbon, când se gândeau la viitorul lor, îşi ziceau că îşi vor da copiii la du Parc. Toţi cei eliminaţi voiau ca şi odraslele să urmeze cursurile de la du Parc!

Alban se gândi că fiul său sau primul născut dintre băieţi se va numi Serge.

Dintr-un buzunar al mantiei sale, scoase un al doilea buchet, pregătit pentru cel de-al doilea bal, şi-l aruncă.

— Nu mă duc la balul dat de Adrets. Un bal mai mult sau mai puţin! Mai putem discuta un pic, dacă vrei.

— Asta este F.B.[48] A ta, zise Linsbourg, crispându-şi mâna pe a lui. Mi-ai venit în ajutor când a trebuit. Gândeşte-te că de paisprezece luni nu pot vorbi aşa cu nimeni...

Linsbourg începe să povestească chestii vechi de la du Parc, pe care Alban le-a auzit de o sută de ori, adică de şase-şapte ori, dar e deja prea mult.

---

[48] Faptă bună, în limbajul cercetaşilor (n.a.)

Şi povestea! Şi povestea! Ca şi la du Parc, o lume vastă de confidenţi şi de complici, după imaginea unei lumi a femeilor, Alban nu mai era un prieten, redevenind celebrul loc de depozitare.

Şi, la câteva minute de interval, aceeaşi poveste revenea, spusă în aceiaşi termeni. Iar Linsbourg se oprea la fiecare zece metri, ca evreii atunci când discută tot felul de chestii pe stradă cu tine, atât sunt de prinşi de ceea ce spun. La fel cum odinioară, în sala de mese, cei de la Protecţie nu mâncau, atât de mult trăncăneau. Şi îşi aprindea din nou trabucul pe care mereu îl lăsa să se stingă, atât de mult vorbea. Fiindcă fuma un trabuc, la ora unu dimineaţa, din cauza prostiei vârstei, însă Alban vedea în acel trabuc, de care nu se putea lipsi, şi o reţetă de a se susţine în faţa stării proaste morale. Acest trabuc îl denunţa pe tipul sărman care era, făcând să-i tot vină în minte un cuvânt, „decrepitudine", cu care îi judecase deja pe cei mai exaltaţi din colegiu, într-o zi pe când îi vorbea lui Serge despre reformă: decrepitudinea Protecţiei înainta odată cu flecăreala necontenită a celor decrepiţi. În două rânduri, Alban încercă să îndrepte conversaţia spre altceva decât spre „asta". Imediat faţa lui Linsbourg se stinse; dacă ziceau câteva cuvinte pe noul subiect inoportun, brusc, tăcuţi şi absenţi, erau stânjeniţi şi parcă împotmoliţi. Şi de îndată se întorceau la „asta", iar figura i se lumina brusc, redevenea volubil, căpăta viaţă. Alban mai remarcă şi incoerenţa gândurilor lui. Zicea: „Nu am decât munca mea. Munca este narcoticul meu" şi după numai câtva timp: „Nu sunt în stare să muncesc". Şi iar turuia întruna, încât tot mai mult între cei doi băieţi se interpunea un fluviu ce se tot lărgea. Linsbourg era pe celălalt mal, cu sau fără Lyautey.

Linsbourg vorbeşte tot mai exaltat. „Pentru mine, du Parc e ca un

vis. Nu pot crede că a existat aşa ceva.”

Viaţa începe de mâine. Aceasta este ideea fixă a majorităţii adolescenţilor, care amână pe a doua zi aruncarea în apă, din timiditate, stângăcie, incompetenţă, lucruri care, de altfel, sunt naturale şi pentru că li s-a tot vorbit despre stratosferă şi lună, dar nu li s-au transmis cuvintele-cheie care deschid lucrurile de pe acest pământ. „Când voi avea pantaloni... După ce voi termina cu bacul... După vacanţă... Când mă voi întoarce de la regiment...” Izolat în atmosfera severă şi prozaică de la Postes şi de duminica în familie, Linsbourg, caidul, devenise un nevolnic, în timp ce Alban, rodat de „lume” şi de fleacuri, îşi pierduse slăbiciunea care timp de optsprezece luni îl făcuse să stea lângă Souplier, în pofida performanţelor sale cu Soledad, unde era înflăcărat de atracţia pentru tauromahie. Protectorul nu mai proteja pe nimeni, el era cel care avea nevoie de ajutor. Eşuat la soare, mai zvâcnea şi crăpa lipsit de apa vie care să-l învigoreze. Viitorul conducător de oameni, viitorul comandant de război ajunsese să se agaţe de cineva pe care nu-l văzuse, nici nu căutase să-l vadă de paisprezece luni, pe care, de altfel, la du Parc, avea obiceiul să-l privească de sus şi să-l vorbească de rău, pe care îl „părăsise în mod ruşinos”, ajuns la fel ca şi alţii la acel „mâine începe totul”! Dar, în timp ce aceia care nu au trăit din plin la colegiu aşteaptă cu neastâmpăr să intre în viaţa pe care o vor trăi odată scăpaţi din colegiu, în timp ce Alban trăise destul de intens la colegiu ca să nu aibă o aşteptare fără patimă şi chiar fără multă curiozitate, Linsbourg părea să nu spere nimic de la viaţa sa de bărbat – chiar viaţa de tată de familie – decât o reîncepere a colegiului. De paisprezece luni, chipul îi devenise mai viril, îi apăruseră scobituri în obraji aşa cum li se întâmplă fetelor care tocmai au devenit tinere femei, însă sufletul

nu urmase aceeaşi cale. „O, ce înseamnă să ai un trecut!” oftase el. Şi, de asemenea: „Am nouăsprezece ani – devin bătrân”. Cu capul întors îndărăt asemenea damnaţilor lui Dante.

— Nu crezi că, în pofida tuturor, colegiul este o pagină pe care trebuie să o întoarcem? Este adevărat că tu încă mai eşti, oarecum, la colegiu... Eu am ieşit. N-ai avea chef să reînvii Ordinul Butonului de Aur, cu însemnele sale? Asta, bătrâne, atenţie! ţine de Muzeul Grevin. Şi are chiar un uşor miros de rânced...

— Şi tocmai tu erai acela care îmi reproşa că las totul baltă! Dar s-a văzut clar, la şcoală, când te-ai ridicat împotriva Protec. „Ridicat”? La urma urmei, niciodată nu ai putut să simţi aşa ceva. Ţi-ai organizat viaţa într-un anumit mod şi îţi place. Nici nu-ţi pasă de ceilalţi. Eşti un tip care îşi neglijează prietenii, un egoist şi un sclifosit. Voiai să reformezi colegiul. Acum vrei să o faci cu mine! Dar eu nu vreau!

La invidia pe care o avusese întotdeauna faţă de Alban se adăuga celebra răutate a celor exclusivişti (semnalată deja de un antic, Juvenal cred), răutate născută din discreditarea lor.

Cum între ei se lăsă tăcerea, Alban zise:

— A, acesta-i fiul dumneavoastră, doamnă? Ce rezultat!

Abia ce-i ieşise vechiul refren din gură, că îşi şi dădu seama că gafase. Nu voia decât „să stârnească trecutul” cu el, pentru ca să-l descumpănească şi mai mult pe Linsbourg. Şi îşi dădea seama că este o răutate, că îl jigneşte. Însă ochii lui Linsbourg se înrourară. Nu, nu se simţise insultat, ci doar bulversat.

Lacrimile îl exasperară pe Alban. Nu-i plăceau lacrimile mamei sale, nu-i plăceau nici cele ale lui Linsbourg. Îi plăcuseră doar lacrimile lui Serge şi ale sale proprii. Linsbourg morfolea capătul trabucului cu nervozitatea şi iritarea aproape sălbatică a celor nesatisfăcuţi. Rupse capătul şi îl scuipă pe trotuar aşa cum făcuse

Alban cu capătul ţigaretei sale, ca să-l impresioneze pe Serge. Însă Linsbourg era furios de-a binelea, în timp ce, atunci, Alban poza. Când a văzut că scuipă bucata, râse.

Cei doi băieţi nu vorbeau nici de viaţa intelectuală, nici de viaţa socială şi nici de cea politică, adică de lucruri pe care nu le înţelegeau şi nu le puteau înţelege, ci de lucruri din viaţa lor particulară, pe care o cunoşteau foarte bine. Aşadar, ceea ce spuneau nu erau nişte prostii, iar unul din ei era foarte adânc angajat în ceea ce spunea. Dar tonul său emfatic, tonul hotărât al celuilalt, notele înalte şi izbucnirile într-un râs nechezat sau gâtuit, tot fără vreun motiv aparent – toate aceste sechele ale vârstei de şaptesprezece ani –, făceau ca, dacă i-ar fi întâlnit cineva pe trotuar la ora aceea (mai ales o tânără), ar fi zis: „Ce idioţi pot fi!”

Alban nu era mulţumit. Era un egoist fiindcă nu visa să ajungă şef de trupă la cercetaşi! O lăsase baltă pe Sabine, renunţase la balul de la familia Adrets, ca acum să fie certat. Iată rezultatul unei EB. Trebuia să se aştepte la aşa ceva. Acum avea doar o singură dorinţă. Să-l lase baltă pe Linsbourg şi să se întoarcă pe bulevardul Hoche, unde balul probabil că nu se terminase, unde poate că va putea face un tur de vals cu Sabine, în acest moment al dimineţii, când tinere fete neobosite ar mai vrea să se învârtească, în timp ce tinerii masculi abia se mai ţin pe picioare. Grăbi pasul, antrenându-şi camaradul spre poarta de la Auteuil unde spera să găsească un taxi.

Linsbourg începuse din nou să povestească, deşi mai potolit, atât din cauza răcelii lui Alban, cât şi a grabei cu care mergeau. Galopul acesta îndrăcit, străzile goale traversate fără a încetini pasul, asemenea unui cal de curse care sare gardul... Totuşi, povestea. Era destul de ciudat, pentru că povestea unui tip faţă de care îşi arătase aversiunea. Dar aşa era felul lui; avea atâta nevoie

să povestească, încât o făcea chiar unui duşman ca unui suflet părtaş. Această încredere fără încredere era una dintre specialităţile şcolii du Parc.

Linsbourg îşi arată din ce în ce mai mult particularitatea.
„Mâncărimea de a face prozeliţi şi mâncărimea de a compromite dădeau
la un loc o râie îngrozitoare, de mureai scărpinându-te.”

Alban, însă, era încăpăţânat. Prin urmare, totul era o chestiune de vârstă, dat fiind că lucrurile acceptate de la un Linsbourg de şaptesprezece ani le refuza unuia de nouăsprezece? Era ceva îngrozitor în obsesia lui Linsbourg, tremurând pentru ceea ce nu avea. Mai era ceva teribil şi în refuzul lui Alban de a-l asculta cât de cât. Teribil în refuzul său de a simţi pateticul din „Dă-mi copii, sau mor!” „Ei, na! Asta-i! Gata”. Nu că ar fi făcut vreo judecată morală la adresa lui Linsbourg. Faptul pentru care îi era oroare de el este că vedea un exclusivist, adică, după părerea lui, un anormal („Te detest când eşti bolnavă!” cum zicea celălalt) şi avea o atât de mare repulsie fizică pentru tot ceea ce era sau i se părea a fi anormal, încât nu putea suporta fără să intre în transă să-l vadă pe Denie devorându-şi degetele, şi de atâtea ori îl tratase deja pe Linsbourg ca fiind anormal, pentru a-l iubi şi doar tolera pe Denie. Mai punea şi aici puţină incoerenţă, fiindcă, dacă nu fusese, în fond, decât membru onorific în Protecţie era tocmai din cauza unui exclusivism: nu se interesase decât de Souplier. Închis, de nepătruns, implacabil, aşa cum era cu mama sa, cum va fi mâine uneori cu o fată îndrăgostită de el sau cu un prieten[49]:

---

[49] Cf. *Visul* (n.a.)

Incoruptibilul. Lumea lui Linsbourg nu era şi a lui. Problema lui Linsbourg nu era problema sa (de fapt, Alban nu avea probleme şi simţea, pe drept sau nu, că imbecilii sunt cei care au întotdeauna probleme). Cât priveşte angoasa lui Linsbourg, nu-l interesa să o pătrundă, nu-i plăcea, nu voia să ştie mai mult, mai ales ca să-i plângă de milă. „Ei, na! Asta-i! Gata." Închis, de nepătruns, implacabil, Incoruptibil, cu acea ferocitate deosebită pe care o ai faţă de prieteni, după ce te-ai certat cu ei, şi mai ales acea artă care îl împingea de a se ridica violent şi crud împotriva a ceea ce iubea sau dădea impresia că iubeşte, mergând până într-acolo încât să-i poarte pică pentru faptul că e un nevolnic, aşa cum părinţii îşi dispreţuiesc fiul cel mare, fiindcă la douăzeci de ani nu a ştiut să salte o femeie, complet închis în sine însuşi, dar un sine mult mai vast şi mai suplu decât cel al lui Linsbourg, şi foarte hotărât să-şi facă de cap fără reţinere şi liniştit. Viaţa se deschidea în faţa lui în toate direcţiile, aşa cum părul lui Serge pornea în toate părţile când îşi băga mâna în chica lui. Şi îl auzea pe Linsbourg vorbind fără să-l asculte, ca judecătorul unui tribunal de excepţie care îl aude pe acuzat apărându-şi capul, dar nu-l ascultă, întrucât condamnarea este hotărâtă dinainte.

Linsbourg nu greşea întru totul când îl trata drept burghez. În condamnările sale exista ceva din spiritul burghez. Iar el avea întru câtva dreptate să-l considere drept un om care te lasă baltă. Alban fusese cel care propusese pelerinajul romanesc la şcoala du Parc în noapte, iar pelerinajul nu se terminase pentru că „trădase", da, aşa cum trădase în cazul reformei. Simţea acum acea delicată bucurie pe care o încerci când eşti liber. Totul i se părea aproape egal, într-un univers în care majoritatea diferenţelor erau artificiale, trecea fără a atrage atenţia dintr-o tabără în cealaltă, la fel ca şoarecele care, în plină bătălie, trece dintr-o tranşee în tranşeea adversă. Este

clar că nefericitul băiat suferea de pe atunci de un complex de superioritate, de care se va desprinde cu mare greutate mai apoi.

Linsbourg se săturase de acest frate fals. Avea temei ca, după viaţa lor de colegiu, să vadă în el pe unul de-al lor, un pur. Alban nu vorbise despre gândurile sale heterosexuale şi aventura cu Soledad, atât din pudoare, cât şi dintr-un pic de ruşine de a arăta, în acest mediu, că îl interesau şi femeile. Linsbourg se înşela asupra constituţiei fiziologice a lui Alban, aşa cum acesta se înşelase asupra constituţiei fiziologice a lui Linsbourg. Credeau că fac parte din aceeaşi familie, şi nu erau. În fine, Alban se săturase de o fiinţă intolerantă, netolerat, intolerabil, de care trebuia să se păzească, în care se auzea acum şi pentru totdeauna acea acreală de justificare, de provocare şi revendicare: acreala minorităţilor inteligente şi persecutate. Ştia că nu îl va mai vedea vreodată (şi sărmana lui mamă care dorea atât de mult să se lege cu Linsbourg!). Şi unul, şi celălalt se temeau că nu va fi niciun taxi la Porte d'Auteuil, sau că nu va fi decât unul, care i-ar obliga să rămână un pic mai mult împreună. Dar erau două!

— La revedere, domnule de Bricoule. Şi îţi mulţumesc pentru F.B.

Sub stâlpul de lumină, Alban văzu sclipind în ochii camaradului său acea rapidă lucire rea pe care o văzuse de atâtea ori. Iar „Domnule de Bricoule" era şi asta o foarte veche cunoştinţă. Linsbourg îi întinse mâna stângă, suprem afront. „Se răzbună că e nefericit când eu nu-s." Pe toată durata celor trei ore pe care le petrecuseră împreună, Linsbourg nu pronunţase nici măcar o singură dată cuvântul Souplier, fie din discreţie, fie ca să insulte. La drept vorbind, Alban îi vorbea mamei sale despre Serge şi celor doi preoţi. Le vorbea foarte puţin lui Linsbourg, Giboy, Salins, care nu îl iubeau deloc. Serge făcea parte din „grădina secretă". Dar în

această tăcere el văzuse un dispreţ tenace şi asta jucase un rol în întoarcerea împotriva lui.

Fiecare intră în taxiul său. Noaptea lor de mai se închisese. Niciunul nu-l iubea pe celălalt. Era o chestie care data de mult, însă tocmai acum se confirmase. Acum era chiar o ceartă aşa cum începea Alban să le practice, cu totul diferită de micile certuri trecătoare de la du Parc: solidă, masivă, opacă. O ceartă de bazalt şi de fier.

Aşa sfârşea această prietenie (?) cu acela de care fusese cel mai apropiat la colegiu, dar ea, încă din prima zi, fusese o „legătură periculoasă" din cauza invidiei lui Linsbourg. În multe privinţe, Alban şi Linsbourg erau făcuţi să se înţeleagă, însă legătura lor se sfărâma crunt.

În timp ce Linsbourg şi de Pradts, din motive deosebit de profunde, erau făcuţi spre a se înţelege, şi rămăseseră mereu străini unul de altul.

Alban trebuie să nu fi ştiut că, în duminica următoare, Linsbourg, ulcerat, îi telefonase lui Giboy spunând totul pe dos. Şi punând în seama lui Alban propria-i situaţie, în care Alban, descumpănit, rătăcind în jurul şcolii, îl cheamă pe Linsbourg în ajutor. Finalul acestei „construcţii" a unui nou gen fu următorul: „L-am trimis la plimbare. Nu-mi plac obsedaţii". Astfel, după paisprezece luni, reluase răzbunarea începută cu ocazia reformei: „Vai de capul său, ce-o să mă mai lupt cu reputaţia lui! N-o să se mai ridice, în veci". Dar nu era vorba doar de răzbunare, ci de a-l compromite pentru a şi-l anexa, şi de a-l anexa pentru a se simţi mai puţin singur. Cum, de obicei, el încerca să-şi anexeze întregul univers. Gustul pentru fabulaţie făcea restul. Linsbourg nu fabula la du Parc, fiindcă acolo toată lumea trăia „aceste lucruri" cu o totală deschidere şi chiar glorie. Imediat ce a ieşit de la du Parc,

văzuse că trebuia să se prefacă, iar de la a se preface până la a inventa nu-i decât un pas.

Dar ce-ar fi zis Linsbourg dacă ar fi ştiut că Alban, întrebat de cineva despre el care ştia că se întâlniseră, răspunsese: „E un nebun. E neurastenic”? Nebun pentru că nu ai ceea ce doreşti pentru nevoile pântecului! Daţi-i ce doreşte şi Linsbourg redevine băiatul atât de dotat, atât de echilibrat, atât de strălucitor, de caritabil, de superior într-un cuvânt, care era la du Parc. Însă clanul avea caracterul oricărui clan. Între altele, reglarea de conturi. Cei care îl părăsiseră trebuiau să se bată între ei.

Dar iată şi ceva mai grav. A treia zi după noaptea aceea de mai, medicul chemat de urgenţă la doamna de Bricoule care vomita lighenaşe de sânge, ceru ca Alban să vină în salon şi îi spuse că mama nu va mai apuca săptămâna următoare. Alban, înnebunit, ieşi să-i telefoneze, de la o cafenea vecină, unchiului Édouard. „Vin imediat, zise unchiul cel bun. Dar ştii cum e maică-ta, imediat intră la idei.”

Moartea doamnei de Bricoule

De la o zi, de fiecare dată când doamna de Bricoule făcea ceva – se ridica, spre exemplu, zece minute ca să i se aranjeze patul –, se întreba: „De câte ori am s-o mai fac? E ultima oară?” Iar odată chiar s-a ridicat, într-adevăr, pentru ultima dată şi tocmai o presimţise.

Doamna de Bricoule credea că oamenii care mor au dreptul la câteva atenţii. Tare se mai înşela! Scria scrisori la care nu i se răspundea. Poşta nu aducea decât imprimate (prin care de obicei se cerea ceva). Fiecare se străduia să-i arate într-un fel şi în mod indiscret că moartea ei îi era indiferentă, că putea şi trebuia să

dispară, că era inutil să insiste. Un cuvinţel de prietenie, de la oricine ar fi, i-ar fi încălzit puţin sufletul, însă acesta se încăpăţâna să nu sosească. Nimeni, nimeni, nimeni. Murea de boala pe care o avea şi mai murea şi de tristeţea de a muri, şi de cum murea. Murea pentru că nu era iubită. „Să fii iubită! Să fii iubită!" Dar numai mama ei ar fi iubit-o.

Pe atunci, prin mai 1914, când Alban trecea de la un bal la altul, începu să se înfiripe în ea acea stare faţă de fiu, cu care avea să moară, stare al cărei caracter dramatic era accentuat prin ceea ce conţinea meschin. Înconjurată de fiul ei, de o infirmieră şi de doi servitori, doamna de Bricoule se simţea părăsită, şi avea dreptate să se simtă aşa, era bătută de gândul că, atunci când va fi în starea cea mai proastă, unul din servitori, dacă nu cumva amândoi, o vor părăsi. Într-un străfund sordid al fiinţei sale, Alban îi purta pică mamei pentru faptul că era bolnavă, adică posomorâtă şi preocupată în totalitate de sine. Într-un străfund asemănător, doamna de Bricoule îi purta pică fiului pentru faptul că nu era *tot timpul* acolo, nu în cameră, ci acasă. Ceea ce ar fi liniştit-o ar fi fost ca el să fie *de serviciu.* Pentru ca, în momentul în care ar fi vrut, să vină tăcut la marginea patului, să o asculte legănându-se în amintiri sau poate în jeluiri. El să fi fost cel care să facă anumite cumpărături, nu nişte salariaţi care le făceau rău. Să o fi ajutat şi să-i fie la îndemână. Fiul adorat era socotit doar ca un slujitor. Iată ce face moartea. Or el, care nu putea să o facă să ţină loc de depozit (în care să-şi verse poveştile cu Sabine şi alte căprioare), căuta numai cum să scape. Împotriva acestei situaţii lugubre, el avea un singur refugiu: coitul. Imediat după aceea se simţea scăpat. Doamna de Bricoule îl simţea bine. Totuşi, nu mergea până acolo încât să-şi imagineze că fiul ei începea să cânte de îndată ce ieşea

din casa în care i se prăpădea mama. Exact ceea ce făcea. Fiindcă aşa-i natura când o laşi de capul ei.

Alban se gândea atunci că era ceva îngrozitor să facă dragoste în timp ce mama sa... Mai târziu, văzu că dragostea şi moartea dansează împreună fără să se deteste. Şi chiar, necăjit de posibilitatea de a o vedea murind, nu făcuse niciodată atât de bine dragoste.

Odată, mamei îi veni să strige la el, pe când ieşea, acele vorbe ale celor care mor – „Nu mă lăsa!” şi „Nu ştii ce înseamnă să mori. E îngrozitor”, ori chiar „Fie-ţi milă de mine!” Însă mândria o reţinu, şi nici de data aceasta nu s-a spus nimic. Fiecare se afunda în tăcere. Ea, pentru că nu voia să spună nimic, iar el pentru că nu ştia ce să zică.

Odată, maică-sa îi ceru să meargă la casa de infirmiere ca să ceară o înlocuitoare. Urgent. Urgent, da, însă trebuie să treacă pe la hotelul unde are întâlnire cu una dintre amante, pentru a o amâna. Nu poate lăsa un capăt de hârtie fiindcă, între stupiditatea hotelăresei şi cea a amantei, întâlnirea are cele mai mari şanse să fie ratată, iar toată legătura să se strice, fiindcă nu cunoaşte adresa actuală a prietenei sale. Aceasta întârzie, iar el trebuie să o aştepte. Drumul de făcut pentru infirmieră era urgent, dar el a pierdut aproape o oră cu povestea întâlnirii. Aşa sunt fiii, aşa e plăcerea şi aşa e viaţa, şi tot astfel şi moartea. Fiul lui Alban, dacă va avea unul, va face la fel când bătrânul va fi pe ducă. Este cursa făcliei, admiţând că există o făclie, lucru care este generos.

Dacă îi zicea: „Mâine-seară ies”, ea nici măcar nu întreba unde era invitat. Iar după două zile nici nu-i cerea noutăţi. Uitase. Dintotdeauna autoritară, slăbiciunea de dinainte de mormânt o făcea iritabilă, înaintea stadiului când trimite în neant: mânii de dinainte de mormânt, nu redutabile şi de aceea sinistre. Cele zece

minute cât timp Alban se alia în camera ei, îi vorbea despre boală, apoi despre medici, apoi despre remedii, despre infirmiere şi iar o lua de la capăt, într-o altă ordine. Alban era prea tânăr ca să aibă conştiinţa normalităţii acestei atitudini. Văzând-o pe mamă afundându-se în egoismul de dinainte de moarte, el se afunda fără niciun scrupul într-al său. El care avea în minte numai baluri, iar ea numai moarte.

Doamna de Bricoule se săturase de toate astea şi, în sfârşit, încetă să-şi mai iubească fiul. O dragoste care este o pasiune, şi aşa fusese a ei, poate cădea brusc, aşa cum se stinge o pasiune. Exista un vals lent, scump doamnei de Bricoule, numit „Când dragostea moare". Ei bine, asta era! Nu rareori se întâmplă ca unele fiinţe să vadă altfel lucrurile în clipa de dinainte de moarte. Don Quijote îşi descoperă nebunia cu câteva zile înainte de a muri. Ceva asemănător se petrecea şi în doamna de Bricoule. Fuseseră multe picături care nu făcuseră ca vasul să dea pe dinafară. Cele de acum, da. Toată dragostea ei pentru el se retrăgea în acelaşi timp cu căldura care se retrăgea din trup la apropierea sfârşitului. Când el era plecat şi întârzia, ea îl aştepta nerăbdătoare să se întoarcă, dar nu la fel cum se întâmpla cu puţin timp în urmă, neliniştită peste măsură că i s-ar fi putut „întâmpla ceva", ci pentru că voia să îl aibă *sub mână,* iar ea percepea diferenţa de natură între cele două stări fără a fi afectată. Niciodată nu îl văzuse decât detaşat de lucrurile casei, interesându-se doar de munca lui de şcolar şi de aventurile sentimentale de la colegiu. Această indiferenţă şi acest egoism le suportase de pe vremea când el începuse să judece. Ei bine, nu le mai suporta! I le spunea în faţă. „Ţi-am spus-o acum trei zile. Bineînţeles că nu-ţi mai aminteşti, fiindcă nu-ţi pasă. Nu m-ai întrebat cum o mai duc. Nu, degeaba... Cât de puţin îţi pasă!" El răspundea lamentabil: „Ba nu, îmi pasă", la fel de lamentabil ca

atunci când ea îl întreba: „Mă iubeşti vreun pic?”, iar el răspundea: „Desigur...” Ea revenea insistent asupra morţii sale apropiate: „În curând voi fi moartă et...c” Ea spera vag că îi va răspunde: „Să mori? Dar ştii bine că ultima analiză a sputei era mai bună...” sau: „Medicul mi-a mărturisit că rămâne optimist...” Dar, nu, nu zicea nimic şi, după câteva fraze, schimba discuţia. Ea încheia cu laitmotivul ştiut: nu-i păsa nici cât negru sub unghie.

După aceste scene de menaj, dacă se poate spune aşa, cădea cortina de fier. Nu murim decât atunci când nu mai există persoane pentru care vrem să trăim. Doamna de Bricoule nu mai voia să trăiască pentru Alban şi încă şi mai puţin pentru domnul de Chantocé, iar ea murea sau era lăsată să moară. Era foarte bine aşa. Murea fără să aibă nimic de regretat. El n-o mai stânjenea, ea nu-l mai stânjenea. Ea păşise în deşert, un deşert mai aspru decât cel al lui Linsbourg, intrase în deşertul deserturilor, cel în care nu mai există nici măcar setea. Linsbourg şi-o păstra pe a sa. Ea eşuase în finalizarea parcursului; se prăbuşise la câţiva metri de linia de sosire. Îi spusese: „Vreau să nu ratezi niciun bal din cauza mea. Ai să fii în doliu şi nu vei mai putea să ieşi. Şi apoi, s-ar putea să fie război. E ultimul tău *sezon,* înainte de a mai fi altul. Profită cât poţi”. Dar când îl vedea, abia intrat în camera mamei condamnate, deschizând anuarul monden ca să caute adresa vreunei dansatoare sau un plan al Parisului ca să caute strada pe care locuia, sau zicea subtil că voia să înveţe furlana, tangoul devenind „imposibil”, ea se închidea în sine furioasă, nu mai scotea niciun cuvânt, având doar un sentiment de uscăciune şi dezgust faţă de el, unde nu mai era loc nici măcar pentru un reproş. Ea urma să fie distrusă, dar nu voia să se întâmple ca victimă plângăcioasă, cel puţin nu mai dorea asta, fiindcă mai demult nu era atât de neînduplecată. Prea mult timp nu primise echivalentul a ceea ce dădea. Aşa, să mai dea în

gol, nu mai putea. Citise într-o revistă că unele populaţii sălbatice adorau pietrele şi le sărutau cu devoţiune: „M-am săturat să tot sărut o piatră”. Dacă ar fi fost mai fină, însă fineţea nu este partea tare a femeilor, şi-ar fi spus: „Nu e demonstrativ. Aşa e el. Trebuie luat ca atare”. Însă trebuie să credem că e ceva îngrozitor să dai un sărut care nu ţi se întoarce. Ce să-i spună? Să-i spună: „Nu vezi că mor? Nu poţi să-mi acorzi o fărâmă din timpul tău, când peste o lună vei fi debarasat de mine pentru veşnicie?” Să-i spună aşa ceva? Nu. Nu e nevoie de un devotament fals. Nici chiar de unul adevărat. În timp ce el gândea: „Dacă îi spun un cuvânt amabil, va şti că este pierdută”, încă o dată, totul se resorbea în linişte; vorbiseră destul, vorbiseră prea mult. Să-i spună cele din urmă recomandări morale, să-i expună situaţia materială pe care i-o lăsa, să-l îndrume în demersurile pe care le va avea de făcut imediat după ce va muri? Nu, nici măcar asta. El avea viaţa. N-are decât să se descurce! Va face ce va dori. Îşi va trăi viaţa, iar ea îşi avea de trăit moartea. Fără cuvinte de ordin *practic,* fără cuvinte *solemne,* nimic. Dar, în fond, cazul acesta era chiar atât de excepţional? Dintre toţi cei care stau la căpătâiul unui muribund, asupra căruia ar putea lansa o altă judecată decât tăcerea?

Odinioară, chiar nu de mult, când el se afla acolo, era ca atunci când soarele apare între doi nori. Acum, aceste clipe ale prezenţei sale pe care în minte ea le dorise cu patimă, acum că erau acolo, ea era aceea care le rupea. Ea le dădea afară sau ca şi cum ar fi făcut-o. Ea evita să-şi lase privirea asupra lui, evita să privească ceea ce avea mai scump pe lumea aceasta, gata să nu-l mai vadă niciodată. Aşa înainta ea, cu sufletul încuiat şi clătinându-se, până la marginea înspăimântătoarei aventuri a morţii.

Ea hotărâse că nu va cere să fie chemat, în momentul în care îşi va da duhul. Ea hotărî că el nu va mai servi cina în camera ei, lângă

pat, aşa cum aveau obiceiul, ci în sufragerie. Singur, cum o făcea la prânz. Oricât de redusă devenise această conversaţie de la cină, o epuiza, zise ea sinceră, sinceră doar pe jumătate. Din acea zi, relaţiile lor se reduseră aproape la nimic. După dorinţa ei. De altfel, ce i-ar fi spus fiul? Neîndoielnic, există o artă de a vorbi cu cei muribunzi, însă ea nu se află în curtea băieţilor de optsprezece ani. Dar în curtea cui? Nu există limbaj comun între cel care urmează să moară şi cel care va trăi.

În această privinţă, Alban avea o amintire neplăcută, în fiecare seară, după cină, tatăl său venea să se aşeze la căpătâiul soţiei, cu căţeluşa fox pe genunchi, pe care o mângâia afectuos, rămânând aşa un sfert de oră, fără ca vreunul, el sau ea, să spună vreun cuvânt. Nu era din animozitate reciprocă, ci pentru că nu aveau nimic să-şi spună. Nimic-nimic. Poate şi pentru că prefera căţeluşa. După ce trecea acel sfert de oră, mergea în camera lui, ca să facă adnotări pe cărţile despre cai.

După căţeluşă, pisoiul. Doamna de Bricoule nu voia să-l mai vadă pe Bleu la ea. O obosea. În clipa în care i-a spus-o, Alban se gândi: „E invidioasă pe pisoi, fiindcă îl pup". Ea nu fusese geloasă pe căţeluşa soţului.

Doamna de Bricoule făcu ceva mai mult. Dintotdeauna exista şi un alt obicei; după cină şi o mică discuţie cu ea, Alban trebuia să îngenuncheze lângă patul ei şi să spună împreună un *Pater,* un *Ave* şi un *Amintiţi-vă* înainte de a urca în camera sa. Îi zise:

— Ai jucat destul comedia uneia sau a alteia. E inutil să o mai joci pe cea a religiei. De acum îţi vei face rugăciunea la tine sau nu, după cum vei vrea.

Da, se ruga! Se întâmpla ca, intrând în camera doamnei de Bricoule, să meargă cu un pas de conchistador – faimosul său pas de conchistador, celebru în colegiu –, ca pentru a pune bine sub

ochii celei care murea insolenţa sănătăţii şi a vieţii sale. Puţin mai târziu, răsfira printre degete mătănii întru salvarea ei. Ea, la ora aceea – la căderea serii –, privea cum se răsfira cerul prin arbori, cerul acela care urma să nu mai fie.

Atunci n-a mai fost decât, dimineaţa, un „‘neaţa, mama”, seara un „‘seara, mama”. Ziua începea şi se sfârşea cu acest glas lipsit de iubire.

„Am un fiu care nu mă iubeşte şi pe care nu-l iubesc, se gândea ea. În aceste condiţii, fără a vorbi de ororile unei agonii care se prelungeşte, cel mai bine este să se sfârşească totul cât mai repede posibil.”

Totuşi, într-o seară, după cină, când venea să-i sărute mâna, fiindcă ritualul vesperal se redusese doar la atât, ea îi puse o întrebare neaşteptată:

— Ai, uneori, veşti de la Serge?

— Ce-i asta, Serge?

Ea tresări.

— Ai, uneori, veşti de la Souplier?

— Nu. (Era adevărat.)

— E un lucru pe care voiam să ţi-l mai spun o dată...

Începu să tuşească, faţa i se înroşi, apucă în grabă un bol aflat la îndemână, dar avu timp să strige:

— Ieşi! Ieşi imediat, m-auzi? Ieşi!

Alban ieşi. Pe palier, o auzi scuipând cu nişte horcăituri îngrozitoare. Camera infirmierei era alături. Merse la ea. Era goală. O sună. Bucătăreasa urcă şi intră în camera doamnei de Bricoule.

Horcăiturile continuau. El stătea nemişcat pe palier. „Oare o să-şi scuipe plămânii, inima, sufletul, la câţiva metri de mine, fiindcă nu vrea să o văd?” Horcăitul încetă. Bucătăreasa ieşi din cameră.

„Doamna se odihneşte. Doamna a spus că trebuie să mergeţi la culcare."

„E un lucru pe care voiam să ţi-l mai spun o dată." Ce? Ştia foarte bine. „Dacă încă îl mai iubeşti pe Souplier, încearcă să-l revezi. Acesta-i singurul lucru adevărat. Încăpăţânarea ta e prostească."

Murea certată (certată?) cu fiul pe care îl adora, şi totuşi voise ca ultimul mesaj să fie acest mesaj de iubire: „Să fie fericiţi!" Însă ea, care nu iubea decât pentru a fi iubită, nu mai avea nevoie de dragoste.

Nu i-a mai vorbit despre Serge, iar el nu i-a mai vorbit de asemenea. La ce bun? Cu puţin timp înainte apăruse traducerea unui roman italian cu titlul: *Mai mult decât dragostea.* Ce este mai mult decât dragostea? Sunt eroismele inutile.

Doamna de Bricoule scuipa sânge în boluri de apă unde fiecare scuipat era la fel ca aspect: roşu, cu bucăţele de parcă ar fi explodat un obuz de avion de la Antiaeriană, iar câteva luni mai târziu negru. Familia era compusă numai din imbecili, iar ea o tratase mereu aşa, cu aceeaşi dezinvoltură cu care îi trata pe profesorii şi pe preoţii lui Alban. Pe vremea aceea exista groaznicul obicei de a veni în vizită fără a te anunţa. Doamna de Bricoule le transmitea că se simţea prea rău ca să-i primească. Vă imaginaţi ce figură făceau verii, cu atât mai mult cu cât Auteuil este departe. Aşa că verii răspândeau mai mult ca niciodată vestea că aveau de-a face cu o bolnavă închipuită, atinsă de lingoare, de vreo boare oarecare, de umoare. Ea scuipa sânge despre care încă se mai spunea că era din cauze „pur nervoase", îi primi totuşi pe nişte veri de două sau trei ori, care nici măcar nu se străduiau să-şi schimbe figurile lor hilare. Cum ea nu se gândea decât la boala ei şi nu vorbea decât despre

asta, îi înnebunea, aşa că aceştia o ştergeau cât se poate de repede, nu fără a o complimenta asupra aspectului bun al feţei (care era roşeaţa din obraji pe care o au cei bolnavi de plămâni) şi a-i spune, plecând: „Sunt mulţumit că te-am găsit într-o stare atât de bună". Ea era satisfăcută de această fugă atât de promptă, fiind şi necăjită în acelaşi timp. Avea câteva prietene, dar era prea inteligentă ca să-şi iubească prietenele şi prea cu nasul pe sus ca să nu o bată gândul că însemna să se compromită avându-le, dând naştere unor mici ocazii pentru a le arăta că nu contau pentru ea. Acestea se revanşară şi încetară să o mai viziteze „ca să nu o obosească". În familia Bricoule erai lichidat repede, dacă erai totuşi lichidat. Unchiul Édouard, care ştia să trăiască, nu voi să treacă pe la ea fără un „gest": trimise şampanie. Muribunda tresări şi trimise şampania la bucătărie. Îi trezea amintiri fără glorie.

Doamna de Bricoule era părăsită aşa cum superiorul se crezuse abandonat, în noaptea de Joia Mare. Totuşi, această singurătate în moarte nu îi era penibilă; dimpotrivă, îi dădea satisfacţie. Dacă viaţa ei nu făcea plăcere nimănui, de ce ar fi interesat-o pe ea? Nu mai erau acele zile când spunea hotărât: „Nu, nu! Nu pot muri! A trecut prea mult timp de când nu am mai fost fericită". De douăzeci de ani, ea pierdea complet partida. Acum intra într-o stare în care urma să nu mai piardă. Doamna de Bricoule, singură într-o casă cu zece camere, cu un fiu rămas la etajul pe care ea nu-l locuia, era prada a patru fiinţe volatile frenetice: o infirmieră cu ochii imenşi ca ai păsărilor de noapte, cu gura strânsă de răutate; o călugăriţă bătrână, obişnuită cu muribunzii din familie şi, ca atare, comandând ca un stăpân, ţărancă uscată cu ochi şi cioc de vultur; bucătăreasa şi servitoarea, care erau destul de fidele, în orice caz sigure, şi o apărau cum puteau pe contesă, acuzându-le pe infirmieră şi pe călugăriţă că fură, că iau chiar (călugăriţa) obiecte

sub fustă, într-un săculeţ agăţat ghiciţi unde. Doamna de Bricoule murea într-un tămbălău de parcă se afla în curtea animalelor. Ei însă nu-i păsa. Unicul ci gând era ruga: „Doamne, de s-ar sfârşi mai repede!” Vomismente repetate cu sânge, lipsa de vlagă pe care o avea (care o *maturiza,* cum zicea bucătăreasa) erau unica ei consolare. Moartea o consola de moarte.

Până în ultima zi totuşi se aranja, pentru nişte servitori de care îi păsa mai puţin decât de pisică şi pentru acel băiat pe care încetase să-l mai iubească. Nu mai participa cu inima, iar mintea îi era mai mult sau mai puţin tulbure, încât ea, care de obicei era atât de grijulie în această operaţiune, o făcea oricum, cu o mână slăbită pe care o controla cu greu, şi în plus imaginându-şi, ceea ce nu îşi imaginase toată viaţa, să-şi ridice sprâncenele cu negrul de la băţul de chibrit ars, pe care îl punea unde se nimerea. Printre trăsăturile ei atât de fine apărură deasupra ochilor două curbe extravagante, ca un arc de săgetător. Totul era sinistru.

Într-o zi îi spuse băiatului, pe neaşteptate:

— Mi-e ruşine.

— De ce anume?

— Mi-e ruşine că mor.

El spuse mai întâi ceea ce ar fi spus oricine: „Nu e deloc sigur că vei muri etc...” Apoi, rezonabil, dar implacabil, implacabil pentru că avea optsprezece ani:

— Şi, la urma urmei, toată lumea moare...

Medicii nu făceau decât să o mai „remonteze”. Unul o sfătuise să bea şampanie. Şampania asta devenise o persecuţie. Mai era un vicar din parohie care venea să o împărtăşească o dată pe lună şi la „sărbătorile mari”. Doamna de Bricoule primi ultimele împărtăşanii aşa cum făcuse fiul ei prima comuniune, aproape fără să ştie despre ce este vorba, dar cu bunăvoinţă şi chiar cu

satisfacţie. Mereu, cu cât stima mai puţin un preot, cu atât mai mult încerca sentimentul sublimului de a i se mărturisi. Dumnezeu îşi arăta divinitatea prin mediocritatea uneltelor Sale. Tot ceea ce abia atinsese în viaţa ei îşi făcea acum apariţia: speranţa raiului unde îşi va întâlni mama, certitudinea că Dumnezeu iartă, că totul se aranjează etc... Constituiau consolarea cunoscută, care din când în când o liniştea. În această debandadă a sinelui, ajunse să se gândească fără ură la superior şi la abatele de Pradts, şi să-i ceară, să-l implore pe vicar să-l „urmărească” pe Alban, care era „atât de singur”. „Îmi promiteţi?” La căderea nopţii, revenea la casa ei.

În ziua de după primele vomitări de sânge, petrecute noaptea, îl rugase să vină la o anumită oră. Alban sosi cu cinci minute mai târziu. Zise iritată:

— Văd că te costă într-adevăr mult să vii la mine.

Căută sub pernă cheia secreterului, rugându-l să scoată jurnalele intime şi teancurile de scrisori.

— Aş putea să te rog să o faci după ce mor, dar e mai bine acum. Înfăşoară-le în hârtie de ambalaj şi du-te în după-amiaza asta şi aruncă-le în Sena. Nu e nevoie să-ţi spun că nu trebuie să te uiţi prin ele. Ceea ce se află acolo nu te priveşte. Am toată încrederea în tine.

Alban deschise cu încredere ceea ce violase prin abuz de încredere, făcu pachetul, luă un taxi şi apoi aruncă pachetul în Sena, cu ochii usturându-l de lacrimile care nu apăreau şi care, pe urmă, ţâşniră, schimonosindu-i faţa. Poate că totul ar fi fost salvat *în extremis* dac-ar fi plâns în faţa ei. Dar o făcuse abia afară. La şapte zile după moartea ei, Alban se trezea în sfârşit. Începea să o iubească tocmai când ea nu îl mai iubea.

Nu cu mult timp în urmă, ea îi spusese o frază ciudată: „M-ai dezamăgit tare mult de-a lungul prieteniei noastre. Eu, însă, am

făcut ce am putut". „Prietenia" lor! Da, printre sublimii educatori, docţii profesori şi prea scumpii amici, doar ea l-a iubit. Ea h fusese cea mai bună prietenă, singura lui prietenă, singurul său prieten (nu-şi pusese prea mult problema dacă Serge îl iubea. Faptul că el, Alban, îl iubea, era destul. Dar fusese, cel puţin, acel moment din trăsură când, spre stupefacţia sa, Serge îi sărutase fotografia: asta era altceva decât, aşa, o prietenie). Ce altă mamă ar fi avut libertatea ei de spirit, extravaganţa, darurile sale (dotată pentru muzică, dotată pentru desen), profunda ei originalitate alături de aceste părţi comune? Cine ar fi creat ca ea acel climat de atrocitate blândă în care se complăceau amândoi? Cum ar fi putut el avea o mamă mai neadevărată ca ea? Ea îl marcase pentru toată viaţa, aşa cum şcoala du Parc îl marcase pentru totdeauna. Cu ea, se muşcau până la sânge, se băteau, apoi se mărturiseau fără nicio grijă unul altuia, pe urmă se temeau unul de celălalt, însă nu se plictiseau niciodată unul de altul – aşa cum nu se plictisea niciodată la du Parc. Într-adevăr, niciodată nu ar fi putut schimba replicile eternului dialog dintre bărbat şi femeie: Ai necazuri?

— Nu, tu mă necăjeşti". Acum nu mai era vorba de a-şi uni vocea cu îngrozitorul refren (îngrozitor mai ales când nu cel care moare îl zice): „Să se termine cât se poate de repede!", ci era vorba de a striga: „Indiferent ce, numai să nu moară!" Strigăt şi rugă. Noi cunoaştem, însă, rugile doamnei de Bricoule: copilăreşti, meschine şi fără cea mai mică valoare spirituală. În fine, toate acestea erau făcute aşa cum oamenii şi copiii oamenilor fac lucrurile: atunci când e prea târziu.

*

La primul etaj se odihneşte cadavrul celei care a fost Yseult de Termor, vegheată de călugăriţa care cere mereu un pahar de vin, iar bucătăreasa bodogăneşte că trebuie să i-l ducă, fiindcă ea nu

primeşte ordine de la o străină şi o hoaţă. La al doilea, se află un băiat care, dărâmat, plânge sughiţând, cu capul în palme, cu lacrimile şiroindu-i printre degete, gâtuit, smiorcăindu-se şi tresărind: „M-ai dezamăgit tare mult de-a lungul prieteniei noastre. Eu, însă, am făcut ce am putut”. „Prietenia” lor! Şi acest umil, atât de umil „Am făcut ce am putut”! Nu a plâns la despărţirea de Serge, pe de o parte, cuprins de febra eliminării, pe de alta, pentru că ruptura de Serge era dincolo de lacrimi. Cineva trece pe palier. Se teme să nu intre. Se duce repede la masa de toaletă şi îşi udă faţa ca să-şi ascundă lacrimile.

În toată această disperare, el îşi aminteşte un fapt mărunt, pe care nu şi-l poate alunga din minte. Cu două zile mai înainte, mama i-a zis: „La ora cinci şi jumătate, încă mai aveam 39° (temperatură) ”. Apoi, absolut din întâmplare, ochii îi căzură pe agenda unde ea scrisese: „Orele 5V2, 38° cu 7”. Aşadar, aproape în ajunul morţii, doamna de Bricoule rotunjea lucrurile, ca să dea mai bine.

Veni o vreme când el încetă să mai plângă. Sordidul alungă suferinţa şi ocupă tot spaţiul. Formalităţile, înmormântarea, succesiunea, consiliul de tutelă, casa aceasta mare cu doi servitori ce trebuia condusă, probabil mutarea... Deja oamenii din serviciul lui îi cer ordine, îl consultă în orice privinţă, de parcă el ar şti ceva de la colegiu sau de la romani. A trăit, accederea la realitatea vieţii a fost scurtă, dar intensă – doi ani de adolescenţă sunt mai bogaţi decât douăzeci de ani de viaţă adultă –, şi îşi dă seama că, dacă are cunoştinţă despre realităţile profunde, este confuz şi dezarmat în faţa realităţilor triviale. Slavă Domnului! Unchiul Édouard bate la uşă. Unchiul Édouard îl anunţă pe acest băiat că nu-l iubeşte, fiindcă e tânăr *şi* fiindcă nu e*ste practic, şi* că se va ocupa el de toate. Ştie şi cuvintele care consolează: „Să o felicităm pe sărmana ta

mamă pentru fericita ei uşurare”. Fiindcă toată lumea fusese excedată de murirea interminabilă a doamnei de Bricoule. Abuza. Ea trăia pe când lumea vorbea despre ea la trecut, în faţa ei. Vrăbiuţele se aşezau pe marginea ferestrei, intrau întâmplător în camera ei ca şi cum deja ea nu mai exista. Unchiul Édouard ieşi. Alban va putea să reintre în sublim. Reîncepu să plângă.

El simte, în mod foarte ciudat, că în acest exces de lacrimi sunt şi cele pe care nu le-a putut plânge în momentul când a fost despărţit de Serge. Încă o dată, mama lui şi Serge s-au contopit. Din nou o operaţiune misterioasă.

Sosiră verii şi prietenele. Nu au venit pentru moartă sau pentru Alban, ci pentru unchiul Édouard, care are o anumită importanţă socială. I se fac doamnei de Bricoule o grămadă de reproşuri. „Ar fi trebuit să meargă în Elveţia, dacă m-ar fi ascultat...! Nu voia să vadă pe nimeni...! Şi mania asta de a schimba mereu medicul...!” Doamna de Bricoule nu este o persoană care tocmai a murit, ci o acuzată. De altfel, întotdeauna a fost o acuzată, pentru familie. Şi apoi, acuzata vă permite nepăsarea faţă de ea şi neascunderea ei.

În hârtiile doamnei de Bricoule s-a găsit următoarea recomandare pentru după ce va muri: „Fiul meu să nu intre în cameră atâta timp cât voi arăta ridicolă cu bărbia legată, iar părul să mi se lase aşa cum este”. La fel cum Polixenia lui Euripide îşi aranjează rochia înainte de a cădea moartă. Dar, la drept vorbind, legătura de la bărbie nu era ceva important: ca şi dragostea, ridicolul era un stadiu depăşit. De altfel, l-au lăsat pe Alban să intre înainte de a i se lega bărbia.

În aceeaşi hârtie cerea ca pe ferpar să nu figureze vârsta, cu siguranţă ca să nu se afle că mereu se întinerise cu doi ani. În legătură cu fiul ei, considerase că nimic nu mai avea importanţă. În acelaşi timp considera că această chestiune de vârstă era

importantă. Prima viziune era bună: nimic din toate acestea nu avea importanţă.

*

Serge fu înscris ca semiinternist la liceul Janson de Sailly. Nimic care să semene cu Protecţia. În octombrie 1914, domnul de Pradts, mobilizat la un stat-major, primi de la el câteva scrisori scrise conştiincios şi banale (Serge nu ştiuse niciodată să se manifeste în scris). Abatelui i se păru că se stinsese. Era fatal să se întâmple aşa, odată ieşit de la du Parc, gândi el. Apoi, nu după mult timp, scrisorile se răriră, apoi încetară, fără ca preotul să sufere din această pricină. Există mereu alte fiinţe pe această lume. Odată se gândise: „Într-o zi mă voi consola, desigur, dar va fi în mine o parte care nu va fi niciodată consolată”. Eroare: era total consolat. E greu de spus mai departe. Uitarea este o stare care scapă analizei romancierului.

Serge, după „afacere”, nu încercase să-l caute pe Alban. Dubla interdicţie care i se dăduse – de către părinţi şi de către domnul de Pradts – îl apăsa. Nu cunoscuse ultima scrisoare a lui Alban, aruncată de omul lui Dumnezeu, care le aruncase şi pe toate cele de dinainte, pe care Serge, părăsind şcoala, nu îndrăznise să le ceară. El era „o păsărică”. Zbură din creangă în creangă.

Vicarul de la parohie, pe care doamna de Bricoule îl implorase să-l „urmărească” pe Alban, îi scrise. Alban merse să-l vadă şi socoti că este inutil să mai revină. Preotul (deşi nu fusese mobilizat) nu-i mai scrise. Iată calea pe care o iau „implorările” celor care mor.

Alban primise declaraţia de război cu cvasiindiferenţă. Se interesa prea mult de propria viaţă ca să-l mai intereseze şi războiul. De altfel, nu se ţinea la curent cu politica, încă nu venise

vremea când, amestecând războiul în viaţa sa, urma să se poată interesa de el[50].

Căprioarele dispărute

Abia îi murise mama că îi sosiră ecouri de la ultimele baluri ale sezonului. Fetele de noapte se îndepărtau dansând, dispăreau dansând în noapte. Dar domnişoara de Guerchange? O întâlnise doar la bal, iar acum nu mai erau baluri. Relaţiile lor comune nu erau decât doamnele de la casele mari care dădeau baluri, ocupate desigur azi cu ambulanţele, aşa cum, fără îndoială, se ocupa şi ea. Cum să o regăsească acolo? Cum să pătrundă acolo? Ce obiect să dea întâlnirilor lor în afara cadrului atât de facil al balurilor, care fie vor fi prea avansate, fie nu vor fi nimic? Crezuse pentru o clipă că îşi poate lega viaţa de a ei, iar un proiect în aparenţă atât de grav se risipea din lipsa ajutorului dat de împrejurări, aşa cum absenţa risipise acel *durus amor* al abatelui pentru Serge. Domnişoara de Guerchange devenise unul dintre acele fumuri de ţigară blondă care luau formă de silfidă în afişele epocii, apoi fumul şi silfida se contopeau. Filosofic, Alban îi zicea: „Adio! Adio!” Ce ar fi un văl de fum dacă nu i s-ar spune adio?

Şcoala du Parc revine în viaţa lui Alban

Trecură luni şi luni de zile. Trecu timpul fidel şi infidel. „Lumea” dispăruse în hău, şcoala du Parc reveni. Atunci luă o hotărâre: octombrie, şi nu clasica primăvară, octombrie cu primele sale ceţuri, prima răcoare, primele ploi, să fie pentru el anotimpul

---

50 În *Visul,* îl vedem pe Alban înrolându-se şi plecând pe front ca voluntar. (n.a.)

emoţionant al anului. De ce? Fiindcă reînceperea şcolii îi evoca preludiul la „povestea Souplier”. Din nou, în noaptea ce se lăsase devreme, trăsurile goale aşteptau la marginea întunecată a pădurii Bois, pline de fantome de tandreţi risipite (încât, într-o zi de august, în timpul bătăliei de la Charleroi, merse cu mai multă emoţie decât de obicei la o prietenă, fiindcă timpul, anormal de înnorat şi apăsător, îi amintea de noiembrie 1912). Linsbourg avea, parţial, dreptate. Şcoala du Parc, cu băieţii ei mitocani, laşi, hoţi, snobi, fără teamă de cele sfinte, depravaţi, ipocriţi, fusese totuşi casa Lorette, o casă a îngerilor. Nicăieri, de atunci, nu mai regăsise calitatea, intensitatea, generozitatea pe care le cunoscuse la du Parc. Nici măcar o singură dată nu regăsise, nici în el şi nici în jurul lui, acea dorinţă de „a face mai bună” o fiinţă căreia o altă fiinţă era în stare să-i sacrifice cele mai dragi comori ale sale. Era locul cel mai ciudat care cizelase partea diamantină din sine.

Doamna de Bricoule nu avusese motive să-i scrie fiului ei, cu excepţia sejurului din Spania. Din întâmplare, într-o zi, găsi nişte scrisori de la ea. Îl punea în gardă faţă de femeile spaniole, când de fapt ar fi trebuit să-l atenţioneze în privinţa taurilor, însă el îi ascundea problema cu taurii, iar sărmanele scrisori o arătau din nou pe Mama-Nu-Ştie-Nimic, revenind din morţi. Mama pe care o înşeli şi care se înşală. I se strânse inima. Iar când citi, fu şi mai rău.

> Ce mult te iubesc! E cu adevărat îngrozitor, fiindcă te iubesc tot mai mult pe zi ce trece.

Într-o altă scrisoare:

> Aş vrea să trăiesc o mie de ani ca să te pot iubi o mie de ani.

Într-o alta:

> Viaţa mea e absorbită în tine într-un mod nemaivăzut şi nu doresc nici celui mai rău duşman al meu să iubească aşa cum te iubesc eu.

Ce forţă de expresie! Ce strigăte extraordinare! (Citite, la primire, cu un ochi distrat, cu mai puţină atenţie decât avea Serge ascultând ce-i spunea abatele.) Ce merit avea el ca să fie iubit atât de mult? Cât de rău întorsese această dragoste! Ea îi spusese: „Să primească mereu, şi să nu înapoieze, aşa sunt băieţii”. Chiar aşa erau băieţii? Dar, din păcate, aşa fusese între ea şi el. Şi din ce cauză ceea ce scria cu gândul la domnul de Chantocé era atât de prostesc? Şi mai erau aici două iubiri?

De remarcat că ea îi ceruse să-i scrie din Spania în fiecare zi câte o scrisoare sau o ilustrată, fără să uite vreodată, ca să nu se neliniştească. Lucrul acesta îl făcuse cu scrupulozitate. Însă fără a-i spune vreodată că *o făcea pe toreadorul.* Amabilitate şi ansamblu lipsit de franchete. Băieţii însemnau şi aşa ceva.

Extrem de emoţionat, la începutul lui 1915, Alban primi o scrisoare cu antetul N.-D. Du Parc. Preşedintele Asociaţiei Foştilor Elevi îi cerea adeziunea. Era, deci, reintegrat (nu ştia de ce) în sânul acestei case iubite! Noul superior iniţiase această invitaţie. Venerabila mecanică franceză funcţionase: listă neagră, condamnare, amnistie.

La scrisoare era ataşat un buletin al colegiului. Notiţele despre tinerii morţi în război erau la fel de întristătoare prin mediocritate, de parcă ar fi fost redactate de educatorii sau de camarazii lor. Tot acelaşi blablabla conformist şi optimist, mereu tot ce se spune când nu ştii ce să spui sau nu vrei să spui ceea ce ar fi de spus, mereu

spus ceea ce nu trebuie spus. Iar tinerii morţi, dacă ar fi supravieţuit şi ar fi scris despre camarazii lor morţi, ar fi intonat acelaşi cucurigu al minciunii care li se intona lor. Nulităţile deveneau acvile, iar secăturile – modele de virtute. Despre un cutare se scria: „Moartea îl înspăimânta mai puţin ca ispitele vieţii”. Aşadar, trebuia să mori la nouăsprezece ani, fiindcă viaţa are „ispite” (ale cărnii, se înţelege). Pfui! Era destul să citeşti aceste notiţe pentru a înţelege în ce măsură aceşti băieţi – şi, fără îndoială, împreună cu ei, toţi băieţii şi toţi bărbaţii – erau, întrucât îi „aranjau” astfel, puţin cunoscuţi şi puţin iubiţi.

În Alban se ivea ambiţia, de care era atât de lipsit pe vremea când se afla la şcoala du Parc, unde Serge şi munca îl preocupau pe de-a-ntregul. Prim şi modest mugur al ambiţiei: să devină preşedintele Foştilor Elevi din acest colegiu care îl dăduse afară! îşi trimise cotizaţia, iar câteva săptămâni mai târziu, primi o circulară invitându-l la o slujbă pentru elevii din colegiu, morţi în război. Slujba va fi urmată de o *reuniune amicală,* „aşteptând ca sfârşitul războiului să ne permită reluarea tradiţiei balurilor noastre lunare”. Pe mormintele proaspete, lumea îşi lingea deja buzele gândind la foşnetele toaletelor mătăsoase. Răspunse cu plăcerea incomparabilă pe care o încearcă orice băiat de optsprezece ani din clasa a II-a scriind scrisori jignitoare:

> Domnule Preşedinte,
>
> Mă mir că nu simţiţi inconvenientul din a amesteca morţii de la N.-D. Du Parc cu nişte prostii cum sunt cele la care deja visaţi. Ordinul sentimentelor în care am trăit la du Parc, ca şi ordinul sentimentelor în care mă aflu când mă gândesc la război sunt incompatibile cu spiritul care visează încă de pe acum la organizarea unor manifestări „mondene” (iar când spun „mondene” ştiu ce spun!).

> Păstrez, domnule, scrisoarea dumneavoastră ca pe o tristă prevestire a ceea ce va fi după război. Nu voi merge la reuniunea dumneavoastră. Pentru a onora şcoala du Parc şi pe camarazii mei morţi, ea nu îmi va fi un ajutor, ci va constitui o jenă.

Preşedintele arătă scrisoarea superiorului. Nu o înţelegea deloc, nu înţelegea nici măcar despre ce era vorba. Superiorul înţelese. Şi el fusese un pic şocat de asocierea neplăcută dintre morţi şi baluri. Însă când o văzu blamată în termenii în care o blama Alban, nu mai fu ea cea care îl şocă, ci blamul lui Alban. Înţelese că Alban era clar *imposibil.* Iar cel de-al doilea superior îl respinse, aşa cum îl respinsese şi primul.

În aprilie 1915, Alban avu un vis bizar. Îl vedea pe Linsbourg, în dezastrul de la Charleroi, împreună cu abatele Prévôtel, toţi trei fiind soldaţi. Şi, în acest vis, era mulţumit că luptă alături de Linsbourg, şi îşi dădea seama că îl iubea mult...

Visul lui Alban din 11 mai 1915

În mai, în noaptea de 11 mai, avu încă un vis, care îl zgudui. În visul acesta avea vârsta de acum, nouăsprezece ani abia împliniţi, şi totuşi se afla la colegiu, unde Souplier avea tot paisprezece ani. Alban trecea prin hol şi pe scări. În grupuri, Serge îl întâlnea. Oare îl vedea? Nu-i făcea niciun semn. Faţa îi era oarbă, fără voce şi fără privire... O, era un vis absolut ca în viaţă: foarte simplu, fără bucurie.

Deodată, apărea doamna de Bricoule, în taior de un gri-deschis, cu monumentala ei pălărie demodată, pe care stătea un pescăruş străpuns de un ac lung ucigaş. Se afla la poarta colegiului, în timp ce băieţii ieşeau. Se înnopta. Serge se îndrepta spre ea. Avea acea figură dureroasă de prin 1912, când, la capelă, îi venea să întoarcă

spre Alban o faţă uimită şi ruşinată de nebuniile trupului său. Îşi trecea braţul pe sub cel al doamnei de Bricoule, depărtându-se aşa în noaptea care se lăsase. Iar doamna de Bricoule îi zicea lui Souplier, fără a se întoarce spre el, privind drept înainte: „Noroc că e întuneric. Nu-mi vezi ridurile”. Alban, în spatele lor, încerca să-i ajungă, însă greutatea sacului şi a raniţei (ei, şi de data aceasta era soldat!) îl întârzia. Ei se depărtau tot mai mult, îi scăpa, gata-gata să dispară... Alban plângea în vis şi se trezi plângând. Lacrimile îi curgeau pe obraji, îi intrau în urechi, oprindu-se pe pernă.

Ce ar fi zis domnul de Pradts şi superiorul despre acest vis şi despre lacrimi, după doi ani? De această rană încă deschisă şi sângerândă? Şi ce-ar fi zis Souplier?

La unsprezece dimineaţa, Alban încă mai era sub impresia visului, ca un om uluit. Dar ce spaimă faţă de viaţa obişnuită, ce inutilitate este viaţa obişnuită, când ai pe suflet asemenea lucruri! Să fii obligat să te razi, să mergi să probezi un costum la croitor...

Aşadar, în visul personajelor noastre revenea, neîncetat, acel copil trist, precum Ocrotitorul Imperiului, în clipele grele ale Romei, arătându-se Cezarilor adormiţi, uneori sub chipul unui adolescent cu fruntea gânditoare. Cu puţin timp înainte de moarte, doamnei de Bricoule îi apăruse Serge într-unul din vise, unde se transformase în Alban. De data aceasta, revenise într-un vis al lui Alban, şi din nou *era* Alban, fiindcă doamna de Bricoule îl tutuia, spunându-i fraza, pe care i-o zicea atât de des fiului ei. Fără putinţă de a rezista, venea ceva dintr-o altă lume spre a face din aceste două fiinţe doar una şi a-i arăta, prin aceasta, că se justifică.

Alban îşi zicea că societatea ar putea fi divizată în două feluri de oameni: cei care plânseseră o dată cum tocmai plânsese el şi cei care nu bănuiau ce înseamnă aşa ceva. Această distincţie mergea şi între inteligenţi şi proşti, virtuoşi şi păcătoşi, frumoşi şi urâţi,

bogaţi şi săraci. Nişte oameni care au avut aceleaşi lacrimi ar trebui să găsească o cale de înţelegere. Dar, desigur, şi un asemenea lucru era tot un vis.

După-amiază mai avu un gând, şi anume că, de la un moment dat, mama sa îl *iubise* pe Serge. El fusese „masculul”, ceea ce ratase ea în soţ, în flirturile sale şi în fiu, însă el nu ratase, pentru că era masculul sperat, posibil şi visat. Pe deasupra, ea îl iubise, îl contopise cu fiul ei, inventase că îl regăsea în el pe copilaşul care fusese fiul ei şi care nu rămăsese la acel stadiu. Îl iubise, băieţel cu genunchii frumoşi şi cu cearcăne dintr-o altă lume, animăluţ de plăcere şi câteodată de tandreţe, îl iubise ca amantă şi ca mamă. Brusc, Alban înţelesese acum, în sfârşit. Această cale carnală pe care o folosea ea pentru a-i vorbi despre el, aceste vise în care Serge apărea, dorinţa ei de a-l aduce în casă şi, în fine, după incidentul final, felul surprinzător de a-l împinge pe Alban în braţele acestuia... Cât de limpede i se părea acum totul! Mai întâi, prin acea repulsie de a amesteca familia şi colegiul, pe urmă prin „promisiunea” sa onorabilă şi absurdă, ratase asta! Ea s-ar fi vindecat cu Serge de acel rău născut din răceala care era între Alban şi ea şi de care se vindecaseră Serge şi el, doar prin virtutea „trăsurilor caste”. Ce mult i-ar fi plăcut ca maică-sa să-i facă bine lui Serge, acel bine pe care el fusese neputincios să i-l facă! Şi cât de mult ar fi iubit-o pe mamă, că îl iubeşte pe cel pe care el îl iubea!

Aşa îl iubise mama, îl iubise pe Chanto, îl iubise pe Serge. De Pradts şi el îl iubiseră pe Serge, Linsbourg îl iubise pe Denie, Giboy îl iubise pe Bonbon... Cu toţii, mici şi mari, într-o măsură incredibil de mare, avuseseră parte de iubire. Iubirile se înlănţuiau şi treceau pe deasupra capetelor lor ca nişte crengi. Crescuţi într-un boschet de iubiri.

Se gândea la acele vorbe minunate: De ce îţi dădea bani Giraud?

— Ca să-mi facă plăcere”. Dar el, cadourile fiind interzise la du Parc, cu ce îi făcuse plăcere lui Serge? Cu nimic. Lucru pentru care era întristat.

A doua zi, îi scrise abatelui de Pradts, afectat de data aceasta la un alt stat-major, spre a-i cere veşti despre Serge. O scrisoare respectuoasă unde se simţea o simpatie sinceră. Dar nu primi răspuns. Putem crede, dacă vrem, că scrisoarea s-a pierdut.

În vara lui 1915, văzând obloanele închise la apartamentul familiei Souplier, rememoră acele seri când de atâtea ori, conducându-l acasă, treceau în sus şi în jos prin faţa portalului, fiindcă nu se hotărau să se despartă, iar apoi, strângându-şi mâinile la plecare, mai rămâneau ţinându-se de mână, fiindcă nu se hotărau să se despartă, îşi amintea acele mâini, mereu pătate de cerneală, cu degetele mirosind a cerneală şi palmele cu gust sărat, iar la amintirea mâinilor lui inima îi creştea ca un burete pe care îl îmbibi: „Serge! Dragul meu Serge cu scumpele tale mâini...” Şi îi revedea faţa ca un fruct, uneori ca un fruct puţin cam stricat în unele zile, luminos sau doar pe jumătate pe fondul întunecat al străzii nocturne: „M-am adăpat dintr-un chip care mi-a potolit setea pe vecie”. Nu ştia că setea este nemuritoare, slavă Domnului, pentru cel ce îndrăzneşte să-i pună capăt.

Atunci, hotărându-se brusc, se strecură tiptil pe poarta mare şi urcă scara copleşit de emoţie. Scara pe care Serge o urca în fiecare zi şi pe care el, timp de patru ani, şi-o imaginase visător! Ajuns la etajul cinci, rămase o clipă pe palier, fremătând. Uşa, preşul... Inima îi bătea ca a unui spărgător începător. În fine, se aplecă şi îşi puse buzele pe butonul soneriei unde Serge apăsa cu degetul. O vreme a căprioarelor, o vreme a căpriorilor.

În toamna lui 1915, nu se ştie de ce, Alban avu o inspiraţie diabolică. Într-o dimineaţă, întors de la o partidă de călărie în Bois,

încălţat cu cizme, cu pinteni, cu cravaşa cu care îşi lovea cizmele, cu cravata de vânătoare prinsă cu un ac purtând în capăt un dinte de cerb şi răspândind din toţi porii sudoarea nobilisimă şi efluviul puternic al mândrilor călăreţi, se prezentă la poarta şcolii du Parc cerând să fie primit de superior. Pe frontonul colegiului citise o inscripţie proaspătă: DAUDET TRĂDĂTORUL. Protecţia dispăruse, dar idioţii politici continuau imperturbabili.

Ce voia de la superior? Probabil să-i povestească în felul său circumstanţele eliminării. Poate doar să mai spună o dată, cu vehemenţa verbului, că preşedintele foştilor elevi era un nenorocit. Mister. O clipă mai apoi, portarul, după ce telefonase, îi spuse că superiorul nu era acolo. Tocmai scria în grabă câteva cuvinte pe o carte de vizită tipărită de Stern – îşi cunoştea valoarea –, când un preot întredeschise uşa ce ducea din hol la anticameră, şi se opri uimit. Alban, după felul jenat al acestuia, ghici că era noul superior.

— Domnul Superior?

Superiorul, luat pe nepregătite, făcu din cap un vag semn afirmativ.

— Ei, şi eu care credeam că nu sunteţi aici, zise băiatul pe un ton nu prea curtenitor.

— Pentru dumneavoastră nu sunt aici, zise superiorul cu acelaşi ton.

Astfel, efortul de apropiere încercat de superior se sfârşea în insolenţe, aşa cum frumosul elan reciproc al lui Pradeau şi Alban sfârşise în urâţenie. Totuşi, Alban adoră acest incident, care era foarte condimentat de deghizarea cavalerească. Ce s-ar mai fi amuzat mama dacă i l-ar fi povestit! Alban adora ofensele publice, eşecurile, certurile etc... Pentru simplul motiv că nu se simţea rănit acolo unde toţi ceilalţi s-ar fi simţit atinşi. Îi citise, şi-i citise bine pe

Seneca şi pe Epictet, care nu făcuseră altceva decât să-l întărească în ceea ce era. De aici şi o conştiinţă plăcută a forţei sale. Efectele înfruntărilor începeau să se vadă.

În vara lui 1916, Alban află, printr-un camarad pe care îl întâlnise, că Serge, înrolat la optsprezece ani la vânători de munte, la câteva săptămâni de la sosirea pe front fusese decorat cu medalia militară pentru frumoasa lui comportare. Aceasta îi fu ultima apariţie la suprafaţa luminoasă a apei. Mai apoi, cel care „lăsase o amintire fierbinte" coborî la loc şi se odihni în acea răcoare a adâncurilor pe care vânturile nu le atinseseră niciodată.

Lucrurile nu se fac decât cu o idee fixă. Rutina îi copleşeşte pe preoţii care nu au niciuna. Însă ce făcuse abatele de Pradts cu ideea sa fixă? Vom răspunde: făcuse, în mod concret, ceea ce dorea ideea lui fixă. Nu există decât o singură viaţă rezonabilă, aceea de a trăi cufundat în ceea ce îţi place şi de a nu ieşi niciodată de acolo. Sau de a nu scoate decât un pic nasul afară, pentru a-i simţi mai bine valoarea. Domnul de Pradts fusese doborât de sancţiunea dată abatelui de la Halle – cu inima sfărâmată de acest dictat, fără a vorbi de umilinţa profundă. În adâncul său ceva zicea: El! Şi nu eu! El însă era o persoană care mai avea resurse, văzând mereu mai departe şi manevrând, făcând să fie numit, prin intervenţia unui episcop francmason, pe care continuase să-l curteze, preot într-un târguşor din Morbihan, loc pe care îl alesese de mult ca punct de cădere în cazul în care se întâmpla ceva la du Parc. Ţinut al şuanilor, ales pentru aşa ceva de către şuanul nostru din Roussillon, uşurat să respire în fine climatul iubirilor sale politice, dar necompromiţându-se, conform regulii sale de aur.

Înfundare în această mică celulă contrar gustului modei, adormită şi fericită, întreruptă de o penitenţă penibilă pe la vreun

stat-major din spatele frontului, pe care i-o dădu înapoi o reformare pe motiv de sănătate după zece luni. În total, nouă ani de stat deoparte care, pentru orice om cu spirit, cultivat şi cu aptitudine pentru „lume” ca a abatelui de Pradts, l-ar fi adus în pragul neurasteniei, şi care se scurseră pentru el ca un vis, unde nu se plictisi niciodată. Gustul său de a nu se pune în valoare – pe care îl avea în comun cu superiorul – se găsi pe deplin satisfăcut, într-un departament în care familiile având între doisprezece şi paisprezece copii nu sunt foarte rare, credem că îşi găsise locul. Avea o motocicletă şi mergea să se ocupe de tineretul din oraşul de reşedinţă, organiza jocuri, momente dramatice, „matinee familiale”. În toate aceste locuri, pentru populaţie – mai ales pentru copii sutana era sfântă. Era ciudat să vezi un preot cu guler tare – eleganţă abandonată de mult – petrecând după-amiezi întregi jucând biliard cu fii de ţărani în haine de duminică. Din acel moment, virtutea educativă a biliardului fu confirmată. Era departe timpul când, vorbind despre frăţiori, abatele îi spusese într-o zi superiorului, într-un moment de dispreţ care nu dură mult: „E bine să rezervăm latina pentru cei care sunt demni de ea”. Viaţa pe care o dusese la du Parc era viaţă de prinţ al Bisericii pe lângă această viaţă de frate trecut la activităţile materiale, dar în care îşi satisfăcea pe deplin gusturile, inclusiv pe cel al smereniei. Fiindcă acest om avea toate orgoliile, cel al naşterii, cel al inteligenţei, al incredulităţii, al veşmântului sacerdotal pe care îl uzurpa şi, dacă nu orgoliul banului, cel puţin al avantajelor pe care acesta le aduce. Acest cvadruplu orgoliu se ridica, emfatic, în aer şi cădea în praful dării deoparte şi al modestiei. Dar nu al uitării de sine.

Totuşi, Morbihan nu însemna neapărat băieţii cei buni; băieţii buni însemna Parisul. Nu Parisul băieţilor complicaţi, gen

Linsbourg, sau sublimi, gen Bricoule, sau intelectuali cu ochelari, gen mai ştiu eu cine, ci Parisul frăţiorilor fini şi şmecheri.[51] Nu degeaba frecventăm asiduu şi nu numai, mult timp, nişte fiinţe foarte diferite de noi înşine prin vârstă sau mediu social: cel mai puţin dezvoltat învaţă de la cel mai priceput. De-a lungul celor nouă ani de trăit printre copiii din provincie, chiar puţin rustici, spiritul abatelui de Pradts se cam îngustase şi în multe puncte se stinsese. Era un spirit cultivat, dar fără nicio curiozitate şi care trăia pe fondul său de cultură. Nu se ocupa decât de „tinerii" săi, să-i distreze, să fie iubit de ei, să le fie de folos. Acest interes unic nu era străbătut de un apostolat creştin, întrucât nu era creştin; era, dacă nu străbătut de ceva divin, cel puţin era înălţat de un oarecare moralism despre care vom spune câteva cuvinte mai departe. În fapt, el îşi avea sens doar pentru focul mocnit pe care abatele îl aducea, însă vatra acestuia nu era nici spiritualul, nici mentalul. Şi de aceea, vrând să vină la Paris, voia să o facă doar pentru frăţiori. Un „om bătrân" – unul, cel puţin – murise de-a binelea: omul de la du Parc, „menit dramelor sufleteşti, şi nu numai pentru a le vindeca, ci şi a le stârni", diletantul furtunilor şi al faptelor bune, omul afacerii Bricoule-Souplier. Îndreptându-se spre Morbihan, apoi spre partea de vest a Parisului, abatele nu căuta viaţa („Poporul este viaţa", spunea superiorul), ci mai degrabă liniştea.

Conform anchetelor făcute de poliţie, departamentul Seine-et-Oise este pe primul loc în privinţa incesturilor. Abatele de Pradts nu avea, desigur, nimic de-a face cu incesturile, o amintim însă pentru a spune că departamentul pe care îl alese nu este, totuşi, unul neinteresant, în 1923, la patruzeci şi cinci de ani, devenise,

---

[51] Şmecher, în limbajul parizian al epocii (n.a.)

fără mijlocirea francmasoneriei, „preot liber” (catolicism liberal, învăţământ particular liber, extern liber, preot liber: câte libertăţi am întâlnit noi în decursul acestei povestiri!) în parohia unei comune din acest departament-pilot. Campion şi pilot în specialitatea sa, departamentul acela este, totuşi, credincios, ca Morbihan. Abatele de Pradts, de câte ori era trimis undeva, îşi alegea întotdeauna locuri favorabile liniştii sale nervoase. Şi apoi, Seine-et-Oise, ca şi Morbihan, însemna (cu Regele-Soare etc.) dulcea mireasmă a trecutului, care îl legăna pe *ultra ateul* nostru. Îşi cumpără o casă, din care făcu atât locuinţa sa, cât şi localul nou al patronajului parohiei, şi îşi asumă acest patronaj, care se stingea şi pe care îl reporni cu focul şi banii săi. Mai adăugaţi şi că preotul locului, abatele Froget, şi acesta ales de departe de către abatele de Pradts, era omul care trebuia: înţelegător, extrem de reacţionar şi care nu s-a gândit toată viaţa la nimic. Îşi refăcea Morbihanul său oriunde ajungea.

Abatele de Pradts petrecu şaptesprezece ani în această retragere binecuvântată, devotat total – *devotus,* consacrat— noilor şi preţioşilor copii. Aici ca în Bretania, toată ambiţia, da, toată ambiţia de pe lume a acestui om era ca nişte copii din popor, deveniţi adulţi, să zică despre el: „O, abatele era un tip simpatic!” şi chiar mai bine, ceea ce i se întâmplase nu o dată: „Mi-ar fi plăcut să am un tată ca dumneavoastră”. Ambiţie care pare incredibil de mediocră, aproape rizibilă, dar care nu era aşa, fiind ambiţia unei pasiuni. Din timp în timp mai era câte un André sau un Roger care suna la uşă, de douăzeci şi cinci sau treizeci de ani, cu verighetă groasă pe laba cam păroasă. Era unul dintre foştii îngeraşi din Morbihan. Iar a doua zi, la Erdeven sau la Larmor, vreo tânără mămică îşi îmbogăţea scutecele cu generoasa ofrandă a abatelui – „Bebeluşul e scump”, făcându-i Domnului Abate o monogramă

care era mai degrabă roşie. Cât despre Roger, acesta era însoţit de un puştan de vreo zece ani, fiul său, pe care voia să i-l încredinţeze pe perioada vacanţei. În timp ce legea constantă a societăţilor omeneşti este aceea de a ţi se oferi lucrul nedorit, şi nu ţi se dă niciodată ceea ce îţi doreşti din tot sufletul, abatelui i se aducea de mână un flecuşteţ din ceea ce era nevoie pentru a-şi împlini menirea pe pământ.

Din an în an, abatele strângea în jurul său întunecarea, despărţindu-se de toţi, în afară de preţioşii băieţi, două personalităţi bine aşezate politic, şi abatele Froget. Ei luau cina adeseori unul la celălalt, dar numai abatele îşi permitea să tragă câte o ţigară şi să înceapă o sticlă de vin roşu, fiindcă niciodată, în viaţa lui de preot, nu fumase în public şi nici nu băuse, în vreun restaurant, un alt vin decât din cel obişnuit, într-atât de exigentă era ideea pe care şi-o făcea despre statutul ecleziastic. Abatele Froget revenea la tema sa obişnuită: diminuarea vocaţiilor sacerdotale, numărul tot mai mic al oamenilor care vin la slujbă etc. Abatele pleca aproape zdruncinat. Nu avea credinţă, dar suferea când i se spunea că dispărea credinţa la ceilalţi, şi îi era aproape de nesuportat să audă vorbindu-se de rău despre religie.

Ascunderea sa, care ar fi făcut să fie dispreţuit dacă ar fi fost laic, îl făcea venerabil în ţinut fiindcă era preot. Ce dreptate a avut alegând sutana! Din toate punctele de vedere. Ajuns la capătul unei călătorii care ceruse atenţie, „Ce bine mi-am reuşit viaţa!” Îşi zicea abatele într-un stil foarte profan. Şi care făcea arc peste timp cu o frază pe care i-o spusese odată abatele Pradeau de la Halle: „Să nu ne punem prea tare de-a curmezişul vieţii”. Era şi mai în stilul casei – stilul du Parc – atunci când îşi tot spunea cu satisfacţie cuvintele Sfântului Ioan al Crucii: „La apusul vieţii veţi fi judecaţi în privinţa iubirii”. Mereu revenea aici, la vârsta aceasta, când cauţi

o idee care să-ţi îndulcească plecarea din lumea aceasta: „Ce bine mi-am reuşit viaţa!” Putem avea rezerve asupra domnului de Pradts, dar este clar că trebuie să ne scoatem pălăria în faţa unităţii impresionante pe care i-o dăduse serviciul său. „Cel ce trăieşte cu o femeie este divizat”, a scris un autor creştin. Domnul de Pradts era dublu şi nu era divizat. Era monolitic.

Copiii precoce oare nu fac bătrâni precoce? Pornind în viaţă mai din timp decât ceilalţi, oare nu este natural să ne oprim mai devreme ca ei? Abatele de Pradts fusese un copil foarte precoce. Poate că aşa a fost atins mai repede ceea ce numim „momentul bătrâneţii”. La şaizeci şi trei de ani, simţi o mare oboseală, îşi pierdu memoria, rătăci lucrurile, purtă o beretă, avu stări de somnolenţă, iar inima îi mai dădu rateuri câteodată; se scuza oricând spunea ceva. Căută compania confraţilor jucători de cărţi, pe care îi evita cândva. Le zise „Dragul meu prieten” unor oameni cărora le spunea „Dragă Domnule” cu puţin timp mai înainte. Telefona când i se năzărea fără a avea ceva de spus, doar din nevoia de contact uman. Când era cu tinerii, se ridica şi nu îşi mai ţâra picioarele. Totuşi, deja de mai mulţi ani îşi dădea seama că un om, după cincizeci şi cinci de ani, nu mai trebuia să se ocupe de preţioşii băieţi. El şi ei trăiau în lumi prea diferite. Într-o zi îşi dăduse seama, „revenind” de la joacă cu unul dintre băieţi, că, dând chix cu mingea de câteva ori, acesta încetase uşor-uşor să-i mai trimită balonul pe care îl ratase de mai multe ori, trimiţându-l unui alt tip care se uita la ei. Un timp jucaseră în trei, apoi pe nesimţite primul nu mai juca decât cu celălalt, ignorându-l pe abate. Acesta pricepu şi nu mai luă parte la jocuri.

Convertirea enigmatică şi moartea blândă a domnului abate de Pradts

Şi totuşi, simţind că se sfârşeşte, îi iubea pe băieţi mult mai afectuos decât îi iubea odinioară pe cei asemenea lor, îi plăcea mult mai mult să-i facă fericiţi şi i se întâmpla chiar să fie surprins dându-şi seama că acum douăzeci, treizeci de ani cu cât era mai puţin amabil cu „cei de atunci" (lăsând la o parte acel *durus amor* pentru Souplier, şi un alt caz asemănător). Aşa cum li se întâmplă multora – dar există, dimpotrivă, şi dintre cei care devin mai nesimţitori –, îmbătrânind se înduioşa. Ei nu acţionaseră niciodată împotriva sa, nu fuseseră niciodată nepoliticoşi, nu invidioşi, mereu uşor de înţeles, nu deosebit de amabili, nu, dar întotdeauna la locul lor. Îi părea rău că nu făcuse mai mult pentru ei, de a nu-i fi îndrumat cu mai multă atenţie. „În curând mă voi sfârşi, ei vor trăi şi ce îmi vor datora?" Le era recunoscător că încă îl mai suportă, că nu-l urăsc nici din cauza sutanei, nici a vârstei, nici a banilor pe care îi avea, nici a particulei nobiliare. Într-un cuvânt, de a nu-l face să simtă niciodată distanţa mare care îl despărţea de ei. Totuşi, se întreba uneori: „Ei sunt la vârsta când totul marchează atât de puternic. Ce imagine a mea li se va imprima în memorie şi ce va rămâne când vor fi bărbaţi?"

Tocmai într-un asemenea moment s-a întâmplat cu el ceea ce se întâmplă cu răniţii de război care timp de ani şi ani de zile au exagerat consecinţele rănii lor şi, într-un final, îi atinge un lumbago adevărat, în locul durerilor imaginare despre care au tot vorbit de atâtea ori. Se pare că trei lucruri l-au făcut pe abatele de Pradts să cadă la înţelegere (sfârşitul lui 1937) cu Puterea pe care a tratat-o atât de ciudat timp de peste patruzeci de ani.

Iată cum „creştinul din afară” începu să se apropie de Dumnezeu. Unul dintre băieţi făcuse cinci luni de arest preventiv pentru spargere prin efracţie, apoi fusese pus în libertate provizorie. În ajunul judecării, acesta veni să-i facă o vizită abatelui. La plecare, abatele, îmbrăţişându-l, îi spuse: „Dumnezeu să te aibă în pază!” Desigur, erau nişte vorbe de preot, însă abatele nu le spusese aşa cum spunea acea „Mă voi ruga pentru tine” care în gura lui nu era decât o formulă de politeţe, ci o spusese cu sinceritate; chiar mai mult, cu emoţie. Era într-adevăr prima dată când spunea o frază de felul acesta cu emoţie şi fusese cu atât mai mult frapat cu cât tipul, devenit major, repudiase orice sentiment religios, şi nu se ascundea. Această frază fu pentru abate un *avertisment.*

Care sunt cele trei lucruri care l-au făcut pe abatele de Pradts să cadă la înţelegere... (vezi mai sus)?

Unul a fost gratitudinea – da, ca pentru tipii preţioşi. Acest om de şaizeci şi trei de ani realiza că, toată viaţa, ceea ce trăise era identic cu ceea ce visase ca tânăr, aşa cum copia este identică modelului, fără a putea „oferi” o singură încercare morală (fiindcă, orice ar fi, avea reflexe creştine; dar, în fine, trebuie să remarcăm că afacerea Souplier nu o socotea drept o încercare...) Naturile slabe se gândesc la Providenţă când este vorba de a cere; naturile mai bune se gândesc la ele când este vorba de a mulţumi. Abatele de Pradts, simţea nevoia să mulţumească, şi nu avea pe nimeni căruia să-i mulţumească. Desigur putea şi trebuia să le mulţumească băieţilor, şi nu îşi făcea o vină din asta: de la el către ei, toată viaţa, fusese un imn de mulţumiri înălţate lui Dumnezeu, şi chiar erau unii despre care îşi imagina, fără zâmbete, că fotografiile lor, puse pe pereţii camerei sale, ar fi trebuit pe bună dreptate să aibă o candelă aprinsă zi şi noapte. „Am avut în mâinile mele cheile împărăţiei, ei

fiind aceia care mi le-au dat – ei, şi această religie în care nu cred.” Îşi spunea aceste lucruri adeseori, şi îl tot încerca nevoia de a mulţumi altuia decât lor.

Deus nobis haec otia fecit: oare nu un dumnezeu a fost cel ce i-a permis această îndelungată fericire? Şi apoi, adânca lui pătrundere de o viaţă întreagă în zona băieţilor avea ceva de ascetism, fără a fi câtuşi de puţin, care ducea la confuzie şi nu avea niciun amestec în pacea sufletului său. Niciodată nu avusese dorinţa să creadă, şi chiar, chiar de-ar fi căzut asupra lui ca un trăsnet, ar fi fost mai degrabă umilit: oricât de credincios se imagina, nu se putea imagina credincios fără ca o fărâmă de raţiune să nu se revolte. Dar pisica lui Hafiz (vechi povestitor persan) îşi pusese mătănii în jurul gâtului ca să le liniştească pe potârnichi şi să le înfulece mai uşor. Tot aşa şi cu mătăniile pe care le purtase toată viaţa, care sfârşiseră prin a-l marca pe domnul de Pradts, indiferent în ce mod, aşa cum pisica are gâtul ros de zgarda pe care a purtat-o prea mult timp. Iar acest însemn devenise asemănător cu jugul sclaviei.

Astfel se strădui el să dea un sens – sensul lor creştin – cuvintelor sacre pe care de patruzeci de ani le repeta fără a le găsi un sens. Aruncă numerele din *Dieu vivant* în care articolele sale îi aminteau o comedie pe care prefera să o uite – deşi în adânc mai păstra inalterabilă buna conştiinţă care, la du Parc, era caracteristica tuturor, mici şi mari. Curând totul urma să se sfârşească. Dacă ar exista un Dumnezeu şi ar fi cel al creştinilor, un act de credinţă l-ar mântui negreşit. Iar dacă nu ar fi nimic, în ce măsură acest act de credinţă l-ar deranja? Cine merita suferinţa de a fi consecvent cu sine însuşi? Ducă-se pe pustii amorul propriu al agoniei! În adevăr, se părea că anume pentru el fusese scrisă celebra frază: „Cred, Doamne! Ajută necredinţei mele”. Petrecându-şi viaţa în acrobaţii (dacă nu intelectuale, cel puţin

verbale), el era foarte pregătit pentru a aborda ca acrobat ultima încercare. Pe deasupra, era prea târziu pentru a privi mai mult toate astea, că întotdeauna gândise că nu merita să fie analizate prea mult şi poate că oricum nu avea mintea atât de ageră pentru a le analiza inteligent. Trebuia să vrei să crezi. Iar el vru. Era credinţă sau doar pe jumătate? Dar ştim că el se pricepea la oamenii care cred pe jumătate. Ştim, de asemenea, că îi plac operaţiunile misterioase. Însă Dumnezeul creştinilor, dacă există, iubeşte taina.

Gratitudinea nu era singurul sentiment care îl apleca spre „credinţă". Îl apleca lipsa de apărare naturală a oricărei fiinţe care ajunge la capătul vieţii. Era ceva timp de când îşi încheia scrisorile sau îşi lua la revedere de la vizitatori cu un „Rugaţi-vă pentru mine", vorbe pe care nu le spusese toată viaţa. Acestea fuseseră mai întâi nişte cuvinte de slăbiciune înainte de a fi de credinţă. Cu vreo douăzeci şi cinci de ani mai înainte, pe vremea şcolii du Parc, trimisese la *Dieu vivant* un articol despre preoţii damnaţi, inspirat de cele spuse în acest sens de Sfântul Toma, anume că preotul damnat încă va mai avea un reflex sacerdotal, care îi va aduna pe demoni în jurul său, şi îşi vor revărsa asupra lui întreaga ură pe care o au faţă de Cristos pe care nu-L pot atinge (adevărul e că nu-i nevoie să fii damnat pentru a fi primit astfel în iad). Această trecere, foarte excitantă pentru spirit, era cu atât mai mult pentru cel al abatelui de Pradts care nu credea o iotă din toate acestea şi, în plus, presupunând că există preoţi damnaţi, nu simţea că are ceva în comun cu ei. „Eu, damnat? Aş vrea să văd asta!" Nu ar fi fost nevoie să fi păcătuit de atâtea ori pe această temă: păcatul lui Iuda a fost acela de a nu crede că Cristos îl va ierta. Superiorul şi mai apoi abatele Froget îi spuseseră de suficiente ori: „Bunul Dumnezeu vă iubeşte". Sfârşise prin a-i crede. Şi, oare nu-i spusese directorul de la *Dieu vivant,* refuzându-i articolul ca fiind „prea

crud”, că în zilele acestea niciun preot nu era damnat? La naiba cu Sfântul Toma şi cu diavolii lui! Iar Biserica nu-i îngropa pe excomunicaţi? Aşadar, slăbiciunea nu era la el cea a unui om care se teme de ce va fi dincolo, ci a unui om care încă mai are o oarecare temere de viaţă.

Resimţise de multe ori satisfacţia aproape jubilantă pe care o încearcă un om de spirit înşelând societatea. Şi încă în ce condiţii o înşelase el! Dintre cele mai rafinate: făcând ca puterea înşelată să fie în avantajul său. Însă aceasta era ceva mult prea mult ca să nu-i producă un pic de teamă. Trăise din provocări mascate, facile pentru un om în plină vigoare, dar pe care nici spiritul, nici caracterul şi nici trupul său nu mai erau în stare acum să le susţină. În acest ceva dezarmat care se instala în el, aproape că îi era teamă şi nu era supărat de a-i da câteva garanţii adversarului, care fusese într-adevăr adversarul când era vorba de societate, însă când era vorba de Biserică, aceasta era un adversar prieten. Linsbourg căutase comunitatea catolică din nevoia de căldură umană sau mai degrabă puerilă; abatele o căuta din nevoia de a muri mai uşor. O clipă de blândeţe înainte de a muri e ceva. Pentru a intra în această comunitate era gata să facă unele concesii, ca spre exemplu aceea de a crede în Dumnezeu. Şi apoi, totul la el începea să se petreacă într-un soi de ceaţă, hai să zicem de vis; convertirea sa făcea parte din acest vis. Citise acea frază a preotului din Ars: „Preotul nu se va înţelege bine decât în Ceruri”. El aştepta Cerul pentru a se limpezi pe sine însuşi.

Despre această slăbire prematură unii nu vor pierde ocazia să spună că era grăbită de dubla şi tripla duplicitate a abatelui de Pradts, care se prefăcea a fi guvernamental şi era conservator, care se prefăcea că este drept cu tinerii şi de fapt era un pic altfel, care era trimis al lui Dumnezeu şi nu credea în Dumnezeu. Dar

duplicitatea uzează, aşa cum se spune? Sau, dimpotrivă, animă prin aţâţarea spiritului, inteligenţa, vigilenţa, amuzamentul pe care le dă, încât în final duplicitate ar fi mai mult sau mai puţin o garanţie a tinereţii prelungite? Noi credem că este o chestiune de persoană, şi că, atingându-l pe abatele de Pradts, nu ea îl îmbătrânise. Dar (credem noi că) nu fu nemulţumit să volatilizeze cel puţin una dintre duplicităţi, devenind cu adevărat omul credinţei care era menit să fie.

Cel de-al treilea lucru care l-a împins să se „convertească” ne va surprinde cu siguranţă. În 1936, abatele îi înlocuise pe diverşii bărbaţi şi femei care se perindaseră spre a-i ţine menajul cu o domnişoară poloneză de şaptezeci de ani, domnişoara Sniejkowska, aceasta părăsindu-şi ţara în 1932 din motive politice şi trăind de atunci la Paris făcând traduceri din polonă, rusă şi germană. După opt zile îi era devotată ca o alta căreia i-ar fi trebuit trei ani sau treizeci de ani, ca să devină astfel. În plus, era atât de naturală în religia ei încât făcea ca lipsa de religie să nici nu pară adevărată, mergând la împărtăşanie în fiecare dimineaţă, imbatabilă în privinţa liturghiei, credincioasă ferventă fără a fi bigotă. Abatele trăise pe lângă un preot de elită, superiorul, îi căutase de la „convertire” pe confraţii de la parohie deosebit de zeloşi, şi era intim cu un foarte bun preot, abatele Froget. Totuşi, domnişoara Sniejkowska era altceva. În timp ce ameninţările naziştilor deveneau tot mai puternice, domnişoara Sniejkowska era din ce în ce mai hotărâtă în aşteptare, în speranţa unei persecuţii împotriva creştinilor nu numai din Polonia, ci, dacă lucrurile luau un anumit curs, şi în Franţa. Şi, în starea de minimă rezistenţă în care se afla, abatele de Pradts era parcă subjugat de acest creştinism dintr-o altă lume şi dintr-o altă vreme. Nu o înţelegea pe domnişoara Sniejkowska, însă ea îl subjuga şi îl copleşea, şi cu

toate că nu-i trecea câtuşi de puţin prin minte să se îndoiască de adevărul preotului ei, se mulţumea să fie exact ceea ce este, fără a se vrea reformatoare şi nici exemplară. Marocanii cred că un bătrân care se culcă de obicei şi complet gol cu un băiat foarte tânăr sau cu o fată foarte tânără se impregnează de forţele acestui trup nou, atât de numeroase încât acesta nu le pierde. În coabitarea sa cu domnişoara Sniejkowska, abatele de Pradts se îmbiba de un creştinism supraabundent, cum nu i se întâmplase toată viaţa. Ea îi ţinea menajul, iar în curând îi ţinu şi sufletul. Omul băieţeilor sfârşea în mâinile unei fete bătrâne. Ea se ocupa şi de parohie, bună uşurare pentru domnul de Pradts, pe care tot ce nu însemna copiii lui îl obosea.

Astfel încerca el să iasă din partea sa de tenebre spre lumină, dacă lumină era ceea ce spera şi dacă în toate astea există lumină şi tenebre.

La optsprezece luni de la această convertire pe dibuite, care ar suscita mari rezerve, dar care avu cel puţin (fireşte) meritul de a se petrece fără gălăgie, pe 6 mai 1940, într-o zi de vineri, abatele de Pradts, după cină, nu mai avu chef să coboare la „cercul de studii" unde nişte persoane mai mari făceau un fel de curs seral cu cei mai tineri. Era pentru prima dată când nu avea chef să-i vadă pe băieţi şi îşi zise că dacă nu avea chef să-i vadă pe băieţi însemna că existenţa lui se sfârşise. Nu simţea nimic deosebit, doar această nondorinţă. Se uita la un ziar de pe comodă, *Pieds nickelés*[52], făcut se pare pentru puştani (pe care îl văzuse totuşi într-o zi în mâinile unui tip de douăzeci şi trei de ani...!) şi pe care nu după mult timp unul de vreo zece ani i-l întinsese zicând: „Poftim, dacă vreţi să-l

---

52 În traducere – *Picioare nichelate* (n.tr.)

citiţi...” Când domnişoara Sniejkowska vru să-l arunce, el o oprise: „Nu, aşa ceva trebuie păstrat. E prea nostim!” Prea nostim? Şi asta îl emoţiona. Acum se uita la ziar şi, dacă ar fi văzut-o pe femeie că îl aruncă, ar fi lăsat-o. Cu asemenea sentimente sau mai degrabă în această lipsă de sentimente se hotărî să primească sfântul mir. Era faptul de a se desprinde de băieţi, care îl avertiza *asupra* apropiatei morţi sau tocmai acest fapt ce o determin*a? Vom cre*de ce vom dori.

Abatele Froget îi dădu ultima împărtăşanie. Acest preot era un om de treabă care, făcând acest lucru, avea uneori pe buze o umbră de zâmbet. Să nu ne mire: mântuirea abatelui de Pradts nu-i lăsa nici cea mai mică îndoială, aşa cum nu o avea nici domnul de Pradts însuşi, care acum, greşind fraza lui Isus din Pascal, îşi imagina că Isus spunea: „Nu mă găseai dacă nu eram în tine” (cei pe care tinerii îi numesc „maeştrii” lor ar trebui să spună această frază tinerilor). Şi un preot, şi celălalt erau de acord cu superiorul: la urma urmei, abatele de Pradts servise bine Biserica. Abatele Froget înţelesese multe lucruri, şi nu le acorda importanţă. Cum abatele de Pradts zicea: *Et clamor meus ad te veniat,* o frază lua naştere în interiorul muribundului – *Nu cred* –, dar nu o spuse, ci zise vorbele credinţei. Şi, în timp ce abatele Froget zicea: *Respice quaesumus Domine,* el gândea: „Dacă aş zice tare «Nu cred», ce ar face Froget? Nimic. Ar zâmbi de-adevăratelea de data asta. Ar gândi: «Sărmanul, mintea l-a părăsit deja», ar spune: «Ba da, ba da, prietene, ştii bine că ai credinţă în Bunul Dumnezeu. Hai, zi cu mine: *Credo in unum Deum...*» Iar abatele ar spune, docil, Crezul, şi chiar din suflet, întrucât se înţelege că el credea, şi fiindcă era plăcut să spui cuvintele la unison cu un prieten. „Religia nu este făcută pentru a te ajuta să trăieşti, ci pentru a te ajuta să mori”, zicea superiorul. În fine, avea poate credinţa în sânge? Cine ştie?

Tocmai la sfârşitul acestei întrevederi când, pentru prima şi singura dată, superiorul îl sărutase, că devenise creştin, credea el. Acest sărut îl încreştinase, aşa cum atingerea cu sabia te face cavaler. Intrase în *dimensiune,* aşa după cum spusese superiorul. Fusese o primă operaţiune misterioasă, aceea de a-l săruta pentru că nu avea credinţă. Iar o a doua operaţiune misterioasă era că prin această sărutare fusese încreştinat. Cel puţin aşa vedea el lucrurile acum. Abatele de Pradts, oricât era el de ateu, se simţise totdeauna în largul său în vârtejurile creştinismului.

Îşi făcuse de mult testamentul. O sumă importantă îi rămânea domnişoarei Sniejkowska, iar restul abatelui Froget pentru patronaj şi parohie, precum şi câteva mici donaţii particulare. Moştenitorii puteau să şi-l treacă pe lista datornicilor.

A doua zi era şi mai slăbit şi în aceeaşi lipsă de comunicare. Stranie şi misterioasă întâlnire: oare va muri cu sufletul închis, ca doamna de Bricoule? Domnişoara Sniejkowska îl întrebă dacă dorea ca vreunul dintre cei mari să urce la el. Refuză, motivând că tinerii nu au de ce să-i vadă pe muribunzi. Aşezat în fotoliul său, ochii îi rămâneau aţintiţi la pereţii camerei, acoperiţi de o mulţime stranie, cel puţin prin abundenţa ei: băieţi îmbrăcaţi în costumul de comuniune, de cercetaşi, de jucători de fotbal, de tabără, în echipament de atletism, ţinându-se după umeri, sau în grupul pe care îl face fotograful oficial al colegiului – cam vreo patru sute de băieţi (şi numai trei fotografii cu Souplier...), mulţime căreia sutana îi conferea un sens care cu greu i s-ar fi dat fără ea –, sutana, două sutane, fiindcă aceste fotografii încadrau o fotografie a superiorului, pentru care abatele nu încetase să păstreze un respect afectuos îi iubea mai ales naivitatea înstelată –, deşi, iată, în curând urmau să se împlinească şapte ani de când încetaseră orice corespondenţă, chiar rară, şi o fotografie în format mare a lui Isus

Criofor din Latran, paisprezece ani, cu ciorapi de fotbalist şi picioarele goale. Privind aceste imagini, nu simţea nimic, decât faptul de a le fi cunoscut. Cu ele era la fel ca şi cu acea cochilie de pe masă folosită ca prespapier, despre care îşi spusese că îi va aduce aminte toată viaţa un fapt de neuitat, dar pe care de mult nu şi-l mai amintea. Şi îşi zicea: „Ar fi trebuit să mor acum patruzeci şi opt de ore, când încă mai iubeam. Dar să mori în acest soi de tăgăduire!” Şi gândea aceeaşi frază pe care Alban i-o spusese, în ziua eliminării: „Nu, e prea nedrept!” Asta însemna să gândească contrar doamnei de Bricoule, care se simţea foarte bine să moară nemaiiubind.

„În timp ce în camera întunecată unde regele muncise atât de mult pătrunde lumina zorilor, iar în biserică, la stânga sa, copiii din cor intonează o slujbă matinală, el (Filip al II-lea) moare.” Nu existau slujbă şi nici cântări a doua zi, duminică, la orele trei, pentru a-l înălţa pe abatele de Pradts, aşezat în fotoliul său ca în ajun. Însă, din curtea patronajului, prin fereastra întredeschisă, îi auzi pe băieţii care *se dondăneau,* adică protestau, fiindcă o partidă de fotbal sau de balon, sau de *minge de picior,* sau orice altceva, în Franţa, la băieţi, nu înseamnă a juca, ci a se ciondăni. Singurul cuvânt care se înţelegea era: „Tacă-ţi fleanca!” Restul erau nişte sunete răguşite. Atunci izvorul se deschise, cu binele pe care îl fac lacrimile când ies, după ce au stat ascunse îndelung. Nu mai exista uscăciune, şi din nou iubi. Zise: „Îţi mulţumesc, Doamne! Acum e cazul să mor. S-ar putea să se mai audă o dată...” Mai spuse: „Câtă dreptate am avut să le fac plăcere atunci când era momentul! Acum ar fi prea târziu”.

O chemă pe domnişoara Sniejkowska care îl ajută să se întindă în pat. Domnişoara îi zise: „Domnul preot este la vecernie. Dar domnul abate Thouvenin ar putea veni”. El: „Inutil. Dumnezeu mă

cunoaşte". Şi el, asemenea superiorului, făcea un act de încredere – şi încă ce act!

Domnişoara Sniejkowska nu se miră peste măsură de faptul că abatele nu ţinu să-l vadă pe vreunul dintre confraţi. Că Dumnezeu îl cunoaşte pe abate şi îl cunoaşte drept un preot excelent nu se îndoia câtuşi de puţin. Şi apoi, era mulţumită că îl avea doar pentru ea singură pe când murea.

Mingea se izbi de zid, nu departe de fereastra abatelui. Domnişoara Sniejkowska se ridică furioasă ca să deschidă fereastra şi să le spună să fie atenţi. El o linişti cu o vorbă: „Nu poţi şuta întotdeauna cum trebuie". În pătratul de cer incolor decupat de fereastră treceau patru păsări încet, treceau aşa cum trec lucrurile ce nu se mai întorc.

Ţinea mâna femeii apărute pe neaşteptate şi credincioase, a femeii care fusese credincioasă imediat, acea mână minusculă, albă ca de pudră de orez şi albastră de venele bătrâne ca o brânză, cu firavul inel de fată. Care mână o ţinea pe cealaltă? Imposibil de spus: se ţineau ele între ele. La stânga erau băieţii care fuseseră cheia împărăţiei, la dreapta avea acest creştinism încarnat care îl ţinea de mână spre a-l conduce unde trebuia. Totul era bine astfel, dacă se poate vorbi despre un bine. Acest fel de vis, care se sfârşeşte întotdeauna în grozăvie, pentru el se sfârşea în uşurare: şi aici, un zeu îi dăduse această fericire. Cu mâna în mâna femeii, dar cu ochii fixaţi pe perete la băieţi, având mereu aceeaşi efuziune debordantă care dăinuia (o, dacă ar înceta!). Unitatea vieţii sale fuseseră ei: ei şi afecţiunea lui pentru ei. Desigur, ceea ce lua sfârşit era o existenţă cât se poate de profană. Tot ceea ce îi reproşa superiorul, în acel faimos martie 1913, i se putea reproşa lui. Şi totuşi, printre copiii care se succedaseră de la un capăt la celălalt al acestei existenţe – aşa cum nişte bucăţi de plută susţin năvodul la

suprafaţa mării, ei îl susţinuseră la suprafaţa vieţii – se aflau dintre cei care nu fuseseră iubiţi de nimeni nici mai bine şi nici la fel de bine ca de el: îi ajutase, material şi moral, îi îndrumase, le dăduse încredere în ei înşişi, îi susţinuse cu voia sa, ei atât de înclinaţi să fie fără voinţă, le făcuse o tinereţe mai fericită. Nimeni niciodată, în decursul vieţii lor, nu le vorbise şi nu le va vorbi la înălţimea la care le vorbise el. Cu acel respect. El nu fusese trădat de nimeni dintre ei ori înşelat grav de vreunul, iar el, la rândul său, fusese adesea respectat, respectat chiar şi de micii ştrengari, pe care îi respecta cunoscându-i ca atare, iar uneori puţin iubit, atât cât pot iubi băieţii. Iar această amabilitate pe care o găsise („Nu sunt chiar atât de răi copiii aceştia”: mereu îi revenea în minte fraza superiorului), în timp ce ei i-ar fi putut face atâta rău, oare nu era destul pentru a absolvi de vină fiinţa umană? „Natura mea nu mă făcea să iubesc genul uman. Dar l-am putut iubi graţie lor.”

Balonul brutal lovi din nou zidul, aproape în fereastră. Abatele strânse mâna femeii, ca pentru a o reţine, şi îi zise: „Lasă-i pe băieţi să joace”. Se ridică în capul oaselor, ochii i se fixară pe perete, poate dincolo de ziduri. Zise: „Ce frumos e! Ce frumos e!” Apoi trupul căzu din nou pe pernă, iar el încetă să mai fie. Era 7 mai 1940. Dumnezeu îl chema la El pe abatele de Pradts exact la timp ca să nu fie colaboraţionist.

Totul se petrecuse fără dificultate, atât în cazul abatelui, cât şi în cel al domnişoarei Sniejkowska, pentru care moartea unui sfânt preot era mai degrabă un lucru consolator. De altfel, moartea o interesa mai puţin ca suferinţa.

Dumnezeu îl ştia pe abatele de Pradts, după spusele sale. Domnişoara Sniejkowska nu ştia nimic, dar chiar nimic, despre abatele de Pradts. Ea iubise, slujise, sprijinise, în clipa în care i se fixa probabil destinul pentru eternitate, un om care nu era omul pe

care îl credea ea, un om la fel de necunoscut de ea ca şi dacă l-ar fi găsit agonizând pe trotuar. Oare ce ar fi făcut dacă l-ar fi cunoscut pe adevăratul abate de Pradts? Cum ar fi fost ea? Umană şi îndepărtându-se cu spaimă sau creştină şi rămânând de bunăvoie, aşa cum rămăsese abatele Froget? Domnul de Pradts avea partea lui de insondabil. Domnişoara Sniejkowska o avea pe a ei desigur, la fel ca dumneavoastră şi ca mine.

Ubi Troja fuit

În 1961, şcoala Notre-Dame du Parc a fost rasă de pe faţa pământului, ca şi Frontonul Basc, pentru a se face loc unui parking monstruos şi unor clădiri monstruoase menite mai puţin să-şi adăpostească locuitorii, cât să le garanteze un *standing* cu care nu se glumeşte. Iliada Protecţiei sfârşea asemenea celeilalte *Iliade: Ubi Troja fuit.* Au fost rase birourile preoţilor, au fost rase dormitoarele, a fost rasă remiza, a fost rasă Mica Speranţă, capela, iar în capelă a fost distrus restul unei plăci de marmură pe care se afla o lungă, foarte lungă listă de nume, printre care şi acestea:

Paul de LINSBOURG, sublocotenent, R.A.L.[53] 23, Verdun, 1916
Raymond GIBOY, sergent, R.I.[54] 132, Verdun, 1916
Hubert SALINS, aspirant, B.C A.[55] 26, Mont Kemmel, 1917
André LAPAILLY, soldat, Geniu 29, Saint-Mihiel, 1918

---

53 *Régiment d'Artillerie Lourde* – Regimentul de Artilerie Grea (n.tr.)

54 *Régiment d'infanterie* – Regimentul de Infanterie (n.tr.)

55 *Bataillon de Chasseurs Alpins* – Batalionul de Vânători de Munte (n.tr.)

MORŢI PE CÂMPUL DE ONOARE

Paris, iulie 1965 –
martie 1967

Cuprins